

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN
"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI
XXXI
VOL. I

2010

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXXI

1

2010

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactori: **IOAN MANCAȘ** , **LAURENȚIU CHIRIAC**

Secretar de redacție: **LAURENȚIU CHIRIAC**

Colegiul de redacție: **MARIAN ANTONIU, ALBERT GRECU,**
CIPRIAN LAZANU, MARIA MARTINESCU, OANA RUSU,
MIHAI ȘELARU

Tehnoredactare: **LIVIU PREUTU-GRIGORE**

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumănen, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

ISSN 0257-7372

Editată de Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

AARMSI	= Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
ACMI	= Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
<i>Acta Arch.</i>	= <i>Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae</i> , Budapesta.
<i>ActaMM</i>	= <i>Acta Moldaviae Meridionalis</i> - Anuarul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.
AEH	= Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.
AER	= Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.
AGA	= Anuarul de geografie și antropogeografie, București.
AIIAI	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A. D. Xenopol” Iași, Iași.
AIIN	= Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.
AN - DJ Vaslui	= Arhivele Naționale - Direcția Județeană Vaslui.
AN - DMB	= Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.
Antonovici Iacov,	
<i>Doc. bârlădene</i>	= <i>Documente bârlădene</i> , vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.
ArhMedie	= Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.
ArhMold	= Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.
<i>ArheologijaS</i>	= <i>Arheologija Sofia</i> . Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.
ArhStBuc	= Arhivele Statului București.
ArhStIași	= Arhivele Statului Iași.
<i>AT</i>	= <i>Ars Transilvaniae</i> , Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.
<i>Balcania</i>	= <i>Balcania</i> - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.
BCMI	= Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
BEH	= Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.
Bibl Acad Rom.	= Biblioteca Academiei Române, București.

BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).
BOR	= Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.
BR	= Buciumul român, București.
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române, București.
<i>București</i>	= <i>București</i> - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București.
<i>Carpica</i>	= <i>Carpica</i> – Anuarul Muzeului de Istorie “Iulian Antonescu” Bacău, Bacău.
<i>Călători străini...</i>	= <i>Călători străini despre Țările Române</i> , vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București</i> , vol. I - V, <i>Arhivele Statului București</i> , 1957 - 1975.
CI	= Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal “Moldova” Iași, Iași.
CL	= Convorbiri literare, Iași.
Crisia	= Crisia - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea.
CSMP	= Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.
<i>Dacia</i> NS	= <i>Dacia</i> , Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București.
<i>Danubius</i>	= <i>Danubius</i> – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați.
<i>DIR</i> , A ,	= <i>Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625)</i> , 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.
DJAN Vaslui	= Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.
DR	= Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.
<i>DRH</i> , A ,	= <i>Documenta Romaniae Historica, A. Moldova</i> , vol. I - XXIII, București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.

FMIL	= Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.
FTJVs	= Fondul Tribunalului Județului Vaslui.
GB	= Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.
Ghibănescu Gh.,	
<i>Surete și izvoade</i>	= <i>Surete și izvoade</i> , vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.
GM	= Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.
<i>Hierasus</i>	= <i>Hierasus</i> - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
II	= Însemnări ieșene, Iași.
IN	= Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.
Iorga N.,	
<i>Stud. și doc.</i>	= <i>Studii și documente cu privire la Istoria Românilor</i> , 34 volume, București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.
JL	= Junimea literară, Iași.
MA	= Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.
<i>Materiale</i>	= <i>Materiale și cercetări arheologice</i> , București.
MC	= Miron Costin, Bârlad.
MCA – DA	= Ministerul Cultelor și Artelor - Departamentul Artelor.
MCIP	= Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.
MemAntiq	= <i>Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis</i> , Piatra Neamț.
MI	= Magazin istoric, București.
MIA	= Monumente Istorice și de Artă, București.
MMS	= Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
MNIR	= Muzeul Național de Istorie a României, București.
MO	= Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
Pontica	= <i>Pontica. Acta Musei Tomitani</i> , Constanța.
PT	= Păstorul Tutovei, Bârlad.

RA	= Revista arhivelor, București.
RESEE	= Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
RI	= Revista istorică, București, 1974-1979.
RIR	= Revista istorică română, București, 1915-1946..
SAI	= Studii și articole de istorie, București.
SCI	= Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie “A.D. Xenopol” Iași, Iași.
SCIA	= Studii și cercetări de istoria artei, București.
SCIV(A)	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
SCN	= Studii și cercetări de numismatică, București.
SCSI	= Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
SMIM	= Studii și materiale de istorie medie, București.
ST	= Studii teologice, Sibiu.

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

MARIN ROTARU, CRISTIAN ONEL, LAURENȚIU URSACHE - <i>O așezare a faciesului neo-eneolitic Stoicani-Aldeni descoperită la</i> <i>Trestiana, comuna Grivița, județul Vaslui .....</i>	<i>1</i>
DIANA CREȚU - <i>Câteva precizări privind parfumul de Cyrene în</i> <i>perioada antică .....</i>	<i>6</i>
TINCUȚA CLOȘCĂ - <i>Corabia - metaforă a valorilor morale creștine</i> <i>în scrierile hrisostomice.....</i>	<i>16</i>
VALENTIN MARIN - <i>Campania lui Burebista din anul 60 a. Chr.</i> <i>împotriva celților. Scurte considerații de ordin militar .....</i>	<i>23</i>
SERGIU ȘTEFĂNESCU - <i>Vestigii ale unor cuptoare de ars oale și</i> <i>mori de apă în Bazinul Superior al râului Bârlad .....</i>	<i>32</i>
PAUL DANIEL NEDELOIU - <i>Doi boieri moldoveni din secolul al</i> <i>XV-lea: Șandru pârcălab de Neamț și fiul său, Cozma .....</i>	<i>36</i>
GHEORGHE CLAPA - <i>Cultura vashuiană în timpul lui Ștefan cel Mare</i> <i>și Sfânt .....</i>	<i>51</i>
SERGIU ȘTEFĂNESCU - <i>Sate și foste sate – Armășenii. Scurt istoric .....</i>	<i>61</i>
DIANA-MARIA EȘANU - <i>Prezența doamnelor la sărbătorile creștine</i> <i>în Moldova medievală .....</i>	<i>69</i>
COSTIN CLIT - <i>Biserica din satul Dolheni, județul Vaslui .....</i>	<i>80</i>
GHEORGHE BACIU - <i>Biserica de lemn din Satul Căpușneni, Județul</i> <i>Vaslui .....</i>	<i>109</i>
COSTIN CLIT - <i>Documente inedite privind satul Plopeni proprietatea</i> <i>Episcopiei Hușilor .....</i>	<i>118</i>

VIOREL ȚIBULEAC – <i>Noi date, noi interpretări privind mănăstirile din zona Lipovățului .....</i>	<i>127</i>
COSTIN CLIT - <i>Schiturile Porcăreș și Mălinești din județul Vaslui .....</i>	<i>135</i>

HISTORICAL STUDIES AND RESEARCH

MARIN ROTARU, CRISTIAN ONEL, LAURENȚIU URSACHE – <i>A settlement of the neolithic facies Stoicani-Aldeni, discovered at Trestiana, commune of Grivița, Vaslui district.....</i>	<i>1</i>
DIANA CREȚU – <i>Some specification concerning the Cyrene perfume in the ancient times.....</i>	<i>6</i>
TINCUȚA CLOȘCĂ – <i>The ship – a metaphor of the Christian moral values in the chrysostomic writings .....</i>	<i>16</i>
VALENTIN MARIN – <i>The Burebista's campaign of 60 b. Chr. against the Celts. Short considerations of military order .....</i>	<i>23</i>
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Vestiges of some furnaces for burning earthen pots and some water mills in the Superior Basin of the Bârlad river .....</i>	<i>32</i>
PAUL DANIEL NEDELOIU – <i>Two Moldavian boyars of the XVth century: Șandru, counselor of Neamț and his son, Cozma .....</i>	<i>36</i>
GHEORGHE CLAPA – <i>The culture of Vaslui during Stephen the Great and the Saint .....</i>	<i>51</i>
SERGIU ȘTEFĂNESCU – <i>Villages and former villages : Armășenii. Short history .....</i>	<i>61</i>
DIANA-MARIA EȘANU – <i>The presence of ladies at the Christian holidays in the medieval Moldavia .....</i>	<i>69</i>
COSTIN CLIT – <i>The church of the Dolheni village, Vaslui district .....</i>	<i>80</i>
GHEORGHE BACIU – <i>The wooden church of the Căpușneni village, Vaslui district .....</i>	<i>109</i>

COSTIN CLIT – <i>Original documents concerning the Plopeni village, property of the Diocese of Huși</i>	118
VIOREL ȚIBULEAC - <i>New data, new interpretations of the monasteries of the Lipovăț area</i>	127
COSTIN CLIT – <i>The hermitages of Porcăreț and Mălinești, Vaslui district</i>	135

ÉTUDES ET RECHERCHES HISTORIQUES

MARIN ROTARU, CRISTIAN ONEL, LAURENTIU URSACHE – <i>Un habitat du faciès néo-énéolithique Stoicani-Aldeni, découvert à Trestiana, commune Grivița, département Vaslui .....</i>	<i>1</i>
DIANA CRETU – <i>Quelques précisions concernant le parfum de Cyrène à l'époque antique .....</i>	<i>6</i>
TINCUTA CLOSCA – <i>Le navire –métaphore des valeurs morales chrétiennes dans les écritures de chrysostomiques .....</i>	<i>16</i>
VALENTIN MARIN – <i>La campagne de Burebista de l'année 60 a. JC contre les Celtes. Brèves considérations d'ordre militaire .....</i>	<i>23</i>
SERGIU ȘTEFANESCU – <i>Des vestiges des fours à flamber les pots et des moulins à l'eau du Bassin Supérieur de la rivière Bârlad .....</i>	<i>32</i>
PAUL DANIEL NEDELOIU – <i>Deux boyards moldaves du XV-ème siècle: Șandru, conseiller de Neamț et son fils, Cozma .....</i>	<i>36</i>
GHEORGHE CLAPA – <i>La Culture de Vaslui pendant Saint Etienne le Grand .....</i>	<i>51</i>
SERGIU ȘTEFANESCU – <i>Des villages et d'anciens villages – Armășenii. Brève historique .....</i>	<i>61</i>
DIANA-MARIA ESANU – <i>La présences des Dames aux fêtes chrétiennes dans la Moldavie médiévale .....</i>	<i>69</i>
COSTIN CLIT – <i>L'église du village Dolheni, département Vaslui .....</i>	<i>80</i>
GHEORGHE BACIU – <i>L'église en bois du village Căpușneni, département Vaslui .....</i>	<i>109</i>
COSTIN CLIT – <i>Des documents inédits concernant le village Plopeni, propriété du Diocèse de Huși .....</i>	<i>118</i>

VIORTEL ȚIBULEAC - <i>De nouvelles données, de nouvelles interprétations des monastères dans la Lipovăț</i>	127
COSTIN CLIT – <i>Les ermitages de Porcăreț et de Mălinești, département Vaslui</i>	135

I

STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE

O AȘEZARE A FACIESULUI NEO-ENEOLITIC STOICANI-ALDENI DESCOPERITĂ LA TRESTIANA, COMUNA GRIVIȚA, JUDEȚUL VASLUI

Marin Rotaru
Cristian Onel
Laurențiu Ursache

Cuvinte cheie: cultura Stoicani-Aldeni, plastică antropomorfă, unelte din piatră, ceramică.

Mots-clés: culture Stoicani-Aldeni, plastique anthropomorphe, outils en pierre, céramique.

Résumé:

L'été de 2011, suite aux recherches sur le terrain effectuées par les auteurs et M. Marcel Doroftei de Trestiana, qui nous avait signalé les premiers matériaux archéologiques, nous avons identifié un nouvel établissement appartenant au faciès culturel néo-énéolithique Stoicani-Aldeni, situé à 1 km ouest de l'extrémité sud du village Trestiana, commune Grivița, département de Vaslui. Le matériel prélevé (des fragments de vases, des outils en silex et en pierre, des statuettes anthropomorphes et zoomorphes) se trouve aujourd'hui au Musée „Vasile Pârvan” de Bârlad.

În vara acestui an, domnul Doroftei Marcel, locuitor al satului Trestiana a predat muzeografului Laurențiu Ursachi de la Muzeul „Vasile Pârvan” din municipiul Bârlad câteva fragmente ceramice și unelte din piatră descoperite pe teritoriul satului Trestiana. După o cercetare a materialului primit ne-am deplasat cu domnul Doroftei la locul descoperirii, în șesul Bârladului, pe malul stâng al râului, la circa 1 km V de extremitate sudică a satului Trestiana, pe un drum de țară care trece prin suprafețele agricole ale locuitorilor (vezi harta 1). Aici, pe un grind aflat la circa 50 m de apa Bârladului (foto 1, 2), se află un sit care aparține populațiilor neo-eneolitice a faciesului cultural Stoicani-Aldeni, asemănător cu situl de la Halta CFR Dodești¹.

S-au recoltat fragmente ceramice, unelte, arme din piatră și silex și fragmente de figurine .

Ceramica

Fragmentele ceramice foarte numeroase aparțin unor vase diferite ca forme și mărimi. Prezentăm câteva torți (fig.1/1-2, foto 9) din pastă roșiatică-cenușie; fragmente decorate cu linii incizate (fig.1/3,5); fragmente realizate din pastă de foarte bună calitate, de culoare cenușie, cu decor lustruit, alcătuit din caneluri orizontale (fig.1/4,7), fragmente de la baza unor vase (fig.1/8,10) și un fragment de la o strecurătoare (fig.1/9).

---

¹ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, Editura Litera, 1980, p. 267, LXIX.8. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Unelte și arme

Pe suprafața sitului de la Trestiana s-au găsit numeroase unelte din piatră și silex. Uneltele de piatră sunt realizate din roci de natură sedimentară, dar și de natură eruptivă și metamorfice (gresii, bazalte și cuarțite).

Percutoarele sunt deosebit de importante în prelucrarea silexului fiind utilizate, în general, rocile dure, cum sunt cuarțitele și jaspurile (fig.1/11; 2/8, foto 9).

Râșnițele de mână foarte numeroase, în stare fragmentară, sunt confecționate din gresii cu ciment cuarțos.

Frecătoarele sunt confecționate din gresii silicioase alb-gălbui, de formă circulară și ovală (fig. 3/6, foto 6).

Topoarele sunt uneltele care necesită cel mai mare volum de muncă. La Trestiana s-au descoperit un topor de formă rectangulară (fig. 2/1, foto 3, 4, 9) lung de 7,8 cm și trei topoare trapezoidale (bazalt) (fig.2/2-4) cu lungimi cuprinse între 8 și 11,5 cm. În așezare s-a descoperit și o dălțiță (fig.2/5) foarte bine șlefuită, lungă de 2,8 cm, confecționată din silicolit (foto 5).

Unelte și arme de silex

S-au găsit două lame (fig.2/6-7) și câteva așchii de prelucrare. Cu prilejul viitoarelor cercetări de suprafață sperăm să crească numărul uneltelor de silex (foto 8-9).

Plastica

S-au descoperit două picioare de statuete de mari dimensiuni (fig.3/1-2, foto 7, 9) decorate cu incizii și o fesă (fig.3/3), un fragment de vas cu o protomă zoomorfă (fig.3/4) și un fragment de la capul unei figurine cu chip de pasăre, gol în interior (fig.3/5), specific etapei a III-a a culturii Stoicani-Aldeni.

Așezarea de aspect Stoicani-Aldeni de la Trestiana este a doua descoperită după anul 1980, prima fiind descoperită în primăvara anului 2006 la Frunțișeni² și se adaugă celor 22 cunoscute.

---

² Marin Rotaru, Cristian Onel, Florin Varvara, Ion Baci, *O așezare a faciesului neo-eneolitic Stoicani-Aldeni descoperit la Frunțișeni, județul Vaslui*, „Elanul”, nr. 58, decembrie 2006, p.1-3 și „Elanul”, nr 68, octombrie 2007, p.1-2.

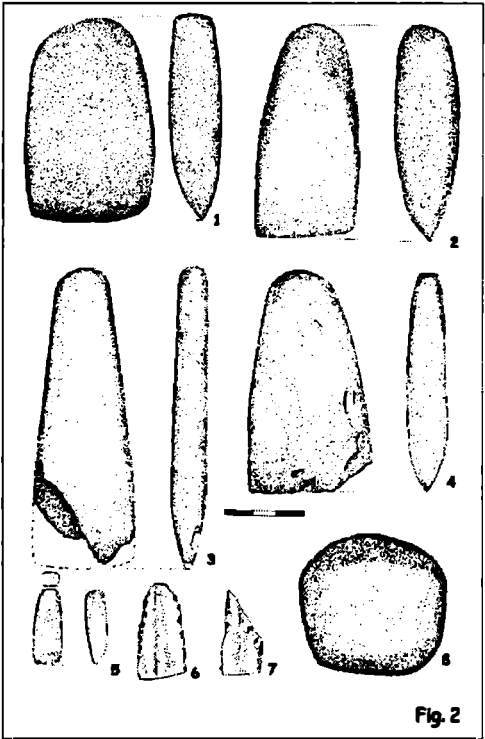
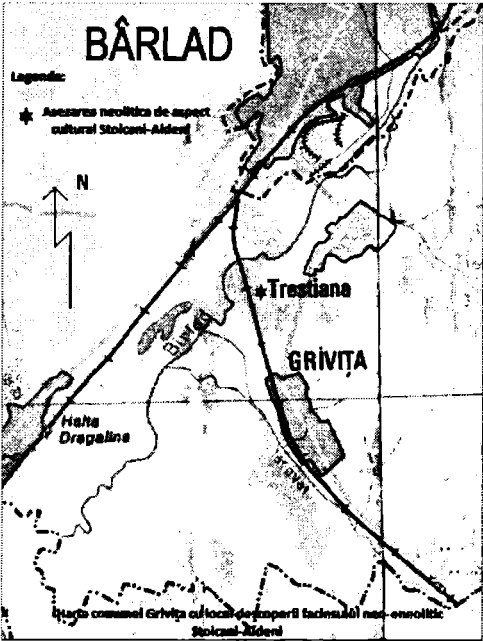

Fig. 2

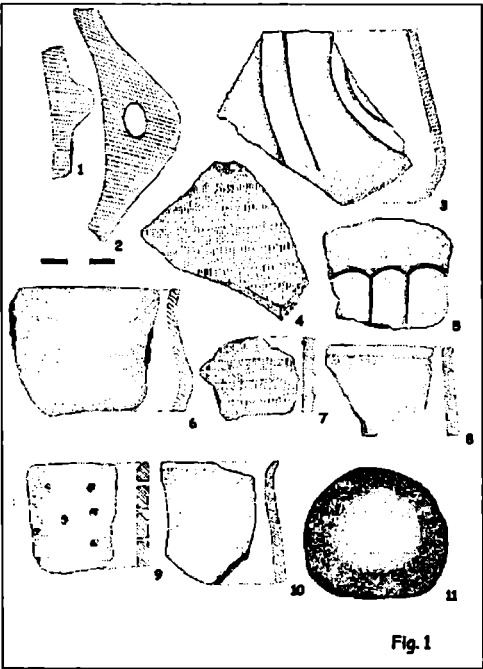
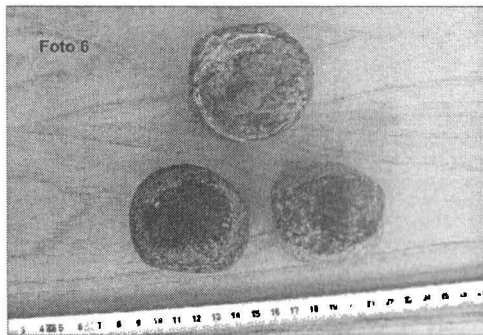
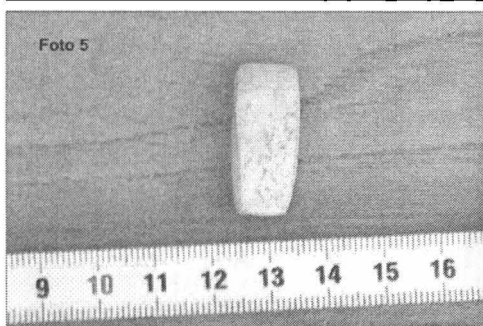
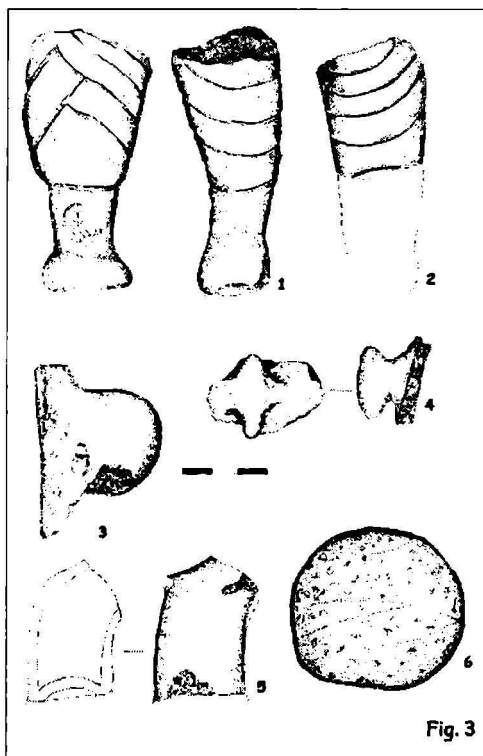
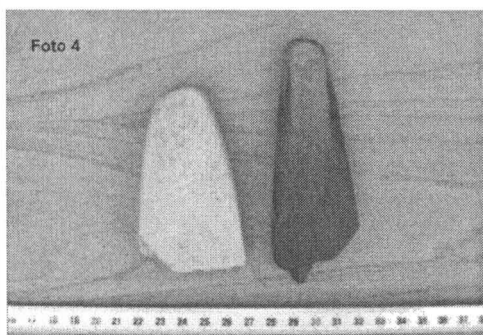
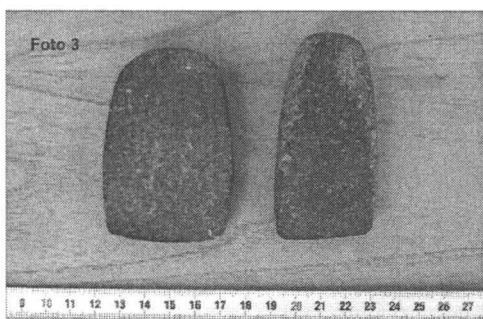
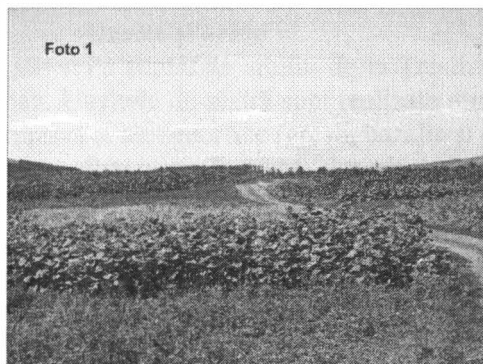
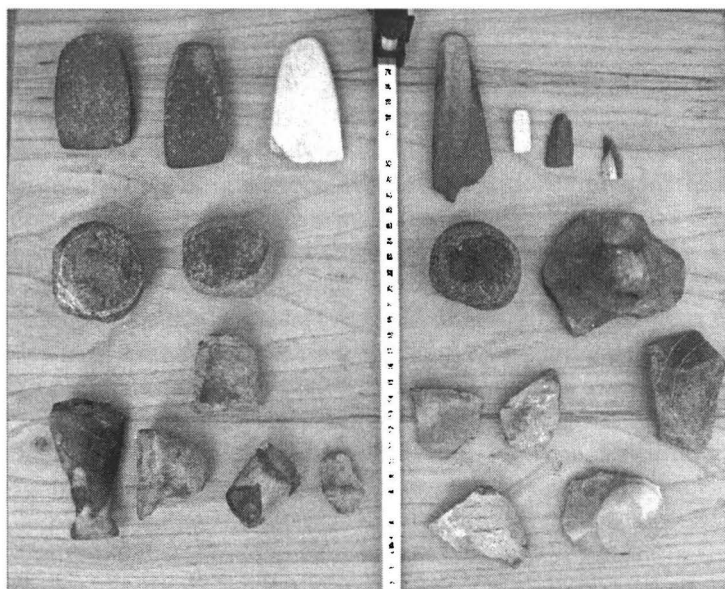
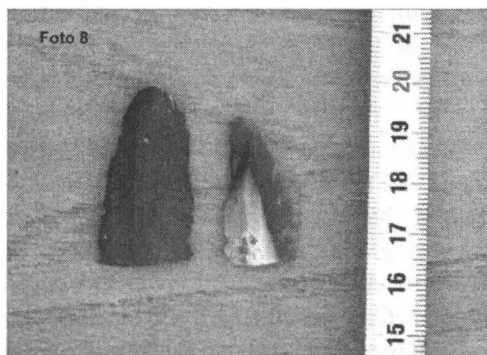
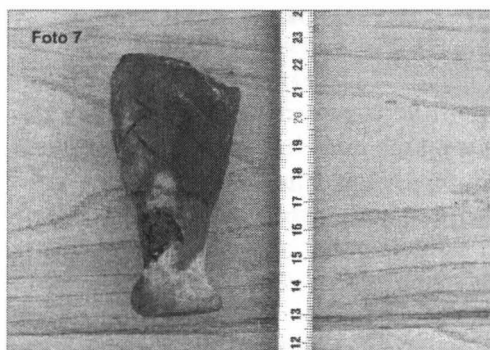

Fig. 1

CÂTEVA PRECIZĂRI PRIVIND PARFUMUL DE CYRENE ÎN PERIOADA ANTICĂ

Diana Crețu

Cuvinte cheie: Cirene, Battus, silphium, parfum, Thapsia garganica

Keywords: Cyrene, Battos, silphium, perfume, Thapsia garganica.

Abstarct:

Cyrene, the original capital of old Cyrenaica and one of the biggest greek colony, was founded as Herodotus tells us by, Battus in 631 B.C., original from Thera (Santorini), itself a spartan colony. Flourishing of the city in classical period was due by trade, exporting ceriale, wine, olive oil but the main product was silphium. The plant was part of the Ombillifere family, Ferrule type which is extracted a flavored juice, used in drugs, contraception, as a spice form but mostly it was used in producing the faimous Cyrene perfume. It was exporting in bottles called aryballoy, alabastros and lekythoy in the entire Mediterranean basin, eventually became so expensive, that was asked at one point during the Battiaz monarchy, monopoly of silphium wich greatly contributed to the prosperity of the town wich was transformed from a mere into a real emporium.

Silphium excessive use had became the main source of economic power in Cyrene, wich has led to the disappearance of the Hellenistic era when Libya was ceded to Rome. In these conditions libyens tried to seek silphium elsewhere under the guise of a species present as of Assa Foetida sau Thapsia garganica. But it has not gone as silphium was rediscovered in another area?

The plant is now almost absent from the current archeological and its death probably in the early centuries of our era is a puzzle that is far from being solved. Only a multidisciplinary research can now offer a permanent solution to the silphium problem. Toxicity tests remain to be done in the field of chimical and pharmacological evidence of a kinship between the current species of Ombillifere with ancient silphium.

Cyrene (gr., Κυρήνη - Kyrene), colonie antică grecească în prezent Shahhat, Libya, a fost cea mai veche și cea mai importantă din cele cinci orașe grecești din regiune, dând Libyei de Est numele clasic de Cyrenaica, acesta fiind păstrat și în timpurile moderne. A fost fondată ca o colonie a grecilor din Thera (astăzi Santorini), o mică insulă spartană numită anterior Calliste, relativ aridă, formată din marginile craterului unui mare vulcan. În Cartea IV a anchetei sale istorice (capitolele 145, 205), Herodot, ne spune pe larg, prin juxtapunerea a două versiuni de evenimente, cum oracolul de la Delphi sfătuiește un puternic grup de consultanți, de pe insula Thera, să plece din cauza unei secete teribile în Libya pentru a fonda o colonie, conduși de un tânăr pe nume Theren, supranumit Battus (c.631 - c.599). Drumul le fuseseră ușurat de negustorii care vizitaseră Africa de Nord înaintea lor astfel instalarea de colonii a avut aici o oarecare valoare comercială. Ei se stabileasc în cele din urmă, probabil în 631 a.Chr., pe un site de altitudine medie, între 550 și 620 de metri, o duzină de mile dc la

mare, pe marginea de nord a unui platou de calcar, care se extinde spre sud până în deșert; fiind înspre mare era relativ bine udată, de aceea, de cele mai multe ori Cyrenaica este atât de verde, în comparație cu alte regiuni, chiar și de coastă, arabii numind-o Jebel Akhdar (Green Mountain), iar în unele expresii "Cornul Abundenței".

Dar cea dintâi atracție a constituit-o pământul roditor al platoului Cyrenaicei și fâșia de coastă, un ținut al cărui climat și poziție geografică îl făceau potrivit extinderii firești a oricărei civilizații egeene. Stabilită pe terenurile fertile limitate de coasta libyană, Cyrenaica s-a dezvoltat și a prosperat foarte devreme datorită în principal agriculturii și comerțului, bucurându-se de o reputație excelentă în lumea greacă. Pe parcursul primelor două secole de existență, Cyrene a fost o monarhie ereditară, fondatorul dinastiei și al orașului, Battus I, (Battiades) își va exercita puterea pentru aproximativ 35 de ani fiind succedat de fiul său, Arcesilaos I (c.599 - c.583), a cărui domnie a durat 16 ani. În perioadele arhaică și clasică, indiferent de regimul politic, Cyrene și Cyrenaica au fost aproape întotdeauna de succes, datorită comerțului extins pe care-l poseda în special cu Grecia și Egipt. Se exporta în general cereale, carne, ulei de măsline, pește uscat și silphium (gr. silphion; lat. silphium sau laserpitium) o plantă complet străină în lumea egeană, în flora din Grecia cât și din Asia Mică fiind de tipul Ferula, adică o Ombelifere¹, ce conținea în toate părțile un suc foarte aromat, ce se coagula într-o masă rășinoasă, după incizia rădăcinii sau a tijeii. Potrivit tratatului hipocratic "în ciuda a mai multor încercări, nu a fost posibil să se crească silphium nici în Ionia, nici în Peloponez, în timp ce în Libya creștea de la sine"². Așadar, a rămas prin excelență o plantă libyană. Despre fertilitatea solului din Cyrenaica, ne relatează amănunte și Herodot care descrie un sol de culoare roșie datorită descompunerii de calcar și că sezonul de recoltare durează 8 luni.(IV, 199).

Este probabil că libyenii autohtoni să fi utilizat această plantă, încă din cele mai vechi timpuri deoarece vindeca tot felul de boli. Medicii greci timpurii au știut de "sucul de Cyrenaica" (opos kyrenaikos)³ ce a devenit în scurt timp un panaceu, atât de costisitor, solicitându-se, la un moment dat monopol asupra silphium⁴ în timpul monarhei Battiazilor, ceea ce a contribuit în mare măsură la prosperitatea Cyrenaicii⁵. În ceea ce privește recolta de silphium, care pare a fi cultivată în principal în semi-deșert spre sud, era controlată de regalitate dovadă fiind vaza lui Arcesilaos al II-lea, (c.560 - c.550)⁶ datată circa la 550 a.Chr., pe care este înfățișat însuși regele așezat sub un pavilion pe puntea unei nave. Este surprinsă astfel într-un izvor iconografic monitorizarea, cântărirea și depozitarea tuberculilor prețioși în prezența regalității (fig. 1). După căderea monarhiei, silphium a devenit un monopol de stat ce trebuia să rămână sub supravegherea magistraților.

¹ Familie de plante erbacee dicotiledonate cu flori dispuse în umbele.

² Hipocrat, *Maladies IV*, 34, 3, Paris, 1992, p. 547.

³ gr., ὀπός κυρηναϊκός.

⁴ "silphion de Battos".

⁵ Suzanne Amigues, "Le silphium- etat de la question," în *Journal des savant*, nr.2, 2004, p. 191.

⁶ Cupa de sărbătoare a regelui, ce a fost găsită la Vulsei, în Etruria, înaltă de 25 cm., cu diametrul de 28 cm. Realizată dintr-o pastă foarte fină, de un roșu palid este în întregime acoperită cu o bază neagră, care a fost, în general reacoperită cu un lut alb-gălbui.

Numismatica vine în ajutorul regăsirii acestei plante antice celebre ce se descoperea în forma ei perfectă în Cyrenaica. Colonia a început să emită propria ei monedă în cursul ultimului deceniu al veacului al VI-lea a.Chr., după etalonul folosit la Atena, Sparta și Corint iar în sec.V-IV a.Chr., silphium apare ca emblemă a orașului. Prezența acestuia pe monede, dovedește că nu se desfășura numai o producție de care Cyrene să fi fost mândră, dar de regulă, ea domina întreaga regiune, inclusiv cea de stepă, unde libienii colectau opos kyrenaikos. Cu condiția ca simbolul să fie identificat, gravorul putea avea toată libertatea de a stabili în metal viziunea personală asupra plantei. Câteva exemple vor arăta limitele valorii documentare ale monedelor în silphium. Rădăcina, prin urmare, a fost partea esențială a plantei, căutată în special de oamenii interesați de avere din Cyrene fiind reprezentată și pe monede de aur, mai rar⁷, ca o umflătură scută, perpendiculară pe tijă (fig. 2). Pe cele mai bune exemple, cum ar fi cel de la Barca, se prezintă o diviziune a lamei frunzei excepțională (fig. 3), ele alternând dar nici o parte a tulpinii nu este degajată de semințe, care cu siguranță nu corespunde cu realitatea. Invers, atunci când tulpina este parțial goală, frunzele sunt dispuse în sus și în jos, fiind opuse (fig. 4). Confuzia se accentuează în cazul în care apare tipul de frunze verticale (fig. 5), care derivă din imaginile obținute din caricaturi veritabile din perioada "Robinson IV"⁸. Raportul dimensional între aspectul înălțimii și diametrul tijei s-a constatat că este fals. În figura a 4-a, diametrul între noduri este egal cu o treime din lungimea sa, în timp ce puterea provine din raportul diametrului tijei (50 cm de bază) cu al înălțimii totale (220-400cm), de ordinul a un cent. Este clar că gravorul după toate probabilitățile, a avut tija pentru a îngroșa, a face caneluri și elemente decorative pe care le considera⁹. Tipul cel mai bine reprezentat este al unui personaj feminin ce ține în mână un picior de silphium. În ciuda fragmentelor generale a materialului descoperit, calitatea mediocră a acestor statuete fabricate în serie și a monedelor, identitatea plantei nu are nici o îndoială. Dispunerea frunzelor pe tijă reprezintă un criteriu botanic important, pe care imaginile monetare nu ni-l permite a-l utiliza. Pentru gravori asocierea de plante (de fructe pe tijă, frunze și flori) este un alt simbol cyreanean ce presupune o simplă juxtapunere de obiecte într-un mod irelevant pe o scală¹⁰.

În secole V-IV a.Chr., zona în care se întindea silphium era cuprinsă între insula Platea, Golful Bomba și extremitatea de vest a Syrtei, cu o populație densă "în împrejurul Syrtei și a Euhesperidelor"¹¹. Lățimea sa este evaluată mult mai târziu, de către Strabon la 300 stadii și de Pliniu la 30 mile, aproximativ de 50km.

Nimeni nu contestă astăzi apartenența silphium la Umbilifere de tip Ferula, așa cum îl clasează Theophrast, metafizician grec ce a scris despre plantele aromatice¹².

⁷ François Chamoux, *Cyrene Cyrene sous la Monarchie des Battiades*, Editura Boccard, Paris, 1953, p. 258, precizează că rădăcina, paradoxal, este absentă din reprezentările monetare.

⁸ în perioada a IV-a reprezentarea devine din ce în ce mai convențională.

⁹ S., Amigues, *op. cit.*, p. 198-200.

¹⁰ F., Chamoux, *op. cit.*, p. 256, observa că gazele sunt uneori mai mari, alteori mai mici decât silphium și atelierele de gravură acordau puțină atenție în respectarea raportului exact, în scanarea diverselor elemente din compoziție.

¹¹ Theophrast, *Istoria plantelor*, VI, 3, 3.

¹² *Ibidem*, VI, 3, 1.

Acest lucru semnifică existența a două tipuri de frunze ce se regăsesc în general la toate ferulele: unele bazale, foarte mari și căzute, divizate într-o multitudine de segmente iar altele stem, introduse în tulpină, cu membrane marcate și terminate cu o limbă atrofică. Potrivit opiniei lui Plinius cel Bătrân, silphium a apărut în apropierea Grădinei Hesperidelor (Golful de astăzi al Syrtei) după ce solul a fost brusc îmbibat de o ploaie de culoare închisă, cu 7 ani înainte de întemeierea orașului din Cyrene (611 a.Chr.) și că planta a crescut luxuriant, sălbatic în această țară ca o buruiană încăpățanată dar cu toate acestea, ea a fost considerată de greci ca “unul dintre cele mai prețioase daruri de la natură la om” sau un cadou de la Apollo, fiind menționată pentru prima dată într-unul din poemele ateniene din secolul al VI-lea a.Chr., ca un condiment ce domina cu aroma sa, sosurile servite la banchete. Mai mult, a fost prescrisă ca făcând parte din unele medicamente amintite în textele lui Hipocrat din secolele V și IV a.Chr. Datorită notorietății plantei în sec. V și IV a.Chr., beneficiem astăzi de o descriere excepțională și detaliată în Istoria plantelor a lui Theofrast, potrivit căreia silphium ar fi avut o rădăcină groasă de culoarea scoarței de copac negru, lungă de aproape un cot similară cu țelina, tulpina acesteia fiind înaltă până la 12 centimetri, grosă ce dura un an, frunzele (phyllon) de culoare aurie puteau fi consumate precum cele de varză, având o gamă largă de semințe. Prin incizii în partea de sus a rădăcinii suc era extras în “lacrimi” sau într-un flux de colectare pentru a fi utilizat în scop medicinal. Dizolvat în vin sau apă, a fost folosit ca un stimulent al poftei de mâncare, pentru tuse, răgușeală și dureri toracice. Chiar și ca un antidot împotriva mușcăturilor de șarpe, a înțepăturilor de scorpion ca o pastă externă, gută, amigdalită, epilepsie. Hipocrat ne dezvăluie un alt atribut pe care l-a avut în antichitate silphium și anume folosirea lui în contracepție, mai întâi de către femeile din Grecia încă din sec. VII a.Chr., apoi apreciat și de cele romane. La sfatul medicilor, se lua o doză lunară de silphium amestecată cu un nod de rășină de mărimea unui năut cu apă (aceasta bloca producerea de progesteron, necesar pentru a căptuși uterul și a sufoca fătul). Utilizarea plantei a fost aproape completă: frunzele după Strabon au fost folosite în bucătărie, consumate în stare proaspătă sau date drept hrană oilor, carnea ce provenea de la aceste animale devenind fină și gustoasă. Pentru om, frunzele aveau un gust agreabil, cel puțin cât erau tinere datorită cantității de apă pe care o conțineau dar dacă seceta se instala în regiune, acestea căpătau un gust iute ceea ce reprezenta un dezavantaj pentru semințe. Muguri tineri (kauloi) erau consumați ca legume delicioase: fierți, aburiți sau prăjiți, similar cu ceea ce se întâmplă astăzi în Italia, cu legume de fenicul; fructele au fost folosite sub forma unor condimente în bucătărie, tulpina și frunzele în saramură apoi puteau fi amestecate cu miere de albine, ulei de măsline și brânză rezultand astfel un sos ce se păstra în borcane pentru a forma o pastă numită în latină cu laser; într-un cuvânt, un produs aproape desăvârșit.

În ultimă instanță fructele fac diferența între silphium și alte specii înrudite. Cele mai multe dintre semințe erau rotunde, dar existau și alte forme precum alungite sau aplatizate, precum cele de *Atriplex hortensis*¹³ (fig. 6). Această informație este valoroasă, pentru a inversa direcția de comparație cu scopul de a afla mai multe detalii

¹³ plantă ce face parte din familia Ferulelor, înrudită cu silphium antic
<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeulvaslui.ro>

despre silphium: conturul general ușor ovoidal, migdalat, înconjurat de o membrană proeminentă și plată. Rădăcina era de cele mai multe ori murată cu oțet iar sucule extras din radacină, opus, folosit pentru poțiuni medicale. Cu toate că a fost partea cea mai importantă din instalație, rădăcina paradoxal lipsește din reprezentările monetare iar floarea de silphium nu este menționată nici de Theofrast, ~~nici~~ ~~de un~~ alt autor grec sau latin, probabil ea nu a fost utilizată sau nu a avut particularități remarcabile. Silphium a fost o specie epeteiokaulon¹⁴ cu tijă anuală, ce amintește de Ferule și prin dimensiunile ei, cu rădăcini perene și părți aeriene. Primăvara, frunzele creșteau din rădăcină, similare cu cele de țelină, altfel spus o diviziune de lame răspândite și decupate. Datorită acestei plante, Cyrene s-a transformat dintr-o simplă colonie într-un emporium, într-un centru economic ce practica un comerț en-gros și de tranzit, specializându-se în comerțul cu parfum deținând pentru o perioadă de timp monopolul comerțului în Mediterana Orientală, exportând parfumul în întregul bazin.

În zilele lui Homer, uleiurile prețioase, parfumurile și unguentele de frumusețe par să fi fost în uz aproape universal. Exportul și vânzarea acestor elemente au format o parte importantă a comerțului în jurul Mediteranei. În timpul secolelor VIII și VII a.Chr., piețele de peste hotare au fost dominate de parfumurile și containerele de cosmetice corinthice, rhodiene și Est grecești, inclusiv aryballoi¹⁵, alabastru, pyxides și alte forme mici specializate. În secolele VI și V a.Chr., când piața de export a fost dominată de produse din Attica, uleiul de toaletă a fost răspândit în flacoane numite lekythoi. Pelike a fost folosit pentru a stoca uleiurile parfumate sau parfumurile în vrac. În perioada clasică parfumurile au continuat să fie exportate în străinătate, probabil, în containere vrac, și apoi vândute cu amănuntul în aryballoi de teracotă și alabastru.

În general parfumul era obținut în urma a 3 mari metode: într-o prima etapă de producție erau tocate plantele, urmată de presare (pentru a se extrage din coji și fructe, esența), apoi materialul vegetal era introdus în ulei rece și cald, care absorbea materialele aromatice. Cele mai multe dintre parfumuri în lumea antică au avut o bază de ulei: israeliții folosind în principal uleiul de măsline, în Mesopotamia-uleiul de susan iar în Grecia antică-uleiul de in; în timp ce egiptenii utilizau grăsimi de origine animală. În a doua etapă, produsul ce rezulta era ținut într-un loc răcoros și umbros, în containere de alabastru (sau plumb), care aveau rolul de a păstra conținutul rece timp de 4 zile pentru a se ajunge la finalul procesului. În cele din urmă amestecul era fiert iar după răcirire, îmbuteliat și decantat în vase mici.

Schimbul comercial în secolul al VII-lea a.Chr., se desfășura destul de greu datorită rarității plantelor aromatice, cum ar fi maghiran, crin, cimbru, lavandă, salvie, anason, scorțișoară, silphium și iris combinate cu uleiuri de măsline, ricin, migdale, semințe de in pentru a face unguente groase. O altă metodă de prelucrare include înmuierea la rece, care era eficientă numai la anumite tipuri de flori. Procesul implica saturația și presarea plantelor, împreună cu un strat de grăsime animală, până când parfumul era complet absorbit în grăsimi, rezultând astfel pomada parfumată, un

¹⁴ gr. ἐπετειόκαυλον.

¹⁵ gr. ἀρύβαλλος.

unguent parfumat. A treia metodă consta în înmuierea la cald, proces similar cu înmuierea la rece diferența constând în faptul că plantele erau pre-tratate cu un grup special de astringent și saturate în apă sau vin. Acest lucru ajuta la absorbția de mirosuri în uleiurile de bază. În vechime, în general, parfumul era fabricat în calitate de substanță uleioasă sau solidă untoasă.

Deși este dificil de a găsi informații despre metodele pe care le foloseau grecii în fabricarea parfumurilor (și a parfumului de silphium), există cel puțin două scrieri interesante pe care ni le-au lăsat în urmă. Detalii despre rețete reale de parfum au fost furnizate de Dioscoride (40 – 90 a.Chr.), medic grec care a trăit și a scris la Roma în perioada de Nero. El a descris un proces comun de fabricație care a implicat două etape: în primul rând se pregătea uleiul prin adăugarea de astringent parfumat slab, cum ar fi aspalathus, piper și ghimbir-iarbă. Acest tratament nu parfuma permanent uleiul, ci mai degrabă îl făcea mult mai receptiv la aromele puternice care urmau, servind de asemenea la îngroșarea oarecum accidentală a uleiului. Astringentul era apoi amestecat cu vin sau apă pentru a forma o pastă ce era în prealabil încălzită în ulei. Theophrast afirma că acest tratament preliminar a fost recomandat în cele mai multe cazuri, dar era cu atât mai necesar cu cât uleiul de măsline, nu reținea mirosurile prea bine și parfumurile volatile, precum trandafirul. În a doua etapă, uleiului deja tratat, i se dădea parfumul său final. Acest proces implica înmuierea compuşilor aromatici și adăugarea în mod repetat a aromelor, până când se ajungea la puterea parfumului dorit, uneori după mai multe zile.”¹⁶

Silphium era folosit și în prepararea unor rețete iar în acest sens a rămas ca mărturie DE RE COQUINARIA, singura carte de bucate veche ce a supraviețuit în întregime aparținându-i lui Apicius; prin urmare, aceasta este sursa cea mai importantă de cunoaștere despre bucătăria din Roma antică.

Însă, oricât de abundentă ar fi fost în stare naturală, planta, putem spune că sângera până la moarte pentru a fi extras cât de rapid suc, cu proprietăți medicinale și aromatice. Datorită importanței sale, regii din Cyrene au emis un regulament prin care descurajau și chiar interziceau practicile ce duceau la tăierea rădăcinilor în cazul în care acestea erau tăiate mai mult decât se puteau folosi. În ciuda acestui fapt, măsurile de precauție cu privire la exploatarea silphium, ce deveniseră principala sursă de putere economică, nu au dat roade și ca urmare acesta a dispărut treptat, probabil din epoca elenistică, pentru care documentația lipsește. Atunci când Ptolemeu Apion a cedat în anul 96 a. Chr. Libya, Romei, ea a mai avut privilegiul de a mai profita de aceste resurse naturale; însă nu pentru o lungă perioadă de timp. Strabon constata că suc, de Cyrenaica în timpul său “a ajuns aproape să dispară”, din cauza ostilității barbarilor nomazi, care au distrus sistematic rădăcinile plantelor. Câteva decenii mai târziu, exterminarea silphium este consemnată în Cyrenaica, ne spune Pliniu: “După mai mulți ani deja el a dispărut din aceasta regiune, deoarece fermierii, au găsit în acesta un profit, devastându-l prin pășunat. În timpurile noastre, am găsit un singur picior, ce a fost dăruit împăratului Nero”¹⁷. Chiar dacă firește degradarea și lunga

¹⁶ Aristotel, *Economia*, Editura Les belles-lettres, Paris, 1968, 95, p. 24.

¹⁷ Plinius, XIX, 39.

exploatare a silphium a continuat, incursiunile nomazilor nu ar fi putut să devasteze un teritoriu atât de vast. Știind pe de altă parte că silphium avea o rădăcină voluminoasă și groasă, lungă de un cot (44 cm) sau mai mult, ne putem imagina modul în care se desfășurau aceste raiduri obositoare? Distrugerea rădăcinilor a fost o cauză majoră de regresie a silphium, dar a condus, în mod normal la extragerea unei cantități mai mari de suc. Plinius este cu atât mai puțin convingător atunci când explică lăcomia vameșilor prin înlocuirea pastoralismului lumesc de producție cu ale unui produs vândut în greutate de argint¹⁸. Oile au contribuit și ele la dispariția acestei plante care, în conformitate cu Theofrast, deveneau mai grase după consumarea plantei și dădea o aromă delicioasă cărnii¹⁹. În scrisorile 106 și 134 ale lui Synesios din Cyrene se găsește în final o mărturie cu privire la marfă rară și pretențioasă, referindu-se și la planta silphium. Într-o altă scriere, datată la 405 a.Chr., anunță un prieten constantinopolitan că-i va trimite cadouri scumpe, inclusiv o cantitate mare de suc de silphium; în caz de penurie, o cantitate modestă era astfel asigurată. Nu știm cum a procurat Synesius sucul, dar el spune în scrisoarea 106 că frumoasa plantă a fost primită de fratele său din grădina de plante a lui Phycous²⁰. Miza în cultivarea silphium presupune imposibilitatea de a o găsi cu ușurință în habitatul ei natural²¹.

Deoarece planta a fost prin excelență a Cyrenaicii, nimic nu permite a deduce că ea nu exista și în restul bazinului mediteranean, a cărui parte de vest era aproape necunoscută în Grecia. Această incertitudine este suficientă pentru a legitima continuarea cercetărilor sale.

În aceste condiții, nu în zadar libyenii au încercat ca să caute silphium și în altă parte a Lybiei sub masca unei specii prezente precum Assa Foetida sau Thapsia garganica. Dar oare silphium nu a dispărut așa cum se credea ci a fost redescoperit în altă zonă?

Mergând către începutul sec. XIX d.Hr., în cadrul *Historia rei herbariae*²² de Sprengel este amintit un echivalent *Ferula tingitana* (σῦλφιον) (fig. 7) ce produce o rășină aromată, fâsuh, putând aminti de sucule extras în antichitate din silphium. Acest produs cunoscut sub numele de gumă de amoniac din Maroc, este căutat în Orient ca medicament, condiment parfum pentru ardere și ingredient în magie. Cu toate aceste asemănări, propunerea lui Sprengel are obiecții incontestabile: *F. tingitana* este improprie în consumul alimentației omului și a animalelor.

Aria de răspândire cuprinde sudul bazinului mediteranean, din Maroc în Palestina. Nimic nu a putut conduce la idea că ar putea fi considerată o plantă libyană prin excelență.

Fructele mature au culoarea albastru-marونی neasemănându-se cu cele de silphium, ce au culoarea galben auriu.

¹⁸ Idem, XIX, 88.

¹⁹ Theofrast, *op. cit.*, VI, 3, 1.

²⁰ S., Amigues, *op. cit.*, p. 195.

²¹ Planta a devenit în scurtă vreme aducătoare de avere în Cyrene și fiind rară devine o curiozitate păstrându-se doar câteva plante în grădini.

²² C. P. J., Sprengel, *Historia rei herbariae*, t. I, Amsterdam, 1807, p. 84.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Petrecând un sejur în Cyrenaica, medicul Paolo de la Cella, în anul 1817 deschide o altă pistă *Thapsia garganica* (fig. 8), specie foarte comună în Africa de Nord și prezentă chiar în Grecia. Theophrast făcuse deja o numire respectiv $\sigma\upsilon\lambda\phi\iota\omicron\nu$ și $\theta\alpha\psi\iota\alpha$, fără echivoc, informațiile sale despre Thapsie fiind de primă mână, natural pentru o plantă ușor observabilă și astăzi în mediul rural atenian. Ca majoritatea plantelor folosite în scop medicinal, partea utilizată este rădăcina, din care se extrage un suc alb. Dar există mai multe diferențe între *Thapsia* și *silphium*: rădăcina și sucul de *Thapsia* sunt purgative și vomitiv violente, acțiunea revulsivă și vezicantă a rădăcinii este bine cunoscută. Din punct de vedere morfologic, diferența este netă între cele două plante: diviziunea membranelor lineare, indiferent de lățimea acestora. Singura asemănare semnificativă o reprezintă dezvoltarea generală a părților laterale ale fructelor care însă sunt brun-gălbui la Thapsie atunci când ajung la maturitate și nu galben-auriu precum la *silphium* (fig. 9). Distribuția geografică, toxicitatea și aspectul fizionomic marchează faptul că *Thapsia garganica* nu poate fi *silphium* antic.

Planta este astăzi aproape absentă din documentele arheologice actuale, iar moartea sa, probabil, în primele secole ale erei noastre, reprezintă un puzzle care este departe de a fi încă rezolvat. Într-adevăr, numai o cercetare multidisciplinară poate oferi acum o soluție definitivă la problema *silphium*. Doar testele de toxicitate din domeniul chimic sau farmacologic pot dovedi o înrudire între speciile actuale de *Ombilifere* cu *silphium* antic.

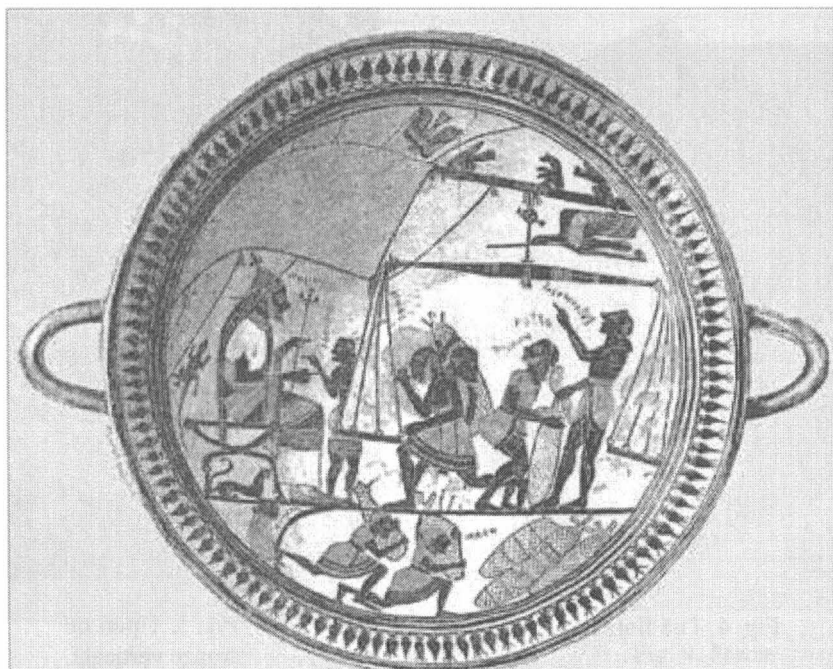

Fig. 1 Cupa lui Arcesilaos al II-lea.

Fig. 2. *Silphium*
întreg cu rădăcină.

Fig. 3. *Silphium* cu lama
frunzei profund divizată.

Fig. 4. Tijă florală.

Fig. 5. Tipuri de
frunze verticale.

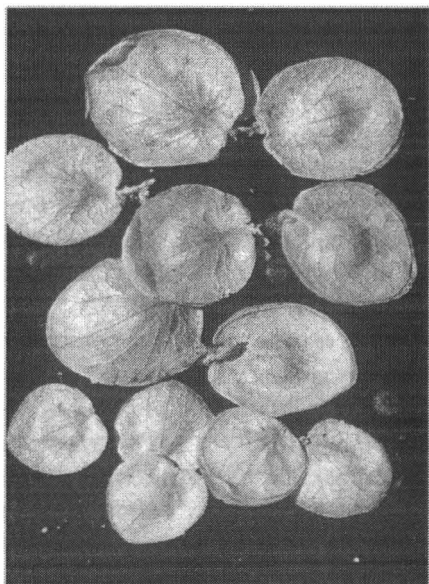

Fig. 6. Semințe de
Atriplex hortensis.

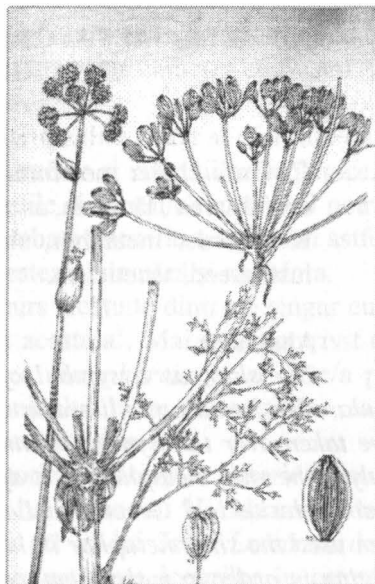

Fig. 7. *Ferula tingitana*.

Fig. 8. *Thapsia*
garganica.

Fig. 9. Fructe
imature ale *Thapsiei*
gigantica.

CORABIA - METAFORĂ A VALORILOR MORALE CREȘTINE ÎN SCRIERILE HRISOSTOMICE

Tincuța Cloșcă

Cuvinte cheie: metaforă, corabie Ioan Hrisostom, postul, fecioria, căsătoria, desfrânarea, lăcomia, ascetismul.

Keywords: metaphor, ship, John Chrysostom, fasting, virginity, marriage, lust, greed, asceticism.

Abstract:

The ship, as a symbol of salvation, appears both in the Bible and in the secular Greek and Latin literature. In the Late Antiquity, Christian and pagan authors have taken over this symbol, giving it a larger significance. I intend by this study to analyze the ship metaphor as it appears in the work of John Chrysostom. Like many other ecclesiastical Greek and Latin writers of the fourth century, John Chrysostom often used the ship metaphor in his sermons in order to reveal the truths of Christian religion in order to make them more accessible to his listeners and to turn them to a life style closer to the Christian demands. I present below some of significances of ship in John Chrysostom's writings: fasting, virginity, marriage, lust, greed and asceticism.

În veacurile Antichității târzii, incidența retoricii asupra literaturii și asupra culturii în sens larg a fost un fenomen foarte răspândit. Examinând cu atenție scrierile patristice, se observă că acestea sunt bazate mai ales pe idealul și pe practica retoricii¹.

Ioan Hrisostom, dându-și seama de valoarea artei oratorice păgâne pentru difuzarea învățaturii creștine, nu a ezitat de a o pune în slujba acesteia din urmă. Când o imită în discursurile sale, el face aceasta folosind numai aspectul ei tehnico-formal², întrucât nu căuta să strălucească doar prin frumusețea formei, ci și prin temeinicia ideilor. Cu alte cuvinte, asemenea multor scriitori bisericești greci și latini ai veacului al IV-lea, marele orator creștin cerea să nu se dea întâietate formei asupra fondului, stilului asupra ideilor, artificiei oratorice asupra conținutului învățaturii creștine. Mai mult, el se pronunța împotriva formei goale, nu împotriva celei menite de a da expresie pregnantă învățăturilor creștine³.

De asemenea, evitând patosul și sonoritatea bogată îndrăgite de alți oratori, Hrisostom nu se îngrijea de cuvinte și expresii frumoase, ci spunea lucrurile simplu, așa cum gândea, și fără cercetare, cu primele cuvinte care îi veneau în minte, pentru ca

¹ C. Moreschini, E. Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine, II, De la Conciliul de la Niceea până la începuturile Evului Mediu*, traducere de E. Caraboi, D. Cernica, E. și D. Zămosteanu, Iași, 2004, p. 24.

² D. Belu, *Cu privire la predică în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *Mitropolia Ardealului*, 3-4, 1958, p. 268.

³ M. Bulacu, *Principiile fundamentale ale omileticii ortodoxe*, în *Studii Teologice*, 8-10, 1977, p. 631.

fiecare să-l poată înțelege⁴. Așadar, toate omiliile sale, rostite într-un limbaj dulce și armonios, abundând în metafore, uneori cam lungi, cu multe divagații, dar întotdeauna adaptat auditorilor și nevoilor lor prezente⁵, aveau un vădit caracter edificator și un conținut „popular”, în care retorica este adeseori întrezărită.

Semnificativ este faptul că discursul său este rezultatul atât al efortului de a se face înțeles de către ascultători, cât și al controverselor și discuțiilor teologice. De aceea, oratorul creștin a căutat expresiile, comparațiile și formulele cele mai potrivite pentru a demasca eroarea de credință și pentru a combate imoralitatea, făcând astfel ca ascultătorii săi să înțeleagă mesajul său.⁶ Printre acestea se numără și metafora.

Aceasta este clasată printre figurile de discurs alcătuite dintr-un singur cuvânt și presupune o deplasare și o extindere a sensului acestuia⁷. Mai mult, potrivit celei mai uzuale definiții, metafora (de la cuvântul grec *metaphorein* = „a duce/a purta dincolo”) facilitează înțelegerea unui lucru în termenii altui lucru. În acest sens, ea este foarte asemănătoare cu analogia sau cu o comparație subînțeleasă⁸.

Chestiunii utilizării metaforelor în arta oratorică a părinților Bisericii i-au fost dedicate puține studii. Menționez aici studiul lui Antonio V. Nazzaro despre metaforele și imaginile agricole la Ambrozio⁹ și cel al lui John Leemans despre metafora *agonotetului* (magistratul însărcinat cu organizarea jocurilor în cetate) în opera lui Grigorie de Nyssa - *God and Christ as agonothetae in the writings of Gregory of Nissa*¹⁰. În scrierile lui Ioan Hrisostom, se întâlnesc metafora *atletului*¹¹, a *doctorului*¹², a *ostașului*¹³, a *luptătorului*¹⁴, a *plugarului*¹⁵ și a *extracției aurului*¹⁶.

⁴ L. Petcu, *Studiu introductiv la Lumina Sfințelor Scripturi. Antologie tematică din opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, I (A-I), Iași, 2007, p. 24.

⁵ *Ibidem*, p. 25.

⁶ I. D. Popa, *Opera Sfinților Părinți din «epoca de aur» ca izvor al prediciei*, în *Studii Teologice*, 5-6, 1970, p. 437.

⁷ P. Ricœur, *Metafora vie*, traducere și cuvânt înainte de I. Mavrodin, București, 1984, p. 13.

⁸ Al.-F. Platon, *Metafora corpului în cultura medievală. Câteva probleme de metodă*, în *Ideologii politice și reprezentări ale puterii*, studii reunite de Al.-F. Platon, B. Maleon și L. Pilat, Iași, 2009, p. 17-18.

⁹ A. V. Nazzaro, *Metafore e immagini agricole nel De uideis di Ambrogio*, în *Retorica ed esegesi biblica...*, p. 73-85.

¹⁰ J. Leemans, *God and Christ as Agonothetae in the Writings of Gregory of Nissa*, în *Sacris Erudiri*, 43, 2004, p. 5-31;

¹¹ Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, XXXIII, V, în idem, *Scrieri*, III, traducere, introducere indici și note de D. Fecioru, București, 1994 (PSB 23), p. 416; idem, *Omilia la Facere*, XXX, I, în *ibidem*, I, traducere din limba greacă veche de D. Fecioru, București, 2003 (PSB 21), p. 398; idem, *A celui între sfinți, Părintele nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscop al Constantinopolului, despre necunoașterea lui Dumnezeu, împotriva anomeenilor, rostită în timpul plecării episcopului*, I, în idem, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, traducere din limba greacă, cuvânt înainte și comentarii de W. A. Prager, București, 2007, p. 32.

¹² Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, IV, 3, traducere, introducere și note de D. Fecioru, București, 2004, p. 130; idem, *A celuiși certare către cei ce pleacă de la slujbă la hipodrom și la spectacole. Asemenea și câtă grijă se cuvine să avem față de frații delăsători. Cuvânt către neofiti*, 17, în idem, *Cateheze baptismale*, traducere din limba greacă veche de M. Hanchet, Sibiu, 2003, p. 100-101; idem, *Cuvânt către cei ce cred că diavolul ocârmuiesc cele omenești și se necăjesc pentru pedepsele lui Dumnezeu, și se smintesc pentru îndestulările celor răi și pentru suferințele celor drepți*, în idem, *Din ospățul Stăpânului*, introducere, traducere, note și comentarii de I. Slătineanu, București, 1995, p. 23.

Dintre cele menționate, doar câteva au fost analizate în literatura de specialitate: este vorba despre cea a *extracției aurului*¹⁷, despre cea a *atletului*¹⁸ și despre cea a bogăției¹⁹. În spațiul românesc, însă, studiul metaforelor hrisostomice, în general, și al *metaforei corabiei*, în special, nu s-a aflat până acum în atenția cercetătorilor.

În continuare, voi prezenta una dintre metaforele cele mai uzitate în opera hrisostomică – cea a corabiei. Nicicând, poate, capacitatea sa de sugestie nu a fost mai mare ca în opera lui Hrisostom, care i-a atribuit menirea de a servi atât ca emblemă a factorilor ce sunt necesari pentru prosperitatea și edificarea morală a societății în care trăia, cât și ca mijloc de combatere a viciilor²⁰. Astfel, comunicarea de față își propune să evidențieze doar câteva dintre semnificațiile pe care marele orator creștin le atribuie corabiei, precum și intenționalitățile de ordin moral, practic și teologic pentru care acesta folosește cu sens metaforic corabia în opera sa.

Desigur, metafora corabiei nu se întâlnește pentru prima dată în opera lui Ioan Hrisostom. De exemplu, Tertullian face din imagina corabiei simbolul explicit al Bisericii: „în rest, scria el în tratatul *De baptismo*, barca prefigura Biserica care pe marea lumii este scuturată de valurile persecuțiilor și ispitelor, în timp ce Domnul în răbdarea sa pare să doarmă până în ultima clipă când, trezit de rugăciunea sfinților, stăpânește lumea și redă pacea alor săi”²¹. Cu aceeași semnificație, ea mai apare la

¹³ Ioan Gură de Aur, *Să nu dăm în vileag păcatele fraților noștri și să nu-i blestemăm pe dușmani*, 5, în idem, *Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăjduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2008, p. 34-35; idem, *Către iudei, la trâmbețele Paștelui lor. A fost în Antiohia în Marea Biserică*, IV, 1, în idem, *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2007, p. 289-290; idem, *La Cuvântul apostolic ce spune: „Dar nu numai atât, ci ne lăudăm în necazuri, știind că necazul aduce răbdare”*, 1, în idem, *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie. Despre tăria credinței. Despre propovăduirea Evangheliei și alte omilii*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2006, p. 78-80.

¹⁴ Ioan Gură de Aur, *Către cei care nu au venit la biserică; și la cuvântul apostolic care zice: „Dacă flămânzește dușmanul tău, dă-i pâine”*; și despre neținerea de minte a răului, 4, în idem, *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie. Despre tăria credinței. Despre propovăduirea Evangheliei și alte omilii*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2006, p. 113; idem, *Cuvânt de laudă la Sfântul Mucenic Varlaam*, IV, în idem, *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, traducere din limba greacă și note de D. Fecioru, București, 2002, p. 495; idem, *Omilii la statui*, I, 8, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2007, p. 24.

¹⁵ Ioan Gură de Aur, *Omilii la statui*, III, 7, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2007 p. 80; Idem, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei a doua către Corintheni*, LI, București, 2007, p. 450.

¹⁶ Ioan Gură de Aur, *Omilii la statui*, IV, 1, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2007, p. 84; idem, *Omilii la Facere*, V, 1, traducere din limba greacă veche de D. Fecioru, București, 2003, p. 46.

¹⁷ G. Nigro, *L'estrazione dell'oro in Giovanni Crisostomo: prassi e metafora*, în *Vetera Christianorum*, 45, 2008, p. 283-299.

¹⁸ J. A. Sawhill, *The Use of Athletic Metaphors in the Biblical Homilies of St. John Chrysostom*, Princeton, 1928.

¹⁹ G. Viansino, *Aspetti dell'opera di Giovanni Crisostomo*, în *Koinonia*, 25 (2001), 2003, p. 137-205.

²⁰ V. Micle, *Sfântul Ioan Gură de Aur predicator social*, în *Mitropolia Ardealului*, 7-8, 1968, p. 527.

²¹ Tertullian, *Despre botez (De baptismo)*, XII, 8, în *Apologeți de limbă latină*, traducere de N. Chițescu, E. Constantin, P. Papadopol și D. Popescu, introducere, note și indici de N. Chițescu, București, 1981 (PSB 3), p. 243.

Ciprian al Carthaginei în *De Catholicae Ecclesiae Unitate* („Despre unitatea Bisericii”), la Origen și la Teofil al Antiohiei; acesta din urmă scria: „Și precum pirații, după ce au umplut corăbiile cu călători, sfărâmă corăbiile, ca să le nimicească, tot așa se întâmplă și cu cei rătăciți de la adevăr: pier din pricina rătăcirii”²².

În scrierile hrisostomice corabia nu simbolizează doar Biserica, ci are o multitudine de semnificații: ea este simbol pentru suflet, Univers, pentru personajele biblice, sfinți. Printre ele, și valorile morale creștine, asupra cărora vom insista în rândurile ce urmează.

Cum se știe, în Antichitatea târzie, și-au făcut loc o morală și o antropologie mai umaniste, dominate de idei, fapte și valori altădată neglijate sau desconsiderate, precum postul, înfrânarea sexuală, fecioria și celibatul ca „paradigme ale mântuirii”, un sentiment mai puternic al solidarității familiale, penința ca model de sfințenie, ascetismul ș.a.²³

Unele dintre acestea se întâlnesc și în opera hrisostomică, exprimate sub forma metaforei corăbiei. Astfel, despre înfrânarea alimentară sau post, Ioan Hrisostom spunea într-una dintre omiliile la *Facere*: „după cum corăbiile ușoare străbat mai iute mările, iar dacă sunt încărcate peste măsură se scufundă, tot așa și postul face mai ușoară mintea și o pregătește să străbată cu ușurință oceanul acestei vieți”²⁴. Motivul este reluat în numeroase alte predici. De pildă, în *Despre soartă și providență*, pentru a convinge pe ascultătorii săi să postească, el menționa: „după cum o corabie încărcată cu mărfuri mai mult decât poate lua se îneacă, împovărată fiind de greutatea încărcăturii, tot așa și sufletul, sau trupul nostru, când primește mâncăruri peste puterea lui, se încarcă prea mult și, neputând suporta greutatea celor pe care le are în el, se îneacă în oceanul pierzării și căpitanul, și corăbierii, și cârmacii, și călătorii și pierde o dată cu ei și încărcătura. După cum unor corăbii încărcate prea mult nu le este de nici un folos nici liniștea mării, nici știința căpitanului, nici mulțimea corăbierilor, nici măiestria construcției, nici anotimpul prielnic – nefiindu-i nimic de folos unei corăbii atât de primejduite – tot așa, și cu cei cărora le place să se desfăteze cu mâncăruri și băuturi; nimic nu poate scăpa un suflet atât de primejduit, nici mulțimea gândurilor, nici învățătura, nici sfatul, nici îndemnurile, nici muștrările, nici înlesnirea celor viitoare, nici rușinea, nici învinuirea celor prezente; ci necumpătarea le biruie pe toate și-l îneacă, aducând peste lacom, cu voia sau fără voia lui, noian cumplit de ape”²⁵.

²² Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, II, XIV, în *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indici de T. Bodogae, O. Căciula, D. Fecioru, București, 1980 (PSB 2), p. 306.

²³ N. Zugravu, *Antichitatea târzie*, traduceri inedite din limba latină și greacă de C. Tămăușeanu și M. Paraschiv, Iași, 2005, p. 47-48.

²⁴ Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere*, I, 4, în idem, *Scrieri*, I, traducere, introducere, indici și note de D. Fecioru, București, 1987 (PSB 21), p. 36.

²⁵ Idem, *Despre soartă și providență*, VI, traducere din limba greacă veche și note de A. Tănăsescu-Vlas, București, 2002, p. 198; idem, *Îmbuibarea pântecele și beția*, în idem, *Problemele vieții*, traducere de C. Spătărelu și D. Filimon, p. 147; idem, *Omiliile la Facere*, X, 2, în idem, *Scrieri*, I, traducere, introducere, indici și note de D. Fecioru, București, 1987 (PSB 21), p. 118; idem, *Nimeni nu îl vatămă pe cel ce nu se vatămă*, 7, în idem, *Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăjduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii*, traducere din limba greacă veche de D. Fecioru, București, 2008, p. 195.

O altă valoare morală creștină exprimată prin metafora corabiei este virginitatea, despre care Hrisostom a vorbit constant în predicile sale și căreia i-a dedicat un întreg tratat. Astfel, evidențiind meritele spirituale și morale ale fecioriei, Ioan Hrisostom preciza: „fecioara este nevoită să călătorească toată viața pe mare ispitelor, să călătorească pe o mare fără porturi. Nici dacă s-ar ridica cea mai mare furtună, fecioarei nu îi este îngăduit să ancoreze corabia și să se odihnească. Pirații nu atacă pe corăbieri când corabia lor se află în apropierea unui oraș, sau a unui loc bun de ancorat, sau a unui port, căci s-ar primejdi zadarnic, dar dacă prind corabia în mijlocul mării, li se mărește îndrăzneala, pentru că nu-i nimeni prin apropiere să sară în ajutorul corăbierilor; pun totul în mișcare, fac tot ce pot și nu se lasă până ce nu omoară pe toți călătorii de pe corabie sau până ce nu sunt ei omorâți. Tot astfel și diavolul, acest groaznic pirat, pornește asupra fecioarei furtună mare, tulburare cumplită și vijelii cu neputință de îndurat; o zguduie din temelii, pentru ca, prin silă și forță, să-i distrugă corabia. Diavolul știe că fecioara nu poate să trăiască cu un bărbat, știe că trebuie să lupte necontenit, că trebuie să se războiască cu duhurile răutății tot timpul, până ce va debarca în portul cel neînvălmurat al vieții veșnice”²⁶.

Celor care nu puteau să se dedice vieții feciorelnice, Hrisostom le recomanda să se căsătorească. El a abordat problema căsătoriei, ținând cont de sfaturile Apostolului Pavel, care a tratat căsătoria în modul cel mai elocvent cu putință, prezentând avantajele și dezavantajele ei. (și căsătoria este comparată cu o corabie în scrierile hrisostomice. El arată că aceasta nu este o piedică în calea virtuții, întrucât Dumnezeu nu ar fi instituit-o. Mai mult, căsătoria aduce în viața creștinului și multă liniște, întrucât „potolește furiile firii noastre, nu lasă ca oceanul să se frământa, ci ne ajută întotdeauna să ducem corabia în port”²⁷). Însă, prin voința și caracterul celui care încalcă legile morale ale familiei, ea poate deveni un eșec, fapt care nu se datorează tainei căsătoriei. În acest sens, marele orator creștin preciza: „căsătoria este un port, dar tot așa de bine ajunge și naufragiu, nu din pricina naturii sale, ci din pricina voinței celor ce se folosesc rău de ea. Bărbatul care-și duce căsnicia potrivit legilor ei găsește în căsnicie o ușurare a tuturor necazurilor ce le are în afară de casă, în oraș, pretutindeni, găsește în casă și nevasta lui scăpare! Dar bărbatul care-și duce căsnicia fără socoteală și la întâmplare, chiar de s-ar bucura de vreme senină în oraș, când se întoarce acasă dă de stânci și de naufragii”²⁸.

În cadrul căsniciei, pot apărea la un moment dat neînțelegeri, iar acestea afectează întreaga familie, întrucât „după cum atunci când corăbierii se răscoală, călătorii sunt în primejdie, pentru că vasul se scufundă, tot așa și într-o căsnicie în care

²⁶ Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie*, 34, în idem, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, p. 52.

²⁷ Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere*, XXI, 4, în idem, *Scrieri*, I, traducere, introducere, indici și note de D. Fecioru, București, 1987 (PSB 21), p. 254.

²⁸ Ioan Gură de Aur, *La cuvintele: „Femeia este legată de lege câtă vreme trăiește bărbatul ei; dar dacă-i răposează bărbatul, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul. Dar mai fericită este dacă rămâne așa”*, I, în idem, *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie. Despre tăria credinței. Despre Propovăduirea Evangheliei și alte omilii*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2006, p. 176.

este neînțelegere între bărbat și femeie, e firesc ca răul să se întindă asupra tuturor celor din casă”²⁹.

Dintre problemele, cu care se confruntă familia creștină, Ioan Hrisostom a insistat asupra condițiilor necesare încheierii și întemeierii căsătoriei. El critică aprig căsătoria din interes material și o înfățișează ca pe un izvor de umilințe și multe și mari necazuri. Mai mult, oratorul creștin o consideră drept o negustorie, care nu aduce decât pagube celui ce o pune la cale. De aceea, antiohianul îi îndemna pe tineri să nu se căsătorească cu femei mai bogate decât ei, fiindcă aceștia vor fi asemenea „negustoriilor nesățioși care scufundă corabia și pierd toată marfa, pentru că o încarcă cu mii și mii de poveri, pentru că pun în ea greutatea peste puterea ei [...]. Și, după cum acolo o mică izbitură de val scufundă corabia, tot așa și aici, o dată cu moartea înainte devreme a femeii, se duce și toată averea lui”³⁰.

Hrisostom a tratat cu asprime adulterul sau orice abatere de la castitatea căsătoriei, spunând că nu poate fi iertat cel care încălcă fidelitatea conjugală, fiindcă: „după cum un căpitan de corabie nu este iertat când i se scufundă corabia în port, tot așa și bărbatul care, având tăria ce i-o dă căsătoria, sparge casa altuia sau se uită cu ochi poftitori la femeia altuia, nu găsește apărare nici în fața oamenilor, nici în fața lui Dumnezeu, de-ar spune de nenumărate ori că l-a silit plăcerea firii”³¹. Consecințele acestui păcat sunt schițate metaforic tocmai pentru a descuraja pe făptuitorii lui, pentru a provoca repulsia celor care greșesc și pentru a arăta că nu există dezvinovățire pentru un asemenea păcat³².

Ascetismul, ca formă supremă de detașare de ispitele acestei lumi și de căutare a divinității,³³ este o altă valoare morală care înainte de apariția creștinismului fusese ignorată. Ioan Hrisostom, el însuși fost pustnic, a avut un respect și o admirație deosebită pentru monahi, pe care-i menționează în repetate rânduri în predicile sale. Adeseori, monahul este comparat cu o corabie: „căci, spunea el în *Omilia a XXI-a din Comentarul la Epistola către Efeseni*, și de o bună alcătuire a corabiei și de cărmaci și de echipaj complet de marinari nu are nevoie vasul care stă tot timpul în port, ci acela care pretutindenea se află pe mare. Tot așa și cu cel din lume și cu monahul. Căci monahul stă ca într-un port nevăluit, având o viețuire lipsită de agitație și griji, străină de orice furtună. Pe când cel din lume este pururea pe mare și navighează în mijlocul mării, fiind luptat de valuri furioase”³⁴.

²⁹ Idem, *Omilii la Facere*, LVI, 1, în idem, *Scrieri*, I, traducere, introducere, indici și note de D. Fecioru, București, 1989 (PSB 22), p. 222.

³⁰ Idem, *Laudă lui Maxim. Cu ce femei ne căsătorim*, 4, în idem, *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie. Despre tăria credinței. Despre Propovăduirea Evangheliei și alte omilii*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2006, p. 199-200.

³¹ Idem, *Omilii la Serafimi*, III, 3, în idem, *Omilii la Ana. Omilii la David și Saul. Omilii la Serafimi*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2007, p. 160.

³² M. M. Braniște, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în *Studii Teologice*, 1-2, 1957, p. 140.

³³ N. Zugravu, *op. cit.*, p. 47.

³⁴ Ioan Gură de Aur, *Omilia XXI din Comentarul la Epistola către Efeseni*, 2, în idem, *Omilii și cuvântări despre educația copiilor*, traducere din limba greacă veche de M. Hanchet, Timișoara, 2005, p. 112; idem, *Tinerii și Sfânta Scriptură*, în idem, *Părinți, copii și creșterea lor*, traducere din neogreacă de Z.-A. Luca, p. 29-30; idem, *Omilii la săracul Lazăr*, III, 1, în idem, *Omilii la săracul Lazăr. Despre*

Prin apelul la metafora corabiei, oratorul creștin a dorit să le arate ascultătorilor că cei mai mulți își pierd bogățiile dintr-o dată și merg la pierzanie din cauza lor fie pentru că râvnesc să le dobândească, fie că le sunt răpite atunci când sunt doborâți de alții mai lacomi de averi decât ei. În acest sens, arhiepiscopul de Constantinopol îi îndeamna pe enoriașii săi nu se lase târați de lăcomie și să dorească mai mult decât au trebuință, întrucât vor pierde totul. Despre consecințele dorinței necumpătate de avere, în *Cuvântul la Ziua Sfinților patruzeci de Mucenici*, el spunea: „ceva asemănător poți să vezi la corăbii. Dacă ele sunt prea încărcate de mărfuri, se scufundă, iară dacă povara lor este măsurată, atunci ele aleargă cu ușurință peste valuri. Așa ni se întâmplă și nouă. De ai grămădit prea multă bogăție, se cere numai o mică furtună, sau o neizbutire neașteptată, și corabia ta se prăpădește împreună cu oamenii tăi (adică împreună cu sufletul tău). Iară dacă tu strângi numai atîta avere cît îți este de trebuință, poate să vie și o furtună puternică, tu vei trece valurile cu ușurință”³⁵. De remarcat este că dorința de bogății este determinată, mai ales, de lipsa de măsură. Prin folosirea cu sens metaforic a corabiei în discursul său, Hrisostom a dorit ca ascultătorii să poată întrevădea mai ușor pericolul pe care îl reprezintă dorința de câștig, atât pentru trupul, cît și pentru sufletul omului³⁶.

Din cele câteva exemple evocate mai sus, se poate afirma că metafora corabiei în opera lui Hrisostom a fost unul dintre mijloacele cele mai penetrante ale transducerii mesajului evanghelic, o cale foarte subtilă de a face cunoscute exigențele moralei creștine și de a-și convinge enoriașii de a le pune în practică. Astfel, metafora corabiei, procedeu al oratoriei clasice, a ajuns ca în opera lui Ioan Hrisostom să îmbine armonios două preocupări care i-au obsadat întotdeauna pe părinții Bisericii: elocvența și adevărul de credință.

---

soartă și providență. *Despre rugăciune. Despre viețuirea după Dumnezeu*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, Române, București, 2005, p. 69; idem, *Apologia vieții monahale*, 11, în idem, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, p. 276; idem, *Către același Teodor*, 1, în idem, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2007, p. 386.

³⁵ Idem, *Cuvânt la Ziua Sfinților patruzeci de Mucenici*, în idem, *Omiliile la Postul cel Mare*, București, p. 65; idem, *Omilie rostită când Saturnin și Aurelian au fost exilași, iar Gainas a ieșit din oraș; și despre iubirea de arginți*, 3, în idem, *Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii*, traducere din limba greacă veche și note de D. Fecioru, București, 2008, p. 129.

³⁶ B.-A. Teleanu, *Metaforă și misiune. Valorificarea literaturii laice în predica românească*, Iași, 2007, p. 276.

CAMPANIA LUI BUREBISTA DIN ANUL 60 A. CHR. ÎMPOTRIVA CELȚILOR. SCURTE CONSIDERAȚII DE ORDIN MILITAR

Col. (r) dr. Valentin Marin*

Cuvinte cheie: Burebista, Critasiros, Acornion, Caesar, Pompey, Dunărea Inferioară, apărare, ofensivă, teatrul de acțiune militară, Geți, Dacii, Celți (Scordiscii, Boii, Taurscii).

Keywords: Burebista, Critasiros, Acornion, Caesar, Pompey, Inferior Danube, defense, offensive, theater of military action, Getae, Dacians, Celts (Scordisci, Boii, Taurisci).

Abstract:

Burebista (around 82-44 B.C.) – „a Getic man”, according to the ancient author Strabo, has been an impressive political and military personality of the region comprised between the Carpathians and the Danube and a contemporary to Caesar and Pompey.

In the vision of Burebista, the offensive actions constituted an important factor in achieving a “great dominion”, geographically centered on the Inferior Danube and an adjacent area through the liberation of the territories temporary occupied by the Celts, the Scythes and the Bastarns. To this purpose, force groups have been formed relative to the organization and the available military technique of the hypothetical adversary, as well as to the necessities of each military action theater. Based on historical written information, the author of the present study, is attempting the reconstruction of the Burebista's army's action direction, considering the fact that Burebista led two campaigns against the Celts (the first one – against the Scordisci tribe and the second one against the Boii and the Taurisci tribes), as well as a campaign against the Greek poleis of the Pontus Euxinos shores (Olbia, Tyras, Histria, Tomis, Callatis, Dionysopolis, Odessos, Messambria and Apollonia), the last one developing on two military action theaters. The author is consequently presenting the differentiated, nuanced and complicated attitude of Burebista towards the Pontic fortresses, in the way that the military leader had no reason to destroy the Greek polis of Histria. He is also presenting the hypothesis of an itinerant capital, that moved according to the different stages of Burebista's great dominion achievement, (Argedava (in the Dobrudja area) – Popești (on Argeș River) – Costești (the “Cetățuie” spot), the inner Carpathian area – Zargidava (Moldavia).

The defensive preparation played an important role in Burebista's vision, during his leadership being initiated a trully strategical system based on the use of the landscape's military advantages as well as on the construction of a diversified fortification subsystem, based on the evaluation of the most probable offensive direction of an eventual military aggression.

Cea mai amplă invazie petrecută în spațiul Dunării de Jos în secolele III - II a. Chr. a fost fără îndoială aceea a triburilor celtice¹. Din ținuturile lor inițiale de locuire - cursurile superioare ale Rinului și Dunării -, acestea s-au extins în toate direcțiile începând din secolul al IV-lea a. Chr. și până la începutul secolului al III-lea a. Chr., când expansiunea lor a atins punctul culminant. Triburile și uniunile de triburi celtice au reușit să invadeze un teritoriu imens, din insulele britanice până în Asia Mică. De atacurile lor nu a fost scutită nici lumea mediteraneană; în anul 387 a. Chr. Roma a fost prădată, iar un secol mai târziu (278 a. Chr.) aceeași soartă au avut-o sanctuarele de la Delphi².

Pătrunderea celților în spațiul Dunării de Jos a avut loc pe mai multe direcții, simultan sau consecutiv și cu intensități diferite. Astfel, grupuri importante, venite dinspre centrul Europei, au invadat în cea de-a doua jumătate a secolului al IV-lea a. Chr. zonele de câmpie dintre Tisa și Carpații Apuseni, scurgându-se apoi prin văile Mureșului și Someșului în spațiul intracarpatic, unde au ocupat terenuri mai fertile³. Este posibil ca celții pătrunși aici să fi aparținut puternicului grup tribal al anarților, așa cum rezultă din unele texte antice mai târzii⁴. Alte grupuri au înaintat dinpre sud, din Peninsula Balcanică⁵.

În momentul invaziei lor pe teritoriile geto-dace amintite mai sus celții se aflau la apogeul democrației militare. Buni agricultori, crescători de vite și meșteșugari - Cultura La Tène celtică a influențat, în unele cazuri puternic zone întinse

* secretar al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române; secretar de redacție al revistei NOEMA a Academiei Române; redactor șef al revistei STUDII ȘI COMUNICĂRI a DIS/CRIFST al Academiei Române.

¹ Referitor la invazia celtică: **Berciu, D.**, *Lumea celților*, București, 1970, p. 169 - 171; **Farrer R.**, *Keltische Numismatik der Rhein und Donaulande*, Strassburg, 1908; **Hubert, H.**, *Les Celtes depuis l'époque de la Tene*, Paris, 1932; *Idem*, *Celții și civilizația celtică*, București, 1983; **Zirra, V.**, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, Ciumești, I, București, 1967; *Idem*, *Les Celtes dans le Nord-Ouest de la Transylvanie*, în *Actes VII*, vol. II, Praga, 1971; *Idem*, *Noi necropole celtice în nord-vestul României*, în *St. Com. Satu Mare*, 2, 1972, p. 151-205; *Idem*, *Aspects of the Relation between Dacians and Celts in Transylvania (4th - 2nd Centuries B.C.)*, în *Relations between the Autochthonous Population and the Migratory Population of the Territory of Romania*, București, 1975, p. 25-34; *Idem*, *Locuiri din a doua epocă a fierului în nord-vestul României. (Așezarea contemporană cimitirului La Tene de la Ciumești și habitatul indigen de la Berea, jud. Satu Mare)*, în *St. Com. Satu Mare*, 4, 1980, p. 39-84; **Crișan, I. H.**, *Necropola celtică de la Apahida (jud. Cluj, sec. III - II î.e.n.)*, în *AMN*, 8, 1971, p. 37-70; *Idem*, *În legătură cu datarea necropolei celtice de la Ciumești*, în *Marmația*, 2, 1971, p. 55-92; *Idem*, *Contribuții la problema celților din Transilvania*, în *SCIV*, 22, 1971, 2, p. 149-164; *Idem*, *Așa-numitul mormânt de la Silivaș și problema celui mai vechi grup celtic din Transilvania*, în *Sargeția*, 10, 1973, p. 45-78.

² **Berciu, D.**, *Op. cit.* p. 169-171; **Drimba, O.**, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, vol. II, 1987, p. 22.

³ **Nestor, I.**, *A propos de l'invasion celtique en Transylvanie*, în *Dacia*, 9-10, 1941-1944, p. 547-549; **Popescu, D.**, *Celții în Transilvania*, în *Transilvania*, 75, 1944, p. 639-666; **Russu, M.**, **Bandula, O.**, *Mormântul unei căpetenii celtice de la Ciumești*, Baia Mare, 1970; **Zirra, V.**, *Les Celtes dans le Nord-Ouest de la Transylvanie*, în *Actes VII*, vol. II, Praga, 1971; *Idem*, *Noi necropole celtice în nord-vestul României*, în *St. Com. Satu Mare*, 2, 1972, p. 151-205.

⁴ **Ptolemeu**, *Geographia*, III, 8, 3.

⁵ **Nicolăescu-Plopșor, C. S.**, *Antiquités celtique en Oltenie. Répertoire*, în "Dacia", 11-12, 1948.

pe continentul european -, ei erau, totodată, excelenți luptători. Armamentul lor, îndeobște din fier, era foarte variat și caracteristic acestei populații războinice⁶.

În prima fază, invaziile celților aveau un caracter extrem de distrugător. Deși adeseori erau inferioari din punct de vedere numeric populațiilor autohtone, ei reușeau să le înfrângă prin atacuri fulgerătoare, soldate cu masacre, jafuri și devastări ce aveau și un puternic impact psihologic asupra adversarilor potențiali. *„Ei sunt un neam de oameni aspri, îndrăzneți și războinici, care au trecut peste culmile nepătrunse ale Alpilor și prin locuri inaccesibile din pricina frigului/... / Însuși numele de galli inspira atâta groază încât chiar regii care nu erau atacați de ei le cumpărau pacea, din proprie inițiativă, cu un preț foarte mare”⁷*. Ulterior, atunci când se fixau mai îndelung pe anumite teritorii, celții începeau să dezvolte relații mai pașnice cu autohtonii, cărora le impuneau plata unui tribut dar și alte obligații de ordin economic și politic.

O desfășurare asemănătoare au avut invaziile celților și în teritoriile intracarpătice. Violenta pătrunderii lor este atestată arheologic, pe de o parte, de distrugerea așezărilor în care populația locală li s-a opus, iar pe de altă parte, de mormintele de luptători celți descoperite până acum, ceea ce demonstrează că relațiile cu populația autohtonă nu au avut în nici un caz un caracter pașnic. Mai frecvent, în inventarul mormintelor apar vârfurile de lance, săbiile și cuțitele de luptă - la Aiud, Heria, Silivaș (jud. Alba), Apahida, Sic (jud. Cluj), Arad, Pecica (jud. Arad), Moșna (jud. Sibiu), Brad, Papiu Ilarian (jud. Mureș), Ciumești, Pișcolț (jud. Satu Mare), Sîntandrei, Sîntion (jud. Bihor) și altele. Nu lipsesc însă nici coifurile (Aiud, Silivaș, Apahida, Ciumești, Hațeg, Ocna Sibiului), zalele și cnemidele (Ciumești), zăbalele, carele de luptă, pumnalele etc.⁸.

Celții - înzestrarea și modul de luptă al războinicilor

Informațiile pe care le prezintă Diodor din Sicilia despre armamentul și echipamentul celților sunt detaliate și precise⁹. *„Scuturi înalte cât un om și care sunt pictate în tot felul”,* sau sunt *„împodobite cu reliefuri din bronz, reprezentând animale”*; de asemenea, ciudate *„coifuri de metal cu mari proeminențe/.../ La unele coifuri sunt fixate coarne, la altele – capete - în relief – de păsări sau de dobitoace”*. Mai departe: *„Mulți își acoperă pieptul cu zale de fier. Alții, drept platoșă au doar pielea lor și se luptă goi/.../ au săbii foarte lungi care atârnă de lanțuri de fier sau de*

⁶ Printre altele, în dotarea luptătorilor intrau: o spadă din fier cu două tășuri; o lance lungă de fier; așa numitul cuțit de lovit – un cuțit greu ce se folosea în lupte. Iscușiți în lupta călare, celții au folosit de timpuriu zăbalele și pintenii, iar carele de luptă au fost întrebuințate până în perioadele târzii ale prezenței lor în centrul și sud-estul Europei. Ca mijloace de apărare ei au utilizat coifurile (adeseori ornate cu motive specifice), cămășile de zale și scuturile.

⁷ Pompeius, Trogus, XXIV, 4, 4-7.

⁸ Din bibliografia referitoare la celți, inclusiv la armamentul acestora descoperit în spațiul carpato-danubian, pe lângă lucrările citate, vezi și: Chidioșan, N., Ignat, D., *Cimitirul celtic de la Tărian*, în SCIV, 23, nr. 4, 1972; Crișan, I. H., *În legătură cu datarea necropolei celtice de la Ciumești*, în Marmăția, 2, 1971, p. 55-92; *Idem*, *Contribuții la problema celților din Transilvania*, în SCIV, 22, 1971, 2, p. 149-164, *Idem*, *Așa-numitul mormânt de la Silivaș și problema celui mai vechi grup celtic din Transilvania*, în Sargeția, 10, 1973, p. 45-78.

⁹ Drimba, O., *Op. cit.*, p. 25-29.

bronz/.../ Aruncă sulițe al căror fier e lung de un cot, iar lemnul și mai lung/.../ Aceste sulițe sunt când drepte, când răsucite pe întreaga lor lungime/.../ pentru ca omul, atunci când lovește cu sulița, nu numai să taie carnea, dar o și sfășie¹⁰.

Tot de la Diodor din Sicilia aflăm și unele detalii privind modul de luptă al celților chiar dacă uneori, acest autor antic nu rezistă tentației anecdoticului sau senzaționalului. Fortificațiile erau atacate cu ajutorul scărilor din lemn. În atac, luptătorii înaintau unul lângă altul cu scuturi din care făceau o pavăză comună. Urmăreau să-și demoralizeze adversarii scoțând urlete și aruncând asupra lor, atunci când apărau lucrări de fortificație, păcură fiartă sau făclii aprinse. „În luptă ei folosesc carul tras de doi cai, pe care, în afară de vizitiu se mai află un luptător. Dacă în cursul luptei se întâlnesc cu un călăreț îi aruncă mai multe sulițe, iar apoi sar jos și încep lupta cu sabia. Unii dintre ei disprețuiesc atât de mult moartea, încât se avântă cu totul goi în luptă/.../ Când se află în linie de bătaie, obișnuiesc să iasă din rând și să-i cheme la lupte în doi pe cei mai viteji dintre dușmani. Ridică armele și le agită în fața lor, ca să-i sperie/.../ totodată zvârl ocări dușmanului, spre a-l înjosi și pentru a-l face să fie cuprins de teamă/.../ Dușmanilor căzuți în luptă le taie capul, pe care îl atârână de grumazul cailor/.../ Cât privește trofeele, după ce le-au dus acasă le atârână pe pereți/.../ Capetele celor mai de seamă vrăjmași, le îmbălsămează cu ulei de cedru și le păstrează cu multă grijă într-o ladă; când ei arată scârfăriile acestea vreunui străin, își fac o mare fală și se laudă că nici pentru atâta aur cât cântărește un cap nu l-ar vinde cuiva¹¹.

Concepția acțiunilor de luptă

Burebista s-a afirmat ca un strălucit conducător politic și militar. Campaniile organizate și conduse de el au avut un rol însemnat în reunirea teritoriilor getice și dacice care, în diverse perioade, fuseseră ocupate de alte seminții. Izvoarele antice amintesc un șir de războaie victorioase purtate de oastea lui Burebista împotriva celților, orașelor grecești vest și nord-pontice, precum și a aliaților acestora. Toate aceste acțiuni militare au fost declanșate din rațiuni politice, deosebindu-se de obișnuitele expediții de pradă, și au vizat ca obiectiv fundamental cuprinderea, într-o mare stăpânire a teritoriilor ce aparținuseră geților și dacilor. Apare și mai limpede, din examinarea politicii militare externe promovate de Burebista¹², că el nu a urmărit crearea unei mari structuri teritoriale alcătuită dintr-un conglomerat de populații, cum erau despoțiile orientale, ci a unei structuri omogene din punct de vedere etnic. Mai puțin gravă în perspectiva istorică, primejdia celtică era totuși, mai apropiată de leagănul stăpânirii sale, căci boii și tauriscii ajunseseră încă de prin secolul al III-lea a. Chr. până la Tisa, extinzându-se tot mai mult peste teritorii locuite din vechime de geto-daci. Cel dintâi obiectiv vizat de Burebista era deci înlăturarea pericolului celtic

¹⁰ Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, V, fr.: XXX, 2-4.

¹¹ *Ibidem*, V, 29.

¹² Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11; Daicoviciu, H., *Dacia de la Burebista la cucerirea romană* Cluj, 1972, p. 7-76; Vulpe, R., *Decenée, conseiller intime de Burebista*, în Vulpe R., *Studia Thracologica*, București 1976.

și el l-a atins printr-o ofensivă impetuoasă și, probabil, neașteptată pentru adversari, în jurul anului 60 a. Chr.¹³.

În acest sens, el a adoptat o strategie ofensivă, declanșând operații de direcții și pe spații întinse, dinspre zona de centru a regatului spre extremitățile acestuia pentru a redobândi teritorii ce fuseseră smulse anterior de la populația autohtonă (Anexa nr. 1).

Confruntarea cu scordiscii, boii și tauriscii

Din păcate, sumara informație pe care o avem de la Strabon, nu a permis stabilirea exactă a cronologiei acestei campanii și nici care a fost ordinea de nimicire a triburilor celtice. De altfel, această campanie este pomenită după incursiunile făcute de Burebista pe alt teatru de acțiuni militare. Pentru a nu da naștere niciunui echivoc, reproducem mai jos, textul lui Strabon care spune: „/.../ *Ba chiar și de romani era de temut, deoarece trecea neînfricat Istrul și prăda Tracia până în Macedonia și Illyria. A pustii astfel pe celții care se amestecau cu tracii și illyrii, iar pe boii, care se aflau sub ascultarea lui Critasiros, precum și pe taurisci, i-a șters de pe fața pământului*”¹⁴.

În lumina acestor informații sumare, sunt foarte greu de reconstituit, atât itinerarul urmat de oastea lui Burebista, precum și locul sau locurile unde s-au purtat bătăliile. Această operațiune este și mai mult îngreunată de faptul că, istoriografic vorbind, istoricii români nu au căzut de acord în ceea ce privește localizarea centrului de putere al lui Burebista, precum și în ceea ce privește etapele acestei campanii împotriva celților. De asemenea, nu putem deduce dacă avem de-a face cu una sau mai multe campanii împotriva acestor adversari.

La o analiză mai atentă a acestui citat, din punct de vedere militar putem deduce că avem de-a face cu două două campanii împotriva celților, prima împotriva scordiscilor, localizați de Strabon pe malul drept al Dunării, acolo unde se varsă „*fluviul Parisos*”¹⁵ – de fapt Tisa - și cea de-a doua – împotriva boiilor și tauriscilor, localizați de același autor antic în zona de vest a Câmpiei Pannonice, între Dunăre și Tisa¹⁶.

Deși, pe întreg parcursul Cărții a VII - a, a *Geografiei* sale, Strabon nu este consecvent atunci când descrie Dunărea de la izvoare, până la Pontul Euxin, numind-o când Danubiu, când Istru, în mometul când se referă la Burebista și la epoca sa, face o diferențiere clară între cele două denumiri: „*Căci părțile de sus și de la izvoare ale fluviului, până la cataracte și mai cu seamă pe porțiunea lui de la daci, se cheamă Danubius; părțile lui de jos, care se află la geți, și până la Pont, se numește Istru*”¹⁷. Dacă la cele două informații prezentate mai sus o adăugăm și pe a treia, respectiv că: „*Geții sunt cei așezați spre Pont și spre răsărit, daci, cei din partea potrivnică, adică dinspre Germania și spre izvoarele Istrului*”¹⁸, putem afirma că Burebista, în această primă campanie împotriva celților scordisci, a pornit din zona Câmpiei Muntene.

¹³ Macrea, M., *Burebista și celții de la Dunărea de mijloc*, în SCIV, 7, 1956, 1-2, p. 119-136.

¹⁴ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11.

¹⁵ *Ibidem*, VII, 5, 2.

¹⁶ *Ibidem*, V, 1, 6.

¹⁷ *Ibidem*, VII, 13.

¹⁸ *Ibidem*, VII, 12.

Având în vedere că în scurt timp (cca. 20 de ani, între perioada accederii la tron – consulatul lui Sulla (80 a. Chr.), până la prima acțiune împotriva celților – cca. 60 a. Chr.), acesta își făurise o mare împărăție, având centrul, probabil, la Popești. Nu este exclus, ca la începutul domniei sale să fi fost stăpânul unui teritoriu în zona Dobrogeană, în vecinătatea teritoriului Histriei având capitala la Argedava¹⁹ și, pe măsură ce stăpânirea sa s-a extins, atât de o parte și de alta a Istrului, prin unirea tuturor formațiunilor getice, din rațiuni politice și strategice este posibil să fi mutat capitala în Câmpia Munteană. Din punct de vedere politic, pe măsura măririi spre vest a stăpânirii lui Burebista, Argedava Dobrogeană devine excentrică, neputându-se controla întregul teritoriu locuit de geți, iar din punct de vedere militar, fiind dispusă pe malul drept al Dunării, ar fi îngreunat foarte mult acțiunile de apărare împotriva unor eventuali agresori. Prin mutarea capitalei, probabil la Argedava de la Popești, pe râul Argesis, se rezolvau cel puțin două probleme, una de natură politică, prin plasarea sa aproximativ în centrul teritoriului, formațiunile getice de pe ambele maluri ale Dunării puteau fi coordonate mai ușor, cea de-a doua, de natură militară, în sensul că fiind plasată pe malul stâng al fluviului, pe lângă faptul că ar fi fost foarte ușor de apărat, fluviul constituind un obstacol greu de trecut de un eventual agresor care ar fi acționat dinspre est spre vest sau dinspre sud spre nord, ar fi asigurat, totodată, o mai bună mascare a intențiilor sale privind pregătirea bazei de plecare la acțiunile pe care avea să le întreprindă spre Tracia, Macedonia și Illyria.

Trecerile dese ale fluviului, de care amintește și Strabon, sunt orientate, față de baza de plecare, fie pe direcția nord-sud, spre Tracia, fie pe direcția nord-est – sud-vest, spre Macedonia și Illyria. Aceste acțiuni ale lui Burebista au ca scop, controlul întregului spațiu geografic al Dunării de Jos, prin fixarea limitei de sud a acestui spațiu, pe crestele Munților Haemus, cu excepția unei fâșii de litoral în zona Dobrogei care, în această perioadă se află sub influența mithridatică. Cele trei limite ale stăpânirii sale sunt relative stabile. Altfel stă situația cu zona de vest din vecinătatea spațiului Dunării de Jos, tulburată adesea de raidurile de jaf ale scordiscilor, orientate dinspre vest spre est, altfel spus, dinspre Dunărea de Mijloc spre Dunărea de Jos.

Momentul campaniei împotriva acestora se pare că este bine ales, deoarece aceștia nu puteau beneficia de ajutorul boiilor și tauriscilor, comandanți de către Critasiros și care erau fixați pe teatrul de acțiuni militare din Câmpia Pannonică, fiind opriți temporar pe aliniamentul Tisei, de către triburile dacice din zonă.

Cunoaștem de la Strabon, că Burebista a pornit campania împotriva scordiscilor din zona Munteniei, deoarece a trecut Istrul, într-o zonă aflată în aval de cataractele fluviului. În situația că acest autor antic ne-ar fi spus că ar fi trecut Danubiul, adică printr-o zonă aflată în amonte de cataracte, atunci cu siguranță, ar fi pornit campania din zona intracarpatică și atunci, prima acțiune ar fi fost îndreptată împotriva boiilor și tauriscilor și, în acest fel, ar fi fost justificată enumerarea scordiscilor după cele două triburi celtice și nu înaintea lor, după cum afirmă Strabon²⁰.

¹⁹ Suceveanu Al., *A propos d'Argedava a la lumiere d'une inscription inedite*, în RRH, 14, nr. 1, 1975, p. 111-118.

²⁰ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Având în vedere permanentul impact între populația autohtonă și triburile celtice, care nu de puține ori, în atacurile lor devastatoare nimiceau totul în calea lor, pentru a putea fi înfrânți, celții trebuiau surprinși prin acțiuni în forță. În acest sens, înclinăm să credem că Burebista, cunoscându-le modul de a lupta, precum și impactul psihologic care l-ar fi avut o asemenea întreprindere, a procedat la fel.

O asemenea acțiune în forță, pentru a avea impactul scontat de Burebista, adică de anihilare totală a celților scordisci, trebuia executată în ascuns și cu foarte mare rapiditate. În acest sens, forțele pe care le-a folosit au fost cetele de călăreți, al căror efectiv se ridica probabil la cca. 2000-4000 de oameni și de cai, având avantajul că aceste formațiuni puteau manevra cu ușurință în câmpul tactic, fiind exclusă prezența trupelor pedestre, care ar fi necesitat o anumită asigurare logistică și ar fi îngreunat deplasarea întregului dispozitiv, ceea ce ar fi dus la desconspirarea înainte de vreme a direcției de acțiune a regelui get.

Probabil că forțele lui Burebista au pornit de la Argedava (Popești, pe Argeș) și s-au deplasat spre vest, pe un itinerar paralel cu fluviul Istru. O asemenea acțiune nu ar fi trezit niciun fel de suspiciune, deoarece se executa în teritoriul stăpânit de geți, fiind mascată și de faptul că se desfășura pe malul stâng al fluviului. Nu cunoaștem locul sau sectorul de trecere al acestuia. Presupunem că acest loc a fost ales de Burebista, într-un sector cât mai apropiat de cazane, probabil printr-o zonă din actualul județ Mehedinți. Orice alt sector aflat în aval de acest sector, i-ar fi dezvăluit intențiile, deoarece, chiar dacă traversările sale prin Câmpia Tracă erau de notorietate, la un moment dat, ar fi trebuit să-și schimbe direcția de deplasare spre vest și nu ar mai fi reușit să realizeze surpriza în câmpul tactic.

Atacul împotriva scordiscilor amestecați cu tracii și illyrii, s-a realizat prin surprindere, probabil până la Singidunum (Belgrad), astfel că aceștia au fost înfrânți, dar nu nimiciți total, „*pe aceștia din urmă și i-a făcut aliați*”²¹.

Probabil că această victorie de prestigiu împotriva unui neam celtic, a înlesnit procesul de uniune cu triburile dacice din zona intracarpatică și posibil, ca din această perioadă să-l fi asociat pe unul dintre liderii spirituali ai dacilor – Deceneu și, totodată, pentru a lupta cu succes împotriva boiilor și tauriscilor, să-și mute centrul de putere în zona intracarpatică, probabil la Costești²².

În opinia noastră, cea de-a doua campanie a lui Burebista împotriva celților a pornit din zona intracarpatică și s-a desfășurat pe teatrul de acțiuni militare din zona Câmpiei Pannonice. Acest teatru de acțiuni militare are forma unui patruleter cu latura de cca. 2000 km, mărginit la nord și est de Munții Carpați, la vest și sud de Munții Alpi, Alpii Dinarici, iar la sud-est de Munții Haemus, suprapunându-se pe cursul mijlociu al Dunării. Ca o particularitate, Câmpia Pannonică are un fundament faliat și căzut în trepte, cu compartimente mai joase (sub 150 m), și mai înalte (între 150 și 300 m) dominate de masive cristaline și munți insulari (Bakony 704 m, Vertes 480 m.). Câmpia prezintă mai multe diviziuni: Câmpia Tisei, Câmpia Dunării de Mijloc, Câmpia Bratislavei etc. și este traversată la mijlocul ei, de la nord la sud, de cursul

²¹ *Ibidem*, VII, 5, 2.

²² Această ipoteză a capitalei itinerante nu este nouă. Detalii la Suceveanu, Al în Pontica, 33-34/2000-2001, p. 319-335; Glodariu, I. Burebista: c. *Politica internă în Istoria românilor*, I/2001, p. 641.
<http://www.cimnec.ro> / <http://www.muzeulvaslui.ro>

mijlociu al Dunării a cărei rețea hidrografică, pe acest sector (12 afluenți, din care șapte din partea stângă și cinci din partea dreaptă), este prezentată în Anexa nr. 2). De asemenea, dintre afluenții din partea stângă, cel mai important este Tisa care, până la vărsarea sa în Dunăre, curge paralel cu aceasta, la o distanță aproximativ egală față de Carpații Occidentali, având o orientare nord-sud²³.

Strabon, descriind migrația unor triburi celtice, referindu-se la localizarea boiilor și tauriscilor, spune că acestia se aflau deja în zona de vest a Câmpiei Pannonice, între Dunăre și Tisa²⁴, fiind opriți temporar pe aliniamentul Tisei. Ulterior, după depășirea acestui aliniament, aveau posibilitatea să pătrundă în zona intramontană, fie prin nordul Carpaților Occidentali, respectiv pe cursul Someșului, fie pe la sud, pe cursul Mureșului.

Pentru a contracara aceste acțiuni probabile ale celților, Burebista a executat un marș forțat, fie spre nord-vest, probabil pe itinerarul: Costești – Apulum – Potaissa – Napoca – Porolissum, ca apoi, să iasă în Câmpia Pannonică, prin poarta Someșului, fie a urmat, spre vest, cursul Mureșului, până la vărsarea acestuia în Tisa. În opinia noastră, Burebista și-a dispus forțele, al cărui element predominant era călărima, pe două grupări care s-au deplasat concomitent pe cele două itinerarii, pentru a interzice cele două căi principale de înaintare a celților spre zona intramontană.

În Anexa nr. 3 sunt prezentate principalele trecători din Munții Carpați, la nr. crt.- 1-8, fiind prezentate caracteristicile trecătorilor din Carpații Occidentali. Atât valea Someșului, cât și valea Mureșului au o lungime de 84 km, respectiv, 108 km, dar și o lățime medie, aproximativ egală (3-7 m). Aceste caracteristici au o influență foarte mare în ceea ce privește mărimea coloanelor de marș, precum și în ceea ce privește viteza de deplasare. Chiar dacă un călăreț poate parcurge pe zi cca. 150 de km, iar un pedestraș echipat de luptă – până la 30 km, datorită îngustimii trecătorilor respective, coloanele în marș aveau o lungime și o viteză de deplasare variabile. În ceea ce privește efectivele, este imposibil ca la această campanie să fi participat întreaga oaste de 200.000 de oameni (din care, 1/10 era reprezentată de cetele de călăreți) pe care Burebista ar fi putut să o mobilizeze la un moment dat, cel puțin din trei motive: primul – spațiul geografic intramontan, respectiv zona Munților Orăștiei și depresiunea Hațegului nu ar fi permis o asemenea concentrare de forțe, care ar fi necesitat o logistică specială; al doilea – spațiul geografic al Dunării de Jos, nu putea fi lăsat fără apărare, mai ales împotriva unor invazii dinspre vest sau dinspre sud de Munții Haemus și, al treilea – timpul avut la dispoziție. Pentru a-și păstra inițiativa în câmpul tactic și a realiza surprinderea, mai ales că, după recenta victorie împotriva scordiscilor, celelalte triburi celtice din zona Dunării Mijlocii erau în alertă, Burebista trebuia să acționeze cu impetuozitate pentru a-și menține avantajul psihologic.

În acest sens, cele două grupări, formate preponderant din călărime s-au deplasat fie concomitant, fie la diferență de 1-2 zile (gruparea care se deplasa spre nord-vest, spre Poarta Someșului plecând prima), ajungând, probabil, în același timp pe aliniamentul Tisei, presându-i pe taurisci în flancurile dispozitivului lor de luptă, în

²³ Popp Nicolae, *Bazinul Dunării - natură și om*, Editura Litera, București, 1988, p. 27 – 28.

²⁴ Strabon, *Geografia*, V, 1, 6. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

timp ce pedestreimea dacilor din Câmpia Tisei, în contact cu aceștia, îi fixa de front. Prin impetuoșitatea și forța acestui atac neașteptat, Burebista i-a înfrânt pe taurisci, ulterior a continuat acțiunile ofensive, trecând la urmărirea adversarului, până spre Cadrilaterul Boemic, unde i-a surprins pe boiile lui Critasiros, aliați cu rămășițele tauriscilor, înfrângându-i, undeva în zona Bratislavei de astăzi, probabil Zemplín²⁵.

Este posibil ca traseul urmat de oastea lui Burebista să fi fost marcat de îngroparea unor tezaure monetare la Tótfálu, Stupova, Bratislava, Simmering etc²⁶.

Efectul acestor acțiuni a fost nimicirea totală a tauriscilor și boiilor, fapt ce nu i-a scăpat lui Strabon, care ne relatează: „*Strămutându-se atunci în împrejurimile Istrului, boiile locuiau acolo împreună cu tauriscii ducând lupte împotriva dacilor, până ce fură nimiciți cu întreaga seminție; pământul lor, care aparținea Illyriei, îl lăsară pustiu pe seama vecinilor ca să-l pășuneze*”²⁷.

Rezultatul campaniei a fost o masivă dislocare a semințiilor celtice din această zonă, resturile tauriscilor ajungând până la Noricum, iar ale boiilor până în Gallia. Dar dislocarea nu a fost totală: în teritoriile pe care Burebista le-a integrat în hotarele statului până la Dunărea mijlocie și Morava au continuat să locuiască celtii, așa cum dovedesc materialele celtice și dacice asociate, descoperite în zonele repective²⁸. Totodată, integrând în cadrul stăpânirii sale și teritoriul Dunării de Mijloc, din necesități strategice, este posibil ca Burebista, pornind de la aspectul geografic al stăpânirii sale, să inițieze un sistem propriu de apărare, bazat atât pe formele naturale de teren, cât și pe diferite forme de fortificații.

Recuperând, în felul acesta, ținuturi locuite demult de daci, dar incluzându-le acum într-o formațiune statală, Burebista și-a învecinat stăpânirea cu aceea a suebului Ariovistus. La Roma, unii așteptau cu speranță ciocnirea celor două petenii, alții - cu teamă - alianța lor. În orice caz, Burebista era privit și singur, fără Ariovistus, drept un amenințător pericol pentru statul roman, și Caesar (100 - 44 a. Chr.), care se apropia de sfârșitul consulatului său, făcuse să-i fie atribuite provinciile Galliei Cisalpine și Illyriei, de unde putea urmări și zădărnici mai ușor eventualele acțiuni ale suebilor și dacilor²⁹.

Până la urmă, Burebista și Ariovistus nici nu s-au aliat, nici nu au intrat în conflict. Căpetenia suebă a pătruns în Gallia, unde a fost zdrobită în anul 58 a. Chr. de armata lui Caesar; cât despre Burebista, el și-a îndreptat privirile spre răsărit și, mai ales spre sud-est, unde pericolul roman se contura tot mai clar³⁰.

²⁵ Lamiova-Schniedlova, Maria, „Dacii pe teritoriul Slovaciei de astăzi”, în AMP/1997, p. 755-754. care presupune că cetatea a fost construită în secolul I a. Chr., infirmând ipoteza lui I.H.Crișan, prin care aceasta a fost ridicată mai devreme.

²⁶ Glodariu, I., *Politica externă. Acțiunile lui Burebista în vestul Daciei*, în *Istoria românilor*, I, 2001, p. 642.

²⁷ Strabon, *Geografia*, V, I, 6.

²⁸ Glodariu, I., *loc. cit.*

²⁹ Carcopino, J., *Histoire romaine*, t. II₂, Paris, 1936. p. 698 - 700.

³⁰ Pârvan, V., *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, ed. a 4-a revăzută și adnotată, București, 1967 p. 129-158; Daicoviciu, H., *Dacii*, București, 1965 p. 69.

VESTIGII ALE UNOR CUPTOARE DE ARS OALE ȘI MORI DE APĂ ÎN BAZINUL SUPERIOR AL RÂULUI BÂRLAD

Sergiu Ștefănescu

Cuvinte cheie: bazinul superior al râului Bârlad, moșii, cuptoare de olar, mori de apă.

Mots-clés: bassin supérieur de Bârlad, domaine, four à poterie, moulin à eau.

Résumé:

Suite aux recherches sur le terrain, menées dans la partie supérieure du bassin de Bârlad, on a découvert une série des fours à poterie et des moulins à eau. Quatre fours ont été trouvés: deux datent du III-IVe siècle, un date des années 1630-1830 et le dernier du XVIII-XIXe siècle. On a découvert aussi les traces des douze moulins à eau, situés sur la rivière Bârlad ou sur un de ses affluents : des piliers, des planches de chêne et des canaux de drainage pour les eaux qui alimentaient les moulins.

În urma efectuării a numeroase periegeze, în treimea mediană a bazinului superior al râului Bârlad, au fost descoperite resturile unor cuptoare de ars ceramică și ale unor mori de apă.

Microregiunea la care ne referim acoperă părți din teritoriul comunelor Băcești, Dumești și Todirești, toate situate în nord-vestul județului Vaslui. Descoperirea acestor vestigii a fost efectuată între anii 1984 și 1994.

Zona la care vom face referire este situată în partea centrală a Podișului Central Moldovenesc. Din punct de vedere fizic este formată din culmi de dealuri domoale, despărțite de luncile pâraielor ce se varsă în Bârlad și au altitudini cuprinse între 130-465 m, față de nivelul mării. Râul Bârlad constituia, pentru zecile de moșii pe care le traversa, o adevărată coloană vertebrală, punând în mișcare morile de apă, oferind pește și stuf sau papură necesară construcțiilor. Aceste locuri ofereau condiții bune de habitat oamenilor, climatul este temperat continental, cu ierni geroase și veri fierbinți, prezintă temperaturi medii anuale de 9° C și 535 mm precipitații.

Așa se face că locuirile pe aceste meleaguri sunt continui de peste zece mii de ani, unele sate având atestări din secolele VII-VIII. Era deci normal, ca aceste numeroase așezări, să construiască și să folosească și cuptoare pentru arderea obiectelor de lut, mori de apă pentru măcinatul cerealelor.

La unele din acestea, descoperite de noi, ne vom referi în continuare.

A. Cuptoare de olar.

1. Un cuptor, pe care nu am avut permisiunea de a-l cerceta, datează probabil din sec III-IV și se află în colțul de NV al grădinii lui Petru Ursache, din comuna Dumești.

2. Un alt cuptor, datat în sec. IV, a fost găsit gol, cu ocazia unor lucrări gospodărești în via lui Gh. Vițelaru, din Dumești. În apropierea cuptorului s-au găsit cioburi ce aparțineau sec. IV d. Chr.

3. Un alt cuptor, situat în apropiere, cu existență probabilă în sec. XVIII-XIX, căruia nu i-am putut identifica precis locul. Producea vase decorate cu linii vălurite, inclusiv pe buză, din pastă cărămie.

4. Pe islazul aflat la est de satul Valea Mare, comuna Dumești, la cca. 300 m, la sud-est de locuința lui Gh. Goponiuc, la 70-80 m de limita pădurii, a fost descoperit un cuptor de ars oale, ce a existat între anii 1630-1830. De la adâncimea de 10-15 cm de la nivelul solului, se găsesc mari cantități de cenușă în amestec cu numeroase resturi ceramice, unele arse secundar, ce provin de la vase de ceramică. Ceramica, în cea mai mare parte, smălțuită, prezintă o mare varietate de motive florale, forme și mărimi.

În prima jumătate a sec. XVII apare aici farfuria și talgerul, din a doua jumătate a secolului se încearcă producerea farfuriilor de caolin. La finele sec. XVII se începe folosirea decorului liniar, vertical, pe fața exterioară a vaselor, obținut prin lustruire. Treptat procentul ceramicii negre descreește, iar din sec. XVIII se produce doar ceramică de culoare roșiatică.

B. Mori de apă.

Înmulțirea satelor, prin înființarea a numeroase așezări noi, ca și sporirea numărului de locuitori și faptul că unele sate cunosc perioade de prosperitate, a făcut posibilă și necesară contruirea morilor de apă, ce vor înlocui treptat și în mare măsură rășnițele acționate manual.

În zona la care vom face referiri, doar râul Bârlad și afluenții săi de stânga, Gârbovățul și Crăiasca, puteau purta mori de apă. Cunoaștem că cu secole în urmă debitele acestor ape erau mult mai mari decât acum. În bazinul superior al Bârladului moșiile erau în general orientate N-S, așa cum sunt și dealurile iar râul Bârlad travesa acesta moșii.

Prezentarea morilor de apă o vom face, nu în ordinea vechimea lor, ci în sensul în care curg apele de la V și NV spre E și SE.

1. Moara de apă a lui Buhlea. La cca. 500 m de satul Vovriești, comuna Băcești, pe tarlaua Trafinoiaia, acolo unde pâraul Gârbovăț face o buclă strâmtă spre est, secționată de șoseaua veche Băcești-Vovriești, a existat o moară de apă în sec. XVIII, din petrele căreia am recuperat câteva fragmente. Ea se afla pe moșia satului Țibăneștii Buhlii, pe care îl deservea împreună cu alte sate, sat ce aparținea, prin anul 1741, familiei Buhlea¹.

2. Moara Băceștilor. La cca. 3 km de satul Băcești, la confluența pâraului Crăiasca cu Bârlad, într-un plan aflat la Biblioteca Academiei (H2378 DL XXV/12 – Planul moșiilor Marcoviceni, Leucușeni, Mălinești, Armășeni, Țibănești), datat la 1830, apare un iaz și o moară de apă. În prezent, datorită aluviunilor și a existenței satului, nu se mai observă nimic din această moară.

3. Moara de apă a lui Inichi. La SE de satul Armășeni, comuna Armășeni, la limita cu satul Dumeștii Noi, comuna Dumești, pe râul Bârlad, viituri mari, produse în anii 60, au dus la dezgolirea unei mori de apă și a unei fântâni. Prăbușirile ulterioare

¹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV, partea a II-a, 1915, p. 65.
<http://www.cimec.ro/> <http://www.muzeulvaslui.ro>

ala malurilor, precum și activitățile distructive ale sătenilor, au dus dispariția urmelor acestei mori.

4. Moara de apă a Gândulesii. Înainte de anul 1783, văduva lui Ilie Gându din Glodeni, dependentă a familiei Andronic din sec. XVII, posedă întinse moșii. Pentru uzul unora dintre satele de pe moșia ei a construit o moară de apă pe râul Bârlad, aproape de confluența cu pâraul Pietrosu. Aceasta se află la cca 150 m de Podul Mareșalului (C-tin Prezan) din comuna Dumești. În prezent se mai observă canalul ce aducea apa din Bârlad.

5. În Cotul Morii. La cca. 300 m de Școala Mareșalului (C-tin Prezan), acolo unde râul Bârlad face două bucle, pe malul drept, în anii 80 mai existau cîțiva stâlpi de stejar, ce au aparținut acestei mori. S-a mai păstrat doar toponimul locului.

6. Moara lui Andronic. La cca. 150 m în amonte de șoseaua ce leagă satul Dumeștii Vechi de Dumeștii Noi, în zona podului de la Secuianu a existat la finele sec. XVII o moară de apă. În dreptul casei lui I. Hulubiuc, în albia râului Bârlad, au apărut stâlpi de stejari și eșafodaj din scândură groasă de stejar. Pe stăvilarul acestei mori trecea drumul ce venea de la fostul sat Slobozenii de Vest și ieșea din Slobozenii de Est spre Drumul mare al Bacăului.

7. Moara de apă a lui Iordache Cantacuzino. Lângă actualul pod al Râului Bârlad, o moară de apă, construită pe moșia lui Andronic de către stolnicul Iordache Cantacuzino. De la moara lui Iordache, în urma surpării malului, au apărut piese din lemn, scânduri de stejar, cioplite, late de cca. 40 cm și groase de 10 cm (unele recuperate de Maria și C. Secuianu), grinzi, pene de lemn, *dinți de roată de moară* etc. De la ambele mori acum nu a mai rămas nimic. În colecția noastră păstrăm câteva bucăți de lemn.

8. Moara de apă a Spiridoniei. La confluența Bârladului cu pâraul Suhuleț, acolo unde Bârladul face un cot strâns spre sud, pe malul său drept, sub cca. un metru de aluviuni, pe 10-12 m lungime, se observă un strat gros de cca. 10 cm, de sol vitrificat. Se pare că aici a existat moara de apă a Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, ridicată de arendașul acesteia, comisul Constantin Grecu, pe la 1762m care a ars, trăsniță².

9. Moara de apă a Andrieștilor. Într-un document datat 1465, februarie 9³, printre altele se pomenește ...”și unde a fost moara, pe Bârlad...”. După mai bine de cinci secole am reușit să identificăm, din acest document, atât vatra fostului sat, Andriești, cât și locul unde a existat vechea mănăstire, dar nu și pe cel al morii care, în urma canalizării râului Bârlad, de acum 30 de ani, a fost probabil, distrus. După vagi urme rămase în taluzul malului drept, considerăm că această moară se afla în dreptul caselor familiei Tidularu, din satul Dumeștii Noi.

10. Moara de apă a Cliceștilor. În malul drept al Bârladului, sub 2,5 m de aluviuni, la 50 m în aval de confluența acestuia cu pâraul Găureanca, o prăbușire de maluri a scos la iveală un eșafodaj din lemn de stejar, pe care erau montate pietrele morii, din care, cea fixă, spartă în trei fragmente, era căzută la malul apei. Resturile

² *Ibidem*, V, 1, p. 50.

³ Documenta Romaniae Historica, A, II, p. 230-232, doc.156.
<http://www.cimec.ro> 7 <http://www.muzeuvaslui.ro>

ceramice, găsite în situ datează din sec. XIV, prima jumătate, până în sec. XVII inclusiv. Moara deservea fostul sat Clicești, *istovit* - prin cumpărare, în a doua jumătate a sec. XVII, de marele vistier Iordache Cantacuzino.

11. Moara de apă a Țigăneștilor. În același mal al râului Bârlad, ceva mai jos, spre est, sub un strat gros de 2,8 m de aluviuni, apele mari au dezgolit doi stâlpi de stejar înfipti în mal și alte câteva piese din lemn fixate orizontal. În taluz se remarcă trei brâie de nisip ruginiu, ce a cimentat pietre mărunte, cochilii de melc și scoică, oase de oaie, porc, câine etc, ce evidențiază clar semnele rămase după inundații puternice produse, după existența în timp a morii, la intervale de 120-150 de ani. Analizând resturile ceramice găsite în situ, ce vădesc unele întreruperi în existența morii, datorate necesității refacerii construcției și iazului de acumulare, moara a existat în acest loc între prima jumătate a sec. XIV și sec. XVII, poate și în prima jumătate a sec. XVIII. Toate morile de la nr.4 inclusiv, la nr.11 inclusiv s-au aflat pe actualul teritoriu al comunei Dumești.

12. Moara de apă a Răceștilor. Până în 1963 râul Bârlad curgea șerpuiind printre sălcii, pe șesul aproape plan. Înainte de intrarea în comuna Todirești, o dată cu canalizarea albiei sale, Bârladul a fost mutat de lângă Drumul Național 15 D la cca 700 m spre sud, lângă calea ferată Roman- Buhăiești.

La intrarea dinspre est, în satul Todirești, ceva mai jos de casa lui D. Matei, a existat iazul morii de apă a satului Răcești (contopit pe la 1860 cu Todireștii). Numeroasele aluviuni aduse de ape, până la canalizarea râului Bârlad, au acoperit aproape total iazul amintit anterior.

DOI BOIERI MOLDOVENI DIN SECOLUL AL XV-LEA: ȘANDRU PÂRCĂLAB DE NEAMȚ ȘI FIUL SĂU, COZMA

Paul Daniel Nedeloiu

Cuvinte cheie: boieri, domeniu boieresc, Sfatul Domnesc, sfetnic, dregătorie, stăpâniri funciare.

Keywords: boyars, boyar field, Royal Advice, counselor, governor, land domination.

Abstarct:

This study represents an older concern of the author regarding the history of Neamț county, in the Middle Ages, research direction which is approached due to the doctoral thesis. Previously, dealt with a number of issues related to the nobility that had land ownership in the Neamț county in articles published in magazines such as: „Opțiuni Istoriografice” or „Magister”, and in a series of dissertations held at „Alexandru Ioan Cuza” University-Iași.

Through this study we investigated the economic and political development of two great boyars in the first half of the XV-th century, father and son: Neamț chief magistrate, Șandru, and his son, Cozma counselor.

Inquiring internal and external documents, of that time, we found that these landowners have enjoyed great political importance during the reign of Alexandru cel Bun (Șandru's case), Iliăș, Roman II and Alexăndrel (Cozma's case). The counselor Cozma would keep his political importance until the early reign of Ștefan cel Mare, when he disappears from the Advice Council, the circumstances being that he supported first Bogdan the II-nd opponents, and then those of Ștefan cel Mare.

Economically speaking, as seen in various documents of the late XV-th century, these boyars have held villages in three counties: Hotin, Suceava and Neamț. Documents in their lifetimemention only one village: Muntenii Scutași from Neamț county. Foundations and church buildings of Șandru and Cozma are not known.

Studiul de față este rezultatul unei preocupări mai vechi în ceea ce privește cercetarea istoriei ținutului Neamț în Evul Mediu, materializată prin mai multe articole referitoare la această temă, publicate fie în revista studentească *Opțiuni Istoriografice*¹, fie în revista editată de APIR, *Magister*², sau comunicări în cadrul

¹ Paul Daniel Ojică, *Valea Albă din ținutul Neamț în secolele XV-XVII. Proprietatea boierească*, în „Opțiuni Istoriografice”, II, Iași, 2000, p.61-66.

² Paul Daniel Nedeloiu, *Mănăstirea Neamț, izvor de cultură românească în Moldova secolului al XV-lea*, în „Magister”, nr. 3, noiembrie 2006, p.90-93. Idem, *Mari proprietari funciari în ținutul Neamț din secolul al XV-lea până la jumătatea secolului al XVII-lea*, în „Magister”, nr. 4, aprilie 2007, p.50-52.

unor manifestări științifice de specialitate³. În prezent, această direcție de cercetare constituie subiectul tezei mele de doctorat.

De această dată, prin prezentul studiu, am căutat să reconstitui evoluția politică și social-economică a doi boieri ce au stăpânit, între altele, și „domenii” în ținutul Neamț, în prima jumătate a secolului al XV-lea. Este vorba despre pârcălabul de Neamț, Șandru, și de fiul său, Cozma, cunoscut în actele vremii sub numele de „Cozma al lui Șandru”, cel ce vreme de un sfert de veac (1432-1457) avea să fie membru al Sfatului Domnesc și unul dintre boierii reprezentativi ai Țării Moldovei din acea perioadă.

Metoda prin care am abordat această problemă a fost prospografia, tip de cercetare introdus în circuitul istoriografic românesc în urmă cu un deceniu de către Maria Magdalena Szekely, prin intermediul tezei sale de doctorat, *Sfetnicii lui Petru Rareș*⁴.

Deși unul a fost pârcălab de Neamț, iar celălalt sfetnic, și au jucat un rol important în viața politică a Țării Moldovei, despre acești boieri s-a scris foarte puțin. Astfel, în *Dicționarul*⁵ său, apărut în anul 1971, istoricul N. Stoicescu îl omite pe Șandru, trecându-l în lucrare doar pe Cozma, despre care preciza că era fiul lui Șandru, fost membru al Sfatului în intervalul (1408-1422)⁶, în realitate între 1400 și 1425⁷. De asemenea, Stoicescu mai specifica faptul că respectivul boier a fost căsătorit cu Marena, fiica lui Iacuș vistier, împreună cu care a avut trei copii: Vasutca, Iurie Buceațchi și Anușca⁸. Recent, în teza sa de doctorat, Lucian Valeriu Lefter, susținută la 12 decembrie 2009, îi dedica boierului Cozma (Cozma Șandrovici – în respectiva lucrare) două pagini, prin care sintetiza evoluția lui politică, însă în doar cinci rânduri⁹,

³Idem, *Neamul lui Crăciun Belcescu din ținutul Neamț în secolele XV-XVII*, comunicare susținută la data de 8 decembrie 2009, în cadrul Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie, Universitatea „Al. I. Cuza”- Iași, Corpul H, Sala H1, ora 17,30; Idem, *Boierimea nemțeană - parte a elitei moldovene (secolele XV-XVII)*, comunicare susținută la data de 17 aprilie 2010, în cadrul Colocviilor Școlii Doctorale, ediția a IV-a, Universitatea „Al. I. Cuza” – Iași, Corpul H, sala H1, ora 10,30; Idem, *Neamul Urduigaș-Dumbravă din ținutul Neamț în secolele XV-XVII*, comunicare susținută la data de 13 mai 2010, în cadrul celui de-al XV-lea Congres Național de Genealogie și Heraldică, la Muzeul Unirii - Iași, Sala Mare, ora 11,00. Idem, *Contribuții la istoria neamului lui Oană vornic de Suceava (secolele XV—XVII)*, comunicare susținută cu ocazia Zilelor Universității- 150 de ani, sâmbătă, 30 octombrie 2010, Universitatea Al. I. Cuza, Iași, Sala H1, ora 09, 30.

⁴ Maria Magdalena Szekely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2002, p. 34.

⁵ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971. În continuare, vom folosi prescurtarea N. Stoicescu, *Dicționar*

⁶ *Ibidem*, p. 266. Informație inexactă deoarece, în realitate, Șandru a fost sfetnic al lui Alexandru cel Bun încă din anul 1400 (vezi DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 10, p. 15) până în anul 1425 (vezi DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 52, p. 77).

⁷ Vezi nota 6.

⁸ N. Stoicescu, *Dicționar...*, p. 266.

⁹ Lucian-Valeriu Lefter, *Boieri și domenii în Țara Moldovei înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare. Teză de doctorat*, Iași, 2009, p. 69-70. Teza se află în manuscris la Biblioteca Facultății de Istorie a Universității Al. I. Cuza din Iași, având cota IV.1.451.

aceasta deoarece accentul lucrării sale cădea pe boierii lui Ștefan cel Mare, iar acesta și-a sfârșit cariera politică chiar în primul an de domnie a marelui voievod menționat.

Baza cercetării de față o constituie actele interne, publicate în diferite colecții de izvoare medievale¹⁰, dar și unele acte externe, publicate în perioada interbelică de istoricul Mihai Costăchescu¹¹. Coroborând aceste surse, am izbutit să alcătuiesc acest studiu prosopografic, prin care am căutat să reconstitui evoluția politică a acestor boieri, să aflăm înruderirile lor cu alte familii boierești, alcătuind și o spiță de neam, și să urmăresc dacă stăpânirile lor funciare din ținutul Neamț s-au aflat în posesia descendenților lor până la jumătatea secolului al XVII-lea. Suntem conștienți de faptul că lucrarea noastră nu este una exhaustivă, existând posibilitatea descoperirii unor noi documente în fonduri arhivistice, în prezent încă neinventariate și, în felul acesta, imposibil de cercetat.

În final, la anexe, am atașat o listă a satelor stăpânite de acești boieri, atât în ținutul Neamț, dar și în alte ținuturi (*Anexa 1*), precum și o hartă a ținutului Neamț, pentru aceeași perioadă, în care am inserat stăpânirile funciare ale acestora (*Anexa 2*), în speță doar satul Muntenii Scutași, aceasta deoarece, în ceea ce privește stăpânirile nemțene, numai acest sat s-a aflat în posesia lor. În plus, am alcătuit și un arbore genealogic al neamului lui Șandru de la Neamț (*Anexa 3*).

I. Familia

Părcălabul Șandru de la Neamț își avea originea, cel mai probabil, în actualul județ Botoșani. În primele acte interne el apare însă sub numele de Șandru de la Tudora¹². Este cazul documentelor din 29 iunie 1400¹³ și 4 august 1400¹⁴, ambele din timpul voievodului Alexandru cel Bun. În cele două situații el este menționat ca sfetnic, fără dregătorie, martor la diverse acțiuni interne ale domnului.

Despre Șandru de la Neamț știm, dintr-un act ce poartă data de 2 august 1414¹⁵, că era căsătorit cu Martha, împreună cu care aveau un fiu, pe Cozma, adolescent, probabil, la acea vreme. Acesta din urmă re apare în documente imediat după moartea lui Alexandru cel Bun, pe lista sfetnicilor fiului său, Iliș voievod, sub numele de „Cozma al lui Șandru”, sau „Cozma al lui Șendrișor”¹⁶. În copiile târzii ale unor documente slave, el mai apare și sub numele de „Cozma Șandrovicei”¹⁷ (care, de

¹⁰ *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veacul XIV- XV, volumul I, București, Editura Academiei, 1954, Veacul XV, volumul II, București, Editura Academiei, 1954; *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, volumul I (întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), București, Editura Academiei, 1975, volumul II (întocmit de L. Șimanschi și colaboratorii), București, Editura Academiei, 1976, volumul III (întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), București, Editura Academiei, 1980; *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, publicate de Mihai Costăchescu, volumul I, Iași, 1931, volumul II, Iași, 1932.

¹¹ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, volumul II, Iași, Viața Românească, 1932.

¹² Tudora – sat în comuna Tudora, județul Botoșani – vezi DRH, A. Moldova, volumul I, Indice de nume, p. 505.

¹³ *Ibidem*, nr. 10, p. 15.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 11, p. 17.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 36, p. 51.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 152, p. 210.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 142, p. 196.

fapt, înseamnă același lucru: „Cozma al lui Șandru”, nefiind vorba de un nume de familie.)

Documentele din timpul vieții lui Cozma, care îl menționează drept sfetnic al voievozilor ce au condus Țara Moldovei de la moartea lui Alexandru cel Bun și până la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare, sunt extrem de seci în ceea ce privește informațiile despre familia acestuia. Mai multe amănunte aflăm din acte ulterioare ieșirii sale din rândul membrilor Sfatului domnesc. O serie de vânzări, cumpărări, împărțiri de ocini sau litigii între urmașii lui Cozma, de la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor, ne dezvăluie mai multe date, atât despre familia acestuia cât și despre stăpânirile funciare deținute de el, dar și de urmașii săi.

Astfel, dintr-un act emis la Suceava la data de 27 mai 1480¹⁸, prin care voievodul Ștefan cel Mare judecă o pricină intervenită între urmașii lui Cozma, aflăm că pe soția acestuia o chema Marena, fiică a boierului Iacuș, care a fost vistier și sfetnic al lui Alexandru cel Bun în perioada 1423¹⁹ - 1431²⁰; trei dintre copii acestora sunt menționați în document: Vasutca, Anușca și Iurie²¹. De asemenea, este menționat și un nepot, „Șteful, pârălab de Hotin”, cel cu care s-a judecat Marena.

Într-un alt act, din 31 august 1499²², se arată că voievodul Ștefan cel Mare cumpăra, cu suma de 300 de zloți tătărești satul Muntenii Scutași de la Vasutca, fiica Cozmii, nepoată a lui Șandru și a Marthei²³. O nouă cumpărare de ocini din partea lui Ștefan cel Mare, în penultimul său an de domnie, la 30 septembrie 1503, de la urmașii lui Cozma, consemnată într-un act emis tot la Suceava²⁴, ne dezvăluie numele unui alt copil al acestuia, Buceațchi, dar și al unui nepot: Isaico (fiul lui Iurie): vânzarea către voievod fusese făcută de „Vasutca, fiica lui Cozma al lui Șandru, și nepoții ei de frate, slugile noastre, Danciul, fiul lui Buceațchi, și Isaico, fiul lui Iurie”. Așadar, Iurie și Buceațchi erau frați, nu una și aceeași persoană, cum greșit consemna în *Dicționarul*²⁵ său N. Stoicescu.

În fine, un alt document, din 28 mai 1579²⁶, ne pune în evidență numele unui alt descendent al acestui neam: Crăciun Buceațchi; acesta era, după cum se precizează în respectivul act, „fiul lui Buceațchi Șteful”²⁷, nepotul lui Buceațchi, strănepotul lui

¹⁸ *Ibidem*, volumul II, nr. 226, p. 343-344.

¹⁹ *Ibidem*, volumul I, nr. 54, p. 80.

²⁰ *Ibidem*, nr. 101, p. 151.

²¹ *Ibidem*, volumul II, nr. 226, p. 344.

²² *Ibidem*, volumul III, nr. 235, p. 418-419.

²³ În document, care nu ni s-a păstrat în original, fiind o copie din secolul al XIX-lea, este trecut greșit „Martin”, în loc de „Marthei” (o traducere greșită a genitivului slav „Martini”), fapt sesizat de editorii săi – vezi nota 1 la acest document în *DRH, A. Moldova*, volumul I, nr. 235, p. 419.

²⁴ *DRH, A. Moldova*, volumul III, nr. 293, p. 520-523.

²⁵ N. Stoicescu, *Dicționar...*, p. 266.

²⁶ *DIR, A. Moldova, Veacul XVI*, volumul III, nr. 142, p. 112-113.

²⁷ Șteful, numit și Șteful Buceațchi, după numele tatălui său, inițial a fost pitar (1476) – vezi *DRH, A. Moldova*, volumul II, nr. 206, p. 312, apoi pârălab de Hotin (1479-1491) – vezi *DRH, A. Moldova*, volumul II, nr. 226, p. 344., volumul III, nr. 93, p. 186; ultima parte a carierei sale a fost sfetnic fără dregătorie (1491-1510) - vezi *DRH, A. Moldova*, volumul III, nr. 101, p. 202 și *DIR, A. Moldova, Veacul XVI*, volumul I, nr. 78, p. 83. În *Documente privind istoria României, A. Moldova, Veacurile XIV-XVII (1384-1625)*, *Indicele numelor de persoane, întocmit de Alexandru I. Gonța*, ediție îngrijită și cuvânt

Cozma Șandrovici și al lui Iacoș vistier”²⁸. Dintre urmașii imediați ai lui Cozma, doar nepotul Șteful, fiul lui Buceațchi, i-a călcat pe urme. El a fost mai întâi pitar (1476), apoi pârcălab de Hotin (1479-1491), timp în care a fost și sfetnic. În această din urmă calitate în care a rămas și între anii 1491 și 1510, însă fără dregătorie, în sfatul domnesc al voievozilor Ștefan cel Mare și Bogdan al III-lea.

II. Atribuții și dregătorii ocupate

Dacă „pan Șeandră”²⁹, unul din cei patru boieri moldoveni care făgăduiau regelui Poloniei, Vladislav al II-le Jagello, că domnul lor, Ștefan I, va veni să i se supună, este același cu Șandru de la Tudora, ulterior „de la Neamț”, înseamnă că cea mai veche informație despre acesta datează din anul 1395³⁰. Ceea ce ni se pare ciudat este faptul că, deși făcuse parte dintre cei patru boieri cu rolul de a-l asigura pe regele polonez de credința domnului moldovean, când acesta din urmă a trimis scrisoarea oficială prin care își anunța vasalitatea față de Vladislav al II-lea (6 ianuarie 1395³¹), printre cei 12 boieri a căror credință este invocată, nu se regăsește și acest Șeandră! Aceasta, în timp ce ceilalți trei sunt trecuți în documentul dat de voievodul Ștefan I (pan Mihail, pan Bratul Netedul și pan Stanislav) la data precizată mai sus.

În documentele interne, Șandru de la Tudora este menționat pentru prima dată la 29 iunie 1400³², în calitate de sfetnic al voievodului Alexandru cel Bun. La 28 iunie 1401³³, Șandru este amintit pe lista sfetnicilor aceluiași voievod ca pârcălab³⁴. Nu se spune însă și unde își exercita această importantă dregătorie, dar din documente ulterioare putem deduce acest fapt. Astfel, în două documente din anul 1403, primul emis la 7 ianuarie³⁵ și al doilea la 1 august³⁶, el este numit „Șandru de la Neamț”, semn că își exercita atribuția de pârcălab în unitatea teritorial-administrativă cunoscută

înainte de I. Caproșu, București, Editura Academiei Române, 1995, p. 654, Șteful, pârcălab de Hotin, este dat ca fiind tatăl lui Șteful Buceațchi; în realitate, Șteful pârcălab de Hotin și Șteful Buceațchi sunt una și aceeași persoană, (vezi și *DIR, A. Moldova, Veacul XVI*, volumul III, nr. 142, p. 112-113), acesta fiind fiul lui Buceațchi care, la rândul său, era fiul lui Cozma Șandrovici.

²⁸ Vezi și spița de neam făcută de Mihail Costăchescu în *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, volumul II, Iași, <<Viața Românească>> S.A., 1932, p. 490, unde, de asemenea apare aceeași eroare, Șteful Buceațchi fiind trecut drept fiu al lui Danciul Buceațchi; în realitate aceștia erau frați, Șteful Buceațchi fiind fiul lui Buceațchi și nepot lui Cozma Șandrovici – vezi *DIR, A. Moldova, Veacul XVI*, volumul III, nr. 142, p. 112.

²⁹ Nume transcris greșit de M. Costăchescu – în documentul original „Șeandră”, dar transcris „Șeandrea” ! – vezi M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, volumul II, Iași, <<Viața Românească>> S.A., 1932, p. 609-610.

³⁰ *Ibidem*, p. 610. Documentul original, scris pe pergament și purtând trei peceti mici atârnate, a patra lipsind, se afla în perioada interbelică la Arhiva Ministerului de Externe din Moscova – vezi Mihail Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, volumul II, Iași, <<Viața Românească>> S.A., 1932, nr. 166, p. 611.

³¹ *Ibidem*, nr. 167, p. 614.

³² *DRH, A. Moldova*, volumul I, nr. 10, p. 15.

³³ *Ibidem*, nr. 13, p. 20.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, nr. 17, p. 25.

³⁶ *Ibidem*, nr. 18, p. 27.

mai târziu sub numele de „ținutul Neamț”³⁷. Din anul 1408³⁸ Șandru de la Neamț este menționat în documente sub uneori numele de „pan Șandrișor”³⁹, alteori sub cel de „pan Șandru”, fiind sfetnic fără dregătorie până la sfârșitul carierei, în anul 1425.

Cu toate acestea, nu se poate spune că-și pierduse importanța. O demonstrează un act din 8 aprilie 1419⁴⁰, unde „pan Șandrișor” este indicat drept reprezentantul domniei, împreună cu „Iliș ceășnic” pentru trasarea hotarelor satelor stăpânite în Câmpul lui Dragoș de către boierii Dragomir și Ioanăș, fiii lui Ștefan al lui Borlâș.

Ultimul act pe care îl cunoaștem, în care este menționată „credința panului Șandru și a copiilor lui”, este din 25 decembrie 1425⁴¹, după care nu mai este amintit ca fiind în viață.

Fiul său, Cozma, a fost membru al sfatului domnesc vreme de un sfert de veac (1432-1457), într-una dintre cele mai dificile perioade din istoria Țării Moldovei, în care numeroșii urmași ai lui Alexandru cel Bun s-au luptat între ei pentru putere, fratricidul fiind una dintre consecințele acestor lupte⁴². Acestei perioade, în care nu era deloc ușor să-ți declari opțiunea pentru domnul țării, i-a supraviețuit Cozma al lui Șandru. Față de părintele său l-a diferențiat faptul că, deși a fost ca și el membru al Sfatului domnesc, nu a deținut dregătorie.

Din datele pe care ni le oferă documentele vremii, știm că acest boier a devenit sfetnic în primele zile de după moartea voievodului Alexandru cel Bun. Putem presupune că era și înainte unul dintre apropiații lui Iliș voievod, care îi succede lui Alexandru cel Bun, noul domn introducându-l acum în rândul sfetnicilor săi. Mărturie în acest sens stă un document din 4 ianuarie 1432⁴³ unde, pe lista sfetnicilor, este trecut și „panul Cozma al lui Șandru”. În această calitate este menționat în alte 68 de acte interne, până la data de 13 septembrie <1457>⁴⁴, când apare pentru ultima oară, și ca sfetnic, și ca fiind în viață, într-un document din vremea lui Ștefan cel Mare.

În lunga sa carieră, sfetnicul Cozma a participat și la o serie de acte care priveau politica externă a statului moldovean. O dovadă în acest sens o prezintă un act emis la 4 iunie 1433, prin care boierii moldoveni declarau că vor respecta angajamentele făcute de Iliș voievod și de înaintașii acestuia către regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagello, adică relația de vasalitate a Țării Moldovei față de Polonia. Printre cei 34 de mari boieri moldoveni figurează și „Cozma Șandrici”⁴⁵ adică, în traducere, „Cozma al lui Șandru”.

³⁷ Prima mențiune documentară a ținutului Neamț este din 13 martie 1466 – vezi Constantin Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Academica, 2002, p. 100. Vezi și DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 134, p. 190.

³⁸ DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 23, p. 34.

³⁹ Șandrișor – identificat de editorii DRH, A. Moldova, volumul I, cu Șandru de la Neamț, vezi Indicele de nume la aceeași colecție de documente, p. 500.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 45, p. 65.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 52, p. 77.

⁴² Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor, 2, De la mijlocul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVII-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 132.

⁴³ DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 107, p. 158.

⁴⁴ *Ibidem*, volumul II, nr. 66, p. 98.

⁴⁵ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, volumul II, p. 651.

O dovadă a faptului că s-a aflat în bune relații cu Iliș voievod este faptul că, atunci când acesta a fost izgonit pentru prima dată de către fratele său Ștefan al II-lea voievod în Polonia, în perioada noiembrie 1433 – mai 1435 (câtă vreme Ștefan al II-lea domnea singur în Moldova) Cozma al lui Șandru nu mai este menționat între boierii din sfatul domnesc. Foarte probabil, se afla în pribegie, împreună cu fostul domn, în cetatea Sieradz⁴⁶, unde Vladislav al II-lea Jagello (a cărui soție era soră cu soția lui Iliș vodă⁴⁷) îi fixase domiciliul forțat în urma acceptării jurământului de vasalitate din partea fratelui său, Ștefan al II-lea, la 13 ianuarie 1434⁴⁸. Va reveni în sfat imediat ce cei doi domni se vor împăca (înainte de 26 august 1435⁴⁹, când cei doi frați erau deja împăcați), astfel că reapare printre sfetnici într-un document semnat de Iliș voievod, la 8 octombrie 1435⁵⁰.

În perioada în care cei doi frați vitregi au domnit împreună (1435-1442), boierul Cozma al lui Șandru a fost o prezență constantă în Sfatul domnesc. După ce Ștefan al II-lea l-a prins pe Iliș și a pus să i se scoată ochii⁵¹ (septembrie 1442), se observă că acest Cozma lipsește din Sfat mai bine de jumătate de an (până la data de 18 mai 1443⁵²), ceea ce vine să sprijine ideea că făcuse parte dintre boierii credincioși ai domnului orbit, iar acum se afla în dizgrația biruitorului. De altfel, foarte puține documente îl mai pomenesc ca sfetnic, după 18 mai 1443, pe parcursul domniei lui Ștefan al II-lea: șase acte interne, dintre care cinci sunt din anul 1443 și unul din anul 1446⁵³.

În anii 1444, 1445 și 1447 nu este amintit deloc în documentele interne, ceea ce ne întărește observația că nu se afla deloc în grațiile lui Ștefan al II-lea. Este posibil să fi pribegit în Polonia, unde se afla un pretendent la tronul Țării Moldovei, viitorul domn Roman al II-lea, fiu al lui Iliș vodă, căruia Cozma îi fusese credincios. Spre această idee ne conduce și un document de la Roman al II-lea, dat la 23 februarie 1448⁵⁴, la jumătate de an după ce îl învinsese pe Ștefan al II-lea, ucigându-l și preluându-i tronul⁵⁵. În acest document este menționat din nou „Cozma al lui Șandru” pe lista sfetnicilor!

Deosebit de interesant ni se pare și faptul că pe unul din copiii boierului Cozma îl chema Buceațchi⁵⁶, întocmai ca pe castelanul Cameniței și staroste al Podoliei, Ditrih Buczacki (citit Buceațchi !), din acea perioadă, despre care se știe că l-a ajutat atât pe Iliș vodă cât și, mai târziu, pe Roman al II-lea să-l biruie pe Ștefan al

⁴⁶ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 133.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, nr. 184, p. 663-665.

⁴⁹ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 133.

⁵⁰ DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 142, p. 196.

⁵¹ După 8 septembrie 1442, vezi - Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor, 2, De la mijlocul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVII-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 134.

⁵² DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 142, p. 196.

⁵³ *Ibidem*, nr. 230, p. 325, nr. 235, p. 333, nr. 237, p. 336, nr. 239, p. 339, nr. 240, p. 341, nr. 260, p. 369.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 275, p. 391.

⁵⁵ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 135.

⁵⁶ DRH, A. Moldova, volumul III, nr. 293, p. 522.

II-lea (pe ultimul în luna iulie 1447⁵⁷). Acest aspect, credem noi, nu este deloc întâmplător, putând fi pus în legătură cu prezența lui Cozma între oamenii de încredere ai lui Iliăș voievod, ce fusese ajutat de Buczacki să reocupe tronul Moldovei în 1435, dar și între sfetnicii fiului său, Roman al II-lea. Este posibil să-i fi pus numele copilului (dacă s-a născut în acea perioadă!) în semn de recunoștință față acest nobil polonez care i-a ajutat și pe Iliăș și pe fiii acestuia, pe Roman al II-lea și pe Alexandrel vodă, voievozi pe care Cozma îi slujise cu credință.

După cum se știe, voievodul Roman al II-lea nu avea să domnească mult, sfârșind prin a fi otrăvit de boieri la 2 iulie 1448⁵⁸, lăsând însă ca pretendent la tron pe fratele său mai mic, Alexandrel. Tronul Moldovei este ocupat între timp de către Petru al II-lea (1448 -1449)⁵⁹, cu sprijinul cumnatului său Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei⁶⁰, iar la puțin timp după scurta domnie a acestuia de către Bogdan al II-lea (1449-1451)⁶¹, tot cu ajutor din partea lui Iancu. În acest nou context, Cozma al lui Șandru nu se va mai regăsi pe lista sfetnicilor noilor domni, vasali Ungariei, cunoscute fiind bunele sale relații cu Polonia, devreme ce anterior se aflase între boierii de încredere ai unor domni ce fuseseră sprijiniți de polonezi. Mai mult, așa cum am arătat deja, făcuse parte și dintre acei boieri care, la 4 iunie 1433, își declaraseră solemn hotărârea de a respecta angajamentele luate de Iliăș vodă și ceilalți domni anteriori față de regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagello⁶².

Cozma reapare în rândul sfetnicilor lui Alexandrel vodă, după ce acesta reușește să reocupe tronul Moldovei (1454-1455)⁶³, firește, cu ajutor polonez. De asemenea, și în timpul ultimei domnii a lui Petru Aron (1455-1457), despre care se știe că depusese la Hotin la 1 octombrie 1455 jurământ de credință față de regele Poloniei Cazimir al IV-lea Jagello⁶⁴, este prezent în sfatul domnesc.

Probabil, se va fi găsit anterior și printre sprijinitorii lui Alexandrel vodă care, împreună cu castelanul Buceațchi, au fost înfrânți de către voievodul Bogdan al II-lea la 6 octombrie 1450⁶⁵ în lupta din Codrii Crasnei. Este, credem noi, și motivul pentru care noul voievod Ștefan cel Mare îl va mai ține în sfat doar câteva luni, până la 13 septembrie 1457⁶⁶ (doar în două acte din timpul acestuia mai este prezent ca sfetnic!), după care probabil îl va înlătura, de acum înainte numele său ne mai regăsindu-se printre sfetnicii tânărului voievod. Credința manifestată față de adversarii tatălui său (Alexandrel, Petru Aron) nu era, se vede, o bună recomandare.

III. Stăpâniri funciare

Stăpânirile funciare nemțene ale lui Șandru și ale fiului său, Cozma, se aflau pe valea râului Siret, la granița cu ținutul Roman, dar pe malul drept al Siretului, care

⁵⁷ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 135.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 136.

⁵⁹ Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date*, Chișinău, "Crai-nou", 1992, p. 379.

⁶⁰ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 136.

⁶¹ Constantin C. Giurescu (coord.), *op. cit.*, p. 89.

⁶² Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 651.

⁶³ Constantin C. Giurescu (coord.), *op. cit.*, p. 379.

⁶⁴ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 140.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 138.

⁶⁶ DRH, A. Moldova, volumul I, nr. 66, p. 98.

aparținea ținutului Neamț. Este vorba despre satul Muntenii Scutași, dăruit lui Șandru, soției sale, Martha, și fiului lor, Cozma, de către voievodul Alexandru cel Bun la data de 2 august 1414⁶⁷. Acest sat va fi stăpânit de familia fostului pârcălab de Neamț, inclusiv de Cozma și copiii acestuia, până la data de 31 august 1499⁶⁸, când Vasutca, „fiica Cozmii, nepoată a lui Șandru și a Martii”⁶⁹, îl vindea lui Ștefan cel Mare pentru suma de 300 de zloți tătărești. Voievodul moldovean îl dăruia, prin același act, episcopului Vasile, din târgul Romanului.

Alte sate, pe care le-a stăpânit Cozma și urmașii acestuia, le aflăm din documente ceva mai târzii, de la sfârșitul secolului al XV-lea și din secolul al XVI-lea. Astfel, în ținutul Suceava, a avut satele Mogoșești⁷⁰ și Șendreni⁷¹, Ecușani⁷² și Drăgușani⁷³ iar în ținutul Hotin - satele Hodorecinți⁷⁴ și Gvozdăuți⁷⁵. Nu este exclus să fi deținut și satul Tudora (la acea vreme în ținutul Suceava⁷⁶, acum în județul Botoșani⁷⁷), cu numele căruia este amintit tatăl său, Șandru, („Șandru de la Tudora”) în anul 1400.

IV. Activități ctitoricești

Din documentele cercetate, nu am găsit informații certe, din care să rezulte că acești boieri ar fi ctitorit lăcașuri religioase sau ar fi făcut danii către mănăstiri. O informație de acest gen se găsește într-un document fals, chipurile din vremea lui Alexandru cel Bun, purtând data de 11 iulie 1428⁷⁸, în realitate cel mai probabil de la sfârșitul secolului al XVI-lea, plăsmuit de călugării Mănăstirii Bistrița, în vederea sporirii veniturilor acesteia.⁷⁹ În acest document se spune că voievodul Alexandru cel Bun a pus sub ascultarea Mănăstirii Bistrița 50 de biserici, fiind numită fiecare dintre acestea. Chiar dacă actul este dovedit de către editorii *DRH A. Moldova*, volumul I, ca fiind fals, totuși el descrie niște realități de la sfârșitul secolului al XVI-lea, în sensul că aceste biserici existau la acea vreme și mănăstirea dorea să aibă control asupra lor. Astfel, printre bisericile puse de voievod (sic!) sub ascultarea Mănăstirii Bistrița, se număra și „biserica de la Șandru”⁸⁰. Desigur, această biserică exista în momentul când călugării falsificau respectivul act, însă nu putem ști dacă acest Șandru este cel avut în vedere de noi și nici unde era situată aceasta.

⁶⁷ *Ibidem*, nr. 36, p. 51.

⁶⁸ *Ibidem*, volumul III, nr. 235, p. 418.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, volumul III, nr. 293, p. 522.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*, volumul II, nr. 226, p. 344.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, volumul III, nr. 294, p. 525.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Vezi și harta intitulată *Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, de Gheorghe Nicolaev și Sergiu Tabuncic, Chișinău, Editura „Terra Design”, 2007.

⁷⁷ *DRH, A. Moldova*, Volumul I, Indice de nume, p. 505.

⁷⁸ *DRH, A. Moldova*, volumul I, nr. VI, p.424-425.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 425, vezi comentariul la document.

⁸⁰ *Ibidem*.

În spiritul sentimentului religios, specific omului medieval⁸¹, e probabil ca acești boieri să fi fost și ctitori, măcar pentru biserica din satul unde-și aveau curtea.

Concluziile noastre, ce se impun în urma acestui studiu, sunt următoarele: analiza documentelor epocii ne relevă faptul că atât Șandru de la Neamț, cât și fiul său Cozma, au jucat un rol politic important în prima jumătate a secolului al XV-lea: cel dintâi în primul sfert al secolului al XV-lea, în vremea lui Alexandru cel Bun, cel de-al doilea în vremea voievodului Iliș și a fiilor acestuia, Roman al II-lea și Alexăndrel, în acest timp fiind în mod constant sfetnic fără dregătorie. În condițiile în care stăpânirile lor funciare se aflau în jumătatea de nord a Țării Moldovei, zonă care din anul 1435 până în 1442 s-a aflat sub autoritatea lui Iliș vodă, Cozma a fost unul dintre susținătorii respectivului voievod, dovada fiind prezența sa în Sfatul Domnesc al acestuia, dar și faptul că l-a urmat pe el, și pe fiii săi, în Polonia.

Bunele sale relații cu regatul Poloniei, în special cu nobilii din familia Buceațchi, care l-au susținut pe Iliș vodă și pe fiii săi, aveau să fie ilustrate și prin numele (sau porecla!) pe care îl poartă unul dintre cei patru fii ai lui Cozma: Buceațchi, nume care se va transmite și urmașilor acestuia în secolul al XVI-lea, lăsând aparența înrudirii cu respectiva familie de nobili polonezi.

Foarte probabil, datorită susținerii pe care a acordat-o unor domni protejați de regatul polonez și adversari declarați ai tatălui său, Bogdan al II-lea, Ștefan cel Mare îl va înlătura din Sfat încă din primul an al domniei sale, după care nu se mai știe nimic despre Cozma, dacă și cât a mai trăit în vremea marelui voievod.

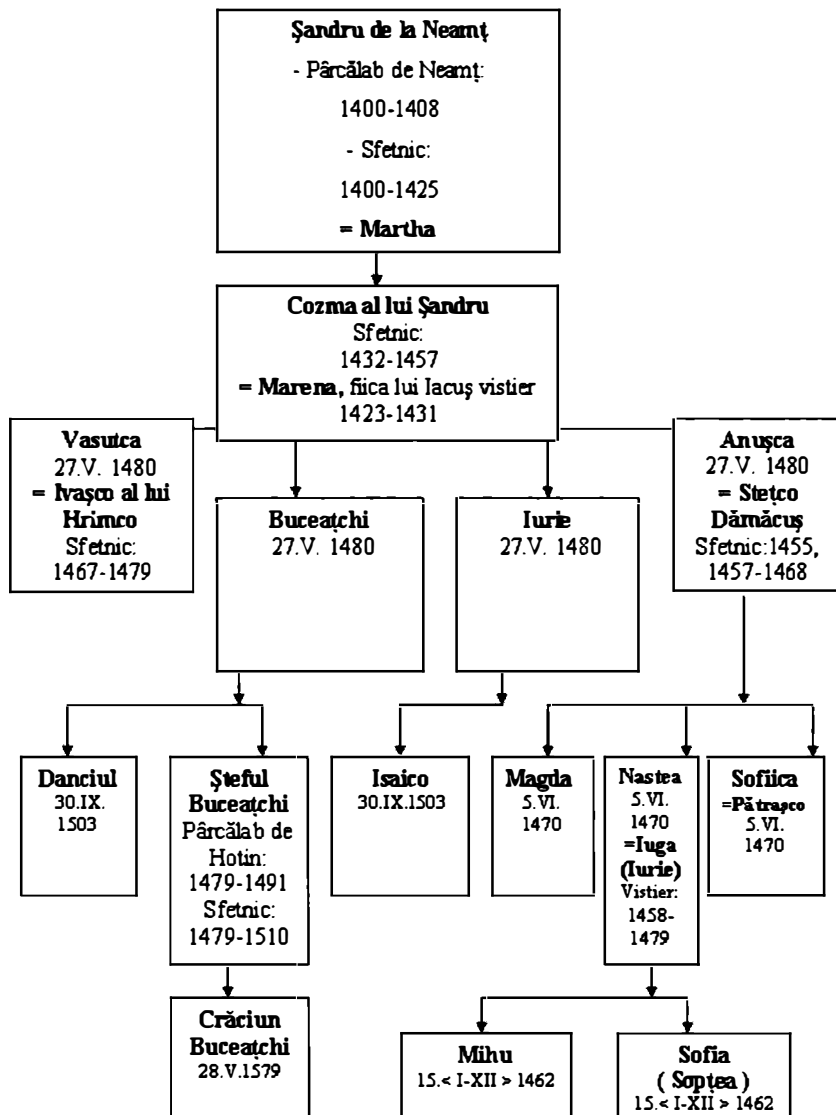
⁸¹ Jacques Le Goff (coord.), *Omul medieval*, traducere de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru, postfață de Alexandru - Florin Platon, Iași: Editura Polirom, 1999, p. 7
http://www.muzeuvaslui.ro

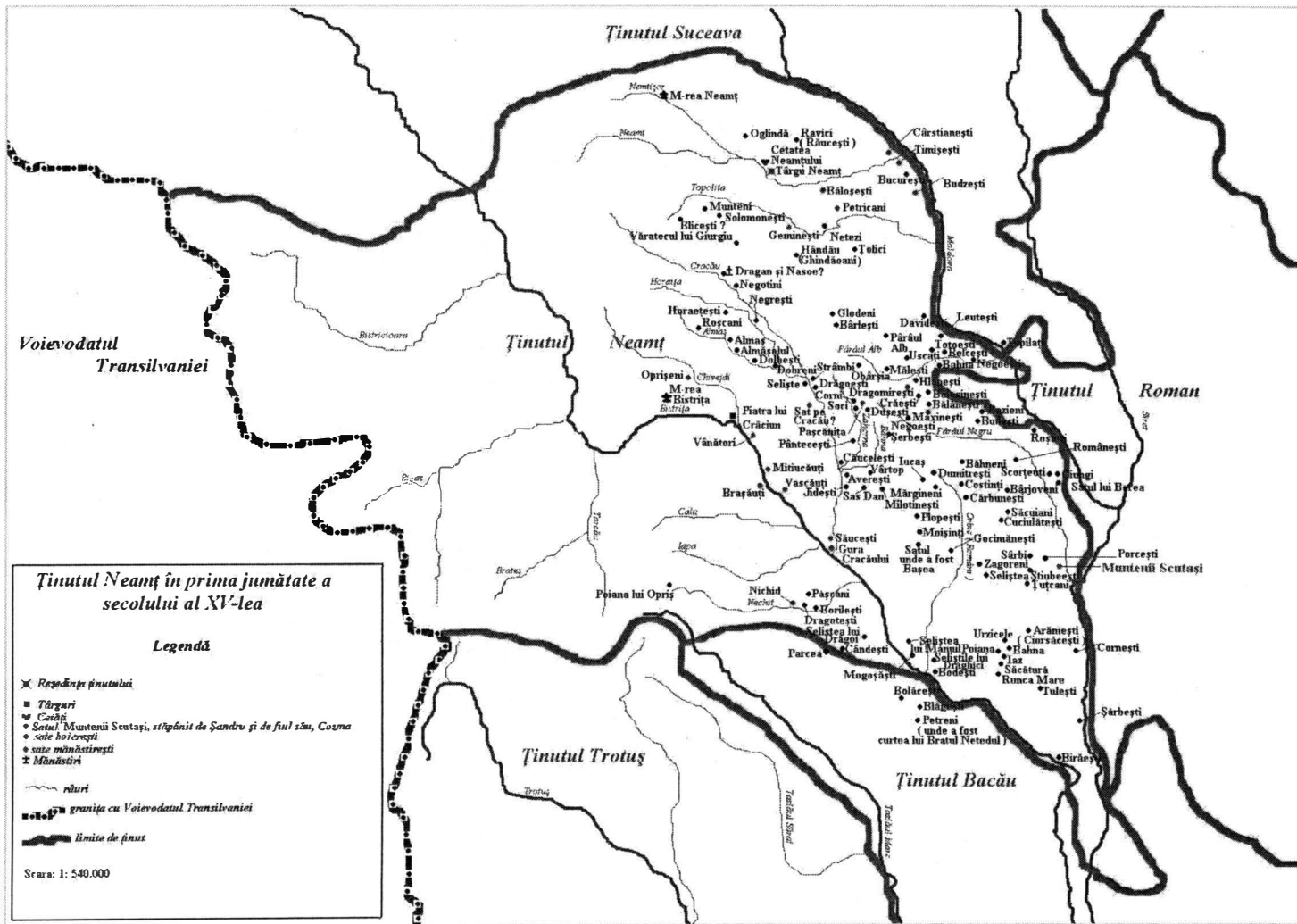
Anexa 1

Tabel cu stăpânirile funciare ale boierilor Șandru și Cozma

Nr. crt.	Numele boierilor	Dregătorii, atribuții	Stăpâniri nemțene	Sursa	Stăpâniri în alte ținuturi	Sursa
1.	Șandru de la Neamț	Pârcălab de Neamț: 1400-1408; Sfetnic: 1400-1425	I.Munteni i-Scutași	DRH, A., I, nr. 36, p.51	Ținutul Hotin : 1.Hodorecinți 2.Gvozdăuți	DRH, A., III,nr.294, p. 525.
2.	Cozma al lui Șandru	Sfetnic: 1432-1457			Ținutul Suceava : 1. Mogoșești 2. Șendreni	DRH, A., III,nr.293, p. 522.
					3. Ecușani 4. Drăgușani	DRH, A., II, nr.226, p. 344.
					5. Tudora	DRH, A., I, nr. 10, p. 15.

Spița neamului lui Șandru de la Neamț (secolele XV-XVI)

BIBLIOGRAFIE

1. Colecții de documente

- Costăchescu, Mihai, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, volumul I (1374-1437), Iași, Viața Românească, 1931; volumul II (1438-1456), Iași, „Viața Românească” S.A., 1932.
- Idem, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, Institutul de Arte Grafice “Brawo”, 1933.
- *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, volumul I (întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), București, Editura Academiei, 1975, volumul II (întocmit de L. Șimanschi și colaboratorii), București, Editura Academiei, 1976, volumul III (întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), București, Editura Academiei, 1980.
- *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veacul XIV- XV, volumul I, (1384-1475), București, Editura Academiei, 1954; Veacul XV, volumul II (1476-1500), București, Editura Academiei, 1954.
- Ghibănescu, Gh., *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române)*, volumele I-VI, Iași-Huși, Editura Dacia, 1906-1933.
- Idem, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, volumele I-XXV, Iași-Huși, Editura Dacia, 1906-1933.

2. Instrumente de lucru

- Agachi, Alexei, Igor Cașu, Igor, Dragnev, Demir, *Dicționar de istorie*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Chișinău, Editura Civitas, 2007.
- *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, volumul I, (1398-1595), întocmit de Virginia Isac, București, 1989.
- *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, volumul I (1387- 1620), București, I. P. “13 Decembrie 1918”, 1957.
- *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale. Supliment I (1402-1700)*, întocmit de Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu și colaboratorii, București, Editura Arhivelor Statului, 1975.
- *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veacurile XIV-XVII (1384-1625). *Indicele numelor de locuri*, întocmit de Alexandru I. Gonța, ediție îngrijită și prefață de Ioan Caproșu, București, Editura Academiei Române, 1990.
- *Documente privind istoria României, A. Moldova*, Veacurile XIV-XVII (1384-1625). *Indicele numelor de persoane*, întocmit de Alexandru I. Gonța, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ioan Caproșu, București, Editura Academiei Române, 1995.
- Giurescu, Constantin, C., (coord.), *Istoria României în date*, Chișinău, Mica întreprindere editorial-poligrafică „Crai Nou”, 1992.
- *Tezaurul toponimic al României*, Moldova, volumul I, Partea 1. A., Unități simple (localități și moșii) A-O, București, Editura Academiei Române, 1991;

Partea a 2-a, A. Unități simple (localități și moșii) P-30 decembrie, B. Unități complexe, București, Editura Academiei Române, 1992; Partea a 3-a, Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavone), 1332-1850, Iași, Editura Universității Al. I. Cuza, 2004; Partea a 4-a, Toponimia Moldovei în catagrafia europeană veche (cca. 1395-1789), Iași, Editura Universității Al.I.Cuza, 2005.

- Nicolaev, Gheorghe, Tabuncic, Sergiu, harta intitulată *Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, Chișinău, Editura „Terra Design”, 2007.
- Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971.

3. Lucrări generale și speciale

- Burac, Constantin, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Academica, 2002.
- Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, volumul II, partea I, *De la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, 1940; volumul III, partea I, *De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)*, București, 1942.
- Grigoraș, N., Caproșu, I., *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova până la mijlocul secolului al XV-lea*, Ediția a II-a, revăzută, București, Editura Meridiane, 1971.
- Idem, *Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, 1971.
- Miculescu-Prăjescu, I. C., *Boeri moldoveni din veacul al XV-lea. Stanciu pârcaľab de Hotin și Stanciu Marele*, în „Revista Istorică Română”, tomul VII, 1937, p. 363-370.
- Moldovanu, Dragoș, *Introducere la Tezaurul toponimic al României, Moldova*, volumul I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1988, Partea I, A. Unități simple (Localități și moșii), A-O*, București, Editura Academiei Române, 1991.
- Panaitescu, P. P., *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1994.
- Pilat, Liviu, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova (sec. XIV-XVI)*, Iași, Editura Universității Al. I.Cuza, 2008.
- Popescu-Sireteanu, Ion, *Originea cuvântului „boier” în limba română*, extras din „Anuarul Muzeului Bucovinei”, nr. XVII, XVIII, XIX, Anul 1990-1992, Suceava, 1992, p. 62-84.
- Rosetti, Radu, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, I, București, 1907.
- Stoicescu, N., *Sfatul Domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, Editura Academiei, 1968.
- Szekely, Maria Magdalena, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2002.

CULTURA VASLUIANĂ ÎN TIMPUL LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

Gheorghe Clapa

Cuvinte cheie: sfatul orășenesc, scrisori slave, cancelarii urbane, proprietate domnească, sigiliul domnesc, broderie.

Key words: town counsel, slavica letters, urban cancellars, property rule, royal seal, embroidery.

Abstract: *The Culture of Vaslui during Ștefan cel Mare*

The classical period of Moldavian art spans about 100 years, beginning with the last two decades of the fifteenth century to 1590. The reign of Stephen the Great brought a high and original synthesis in this area. The first part of Stephen's rule up to 1487, focuses mainly on military and civilian buildings. Besides cities and palaces, Stephen founded Voronet and Putna, Borzești and Pătrăuții, St. Ioan din Piatra and St. Neculai from Iasi, Tazlăul and Războienii, the imposing and monumental Neamt and others more, where he hosted crafts, calligraphers and miniaturists, embroiderers and masons, carvers in stone and silver craftsmen. In these places he gathered silver embroidery with gold and pearls, he put to write mastery letter books, rich in wisdom, he gathered precious vessels of silver made by the most talented silversmiths of the time. The painters wrote his face in gold and purple on the foundations fresco and the embroiderers eternalized him with the needle in gold thread on silk. Stephen built so much and so impressively, valuably and unforgettable. His personality is completed also with the "Moldavian style," immured in the constructions he commanded. Stephen the Great was identified for a long time with the whole Romanian spirituality.

În timpul campaniei din 1476, aflat în retragere, Ștefan cel Mare a fost nevoit să incendieze orașele Vaslui, Iași, Bacău și Baia¹. În orașele moldovene din a doua jumătate a secolului al XV-lea și de la începutul secolului al XVI-lea, sunt atestați numeroși meșteșugari, printre care și Petru croitorul din Vaslui². Ca urmare a faptului că orașele moldovene erau considerate drept proprietate domnească și că în cuprinsul lor se aflau reprezentanți ai autorității domnești cu atribuții efective și variate, comunitățile urbane din Moldova aveau o autonomie limitată.³ Atribuțiile sfaturilor orășenești se manifestau și în raportul orășenilor cu domnia, care, în a doua jumătate a

¹ Relatarea lui Balthasar de Piscia, în „Columna lui Traian”, 1876, p.376-380

² Șt. Olteanu, Meșteșugurile din Moldova și Țara Românească (sec. X-XVII), București, 1961, 500 p.+ 50 pl. (ms.); idem, Producția meșteșugărească din Moldova și Țara Românească în sec. X-XVII. (Probleme de bază în lumina creșterilor recente), în „Studii”, 1962, nr.4, p.869-896.

³ În privilegiile acordate Vasluiului în 1491 și Bârladului în 1495, Ștefan cel Mare definește aceste orașe ca „târgul nostru Vasluiului (Documente privind istoria României), A, XV, vol.II, p.166 (D.I.R.) și „târgul nostru Bârlad” (ibidem, p.112), iar daniile făcute Vasluiului le socotește, de fapt, „să fie domniile mele uric cu tot venitul” (ibidem, p.166). Cf. și A. Sava, Târguri, ocoale domnești și vornicii în Moldova, în „Bul. științ. Acad. R.P.R.”, Secția Șt. ist., filoz. și ec. jurid., iunie 1952, p.71-97; E. Vărtosu, Din Sigiliografia Moldovei și Țării Românești, în Doc. priv. ist. Rom., Introducere, vol.II, p.437-441.

secolului al XV-lea, au intrat pe făgașul unei alianțe tot mai strânse cu orășenimea. Șoltuzul și pârgarii erau reprezentanții intereselor și ȧelurilor orășenilor în raporturile cu domnia,⁴ de care aceasta trebuia să țină seama. În privilegiile acordate Vasluiului în 1491 și Bârladului în 1495, domnia amintește că a miluit „pe șoltuzi și pârgari și pe toți oamenii săraci” de aici, întărindu-le „obiceiul cel vechiu” (Vaslui) și „legea lor vechiu” (Bârlad), privitoare la scutirile de vamă pentru negoț.⁵ Totodată, ei erau însărcinați cu aducerea la îndeplinire a felurite hotărâri și porunci domnești. Prevederile dreptului comercial în vigoare atât în Moldova, cât și peste hotare constau în drepturi și obligații referitoare la respectarea dreptului de depozit al unor orașe, la urmărirea unor anumite căi comerciale, la aplicarea normelor privitoare la represalii, datorii, vămi și la ținerea bălciurilor, strâns legate de privilegiile și normele juridice locale, atât de caracteristice societății medievale. În materie de represalii am dat doar un exemplu, pe care-l socotesc mai grăitor; pentru opririle reciproce de mărfuri dintre moldoveni și brașoveni, conform scrisorii șoltuzului Hârlea din Bârlad⁶ din 1434-1437. Scrisorile adresate brașovenilor de sfaturile orășenești din Bârlad, pe la 1434-1437 și din Vaslui, pe la 1450-1500, unde nu era o cancelarie domnească și care nu au indicat locul emiterii, erau redactate tot în cancelariile sfaturilor respective. Emiterea documentelor orășenești în Baia, Bârlad, Roman, Suceava și Vaslui duce, deci, la concluzia existenței unor cancelarii urbane în aceste orașe. Documentele orășenești moldovene păstrate din secolul al XV-lea și din primii ani ai veacului al XVI-lea sunt foarte rare, ca urmare, întâi de toate, a vicisitudinilor prin care au trecut orașele Moldovei. O listă a lor este utilă, mai ales datorită faptului că unele sunt publicate în colecții de circulație mai restrânsă:

1. <Baia, 9 (16) mai 1421>, în limba germană;
2. <Bârlad, 1434-1437>, în limba slavă⁷;
3. <Vaslui, 1450-1500>, în limba slavă⁸;
4. <Baia, 1472>, în limba germană.

.....
11. <Baia, 30 mai 1510>, în limba latină.

Cele 11 documente orășenești oglindesc preocuparea sfaturilor sau a unor orășeni de vază de a interveni în favoarea unor membri ai comunității în fruntea cărora se aflau. Pricinile pentru care ei intervin sunt legate de interesele specifice preocupărilor orășenilor: obținerea unor certificate de călfie, tranzacții comerciale, cheazășii, achitarea unor datorii neplătite, mărturii și treburi de negoț, hotărâri testamentare. Scrisoarea șoltuzului din Bârlad adresată judei din Brașov pe la 1434-1437 se referă la cheazășii date de bărlădeni pentru brașoveni și la urmările neplăcute

⁴ Hotărnicirea orașului Bârlad făcută de Ștefan cel Mare la 1-9 ianuarie 1495 a avut loc la cererea șoltuzului, a pârgarilor și a orășenilor. (*Doc. priv. ist. Rom.*, A, XV, vol.II, p.210).

⁵ *Ibidem*, p.166 și 212.

⁶ M. Costăchescu, Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare, II, p.675-676.

⁷ I. Bogdan, Documente moldovenești din sec. XV și XVI în Arhivele Brașovului, București, 1905, p.60-61.

⁸ I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol.II, p.453-454.
<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

iscate pentru garanți. Scrisoarea sfatului din Vaslui adresată sfatului din Brașov pe la 1450-1500 dă relații cu privire la o mărturie depusă în fața sa referitoare la doi brașoveni care avuseseră treburi de negoț la Vaslui.

Sigilarea scrisorilor amintite este făcută, datorită împăturirii acestora, printr-o pecete aplicată, care are și menirea – în afara rolului său de autentificare a actului – de a închide scrisoarea. Un astfel de sigiliu de închidere, de ceară neagră, rotund, cu diametrul de cca. 4 cm, poartă scrisoarea slavă a șoltuzului și pârgarilor din Vaslui adresată brașovenilor⁹ pe la 1450-1500. Se scriu, însă, și scrisori în limba slavă, adresate de către sfaturile din Bârlad și Vaslui brașovenilor, ca urmare a două împrejurări: aici nu era o populație germană din rândul căreia să se recruteze dieci de scrisori în limba germană, iar brașovenii erau obișnuiți cu primirea în mod curent a corespondenței în limba slavă din Țara Românească, talmăcitori fiind preoții români din Șcheii Brașovului. Primul document cunoscut care a fost scris în limba română în mediul sătesc este zăpisea din 31 ianuarie 1572 pentru satul Țăpeni din ținutul Fălciu¹⁰, după care urmează și alte zăpise românești.

Prima știre cunoscută despre participarea unor reprezentanți ai orașelor moldovene la discutarea unor probleme religioase pe plan internațional și totodată și la dezbateră în public a ideilor husismului se găsește în cronica lui Ulrich von Richental: *Conciliumbuch zu Constecz*. Ea amintește că în delegația venită din Moldova se aflau și reprezentanți ai următoarelor orașe: Suceava, Neamț, Roman, Iași, Baia, Orhei, Bârlad, Bacău și (probabil) Hârlău¹¹. Se pare că delegația moldovenească a sosit prin ianuarie 1415 și a plecat în martie 1416¹². În descrierea lui Richental, delegații din orașele Europei orientale, între care se aflau și cei moldoveni, apar îmbrăcați cu haine de postav ciudate și cu pălării ascuțite: „...Mit wunderlichem gewand mit umbgewundnen tüchern umb dz haubt als hut mit spizigen hüten als die infelen”¹³.

Un grup de istorici ai vechiului nostru drept¹⁴ socotesc că Dimitrie Cantemir nu se putea referi decât la Sintagma lui Matei Blastares, care știm sigur că circula, sub forma ei slavă, în Moldova veacului al XV-lea și s-a folosit în rosturile ei de nomocanon, până mai târziu¹⁵.

⁹ E. Vărtosu, *op.cit.*, p.458, nota 5.

¹⁰ Al. Rosetti, *Scrisori românești din Arhivele Bistriței (1592-1638)*, București, 1944, p.27-28.

¹¹ C.I. Karadja, *Delegații din țara noastră în conciliul de la Constanța (în Baden) în anul 1415*, în „Anal. Acad. Rom.”, Mem. Secț. Ist., Seria a III-a, t.VII (1927), p.71-74.

¹² *Ibidem*, p.71-74.

¹³ C.I. Karadja, *op.cit.*, p.80 și reproducerea din pl.II, cf. și Corina Nicolescu și Florentina Jipescu, *Date cu privire la istoria costumului în Moldova (sec.XV-XVI)*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, 1957, nr.1,2, planșele de la p.144-145.

¹⁴ C.A. Spulber în *La code d'Alexandre le Bon et les Basiliques dans les Principautés Roumaines*, oferă o înșiruire mai completă a opiniilor formulate în această chestiune de la Fr. J. Sulzer (1782) până într-o patra decadă a secolului al XX-lea. La p.208, nota 11, dă câteva nume, omițând intenționat pe acela al lui Șt. Gr. Berechet. Vezi, de acesta din urmă, „Legătura dintre dreptul bizantin și românesc”, vol.I, partea I, Vaslui, 1937, p.76, 78, și 114-115.

¹⁵ Pentru receptarea dreptului bizantin în Moldova și Țara Românească, vezi și studiul lui Valentin Al. Georgescu, *La reception du droit roman-byzantin dans les Principautés roumaines (Moldavie et Valachie)*, în culegerea, *Droit romain et sociologie juridique*, Melanges Lévy-Brühl, Paris, p.445-463.

Despre activitatea monetară se poate spune că este interesant de constatat că până și unele piese de o mare raritate s-au găsit, răzlețe sau tezaurizate în împrejurări și locuri adesea bine determinate, pentru a se extrage informații cu privire la circulația lor¹⁶. Cu prilejul săpăturilor arheologice executate în 1958, la cetatea de pământ de la Bârlad, situată la aproximativ 60 m sud-est de gara orașului, s-au găsit două monede anepigrafe, jumătăți de groși, de tipul cu „crucea dublă” emise de Ștefan cel Mare¹⁷. Examinarea descoperirilor monetare ne arată că dinarul unguresc pătrunde într-adevăr în Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare, deoarece cele mai vechi emisiuni ce se întâlnesc aici poartă numele de Matei Corvin. Dinarii săi s-au găsit și la Vaslui în mormântul din biserica zidită de Ștefan cel Mare¹⁸.

Sigiliul cel mare domnesc s-a păstrat, însă cel atârnat, la actul din 5 decembrie 1460, dat din Bârlad, prin care Ștefan întărește comisului Ivașco două sate¹⁹. Acest sigiliu are 80 mm în diametru și prezintă în centru un scut, având în câmp capul de bour cu o stea cu cinci raze între coarne, în dreapta rozeta, de data aceasta în cinci petale, în stânga semiluna conturată. Reprezentarea capului de bour diferă întrucâtva din punct de vedere stilistic de cea care ne apare pe aversul monedelor lui Ștefan cel Mare; totuși, unele detalii de execuție a rozetei - cu petale caracteristice prinse în jurul unui cerc înăuntrul căruia e un punct central - amintesc felul în care e redat acest atribut al capului de bour pe unele serii monetare de tipul cu scutul despicat. Toate aceste amănunte de ordin stilistic rămân neschimbate și pe sigiliile mari ulterioare, câte ne-au fost cunoscute, astfel încât se pare că s-a folosit același model sigilar până la moartea lui Ștefan cel Mare²⁰. Putem presupune, deci, că și pecetea întrebuințată la 13 februarie 1458 - când Ștefan a folosit pentru prima dată sigiliul cel mare domnesc, dar care s-a pierdut - va fi avut aceeași înfățișare.

Referitor la emisiunile monetare, menționăm faptul că la Muzeul Național de Antichități, în cadrul Colecției Al. Saint - Georges, s-au aflat un număr de 10 exemplare. Cea dintâi monografie consacrată unor emisiuni monetare ale Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare, inaccesibilă până de curând la noi a fost scrisă de N. Docan. Conținutul ei a fost analizat de specialiști. Ca material numismatic, Docan prezintă 55 de piese, toate groși de tipul „cu crucea dublă” și anume: 22 de exemplare cu rozetă în dreapta și semiluna conturată în stânga capului de bour și 33 de exemplare cu attributele așezate invers. Descrierea pieselor se face cu multă minuțiozitate, indicându-se și diferențele de grafie. Totuși, datele cu privire la dimensiuni și la

---

Autorul abordează însă problema mai mult din unghiul tehnicii juridice, fără să reia discuția pe plan istoric în jurul interpretării lui Cantemir.

¹⁶ Cităm, în treacăt, cu titlu de exemplu: gros de billon, de la Roman al II-lea, găsit în 1949 în comuna Șuletea. Această descoperire a fost consemnată de Constantin Moisil în registrul-inventar al Cabinetului numismatic din Biblioteca Academiei R.P.R., sub nr.757/1949.

¹⁷ M.D. Matei, Date noi în legătură cu cetatea de pământ de la Bârlad, în SCIV, an X (1959), nr.1, p.128.

¹⁸ Const. Moisil, însemnare în registrul-inventar al Cabinetului numismatic al Bibl. Acad. R.P.R. sub nr.849/1951.

¹⁹ Doc. priv. ist. Rom., A, XIV-XV, vol.I, p.312-313, nr.375; originalul la Biblioteca Academiei R.P.R., Peciți, nr.243.

²⁰ Aceasta nu exclude folosirea mai multor tipare copiate unul după altul în ce privește reprezentarea stemei.

greutăți lipsesc și aici. Cele mai multe din monedele descrise făceau parte din colecția autorului; ele au fost identificate printre cele dăruite de Docan încă din 1906 Cabinetului numismatic al Academiei Române, astăzi al Bibliotecii Academiei²¹.

Cercetând documentele de la sfârșitul veacului al XIV-lea până la începutul domniei lui Ștefan cel Mare, se constată existența a trei zeci și trei de lăcașuri – mănăstiri și schituri domnești sau boierești, răspândite pe tot cuprinsul Moldovei, în afară de cele cinci principale ctitorii domnești, îndeobște cunoscute: Bistrița, Neamț, Probota (Sf. Nicolae din Poiană), Moldovița și Vișnevăț. În marea lor majoritate, celelalte așezăminte menționate mai jos, sunt ctitorii boierești aflate pe moșiile marilor boieri, care de multe ori sunt vândute cu „mănăstirea” de pe ele, altele sunt schituri modeste, întemeiate de călugări: mănăstirea Bohotinului (6.I.1411)²², chilia lui Manasie (13.VI.1436)²³, mănăstirea lui popa Drăghie (18.VI.1444)²⁴, moșia unde este Călugăritu’ (15.VII.1445)²⁵, mănăstirea Boziani (5.III.1446)²⁶, mănăstirea pe Bârlad (15.VII.1448)²⁷, mănăstirea la Soci (10.IV.1452)²⁸, mănăstirea de la Voinești (27.XI.1460)²⁹, mănăstirea de la Bohotin (15.IX.1462)³⁰.

În afară de mănăstirile și schiturile menționate documentar, pomelnicele mănăstirilor Pângărați și Bisericiani amintesc ca prim ctitor pe Alexandru cel Bun. În prima jumătate a secolului al XV-lea existau numeroase biserici de lemn în sate, deoarece același domn în 1428 acordă mănăstirii Bistrița stăpânirea a peste cincizeci de biserici care se aflau numai în ținutul Suceava³¹. La acestea se adaugă monumentele orășenești de piatră, despre care va fi vorba mai jos, ridicate atât de domni cât și de comunitățile – așezate în aceste orașe – de sași și armeni. Date fiind vechimea și numărul construcțiilor de lemn atestate în sec. XIV-XV, care coexistă încă cu cele în piatră chiar și în perioada lui Ștefan cel Mare ca o reminiscență a unui sistem constructiv tradițional, prezentarea lor merită un loc special în ansamblul arhitecturii moldovenești din această vreme. Datorită recentelor cercetări arheologice din diferitele vechi centre orășenești din Moldova (Suceava, Iași, Vaslui, Baia, Roman, Bârlad, etc.), ca și din alte regiuni ale țării, se pot cunoaște astăzi o serie întreagă de elemente caracteristice construcțiilor de lemn, care ne folosesc într-o mare măsură la înțelegerea dezvoltării acestui sistem constructiv.

²¹ N. Docan, Die münzen des moldauischen Fürsten Stephan des Grossen, în, „Numismatische Monatschrift. Blätter für Münzfreunde”, an XXXVII (1902), col.2771-2777. Monedele descrise în 1902 făceau parte, la data redactării acestei lucrări, din colecția lui N. Docan.

²² Doc. priv. ist. Rom., A, XIV-XV, vol.I, p.24.

²³ *Ibidem*, p.127

²⁴ *Ibidem*, p.204

²⁵ *Ibidem*, p.209

²⁶ *Ibidem*, p.217

²⁷ *Ibidem*, p.229

²⁸ *Ibidem*, p.251

²⁹ *Ibidem*, p.311

³⁰ *Ibidem*, p.321. Lista de mai sus a fost întocmită folosind și studiul lui N. Grigoraș, Primele mănăstiri și biserici moldovenești în „Studii și cercetări istorice”, XX (1947), p.114-130.

³¹ Doc. priv. ist. Rom., Moldova, I, p.66-67
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Cu ocazia unor cercetări de salvare în cadrul curții domnești din Vaslui, s-au găsit pivnițele unor construcții de lemn³², de mari proporții, datând din epoca lui Ștefan al II-lea, când știm că aici era reședința acestuia. Procedeele constructive ale acestui edificiu de lemn sunt identice cu acelea constatate la locuințele orășenești de la Suceava. Întocmai ca și în cadrul locuințelor orășenești de la Suceava, numeroasele plăci smălțuite dovedesc utilizarea sobelor și a decorului interior ceramic. Curtea de la Vaslui nu constituie însă un caz izolat, deoarece la Suceava, în fața Cetății de scaun, a fost descoperită o locuință asemănătoare, de mari proporții (32 m lungime și 9 m lățime), înălțată pe o pivniță și construită după același sistem ca locuințele orășenești descrise mai sus³³. Din prima jumătate a secolului al XV-lea datează curtea domnească din Vaslui, cercetată în ultimii ani. Vasluiul a fost reședința lui Ștefan al II-lea. Aici sunt emise toate documentele până în anul 1442, din cursul domniei comune a lui Ștefan al II-lea cu fratele său Iliș. Cu ocazia săpăturilor de salvare efectuate aici în anii 1958-1959 de Muzeul de Istorie a Moldovei, s-au scos la lumină monede și materiale ceramice din această etapă³⁴.

Repeziciunea cu care se înalță aceste monumente este elocventă pentru capacitatea constructivă a Moldovei la acea dată. În vreme ce construirea bisericii de la Putna a fost terminată în patru ani, majoritatea bisericilor din ultima etapă sunt sfințite la câteva luni de la așezarea temelior. Din pisanile lor reiese că începerea lucrărilor s-a făcut în aprilie sau mai, iar terminarea în septembrie sau octombrie. Dăm mai jos tabelul cronologic al bisericilor și mănăstirilor înălțate de Ștefan cel Mare, între 1487-1504³⁵:

Biserica Sf. Ioan a curții domnești din Vaslui, 27 aprilie-20 septembrie 1490;

Biserica curții domnești din Huși, terminată la 30 noiembrie 1495;

Mănăstirea Dobrovă, începută la 27 aprilie 1503, terminată în luna mai 1504

În afară de aceste monumente dateate prin inscripții, mai sunt o serie atribuite lui Ștefan cel Mare, a căror dată este însă, necunoscută.

Biserica din Scânteia (lângă Vaslui), după tradiția locală și mențiunea pisaniei pusă în 1846, a fost înălțată de Ștefan cel Mare³⁶.

Biserica din Florești după tradiție.

Nevoia de a-și înființa în principalele orașe ale țării o reședință care să reprezinte și centrul administrativ al domniei, îl îndeamnă să ridice noi și numeroase curți domnești. Printre curțile domnești din orașe atribuite lui Ștefan cel Mare, refăcute și mărite de el sau clădite din nou sunt și cele din Vaslui (refacere a unei curți din prima jumătate a secolului al XV-lea) și Huși (necunoscută anterior). Palatul propriu-zis și biserica se dovedesc a fi fost solidare între ele, încadrându-se într-un impunător

³² Al. Andronic și colectiv, Șantierul arheologic de la Vaslui, în „Materiale și cercetări arheologice”, 1963, p.797-800.

³³ I. Nestor și colectiv, Raporturile săpăturilor din 1955 și 1956, în „Materiale și cercetări arheologice”, IV, 1957, p.245; V, 1958, p.594-597.

³⁴ Al. Andronic, op.cit., p.797-800.

³⁵ Vezi bibliografia și inscripția de fundație a fiecărui monument în Repertoriul monumentelor..., capitolul despre arhitectură.

³⁶ Vezi T. Burada, Biserica Sfinții Voievozi din comuna Scânteia, numită a lui Ștefan cel Mare, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, an IV (1884-1885), p.717-719.

ansamblu de arhitectură. În aceleași raporturi se află și grupele curte-biserică de la Bacău, Iași, Vaslui, Piatra, Popăuți - Botoșani, peste tot biserica fiind înălțată de Ștefan cel Mare; ni se sugerează o activitate constructivă a aceluiași domn și în legătură cu curțile existente în imediata vecinătate a acestor biserici. Judecând după impresia pe care ruinele curții domnești din Vaslui o lasă călătorilor în cursul veacului al XVII-lea, această reședință, situată pe o înălțime ce domină apa Bârladului, pare să fi fost una dintre cele mai luxoase, alături de aceea de la Hârlău. Ea a existat anterior lui Ștefan cel Mare, în vremea domniei celor doi frați, Iliaș și Ștefan al II-lea și a constituit reședința celui din urmă. La începutul domniei lui Ștefan cel Mare, după relatarea cronicarului polon Dlugosz, curtea de la Vaslui a reprezentat un adăpost efemer pentru familia domnească, cu toate că pe atunci era slab întărită³⁷. Relatează că la 1474, așteptându-se la o invazie turcească, Ștefan s-a adăpostit împreună cu întreaga familie la Curtea din Vaslui, „nulla arte, aut naturali situ munitam”. Această știre a cronicarului polon este confirmată de împrejurarea că din Vaslui au fost date documente de Ștefan cel Mare în anii: 1464-1465, 1471-1472 și 1475-1476, ca și după 1491. De aceea Ștefan cel Mare a socotit necesară refacerea și întărirea ei, probabil în ultimii ani ai domniei; data acestor lucrări trebuie pusă în legătură cu clădirea bisericii Sf. Ioan Domnesc, în anul 1490. Este caracteristic că din anul imediat următor, 1491, Ștefan cel Mare reîncepe să dea documente din Vaslui după o întrerupere de cincisprezece ani. Mai târziu, în anii 1495, 1497 și 1502, domnul revine mereu la această reședință. Merită să subliniem că la 10 ianuarie 1495 domnul dă de aici un act ținând să organizeze personal comemorarea celor douăzeci de ani care se scurseseră se la marea victorie asupra turcilor. Amintirea activității lui Ștefan cel Mare s-a păstrat până în sec. XVII-XVIII, după cum ne încredințează un sol polon din 1640³⁸, călătorul arab Paul de Alep³⁹ și cronicarul Neculce⁴⁰.

Merită să semnalăm că acești martori știu să deosebească lucrările militare de „locurile de petrecere”, adică unele clădiri de lux, caracteristice pentru activitatea constructivă de la sfârșitul veacului al XV-lea. Preocuparea de confort și de fast pare să fi precumpănit la Vaslui; în 1636 un călător polon semnalează existența unei băi, „monument frumos ca arhitectură”⁴¹. În general se amintește mereu că după ruinele păstrate „se poate observa ce frumoasă structură avea odată acest castel”. Unicul fragment rămas din decorația curții este un capitel de marmură albă zaharoasă, sculptat

³⁷ Dlugosz, *Hist. Pol.*, vol.II, col.508.

³⁸ P.P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, București, 1930, p.38. Solul polon Wojeiecki Miastkoroski înregistrează la 1640 aceste știri despre Vaslui: „Vaslui, oraș vechi, a fost odinioară scaunul domnilor Moldovei. Mai sunt acolo ruinele zidurilor și ale odăilor clădite de Ștefan voievod pe malul Bârladului”.

³⁹ Paul de Alep, care vede aceste ruine cu câțiva ani mai târziu, dă o descriere asemănătoare celor făcute de solii poloni, a „locurilor de petrecere care sunt toate ale lui Ștefan Vodă”. Vezi *Călătoria Patriarhului Macarie în țările românești* (trad. Emilia Cioran, București, 1900, p.5-6). Și italianul Bandini amintește acest monument în descrierea sa, dar îl consideră „un mic palat...cum arăta chiar ruina; acum zace năruit în ruinele sale”. (*Codex Bandinus*, ed. cit., p.XXXVIII).

⁴⁰ Ion Neculce, *Letopisetul Țării Moldovei*, ed.cit., p.108, confirmă tradiția construirii de către Ștefan cel Mare a curții de la Vaslui.

⁴¹ Solia lui G. Krasinski, trecând la Constantinopol prin Moldova, în anul 1636, descrisă de un anonim, la P.P. Panaitescu, *Călători poloni*, p.27.
<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

cu deosebită îngrijire, decorat cu mici scuturi⁴². El întărește în chip convingător știrile amintite mai sus.

Urmărind creațiile artistice de la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare, mai ales în domeniul arhitecturii, trebuie să subliniem un număr de modificări esențiale. Acestea privesc mai ales planul, proporțiile și decorul fațadelor. În primul rând, se constată lungirea bisericilor mănăstirești⁴³. Biserica Sfântul Ioan din Vaslui (1490), 21,5 m biserica Dobrovăț (1502-1504), 29,5 m. Biserica mănăstirii Dobrovăț este de două ori mai lungă decât construcțiile anterioare din pricina adăugării a două încăperi noi, groznița și pridvorul, și a dezvoltării pronaosului. Lungirea construcției a impus creșterea ei în înălțime, monumentul dobândind un caracter impunător. În interior, bolțile înălțate pe arcuri piezișe sporesc impresia de spațiu. Incinta însăși, care încadrează un edificiu de aceste proporții, se lărgește, fiecare latură a ei depășind 100 de metri.

În broderie, desenul este mai sintetic decât în pictură, de aceea realizarea trupurilor drapate, zvelte și pline de eleganță, rămâne apanajul marilor artiști din epoca lui Ștefan cel Mare. Uneori, chiar în această vreme, în broderie, din pricina dificultăților de ordin tehnic apar și siluete mai scunde, lipsite de spontaneitate și eleganță a mișcării, care au toate aceași calitate deosebită – preocuparea artistului de figurile donatorilor. Interesul principal se concentrează mai ales în expresia ochilor, a gurii, a bărbiei, așa cum sunt, de pildă, portretele lui Ștefan și al Mariei de pe Epitrahilele de la Dobrovăț. Una dintre broderiile contemporane ce au păstrat chipul lui Ștefan cel Mare așa cum l-am întâlnit în pictură este epitrahilul de la Dobrovăț (nedatat)⁴⁴. Acest epitrahil face parte din tezaurul restituit de URSS. Epitrahilul de la Voroneț (1488-1490) deși identic ca factură cu cel de la Dobrovăț este mai primitiv. Cel de la Dobrovăț este atât de desăvârșit față de cel de la Voroneț. În piesa de la Dobrovăț voievodul apare în picioare, încoronat, purtând haina lungă, cu mâneci foarte largi cu care este reprezentat în toate tablourile votive, în mâna stângă poartă o cruce, iar în dreapta face obișnuitul gest de ofrandă. În epitrahilul de la Dobrovăț, într-o stilizare ce mai păstrează doar contururile esențiale, artistul a obținut o figură vie, deosebit de pregnantă. Cu toată simplitatea lui, acest chip brodat al lui Ștefan cel Mare poate figura alături de cele mai reușite din galeria portretelor ce ni s-au păstrat de la el. Epitrahilul, patrafirul, un cuvânt românesc des folosit, amintește misticilor ștergarul legat la gâtul lui Iisus, de care îl trăgeau cei ce-l duceau să-l răstignească. Veșmânt esențial și însemn al preoției, el este purtat și de episcop. Lung până la 2,50 m, e format din două benzi late de circa 9-10 cm, cusute laolaltă sau unite cu ajutorul unor nasturi sau clopoței. În epitaful de la Dobrovăț apare o plantă stilizată.

⁴² V. Drăghiceanu, Comunicări de la palatul lui Ștefan cel Mare din Vaslui, în „Bul.com.mon.ist.”, an VIII (1915), p.93-94, fig.30. Capitelul se află acum în colecțiile Secției de artă feudală a Muzeului de Artă al României.

⁴³ Tabel de dimensiuni ale lăcașurilor înălțate în timpul lui Ștefan cel Mare (după planurile din volumul Bisericile lui Ștefan cel Mare, de G. Balș).

⁴⁴ Maria Ana Musicescu, Broderia din Moldova în veacurile XV – XVIII, în Studii asupra tezaurului restituit de URSS, București, 1958, p.149-171 și Repertoriul..., fig.216, p.38.
<http://www.cimec.ro> - <http://www.muzeuvaslui.ro>

BIBLIOGRAFIE

A. Istorie economică și socială

- Bogdan, I. *Hotarnica Bârladului*, din 1495 în *Convorbiri literare*, XLI (1907), nr.1, p. 46-52.

B. Organizarea militară. Războaie și lupte

- Antonovici N., *O cruce pe locul luptei de la Vaslui*, în *Revista istorică română*, XI-XII, (1941-1942), p. 540-542.
- Bădulescu Savian M., *Racova și Războieni. Conferința ținută în cercul militar Târgoviște*, București, 1903, 50 p. plus 2 h.
- Cihodaru C., *Lupta de la Vaslui (10 ianuarie 1475)*, Vaslui, 1935, p.457-465 (Extras din rev. „Învățătorimea vasluiană”).
- Crivetz, Teodor, *Bătălia de la Racova din ianuar 1475*, (Cu o hartă anexă), București, 1912, 4 p. + 1 h.
- Culici Al., *Racova. Bătălia de lângă Vaslui (10 ianuarie 1475)*, București, 1938, 26 p. Extras din *România militară*, februarie 1938.
- *Racova sau Podul Înalt. Bătălia de lângă Vaslui, 10 ianuar 1475*, în *Buletinul Muzeului Militar Național*, IV (1940-1941), nr. 78, p. 84-87.
- Minea I., *Despre lupta de la Podul Înalt*, în *Cercetări istorice*, VIII-IX (1932-1933), nr. 1, p. 220-221.
- Popovici V., *Bătălia de la Racova – Vaslui din ziua de 10 ianuarie 1475, câștigată de marele erou moldovean Ștefan cel Mare și Sfânt asupra Semilunei*, Vaslui, 1939, 15 p. + 1 pl.
- Rosetti Radu, *Despre unele precizări recente a locurilor bătăliilor de la Doljești, Vaslui și Șcheia*, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, seria a III-a, tom XV (1933), p. 107-115.
- *Încercări critice asupra războaielor din anii 1475 și 1476 dintre Ștefan cel Mare și Turci*, București, 1914, 44 p.
- *Care au fost adevăratele efective ale unor armate din trecut*, București, 1943, 20 p., extras din *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria III, tom XXV, (efectivele prezente în bătălia de la Vaslui, 10 ianuarie 1475, p. 15-20)

C. Biserica

- Burada Teodor T., *Biserica Sf. Ioan din Vaslui*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, I (1883), vol. I, p. 418-420.
- *Biserica Sf. Apostoli Petre și Pavel din Huși a lui Ștefan cel Mare*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, I (1883), vol. II, p. 191-192.
- Episcopul Melchisedek, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire. Despre documentele episcopiei și alte monumente ale țerei*, București, 1869, IX + 463 + 186 p. + 2 pl.

- *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman. Compusă după documente naționali române și streine, edite și inedite*. I.
- *De la anulul 1392 până la anulul 1714*, București, 1874, IV + 353 p.
- Porcescu Scarlat, *Episopia Romanului în secolul XV. Întemeiere și organizare*, București, 1941, 55 p. + 2 pl.

D. Personalitatea lui Ștefan cel Mare. Familia

- Ghițan T. și Cr. Mircioiu, *Câteva precizări în jurul diagnosticului lui Ștefan cel Mare*, în *Revista medico-chirurgicală*, Iași, LX (1956), nr. 5, p. 126-136.
- Manoliu Vasile și Ghițan Teodor, *Spicuri medico-istorice din vremea lui Ștefan cel Mare*, în revista *Păzirea sănătății*, Chișinău, 1961, nr. 6, p. 53-56.

E. Tradiție și folclor

- Antonovici I., *Retragerea lui Ștefan Vodă (cel Mare) la râpa Buftii pe dealul Taberii, din comuna Bogdana, județul Tutova (în iulie 1476)*, în *Făt Frumos*, I (1904), nr. 7-8, p. 104-107.
- *Venerația marelui Ștefan pentru moaștele sihastrului Simion preotul de la Pângărați, după cele aflate într-un manuscris vechiu*, în *Făt Frumos*, I (1904), nr. 7-8, p. 125-125.
- Burada Teodor T., *Biserica Sfinții Voievozi din comuna Scânteia numită a lui Ștefan cel Mare*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, II (1885), vol. II, p. 717-719.
- *Podul de Petră din al lui Ștefan Vodă din județul Vaslui*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, I (1883), vol. II, p. 428-430.
- Ștefănescu D.V., *Mai mare decât Vodă*, în *Făt Frumos*, I (1904), nr. 7-8, p. 120-123.

SATE ȘI FOSTE SATE - ARMĂȘENII

- Scurt istoric -

Sergiu Ștefănescu

Cuvinte cheie: vestigii arheologice, Cucuteni, așchie de silex, Criș, Horodiștea-Foltești, Gorodsk-Usatovo, Noua, Hallstatt, Sântana de Mureș, șef de poliție militară.

Key words: archaeological vestiges, Cucuteni, flint chip, Criș, Horodiștea-Foltești, Gorodsk-Usatovo, Noua, Hallstatt, Sântana de Mureș, provost marshal.

Abstract:

The paper contains a brief history of Armășeni village from Băcești commune, Vaslui county, from its foundation till the beginning of the 19th century. There are described the archaeological discoveries on its surface. The provost marshal named Lungu is presented here, the one who bought the village and gave it his name. The limits of the village land are now known as well.

Satul Armășeni există și astăzi. Se află în partea de nord-vest a județului Vaslui și aparține, din punct de vedere administrativ, de comuna Băcești.

În acest material ne propunem să facem cunoscute aspecte din istoricul său, iar pentru început vom prezenta câteva spicuiuri din istoria sa mai nouă.

Extragem și prezentăm succint, o serie de informații din volumul *Tezaurul toponimic¹ al României, seria A – Moldova*. Observăm că prima sa mențiune vine de la 1772, când era sat în ținutul Vaslui, ocolul Fundului. Este menționat că la 1838 pierduse o parte din teritoriu (probabil un bătrân, care se retrăsese 2 km spre sud) pe care ia ființă satul A Treia Parte. La 1974 acesta este contopit cu satul Băcești. Din aceeași sursă de informații, aflăm că satul Armășeni a aparținut, din 1865, de comuna Dumești; la 1906 a fost alipit comunei Todirești; în 1925 Armășeni a fost pentru scurt timp comună, el însuși; în anul 1929 a fost alipit comunei Tansa. Între anii 1931 și 1950 a aparținut de comuna Dumești, iar din decembrie 1950 până în prezent, aparține de comuna Băcești.

Prezentăm și o altă informație oferită de *Dicționar geografic al județului Vaslui²*. La 1889, Armășeni era descris ca sat situat în partea de vest a satului Dumești, plasa Fundurile și se afla pe coasta de sud - vest a dealului Rângoia. Existau 42 de familii cu 240 suflete și avea 328 ha teren.

De aici aducem informații privind istoria veche a satului și începem prin a prezenta succint vestigiile arheologice descoperite pe teritoriul său.

¹ *Tezaur toponimic al României, seria A, Moldova, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale; 1772-1988*, Editura Academiei Române, București, 1991, p.19, col 1.

² *Dicționar geografic al județului Vaslui, de C. Chiriță, editat la București, în 1889*, p. 16.

Pe raza satului, este semnalată, fără a preciza amplasamentul, o așezare cucuteniană³.

În punctul *Pe Seliște*, la N de sat, sus, sub Țiclăul Țibăneștilor, s-a aflat o vatră veche a satului. Resturile ceramice datează din *Cucuteni*...și din secolele XVI-XIX⁴.

Pe tarlaua Inăria. În partea de vest, spre șesul Gârbovățului, la poalele dealului, de o parte și de alta a unui pâraiaș, s-au găsit resturi ceramice din secolele (II) III-IV e.n. și XVI-XVIII⁵.

Sus pe platou. De la 200 m, S-E de precedentă așezare pe o terasă înaltă a dealului Propita, deasupra (pârâului) Gârbovăț, la 80-150 m, N, de stâlpul nr. 23 al unei linii electrice, s-au găsit o așchie de silex și resturi ceramice din secolele XI, XII, XII/XIII, XV/XVI-XVIII. Aceasta pare a fi prima vatră de locuire a satului⁶.

Pe tarlaua Propita. Jos, lângă șes, pe un bot de deal, delimitat spre sud-est de un drum de pământ, iar spre VNV de un canal de desecare, la 50-150 m, V de stâlpul nr. 22 al aceleiași linii electrice am descoperit locuiri *Criș, Cucuteni, Horodiștea-Foltești, etapa Gorodsk-Usatovo, Noua, Hallstatt, Sântana de Mureș* și din secolele XVI/XVII-XVIII⁷. Poate o vatră de prisacă.

La vest de sat. La 300 m, vest, de sat și la 500 m, E, de Gârbovăț, pe un versant însoțit, sub o linie electrică, în jurul stâlpului 14/8, de pe o mică suprafață s-a recoltat material ceramic din secolele XI, XIV/XV-XVIII⁸.

La Pod La Roșu. La 200 m, S, de podul mare de beton de peste Gârbovăț, pe DN 15 D, între albia actuală a râului Bârlad și o alta mai veche, am descoperit resturi ceramice din secolele XVII-XVIII. Credem că locuirea este mai veche și continuă, mai jos, acoperită de aluviunile aduse de apă⁹.

Apreciem că din punct de vedere arheologic, teritoriul satului a fost mulțumitor cercetat de noi. Nu a fost cercetată suprafața acoperită cu pădure și islazul, dar care nu credem că ar păstra cine știe ce vestigii arheologice.

De aici vom încerca să facem referiri la documentele scrise ce privesc istoria acestei așezări.

Istoria veche a acestui sat se pare că începe odată cu invazia și așezarea pe aceste teritorii a cumanilor, în secolul XI. Atunci, cumanii au ajuns și pe Bârladul superior, pe afluentul său Gârbovăț, unde la sud de actualul sat Vovriești¹⁰, la poala

³ Statornicie, *Continuitate, Repertoriul arheologic al Județului Vaslui*, de Ghenuță Coman, p. 63, pct. VI.7.

⁴ Muzeul Ștefan cel Mare Vaslui, *Acta Moldaviae Meridionalis*, XV-XX, I, 1993-1998, p. 162, pct. 31 Pe seliște; Sergiu Ștefănescu „Cercetări arheologice și istorice în zona mediană a bazinului superior al râului Bârlad”.

⁵ *Ibidem*, p. 162, pct. 32. Pe tarlaua Inăria.

⁶ *Ibidem*, p. 162, pct. 33. Sus pe platou.

⁷ *Ibidem*, p. 162, pct. 34. Pe tarlaua Propita.

⁸ *Ibidem*, p. 162, pct. 35. La vest de sat.

⁹ *Ibidem*, p. 162, pct. 36. La Pod la Roșu.

¹⁰ Comuna Băcești.

dealului, lângă o buclă a Gârbovățului, în tarlăua Trofinoaia¹¹, se instalase, de la înființarea sa, din sec. VII/VIII, actualul sat Țibăneștii Buhli.

Noii veniți au bulversat pe puținii locuitori ai satului. O parte s-au refugiat în pădure, la cca. 600 m, ESE, de halta CFR Suhuleț, unde au și rămas; o altă parte din locuitori (câteva familii) s-au retras în pădurea de pe platoul vestic al dealului Propita¹². După un timp, puțini din cei care au părăsit satul Țibăneștii Buhli s-au întors pe vechea vatră și au reînființat satul.

Cei de pe platoul dealului Propita au întemeiat un nou sat, care peste secole se va numi Armășeni.

Așadar este dovedită arheologic și fără dubii înființarea și continuarea, fără întrerupere, a existenței satului Armășeni, de la jumătatea secolului XI și până astăzi.

Documentar, satul are două atestări. Prima datează din 1399, noiembrie 28¹³, constatată în urma cercetărilor noastre pe teren, privind conținutul actului de la 1399. A doua atestare datează de la 1625, martie 15¹⁴. Revenind la prima atestare documentară, cea de la 1399, rezultatul cercetărilor noastre, (publicate¹⁵), însoțite și de o hartă, certifică clar, fără dubii, că cel de al doilea sat, atribuit lui Țiban, „...pe Bârlad, în gura Crasnii...”, este satul ce va purta numele de Armășeni. Dealtfel, uricul lui Iuga vv., atestă direct și indirect, patru sate: Țibăneștii¹⁶ (deveniți „ai Buhlei”), Armășenii, Suhulețul¹⁷ („apoi drept către Suhuleți”) și Pâncești¹⁸ („din drum ce mergi în satul Pâncova”).

O hotarnică de la 1746, august 5¹⁹ descrie amănunțit și exact hotarele din actul de la 1399, partea cuvenită celui de la doilea sat.

Mergea din Țiclăul Țibăneștilor, în Zarea Gârcenilor, întorcându-se pe pâraul Crăești (Crasna), în drumul Pancovei.

Timp de peste două secole nu dispunem de nici o informație privind Armășenii. Abia la 1625, martie, 15²⁰ se face o vânzare de ocină în Armășeni. Atunci apare un Carp Lungu, armaș, fecior lui Gavrilă Lungu din Olășei²¹, care cumpără mari părți din moșia Armășenilor și din Valea Rângoaei, de la Miron din Gârcina²² cu 180 lei și care dă numele boieriei sale, satului.

Acest Carp Lungu este în prima jumătate a secolului XVII un personaj cunoscut, primind însărcinări de la domnie pentru rezolvarea a diverse pricini. (ex. la

¹¹ AMM XV-XX, I; p. 161, pct. 25 a. Pe tarlăua Trofinoaia (I).

¹² A se vedea Nota 6.

¹³ *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975, p. 11-13, doc. 9B.

¹⁴ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV, p. 70-75, unde: „Miron din Gârcini vinde din sat din Armășeni până la Rediul lui Țigan”.

¹⁵ AMM XXI, 1999-2000, p. 100-112. A se vedea harta de la p. 112.

¹⁶ Comuna Băcești, județul Vaslui.

¹⁷ Comuna Tansa, județul Iași.

¹⁸ Comuna Poienari, județul Neamț.

¹⁹ Gh. Ghibănescu, op. cit., IV, 2, p. 70-75.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Seliște la confluența Sacovățului cu Durăceasa, vezi AMM XV-XX, p. 194; pct. 179, apud Sergiu Ștefănescu.

²² Este actualul sat și comună Gârceni, județul Vaslui.

Mănăstirea Rafaila și moșia Oșeștilor). El a dat numele de Carp urmașilor săi²³, a cumpărat satul și moșia Țibănești. Din urmașii acestui Carp se trage și P.P. Carp, fost prim ministru al României în prima jumătate a secolului XX.

Prezentăm succinte date privind cumpărarea satului și moșiei Armășeni de către Carp Lungu, așa cum se găsesc ele în hotarnica de la 1746 și nu numai. Extragem din afirmațiile hotarnicului însărcinat de domnie să facă hotarnica Armășenilor „...am mers la satul Armășeni și la (o) vale ce se cheamă Rângoia care moșii sunt pe apa Bârlăzelului la Podul Lungului²⁴. Aceste moșii sunt cumpărătura lui Alistarh vel spătar de la Nastasia femeia Sandului, fecior lui Ilia Lungului, nepotul Lungului armaș și de la feciorii ei Ion și Anton și de la fiică-sa Dochița. Vânzare ce s-a făcut cu zăpășul din 1743 mai 15.

Această moșie fusese cumpărătură a Lungului armaș, cu mărturii și ispisoc de la Vasile Vodă din 1646 mart 15. Lungu cumpăraseră această moșie astfel: 1/3 din Armășeni cu vad de moară pe Drăgușana²⁵ și cu poiană de fânaț de la Neaniul, fiul lui Marco Motrea, cu 20 ughi. Altă 1/3 din Armășeni cu vad de moară în Bârlăzel, cu fânaț și cu prisacă, cumpărate de la un Petriman cu un cal prețuit 80 lei.

Urmașii Lungului mai prezintă și alte zapise și mărturii de la oameni buni și bătrâni pentru părți de moșie și o parte din alt vad de moară la apa Bârlăzelului, unde a fost moara lui Marcu și alte părți pe care le-a cumpărat de la Miron din Gârcina, cu 10 zloți.

A mai fost prezentat și alt zăpis „... din văleat 1625 mart 15, de la Miron din Gârcina... care vinde... din sat din Armășeni până la Rediul lui Țigan și Rângoia valea în sus... le-a vândut Lungului de Olăsei pentru 180 lei. Tot acest loc este stâlpit (și întărit) cu zăpis cu peceti (de) degete a megieși și răzeși... a fost scris de preotul Misail din Sohuleț în casa lui Iurașco din Hodoreni.

Toate aceste părți întăresc complet moșia satului Armășeni.

Prezentăm câteva extrase din documente ce se referă la armașul Carp Lungu, sau la satul Armășeni.

La 1627, mai 31²⁶, face plângere Stratul, feciorul Huhulei, ce au fost pârcaľab la Soroca, în care pârăște pe fratele său Vasile, un bețiv risipitor, care a vândut averea părintească, adică moșii, argint, aur, mărgăritar și alte provizii. Rămăsese doar jumătate din satul Negrești. Vasile (Huhulea) l-a vândut și pe acesta lui Lungu armașul. Domnul hotărăște ca Lungu să dea acea jumătate de Negrești (înapoi) lui Strat și să-și ia banii de la Vasile.

La 1646, martie 25²⁷, Vasile vv. întărește lui Lungu, fost armaș, părți din satul Țibănești (ai lui Carp) cumpărate de la mai mulți proprietari și părțile din satul Armășeni, ținutul Vaslui, cumpărate..., ca și alte părți din satul Găureni.

²³ N. Iorga, *Doc. VII, 2, 81*.

²⁴ Toponim rămas de la Carp Lungu, amintit și în alte documente.

²⁵ Cf. Petru Condrea, *Dicționar geografic al județului Roman*, Buc., 1891, p. 40, Drăgușana sau Chisălița, pârâu ce izvorăște din Dealul Mărului. Se unește la Crăești cu pârâul Zimbru și poartă mai departe numele de Crăiasca sau Toinarul și se varsă în Bârlad.

²⁶ *DRH XLX, A, (1626-1628)*, Editura Academiei RSR, București, p. 306-307, doc.219.

²⁷ *Catalogul Documentelor Moldovenesti, vol. II (1621-1652)*, p. 366, doc. nr. 1897.

La Iași, la 1662, iulie, 9²⁸, la Eustratie Dabija vv.”...s-au pârât în fața noastră feciorii Leontesei din Hodoreni cu feciorii Lungului ci-au fost armaș, pentru o moară și niște cas(e)ce sunt pe Bârlăzel, la sat la Băcești, zicând fiii Leontesei că acea moară și casele sunt făcute pe locul lor și au arătat și niște drese de pâră și de ferăie cu care s-au pârât cu Lungul la Gheorghe Ghica Vodă și la Stefan Vasilie Vodă. Feciorii Lungului au arătat un zapis mincinos de cumpărătură și au pierdut. Feciorii Leontesei au pus 12 zloți ferăie”.

Din informațiile cuprinse în „*Condica Liuzilor*”²⁹ reținem că la catagrafiile din mai 1820, Armășenii aveau 33 liudi și era stăpânit de vistiernicul Iordache Ruset. La catagrafia (recensământul) de la 1831, satul avea 27 liudi (capi de familie) și era stăpânit pe lângă vistiernicul Ruset și de vistiernicul C. Gorgos.

Revenim la uricul de la 1399 și aflăm că după judecata din Divanul Moldovei³⁰, Constantin Ipsilanti Vodă, în buiurdiul său din 1801, martie 20, împreună cu boierii din divan, stabilesc ca hotarul dintre Țibănești și Armășeni – pricină veche – să se facă după documentul de la 1399. Tot atunci s-a decis ca toate trei hotarnicele făcute de Cheșco uricar³¹ să nu se ia în seamă, iar despărțirea dintre moșiile Țibănești și Armășeni să se facă după semnele înscrise în uricul sârbesc de la 1399.

S-a hotărât să se caute hotarele începând cu movila găunoasă, deoarece: „... din această movilă se despart patru moșii, Țibăneștii, Armășenii, Hodoreni și Mălineștii care hotar din vechiu și până acum tot așa s-a păzit, neștrămutat și din dreapta linie a acelei movile, nici una dintre moșii nu poate trece în cealaltă...”. Însărcinat cu identificarea hotarelor a fost Barbu Târșoreanu, Acesta, după multă muncă, nu a reușit să găsească hotarele, deoarece a plecat cu măsurătoarea din alt loc decât se arată în uric și în sens invers³².

Ajunghând la hotarul dintre Țibănești, Băcești și Armășeni, spune: „... despărțirea dintre Armășeni și Băcești... se cade a fi la gura Crăoanei, sau Crasnei, unde dă în Bârlad dar dacă prin cercetarea ce s-a făcut s-au găsit patru guri ale Crasnei și care va fi aceea care o pomenește hrisovul nu se poate dovedi, decât numai că stăpânirea dintre Băcești și Armășeni drept acel loc s-ar fi găsit de 50 de ani încoace pâr la gura Crăoanei seci, ce să varsă în Gârbovăț”.

Deoarece la divanul domnesc nu s-a apelat la un traducător bun, iar în teren nu au putut fi identificate reperele, (1399-1801- după 402 ani (!) n. ns.) actul a fost considerat fals – plastograf și a fost rupt în trei bucăți...

Pentru a clarifica și alte episoade din istoricul acestui sat, prezentăm și alte extrase din hotamica Armășenilor datată 1746, august 5. În acest document se spune că moșia era cumpărătura lui Alistarh vel spătar de la urmașii Lungului. Pentru o mai

²⁸ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, III, I, Iași, 1910, p. 218-219, doc 158.

²⁹ Inclusă de Gh. Ghibănescu în Surete și izvoade, vol. XV, Vasluiul, studiu și documente, Iași, 1926, p. 261-262. (După Uricarul, vol. VI(VII)). Privind satul Armășeni, unele informații pot fi găsite și în volumul Dumeștii Vasluiului, de L. V. Lefter, S. Ștefănescu, S. Văcaru, p. 164-166.

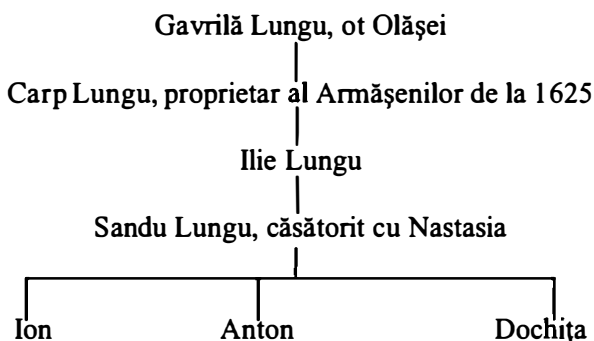
³⁰ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, IV, 2, p. 51-55.

³¹ Hotarnice făcute în 7240 (1732) iulie 15; 7254 (1746), octombrie 2; 7273 (1765) iulie 10.

³² Noi, cu ocazia cercetărilor arheologice, am identificat hotarele și majoritatea reperelor din uric, după cca. zece ani de treceri repetate pe teren. Au fost făcute cunoscute în AMM XXI, p. 100-112.

bună înțelegere am întocmit o spiță a neamului lui Carp Lungu, atât cât ne-au permis datele de care dispunem.

Astfel:

Revenim la hotarnică. Hotarnicul arată că în baza poruncii domnești „...a strâns megieși de primpregiur precum Lupu și Vasile Buhlea, mazili din Țibănești, ce se hotărâsc din sus cu Armășenii, pe Ilie Gândul ginere lui Andronic cămărașul, ce are moșie ...în Leucușeni și Mălinești³³, ce să hotărâsc pre din gios și despre răsărit cu Armășenii și vale Rângoia; și alți răzeși ce erau de baștină în Leucușeni și Mălinești ca Andrei Jepiu, Neculai Jepiu, Ursache Jepiu, Gheorghită Neghină, Lupul a Sării (Săroiul, n. ns.) și Gheorghe, ce s-au răspuns toți nepoți și strănepoți ai lui Iurașco”.

Cu cei de mai sus au loc discuții și contestări privind locurile prin care va trece hotarul. Răzeșii din Leucușeni aduc un uric sârbesc din 6961 (1453), octombrie 22 dat lui Ivan Arbure pentru Leucușeni. Neînțelegerile continuă până stabilesc în teren seliștea Leucușenilor, în capul văii Rângoaei, din jos seliștea Mălineștilor la vadul Săimenilor, iar seliștea Armășenilor pe Drăgușana, nu pe Bârlăzel.

După discuții intense s-a căzut de acord că zapisul de la Miron din Gârcina, prin care s-au vândut multe părți din Armășeni și Valea Rângoaei ar fi bun „... c-au dat mulți bani” (pe el – 180 lei).

Odată clarificate neînțelegerile privind hotarele, s-a trecut la fixarea și stâlpirea lor. Așa s-a început: „Hotarul Armășenilor pe din gios, despre Mălinești, se începe dintr-un stejar în vârful dialului, cu bour, în rădiu din deal de movila găunoasă, se coboară prin rădiu la vale... la o arie... la vale pe muchia dealului... prin trei arii... toate cu pietre de hotar, o altă piatră de hotar este di vale de drumul mare³⁴, din sus de seliștea ce o fac Mălineștii, unde au fost vadul Săimenilor³⁵, la care piatră bate peste Bârlad prin poiană... și să sue la deal la codru pe un pisc pre din sus de un loc de

³³ Mălinești, Leucușeni și Rângoiaia sunt seliști, foste sate, în partea de vest a comunei Dumești, județul Vaslui.

³⁴ „Drumul Mare” - sau al Bacăului, mergea în acel loc paralel cu râul Bârlad.

³⁵ „Vadul Săimenilor”, toponim existent și azi, se găsea la limita actuală dintre satele Dumeștii Noi și Armășeni; prin el se trecea Gârbovățul. Azi: „Pe Semeni = Pe Dealul Beciului”.

prisacă³⁶ și se coboară la vale prin codru și apucă valea ezărului, pe sub buza piscului unde se pogoară drumul Gârcinilor în valea iazărului și apoi se sue la dial prin codru în vârful dialului unde se hotărăsc cu Gârcinii, cum merg șalte hotară în codru ce sunt alături”.

Aceasta este toată latura dinspre est a moșiei Arnășeni (n. ns.) cca. 7-8 km.

Apoi hotarnicul continuă: „Ne-am întors din nou la bourul din deal de movilă hotaru desparte,... în sus, rădiul lui Țigan din Țibănești, iar la vale în gios este rădiul de Armășeni. Hotarul merge pe vârful dialului în sus, până la alt bour la via lui Țigan și de acolo tot în sus prin pădure... despre un loc de prisacă ce este în hotarul Armășenilor... la o altă piatră de hotar ce s-a pus unde este drumul ce vine de la Armășeni afară în Țibănești într-un pisc (dealul Propita, n. ns.) ce bate gura văii Drăgușanei, în curmezișul luncii până în hotarul Băceștilor. Aceasta este latura dinspre nord a moșiei Arnășeni.

Hotarnica continuă cu latura de vest a moșiei. Apoi pe Drăgușana veche, până la capul podului ce este peste Bârlăzel³⁷ și merge drept prin luncă alături cu Băceștii și să sue la codru pe un pisc pe deasupra râpei Galbene³⁸, tot drept prin codru pe vârful dialului³⁹ până unde se hotărăște cu Gârcinii se încheie hotarul cu Băceștii (latura de vest, n. ns.). Latura dinspre sud a moșiei se găsea pe zarea Gârcenilor. Hotarnicul arată că apoi a măsurat și pământurile de pe moșia Armășeni și parte din valea Rângoaei, pe versanții dealurilor și pe tăblii, cu funie de 20 pași și pasul de 6 palme (cca. 28 m, n. ns.). S-a început cu costișa de răsărit. S-au măsurat pământuri late de o funie (cca. 28 m) și lungi de 13 funii (cca 364 m, n. ns.). Astfel că acestea aveau suprafața de cca 1,02 ha (n. ns.).

Pe acest versant al dealului s-au găsit 50 de pământuri. „În partea de sus, dinspre apus, s-au aflat în două racle 44 de pământuri, tot de o funie lățime, lungi de câte 10 funii. S-au mai măsurat trei poienițe pe Gârbovăț, până la apa Drăgușanei Vechi, unde se hotărăște cu Băceștii. S-au mai aflat opt funii de iastă parte de Bârlad, șes de fânețe.

De cealaltă parte a Bârladului s-au găsit 30 de funii lungul cu 26 funii latul, fânaț⁴⁰. Alte cinci funii s-au mai măsurat în luncă dinspre Băcești pâr în apa Bârladului⁴¹”.

Întrucât pădurile nu se măsurau, așa s-a încheiat măsura moșiei Arnășeni.

Astăzi putem aprecia că pădurile Armășenilor ocupau 2/3 din suprafața totală a moșiei.

³⁶ Vezi *AMM XV-XX, I*, p. 169, pct. 64. La capătul piscului Ezer, cf. S. Ștefănescu, O prisacă din sec. XV-XVIII, pe moșia Mălinești.

³⁷ Se găsea la est de Băcești, chiar lângă sat.

³⁸ Un pârâu ce aduce la ploi mari, un mâl galben. Iese din pădure și curge pe islazul fostului sat Ezer. Toponim existent.

³⁹ „Vârful Dealului” – culmea de deal ce urcă dinspre Băcești spre Gârceni și iese în Zarea Gârcenilor, la vest de Schitul Mălinești.

⁴⁰ Deci 50-60 ha fânaț, pe unde este acum gara Băcești (Constantin Prezan), Baza de recepție.

⁴¹ La est de actuala Grădină publică a Băceștilor.

Nu găsim necesar, iar spațiul nu permite să prezentăm și măsurătorile efectuate de hotarnic pe Valea Rângoaei, teritoriu aflat în afara moșiei actuale a satului Armășeni.

Nu ne este cu puțință mai mult, dar pentru întregirea istoriei acestui sat, cercetători mai tineri trebuie să cerceteze arhivele de după anul 1800.

PREZENȚA DOAMNELOR LA SĂRBĂTORILE CREȘTINE ÎN MOLDOVA MEDIEVALĂ*

Diana-Maria Eșanu

Cuvinte-cheie: sărbătoare creștină, Ev Mediu, Moldova, doamnă, biserică, alai, ospăț

Key words: Christian holiday, Middle Ages, Moldavia, princely consort, church, suite, feast

Abstract:

For the members of the princely families, the Christian holidays had a special importance which came from the relation they had with the divinity and from the profoundly religious sentiment that prevailed over them. The days that celebrated Lord's Birth, Baptism or Resurrection represented a good occasion for them to take part, together with the vassals, in the ceremonies previously prepared. Generally, the development of such an event included two key moments: the service and the feast at the princely court. On these occasions, it was visible the glamour, the grandeur and richness, which impressed the crowd and the foreign travellers transiting Moldavia.

The role assigned to the princely consorts within these ceremonies is not one that worth being neglected, as their presence to the Christian holidays contributed to the image that the princely family wished to consolidate. Therefore, we meet the princely consorts standing by the princes in all the important moments during the year, moments that underline one more time, if there was still necessary, the princely status, authority and power.

Conform definiției enunțate de Georges Duby în *Istoria vieții private*, termenul de *public*, opus celui de *privat*, vizează exteriorul, manifestările în afară, tot ceea ce este festiv, evident și comun unui popor¹. Puntea de legătură dintre actele sociale publice și cele private o constituie faptul că ele se petreceau sub auspiciul Bisericii, lucru care imprima actelor sociale un timbru religios-creștin². Acestei descrieri îi corespund și obiceiurile și ceremoniile consacrate sărbătorilor creștine din timpul anului.

Modul în care oamenii medievali înțelegeau să celebreze sărbătorile creștine este unitar pentru spațiul european. Pretutindeni, calendarul Bisericii dicta ritmul zilelor de peste an, împărțindu-le în zile de lucru și de sărbătoare³. Nicio festivitate nu

* Lucrare realizată în cadrul proiectului POSDRU/88/1.5/S/47646, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ *Istoria vieții private*, vol. III, *De la Europa feudală la Renaștere*, Phillipe Aries și Georges Duby (coordonatori). Traducere de Maria Berza și Micaela Slăvescu, București, Editura Meridiane, 1995, pp. 16-22.

² Reli Simeon, *Ceremonii și obiceiuri religioase în viața socială publică din trecutul românesc*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1930, p. 3.

³ Gerard Nijsten, *The Duke and His Towns. The Power of Ceremonies, Feasts and Public Amusement in the Duchy of Guelders (East Netherlands) in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*, in *City ans*
<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeedvasi.ro/>

era privată de elementul religios⁴, iar ceremonialul își schimba înfățișarea și semnificațiile în funcție de ziua în care avea loc⁵. Fiecărei sărbători importante i se asocia un tip de celebrare particular⁶, determinat de natura ceremoniei și de prestigiul acordat evenimentului⁷.

Pentru membrii elitei, sărbătorile creștine erau o formă de reprezentare a puterii, o manieră prin care suveranitatea se expunea societății, iar dincolo de conotațiile sacre constituiau un spectacol oferit mulțimii⁸. Acest spectacol public era proiectat pentru a impresiona și a rămâne în memoria colectivă. Acum puterea era vizibilă în afara curții și a bisericii. Relația privilegiată dintre divinitate și domnie era mai evidentă pentru supuși în cadrul unor ceremonii publice desfășurate într-un loc deschis, decât cele din biserică⁹ sau de la curtea domnească, locuri destinate exclusiv familiei domnitoare și înalților dregători.

De cele mai multe ori, zilele sfinților sau cele care slăveau Nașterea, Botezul sau Învierea Domnului erau un bun prilej pentru ca membrii familiei princiare să ia parte alături de slujitori la slujbele religioase și la ospetele care urmau, momente în care era vizibil fastul curții și măreția reprezentanților domniei. Mai mult decât atât, acestor zile li se conferea, pe lângă rolul social pe care îl aveau și unul politic. Sărbătorile erau considerate importante, având semnificații deosebite atât pentru domnii Moldovei, cât și pentru întreaga țară și de ce nu, pentru întreaga creștinătate. Astfel, domnii alegeau zile pe care le considerau speciale și potrivite pentru evenimente precum: investirea, încheierea de căsătorii, sfințirea unor lăcașuri de închinare sau plecarea în războaie împotriva necredincioșilor, ceea ce reprezenta datoria creștinească a alesului lui Dumnezeu.

Sursele pe care ne propunem să le utilizăm pentru „reconstruirea” tabloului ceremoniilor de la curtea Moldovei sunt sărace și aparțin Evului Mediu târziu. Acest lucru este cauzat de descrierea predominant evenimentială la care apelează cronicarii în detrimentul prezentării aspectelor sociale ale vieții cotidiene, care, din păcate, au fost deseori ignorate, fiind considerate fapte obișnuite, nedemne de a fi luate în seamă. Mărturii consistente privind organizarea și desfășurarea ceremoniilor realizate în Moldova cu prilejul acestor momente din timpul anului aflăm din consemnările călătorilor străini, precum și din cronica întocmită de logofătul Ghiorgachi, în anul 1762, la porunca domnului Grigore Callimachi. Deși multe din informațiile regăsite în

Spectacle in Medieval Europe, Barbara A. Hanawalt and Kathryn L. Reyerson editors, *Medieval Studies at Minnesota*, volume 6, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1994, p. 238.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Radu G. Păun, *Si Deus nobiscum, quis contra nos? Mihnea III: note de teologie politică*, în vol. *Național și universal în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Șerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 81.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Monique Chatenet, *Habits de cérémonie, les mariages à la cour des Valois*, în *Femmes et pouvoir politique. Les princesses d'Europe (XVe-XVIIIe siècle)*, sous la direction d'Isabelle Poutrin et Marie-Karine Schaub, Paris, Éditions Bréal, 2007, p. 220.

⁸ Radu G. Păun, *Sărbătoare și propagandă în Țările Române. Strategiile gestului și cuvântului (1678-1821)*, (I), în „Buletinul Institutului de Studii Sud-Est Europene”, 1995, nr. III, pp. 30-31.

⁹ *Ibidem*, p. 32.

aceste surse aparțin secolelor XVII-XVIII, ele pot fi utilizate în mod regresiv și pentru veacurile anterioare, pentru că, în mare parte, cuprind realități mai vechi.

Din punct de vedere istoriografic, studiile dedicate sărbătorilor creștine din Moldova sau Țara Românească privesc obiceiurile și datinile aferente acestor ocazii¹⁰ sau ceremoniile curții domnești¹¹, care au de cele mai multe ori în centrul lor imaginea domnilor. Asupra prezenței doamnelor la aceste ceremonii nu s-a insistat până în prezent. Este cunoscut faptul că doamnele se înfățișau supușilor doar cu anumite ocazii, iar sărbătorile creștine ofereau posibilitatea ieșirii lor într-un cadru public, fapt care coincidea cu ceremoniile săvârșite de Crăciun, Bobotează sau Paște la care participa și mulțimea (slujitori, orășeni, calici)¹². Luxul și strălucirea acestor momente, impresionantele alaiuri domnești¹³, ospețele bogate¹⁴ și toți cei prezenți la evenimente, aveau ca scop crearea unei imagini de grandoare, măreție și putere¹⁵.

Prezentarea sărbătorilor creștine, a obiceiurilor și ceremoniilor care le erau consacrate, poate fi făcută conform ordinii din calendarul vechi ortodox, care fixa începutul anului la 1 septembrie sau după structura celui nou, care propune data de 1 ianuarie¹⁶. În cazul acestui studiu, am optat pentru utilizarea calendarului nou ortodox.

¹⁰ Georgeta Moraru, Ofelia Văduva, Emil Tircomnicu, *Sărbători și obiceiuri*, vol. IV, Moldova, București, Editura Enciclopedică, 2004; Nicolae Iorga, *Datinile noastre de Crăciun și originea lor*, în „Revista Istorică”, an V, 1919, nr. 11-12 (nov.-dec.), pp. 371-372; Marcel Lutic, *Timpul sacru: sărbătorile de altădată*, Iași, Editura Fundației Academice AXIS, 2006.

¹¹ În contextul ceremoniilor aparținând curții domnești putem menționa: Reli Simeon, *op. cit.*, pp. 3-24; Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, București, Imprimeria Națională, 1941, pp. 42-57; Idem, *Pagini cu prilejul Crăciunului din manuscrisele noastre vechi*, în „Arta și Tehnica Grafică”, 10, decembrie 1939 - martie 1940, pp. 42-45; Sorin Ifțimi, *Boboteaza la curtea domnească din Iași*, în „Magazin Istoric”, 37, 2003, nr.1, pp. 10-13; Idem, *Ceremoniile Curții domnești la Crăciun, Anul Nou și Bobotează (secolele VII-XIX)*, în Constanța Vintilă-Ghițulescu și Măria Pakucs Willcocks (coord.), *Spectacolul public între tradiție și modernitate: sărbători, ceremonialuri, pelerinaje și supliciuri*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2007, pp. 43-78; A. Sacerdoțeanu, *Sărbători de iarnă scoase din caierul vremii. Din trecutul nostru (I)*, în „Albina”, XXXVI, nr. 15, 22 decembrie 1933, București, p. 3; (II), în *loc. cit.*, XXXVI, 1934, nr. 1, din 5 ianuarie 1934, p. 3; Idem, *De anul nou. Din trecutul nostru*, în *loc. cit.*, XXXIX, nr.1, 3 ianuarie 1936, București, pp. 3; Nicolae Iorga, *Sărbtori domnești și creștinești povestite de cronicari și istorici. Din trecutul nostru*, în *loc. cit.*, XXXVII, nr. 50, 21 decembrie 1934, București, p. 3; *Ibidem*, 44, nr. 22-23, 21 decembrie 1941, București, p. 3.

¹² Sorin Ifțimi, *Ceremoniile Curții domnești*, p. 45.

¹³ Ionel Zănescu, Camelia Ene, *Alaiuri domnești*, în „Magazin Istoric”, 2003, 37, nr. 5, pp. 61-64; Idem, *Alaiuri de sărbătoare*, nr. 6, pp. 41-44; Radu G. Păun, *Scenă și simbol: reprezentări ale puterii în Vechiul Regim românesc*, în Constanța Vintilă-Ghițulescu și Măria Pakucs Willcocks (coord.), *op. cit.*, p. 96.

¹⁴ Doina Tomescu, *Ceremonia ospetelor la curtea domnească în sec. al XVIII-lea*, în „Muzeul Național București”, 2003, 15, pp. 111-119; Lucian-Valeriu Lefter, *Ospățul în Moldova: ritual de comuniune și gest al puterii*, în „Opțiuni Istoriografice”, II-VI, 2001-2005, pp. 81-93.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călătorii*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Adrian Angheliescu, București, Editura Eminescu, MCMLXXXI, pp. 38-39.

¹⁶ Pentru observarea unor puncte de vedere diferite privind începutul anului în Evul Mediu românesc vezi: Alexandru Nichitici, *Începutul anului calendaristic în cancelaria statului moldovenesc medieval*, în „Pergament”. Anuarul Arhivelor Republicii Moldova, Chișinău, an II, 1999, pp. 217-241; Gh. Pungă, *Cu privire la începutul anului calendaristic în Țara Moldovei*, în vol. *Confesiune și cultură în Evul Mediu. În onoare Ion Toderașcu*. Studii reunite de Bogdan-Petru Maleon și Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004, pp. 187-196; A. Sacerdoțeanu, *Începutul anului*, în „Hrisovul”. Buletinul Școlii de Arhivistică, 6, 1946, nr. 6, p. 152.

Anul nou/ Sfântul Vasile (1 ianuarie).

În ajunul sărbătoririi Sfântului Vasile toți dregătorii și supușii domnului își lăsau însemnele funcției pe care o dețineau (toiagul aurit sau caftanul) și așteptau noile numiri, pentru că suveranul putea lăsa în funcție pe vechii ocupanți sau înlocui cu alții noi. A doua zi, seara, domnul dădea fiecărui boier de starea întâi câte două pahare de argint, iar celor de starea a doua câte un pahar¹⁷. Pornind de la acest model și jupănesele primeau de la doamne câte un pahar puțin mai mic. Un alt obicei practicat de familia domnească de Sfântul Vasile era oferirea unor veșminte de cinstire nevestelor și fetelor de boier¹⁸. Pentru a mulțumi doamnelor, jupănesele se adunau în sala mare a locuințelor acestora¹⁹ și aduceau daruri, prilej cu care se rostea și o orăție din partea lor, în cuprinsul căreia le erau lăudate bunătatea, înțelepciunea și le era recunoscută autoritatea față de ele²⁰. După încheierea ospățului dat de domni la Spătărie, mitropolitul, arhierii și marii boieri, treceau pe la camerele doamnelor, cărora le sărutau mâna pentru Anul Nou²¹, iar apoi se retrăgeau la casele lor.

Celebrarea Anului Nou nu presupunea o ceremonie publică, ci doar ospățul de la curte. Principalul moment al zilei era acordarea dregătoriilor pentru noul an. În timp ce domnii investeau pe noii dregători și doamnele arătau aceeași cinstire jupăneselor acestora, care în semn de mulțumire aduceau daruri și rosteau orății.

Botezul Domnului/ Boboteaza (6 ianuarie).

În ziua premergătoare acestei sărbători slujba nu era realizată de mitropolit, ci de episcopul de Roman, al doilea în ierarhia Bisericii în Moldova, care săvârșea liturgia și osfeștania cea mare (slujba de sfințire a apei)²².

Ziua Bobotezei era dedicată rugăciunii și participării la liturghie. După terminarea slujbei în biserică, tot alaiul mergea la Iordan (slujba de sfințire a apei), care se ținea afară și la care toți participanții stăteau în picioare, cu capetele descoperite²³. În timp ce în Țara Românească sfințirea se făcea la gârlă (Argeș, Ialomița sau Dâmbovița), în Moldova această slujbă avea loc pe malul unui râu din apropierea Curții (Bahlui), iar în iernile geroase în interiorul curții domnești, „spre odăile doamnei”, pentru ca doamnele, domnițele și jupănesele să poată asista din spatele ferestrelor²⁴.

Doamnele soseau la Iordan pășind în urma vornicului, care era îmbrăcat în feregea de postav și își ținea toiagul în mână. Ele se opreau în fața tronului care le era

¹⁷ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Traducere de Gh. Guțu ș. a., București, Editura Academiei, 1973, p. 177.

¹⁸ Octav George Lecca, *Domnițe și jupănese române de altădată*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, [s. a.], p. 9.

¹⁹ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 177.

²⁰ Dan Simonescu, *Orățiile domnești în sărbători și la nunți*, pp. 48-50.

²¹ Idem, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi*, 1762, București, Fundația Regele Carol I, 1939, p. 286.

²² Sorin Iftimi, *Boboteaza la curtea domnească din Iași*, p. 10.

²³ *Ibidem*, p. 17.

²⁴ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 290.

rezervat, în jur rânduindu-se domnițele, jupânesele și fetele de casă²⁵, toate „îmbrăcate în mătase și strălucind de colane și brățări”²⁶, după cum aflăm de la călătorul străin Marco Bandini. Prezent la serbarea Bobotezei în anul 1647, acesta realizează o scurtă descriere a Ecaterinei Cercheza, doamna lui Vasile Lupu, care „cu fața rumenă, mergând spre aurie, era asemenea unei împărătese însuflețită de îndurare și bunătate, de o statură potrivită, era vrednică de domn și cu o milostivire la care nu a apelat nimeni vreodată în zadar”²⁷.

În apropierea tronului doamnelor erau așezate cel al domnului și cele ale coconilor domnești. În continuare se aflau „treizeci de sulițași pe care îi înconjurau dintr-o parte două sute de pușcași pedestri. În spatele tuturor acestora, glorificând tronurile, stătea mulțimea ostașilor rămași care ajungea la zece mii de călăreți, aflându-se atunci pedestriți. Călare erau doar o sută cincizeci de dragoni, stând în spatele boierilor. În părțile laterale, spre răsărit și miazăzi, locul era împodobit de icoane a diferiților sfinți”²⁸. Mai existau trâmbițași, toboșari, cântăreți și muzicanți, pe care îi înconjurau o mie de pușcași pedestri. Tabloul era întregit de gloată, care se pare că depășea frecvent douăzeci de mii de oameni²⁹. Numărul propus de Marco Bandini pare a fi exagerat³⁰, dar cu siguranță prezența considerabilă a oamenilor de rând constituia un fapt real, justificat de importanța zilei la care participau, de faptul că doar cu astfel de prilejuri ajungeau în preajma familiei domnești și a înalților dregători și de necesitatea existenței unui public numeros în fața căruia domnia să își poată exercita autoritatea și puterea³¹.

Pentru că ziua Botezului Domnului era și o sărbătoare ostășească, pe străzi fluturau steaguri de mătase pe care erau reprezentanți Maica Domnului sau Sfântul Gheorghe. Tot acum erau aduse la Iași două icoane făcătoare de minuni, una de la Golia și alta de la Sfânta Vineri, din Roman, precum și icoane și prapure de la alte biserici³².

Sfințirea apei se făcea într-un vas de argint aurit; șase sfeșnice ardeau în jurul vasului, iar un al șaptelea era ținut de un copil de casă³³. Mitropolitul cădelnița pe domni și doamne de nouă ori, iar pe beizadele și pe domnițe de trei ori, lor urmându-le egumenii, preoții și întreaga boierime. Apoi, mitropolitul lua o ramură de busuioc pe care o înmuia în apa sfințită cu care stropea întâi pe domni, moment în care se

²⁵ *Ibidem*, p. 288.

²⁶ *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, 1973, p. 338.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, pp. 337-338.

²⁹ *Ibidem*, p. 338.

³⁰ Pentru numărul locuitorilor Iașilor la acea dată vezi: V. A. Urechia, *Codex Bandinus*. Memoriu asupra scrierii lui Bandinus de la 1646, urmat de text, însoțit de acte și documente, extras din „Analele Academiei Române”, seria II, tom XVI, *Memoriile Secțiunii Istorice*, București, Lito-Tipografia Carol Göbl, 1895, pp. 83-84; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, studiu introductiv de Cătălin Turliuc, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 74.

³¹ Radu G. Păun, *Sărbătoare și propagandă*, p. 34.

³² Reli Simeon, *op. cit.*, p. 15.

³³ Nicolae Iorga, *Viața femeilor din trecutul românesc*, Vălenii de Munte, Editura Neamul Românesc, 1910, p. 108.

declanșau salve de tun și se făcea zarvă cu tobe și trâmbițe. Urma sărutarea crucii din mâna mitropolitului, a icoanelor și moaștelor, la care participau, în ordinea deja enunțată doamnele, fiii și fiicele de domn și dregătorii³⁴.

După ce toți reveneau la locurile lor, avea loc binecuvântarea cailor domnești. Întâi veneau telegarii, apoi povodnicii domnești, armăsarii pe care încălecau fiii de boier și vel comisul, îmbrăcat în caftan și urcat pe calul primit de la sultan, simbol al legăturii de vasalitate și care era numit tablabașa, nume pe care poporul îl aplica cu sens peiorativ oamenilor molâi și înceți³⁵. Cei care aduceau caii la paradă se închinau mai întâi la icoane, apoi la domn și mitropolit, care îi stropea cu aghiazmă și le dădea binecuvântarea. Întreaga ceremonie se încheia cu botezul copiilor orfani, cărora domnul le oferea veșminte și bani, după care se retrăgea la curte împreună cu clerul, iar mulțimea pleca în dezordine³⁶. La curte urma o altă liturghie săvârșită de mitropolit, dar la care doamnele nu participau, pentru că se retrăgeau cu jupânele în paraclis, unde aveau parte de o slujbă proprie³⁷.

Spre deosebire de Anul Nou, acum asistăm la o amplă ceremonie desfășurată după un tipar prestabilit, cu rol de legitimare a puterii princiare. Ea se manifestă sub ochii mulțimii, care era martora fastului, bogăției și grandorii afișate de familia domnească. Rolul care revine doamnelor în acest cadru este de a impresiona prin prezență, veșminte și podoabe. Ele respectă cu strictețe ritualul în care sunt angajate, în calitatea lor de soție de domn și sunt în centrul atenției evenimentelor alături de ceilalți membri ai familiei domnești. În urma ceremoniei dedicate Botezului Domnului nu mai avea loc vreun ospăț prin care domnii sau doamnele să își cinstească supușii, ci doar o slujbă proprie desfășurată în paraclis.

Învierea Domnului/ Paștele.

Postul Paștelui reprezenta cu precădere o perioadă de rugăciune și smerenie. După cum consemnează Paul de Alep, „în sâmbăta din săptămâna lăsutului de sec al brânzei este obiceiul ca să fie sloboziți toți cei care se află în temnițe, după cum în prima săptămână a postului ei închid divanele de judecată și amână judecățile, iar domnul nu se mai arată deloc nimănui, ci numai în biserică, credincios postului, el și toți boierii lui și copii de casă”³⁸. Credincioșii posteau în primele trei zile ale săptămânii, iar vin beau numai sâmbăta și duminică³⁹.

Cu prilejul acestor zile de post, doamnele urmau modelul soților și se aplecau mai mult spre rugăciune, întrucât participarea la vecernii era un lucru firesc și necesar pentru mântuirea sufletului. De fiecare dată, după terminarea slujbei „toate femeile lor îngenunchiază, cât trece el (patriarhul)”⁴⁰ și așteaptă binecuvântarea acestuia, care

³⁴ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, pp. 288-289; *Călători străini*, vol. V, pp. 339-340; vol. VII, p. 264.

³⁵ Nicolae Iorga, *Viața femeilor din trecutul românesc*, p. 109.

³⁶ Sorin Iftimi, *Boboteaza la curtea domnească din Iași*, p. 10.

³⁷ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 290.

³⁸ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, îngrijită de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 56.

³⁹ *Ibidem*, p. 57.

⁴⁰ *Ibidem*.

„ridicând atunci mâna, îi binecuvântează până ce ies femeile, iar ei rămân până ce îi binecuvântează pe toți a doua oară și apoi pleacă”⁴¹.

În primele trei zile din Săptămâna Mare, principii obișnuiau să ia parte la slujbele de vecernie alături de doamne, în biserica acestora. Gheorgachi amintește faptul că „domnul iaste tot la bisearica cea mare, cu toată boerimea, de ascultă utrănea de cu sară, la un ceas din noapte (dar pe aceste sări de multe ori merge domnul la bisearica despre doamna), după cum îi iaste voia și după cum să întâmplă și trebile”⁴².

În Joia Mare, dimineața, principii, împreună cu membrii curții, mergeau la biserică pentru a asista la liturghie, după care se retrăgeau în spătarie, unde erau servite vin și cafea⁴³. După cafea domnii ieșeau în curte, unde se săvârșea umivania (serviciul divin al spălării picioarelor) de către mitropolit. La această sfântă taină veneau să privească și doamnele, împreună cu domnițele și jupânesele⁴⁴. Mitropolitul primea de la vistierie „o fotă de ceale bune cu care se împrejura și un burete și un prosop de ceale bune cu care șterge picioarele ucenicilor. Acestea, după spălare rămân a mitropolitului”⁴⁵. Pe picioare era spălat un călugăr bătrân și sărac, cu apa dintr-un ibric de argint, într-un lighean de argint făcut la Brașov, Danzig sau în Orient⁴⁶. Călugărul era întru chiparea lui Iuda. Se dădeu de la vistierie „zece lei bani și un postav [...] la obrazul acel ce să află în locul Iudei”⁴⁷. Alți călugări înfățișau pe Petru și ceilalți apostoli⁴⁸. După această slujbă, participanții se întorceau la casele lor⁴⁹.

Spre deosebire de Țara Românească, în Moldova, organizarea pregătirilor de Paște revenea logofătului de starea a treia⁵⁰. În primul rând, el primea din partea domnului sarcina de a alege lumânările pe care familia domnească urma să le folosească în noaptea de Înviere. Logofătul pregătea din vreme crucile cel mai frumos împodobite dintre cele care se găseau pe la mănăstiri, asta în cazul în care domnul nu deținea o bucată din lemnul sfânt. Crucile erau legate cu năfrâmi grele cusute cu fir⁵¹. Tot logofătul era cel care înmâna domnului și beizadelelor aceste cruci. În ceea ce le privește pe soțiile de domn „vornicul doamnei are purtare de grijă de merge la treti logofăt și ia acea cruce ce iaste gătită pentru doamna”⁵². La miezul nopții, întreaga curte mergea la biserică pentru a asista la slujba de Înviere care era oficiată de mitropolit.

Locurile destinate suveranilor în cadrul lăcașelor de cult, erau dinainte stabilite; la fel și cele ale dregătorilor. Astfel erau amenajate tronuri pentru familia domnească și mitropolit, dregătorii se aflau în spatele acestora, iar boierii în dreapta.

⁴¹ *Ibidem*, p. 58.

⁴² Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonie*, p. 291.

⁴³ Reli Simeon, *op. cit.*, p. 16.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 16; Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 292.

⁴⁵ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 292.

⁴⁶ Reli Simeon, *op. cit.*, p. 17.

⁴⁷ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 292.

⁴⁸ Nicolae Iorga, *Viața femeilor în trecutul românesc*, p. 109.

⁴⁹ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 292.

⁵⁰ I. Zănescu, C. Ene, *Alaiuri de sărbătoare*, în „Magazin Istoric”, 37, 2003, nr. 6, p. 42.

⁵¹ Reli Simeon, *op. cit.*, p. 17; Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 293.

⁵² Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 293.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.mdzeuvaslui.ro>

Oastea făcea un cerc în jurul lor pentru a împiedica mulțimea să se apropie prea mult⁵³. După citirea Evangheliei, credincioșii rosteau „Hristos a înviat!”, expresie la care se răspundea cu „Adevărat a înviat!”, iar până la Înălțare nu se mai rosteau alte saluturi⁵⁴.

Întrucât sărbătorile nu erau doar prilej de smerenie și credință ci și de petrecere⁵⁵, slujba de Înviere era urmată de un mare ospăț dat la curtea domnească. Spre ziuă, participanții la slujbă se întorceau la palat. În frunte se aflau călăreții, pedestrașii și boierii care-l înconjurau pe domn aflat călare. Urmau beizadelele și rădvanul doamnei, tras de opt cai și însoțit de vorniceii⁵⁶.

Ospățul de Paște, ca și celelalte ospețe, era organizat în încăperi separate pentru domn, care îi avea alături pe boieri și clerici și doamne, care petreceau împreună cu jupânele. Masa cea mare se dădea în spătărie, unde clerul era servit cu pește⁵⁷, iar dregătorii și restul boierilor cu carne de miel și se ciocneau ouă roșii⁵⁸. Erau trei mese: una mică la care domnul mânca singur și altele două, așezate la stânga și la dreapta acesteia, la care se aflau, pe de o parte mitropolitul și clerul, iar de cealaltă parte dregătorii și boierii. Mitropolitul binecuvânta masa, iar principele trimitea farfurii cu cele mai alese mâncăruri acelor pe care dorea să îi cinstească și golea în sănătatea doamnelor un pahar de vin, stând în picioare și cu capul descoperit⁵⁹. Boierii goleau și ei pahare cu vin stând la picioarele domnului, în genunchi și cu capul descoperit⁶⁰. După ospățul din spătărie, clerul și boierii, mergeau la doamnă și beizadele unde li se dădea cafea după care se retrăgeau⁶¹, iar domnul rămânea să petreacă alături de familie⁶².

În prima joi după Paște, mitropolitul făcea osfeștania (sfîntirea apei) fie în șesul Bahluiului, fie în interiorul curții. La această slujbă participau și doamnele împreună cu jupânele. Toți membrii curții, apoi arhieriei, egumenii și boierii sărutau crucea și sfintele icoane, după o rânduială dinainte stabilită⁶³.

Cu ocazia acestei sărbători, era obiceiul ca domnii să facă daruri boierilor, aceste daruri constând în caftane⁶⁴ sau postavuri de mahut și atlazuri florentine⁶⁵, iar jupânele, primeau la rândul lor, din partea doamnelor, „câte o taftă cu fir de ceale grele”⁶⁶.

Fiind cea mai mare sărbătoare creștină, Învierea Domnului beneficia de o celebrare pe măsură. Pregătirile aferente acestei sărbători începeau cu ceva timp

⁵³ *Călători străini*, vol. VII, îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, 1980, p. 267.

⁵⁴ *Ibidem*, vol. VIII, 1983, p. 354.

⁵⁵ I. Zănescu, C. Ene, *Alaiuri de sărbătoare*, p. 44.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 43.

⁵⁷ *Călători străini*, vol. VII, p. 267.

⁵⁸ I. Zănescu, C. Ene, *Alaiuri de sărbătoare*, p. 43.

⁵⁹ *Călători străini*, vol. VII, p. 268.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 294.

⁶² *Călători străini*, vol. VII, p. 268.

⁶³ *Ibidem*, p. 296.

⁶⁴ *Călători străini*, vol. VII, p. 268.

⁶⁵ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, pp. 296-297.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 297.

înainte și se bucurau de implicarea membrilor familiei domnești prin post, rugăciune și smerenie. Celebrarea Paștelui cuprindea două momente importante: liturghia și ospățul, pe parcursul cărora se remarcă și imaginea doamnelor alături de familia domnească și de curteni. Toate momentele legate de sărbătorirea acestei zile se desfășurau într-un cadru destul de închis, care nu permitea mulțimii să se apropie prea mult de familia princiară.

Sfânta Parascheva (14 octombrie).

De Sfânta Parascheva, două făclii de ceară, făcute de către vistierie erau trimise de domni la Sfântă, unde erau așezate, una la capul, iar cealaltă la picioarele moaștelor. Aceste făclii trebuiau să ajungă la biserică înainte de venirea doamnelor⁶⁷.

După ce se încheia vecernia, doamnele și curtenii lor, mergeau la mănăstirea Trei Ierarhi⁶⁸. Ele veneau separat de domni și aveau parte de o primire proprie⁶⁹. Se trăgeau clopotele, iar la intrarea în biserică erau întâmpinate de egumen, care ținea în mână Evanghelia. În biserică, doamnele se închinau la sfintele moaște, după care, plecând de aici, se retrăgeau la curte⁷⁰.

Doamnele veneau să se închine la moaște doar cu anturajul lor personal, fără domni sau beizadele. Astfel, era pusă în lumină natura lor princiară și se sublinia faptul că, în acele momente, ele reprezentau domnia în afara curții. Se bucurau de o primire proprie din partea egumenului, iar înainte de intrarea în edificiu se trăgeau clopotele, anunțându-le astfel prezența.

Nașterea Domnului/ Crăciunul (25-27 decembrie).

În Ajun, familia domnească lua parte la slujba ținută de arhiereu la mitropolie, iar închinarea la icoane se făcea după rânduiala pe care am întâlnit-o deja și la celelalte sărbători creștine⁷¹.

Tot în ajunul Crăciunului domnul primea pe diaconul curții, care rostea o orăție în spătărie, în numele preoților domnești. După aceasta, egumenul unei mănăstiri dădea curs unei alte orății în numele preoților din Iași, adresându-se de data aceasta mai ales doamnelor⁷². De asemenea, în numele jupâneselor, logofeteasa vorbea doamnei, lăudând înțelepciunea, blândețea și dragostea acesteia față de supusele sale, numind-o „stăpâna țării noastre, icoană adevărată, însuflețită cu trei bunătăți, adică cu înțelepciune, cu blândețe și cu mare dragoste”⁷³.

În ziua Nașterii Domnului, toți membrii curții veneau la biserică. Pentru această zi, se făceau pe cheltuiala visteriei făclii de ceară, care erau date de vel vistier

---

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 300.

⁶⁹ Nicolae Iorga, *Viața femeilor în trecutul românesc*, p. 118.

⁷⁰ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 300.

⁷¹ *Ibidem*, p. 276.

⁷² Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, p. 28.

⁷³ *Ibidem*, p. 45.

participanților la slujbă, cele care urmau să revină domnului, doamnei și fiilor lor erau poleite și împodobite⁷⁴.

După liturghie urma ospățul. La masa de Crăciun din spătarie, mitropolitul ridica al treilea pahar în cinstea perechii princiare⁷⁵. În odăile care le erau rezervate și doamnele aveau parte de propriul lor ospăț, alături de anturaj. Și ele făceau închinăciune la masă „că întâi doamna ridică pahar pentru domnu, apoi logofeteasa cea mare ridică pahar pentru doamna, apoi iarăși doamna pentru toate jupănesele, mergându jupănesele pe rânduială, de beau câte un pahar de vin, făcându mulțămită sărută mâna doamnei”⁷⁶. Atunci când după masă urmau jocuri și pehlivăanii, domnul aducea și pe doamnă împreună cu jupănesele sale „și să făcia un joc de obște, domnul cu doamna și boierii cu jupănesele”⁷⁷.

Și celebrarea Nașterii Domnului urma același tipar ca în cazul altor sărbători creștine. Întâi familia domnească participa la liturghie, iar apoi la ospățul de la curte, când doamnele petreceau în camerele lor alături de jupănese, dar la solicitarea domnilor luau parte la pehlivăniile din sala mare a palatului princiar. Imaginea doamnelor în fața supuselor este similară cu cea pe care domnul o avea în fața dregătorilor și a clerului. În camerele destinate lor, doamnele exercitau prerogative similare cu ale principilor, aflându-se în vârful unei piramide ierarhice, din care se succedau, spre bază, femeile din anturaj, de la jupănese până la fete de casă și alte slujnice.

Ceremoniile și ritualurile bisericești pe care le-am identificat mai sus fac parte din moștenirea bizantină, care s-a transmis în Țările Române⁷⁸. Doamnele au preluat modelul împărăteselor bizantine, prezente la tot felul de ceremonii religioase sau laice⁷⁹, care vizau îndatoririle lor publice⁸⁰. Acestea presupuneau apariția publică a împărăteselor însoțite de un imens cortegiu de servitori și cântăreți, care erau întâmpinați cu aclamații de mulțime⁸¹. Incontestabil, toate acestea nu aveau alt scop decât cel de a impresiona și de a atrage atenția asupra bunăstării, grandorii și luxului familiei imperiale.

În același mod trebuie percepută și prezența doamnelor la sărbătorile creștine în Moldova. Am observat că imaginea acestora și a membrilor anturajului lor personal era vizibilă cu ocazia Paștelui, Crăciunului sau Anului Nou, atât la slujbele religioase, cât și la ospețe, care reprezentau momente de strălucire și de fast deosebit al familiei domnești.

⁷⁴ Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, p. 280.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 282.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 283.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ Corina Nicolescu, *Ceremonialul domnesc – moștenire a Bizanțului*, în „Magazin Istoric”, 10, 1976, nr. 10, p. 12.

⁷⁹ Judith Herrin, *The Imperial Feminine in Byzantium*, în „Past and Present”, 2000, nr. 169, p. 24; <http://www.jstor.org/stable/651262>; 22.11.2010, 18.14.

⁸⁰ Tamara Talbot Rice, *Every Day in Byzantium*, New York, Dorset Press, pp. 36-39.

⁸¹ Louis Bréhier, *Le monde byzantin. Les institutions de l'empire byzantin*, Paris, Éditions Albin Michel, [s.a.], pp. 30-31; 68-72.

Participarea doamnelor la aceste ceremonii putea avea două dimensiuni: activă și pasivă. În cazul participării active putem menționa înmânarea dregătoriilor și oferirea de daruri femeilor din anturajul propriu, participarea la ospete și la jocuri. Participarea pasivă privește prezența doamnelor la ceremoniile desfășurate în fața mulțimii (reamintim celebrarea Botezului Domnului), când alaiul, veșmintele și podoabele erau suficiente pentru a transmite celor care priveau ideea de putere, grandoare și bogăție, fără a mai fi nevoie ca ele să facă practic ceva. Rolul conferit doamnelor în aceste momente se modifica de la caz la caz, în funcție de natura ceremoniei la care participau și de locul ocupat de respectiva sărbătoare creștină în calendar.

BISERICA DIN SATUL DOLHENI, JUDEȚUL VASLUI

Costin Clit

Cuvinte cheie: episcopul Inocenție al Hușilor, biserica satului Dolheni, parohia Idrici, boierul Ioan Gafencu, mare pitar.

Key words: Inocenție bishop of Huși, Dolheni village church, parish Idrici, boyar Ioan Gafencu, great baker.

Abstract:

The church with „Adormirea Maicii Domnului” as parish day from village Dolheni, ex county of Fălciu, today in district Vaslui, was the foundation from wood of baker Ioniță Gafencu, hallowed at 1 november 1775, with bishops Inocenție of Husi blessing. In the regarding article we reproduce a part of this church past accompanied by unpublished documents from 1775-1823 period.

Dolheni este un fost sat situat în partea de Sud-Est a satului Idrici, din fostul ținut și județ Fălciu. Din punct de vedere administrativ satul Dolheni a fost situat în: ocolul Roșiești (1774), ocolul Crasna (1803, 1816, 1820, 1832, 1833, 1834, 1838, 1843, 1844, 1845, 1846, 1848, 1854, 1857), ocolul Bârladului (1833), comuna Dolheni (1864, 1865), comuna Idriciul sau Idrici (1871, 1873, 1889, 1892, 1908, 1925, 1926, 1932, 1946), comuna Vutcani (1929, 1930), comunele Roșiești și Idrici (1917), comuna Roșiești (1876, 1893, 1896, 1904, 1912, 1913, 1931, 1939, 1942, 1943, 1950, 1952, 1954, 1956, 1965). La anul 1968 este înglobat în satul Idriciul. În 1859 și 1861 include hlizele Brăharul și Hărmanești.¹

La sfârșitul secolului al XIX – lea satul, situat pe coasta de Vest a dealului Dolheni, era alcătuit din cătunele Dolheni de Jos și Dolheni de Sus, aflate la o distanță de 500 de metri unul de altul și număra 60 de familii cu 200 de suflete.²

Satul Dolheni făcea parte la 1938 din parohia Idrici, iar biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului,” din zid, construită la 1775 se afla în stare bună. Satul număra 59 de familii cu 95 suflete.³

Biserica cu hramul Adormirea Domnului din satul Dolheni a fost sfințită la 1 noiembrie 1775 cu blagoslovenia Episcopului Inocenție al Hușilor, așa cum reiese din pomelnicul întocmit de pitarul Ioan (Ioniță) Gafencu.⁴ Biserica a fost construită din lemn cu următoarea inscripție săpată în lemn: „1775. / această sântă besărică în care

¹ Tezaurul toponimic al României Moldova, vol. I, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988, Partea 1, A. Unități simple (Localități și moșii), A-O, Editura Academiei Române, București, 1991, p. 363, coloana I.

² George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, Marele dicționar geografic al României, alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe, p. 168.

³ Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938, Tipografia și librăria George Cercez, Huși, 1938, p. 85, poziția 41.

⁴ Direcția Arhivelor Naționale Istorie Centrale (D.A.N.I.C.), Fond Episcopia Hușilor (F.E.H.), XXIV / 48, Vezi Anexa.

să censtește ște / să prăznuește (șt – cu caractere chirilice – N.A) pre sfântă adurmerea sfentei născătoare de / Dumnzău ce sau făcut pe moșie Dolhene ot Fălce în dzilele pre înălțatului Dmnu / Moldovei Gregore Ghica Vvd. La let. 1775 Noem(b)re pren osârdee ște cheltuiala robilor lui Dumne / zău Ioan Gafencu înpr(e)una cu soful său Ecaterina iar la 1795 Noem. sa / u făcut pretvorul / cu clopotnița și sau coperit cu șendel ște beserica împreună ște cu nepotu lor / Demetrașco Gaf(en)co spre pomenere ște večnica odehna / a sufletelor sale amen /.” Redăm și însemnarea referitoare la catapeteasmă: „măsura Catapetezmei 1775 mai 6: „13 palme de a meli și 2 laturi de mână lungul 4 palme de a mele și un lat de mână latul”.⁵ În 1922 pisană veche cu litere chirilice se păstra la noua biserică restaurată din Dolheni de Sus.⁶

Informații interesante sunt oferite și de însemnarea de pe un Penticostar tipărit la București (7251): „Aastă sfântă ci să chiamă Penticostar au fost a preotului protopopului Teodor Gafenco și am cumpăratu eu Ion Gafenco căpitan pentru sfânta besearecă ce am făcut în Dolheni, la ținutul Fălciului la 1775 Noembre 1. sau început bisărica; și de so întâmpla so găscă sau so fure sau so e din loc cineva, am poftit pre acest preot ce au iscălit mai la urmă să de blăstăm asupra acelor ce vor îndrăzni a o mistui sau a o zălogi...”⁷

Biserica amplasată în partea de Nord-Est, denumită Mănăstirea, a fost mutată la 1856 în satul Hăsnășeni din Basarabia, potrivit unor surse.⁸ Lista actelor privitoare la județul Cahul, date Episcopiei Hușilor în februarie 1865 consemnează dosarul intitulat „Despre strămutarea bisericii din satul Dolhenii Eparhia Hușului în satul Sărutul, ținut(ul) Cahulului”.⁹ Biserica din Dolheni a fost refăcută la 1857.¹⁰

Într-un Mineiu pe august, tipărit la Râmnic în 1780 avem următoarea însemnare: „Acest Mineiu fiind a frășinimeu Alexandru Gafenco lau dat sfintei bisărici din Dolheni, ținut Fălciului și oricine și cu orice chipuri de iconomie sar săli al isterisi de la bisărică să rămăe în giudecata lui Dumnezău vecinic sufletește și trupește 1806. Iunie 15. Ion Gafenco pitar”, urmată pe o filă albă de o altă însemnare: „1787 Sept. 24. Poruncă administrativă pentru județul Teleormanului (pe aceiași carte) Cinstiți dumn. Ispravnici ot jud. Teleorman, sănătate.

Am fost scris Dmv. ca pentru înlesnirea lăcuitorilor de a ne cumpăra und. Ocoa un zlot mai ales acum la această vreme, când nu este; am poftit pe dmlor lăcuitorii creștini capanlâi; dă au dat soma pe jumătate, sau rânduie la giudeții lor, cari sau și luat dă unii din Dmvoastră ispravnici de sau trimes pă la orânduiele locuri, și dmv. până acum nați trimes bani dă ocă optuzăci parale șaptesprezece, după cum vi sau scris; care acasta să cădea a o face dmv. în grabă spre mulțămiiță negușitorilor, arătându că acasta facere de bine ca a dmv. a mea este, ce dar până în

⁵ Gheorghe Ghibănescu, Știri despre Dolheni pe Idrici (acte, inscripții și notițe) în Ioan Neculce, 1924, p. 278.

⁶ Costin Clit, O descriere a parohiei Idrici din județul Fălciu (1921) în Jurnalul vasluian, Săptămânal de informații, atitudine și publicitate, 17-23 decembrie 1999, nr. 307, p. 3.

⁷ Gheorghe Ghibănescu, op. cit., p. 278.

⁸ George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, op. cit., p. 168.

⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor (A.E.H.), Fond Episcopia Hușilor (F.E.H.), dosar 72 / 1864, f. 102v, nr. 12, Pachet 31.

¹⁰ George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, op. cit., p. 168.

trei, patru zile să trimiteți dmv. bani cătră... acastă și fiți sănătoși 1787 Sept 24. Grigore Topliceanu.”

„că netrimiteînd apoi dmv. banii negreșit până întracest soroc veți fi și dmv. certați în locul zapciilor, ce în ceia ce veți lua această poroncă să căutați să urmați după scrie poronca domnească; că nefăcând veți fi certați după cum scrie mai sus.”

„am fost scris dmv. mai în trecutele zile ca pentru lesnire lăcuitorilor de a cumpăra unt ocaoa câte un slot”.¹¹

Redăm și însemnarea de pe un Ceasoslov, tipărit în 1835 la Neamț: „Acest ceasoslov sau cumpărat de către mine iscălitul la anul 1841 Maiu 15 și sau dat la bisărica din satul Dolhenii. Vasile Strătilă sârdar”.¹²

Într-o condică veche legată, scrisă între 1763-1790 (note economice), sunt oferite informații despre neamul Gafencu, scrise de Ioan Gafencu:

„Niamul despre tată. Cârste Săcuianul vel paharnic la Petriceicu Vodă au fostu strămoș lui Dumitrașco Gafenco, ce au fostu Dumitrașco Gafenco văr premari cu Gheorghită Gafenco, ce au fost tată tatanimeu, iar lui Miron G.F. iau fostu Dumitrașco tată; și au fostu uricar la curte și el și Miron fiu său, și Dumitrașcu au ținut o fată a lui Rugină, iar Miron au fost nepot de văr primare lui Gheorghită Gafenco, iar cu tatăl meu au fost al doile văr Miron Gafenco, iar eu Ion Gafenco sin Theodor Gafencu sânt lui Miron Gafencu nepot de al doile văr, iar cu feciorii lui Miron sântem al treile veri.

- Niam di pe mam(ă) al nostru, dup(ă) cum niau arătat buna.

Mariia cau ținuto Alexandru Petcu. Acasta Marie au fost sor cu tatu au cu mama pitarului Toader Râșcan care acasta Marie au fostu mumă bunii Ioanii, cau tinuto Toader Gruian, care Toader au fostu și vornic la Câmpulung și căpitan la Coțiman, iar muma noastră Ștefana e al doile văr cu Costandin Râșcan, iar eu Ionișă sin Gafenco sânt dmisale Spatar Constandin Râșcan i fratelui dumisale nepot de a doa var(ă) iar feorii dumisale sânt al treile văr.”¹³

Potrivit unor opinii „strămoșul acestei familii ar fi boierul moldovean, ucrainian de baștină, Agafenco” care l-a însoțit pe domnitorul Ștefan Petriceicu (10/20 august 1672-noiembrie 1673; februarie 1674) în 1674, odată cu retragerea în Polonia. Miron Gafenco a plecat în Rusia după înfrângerea de la Stănilești din 1711.¹⁴ Miron Gafencu se regăsește în genealogia familiilor din Moldova plecate în Rusia cu țarul Petru cel Mare, publicată de Bantăș Camenschi în cartea lui Bayer.¹⁵ În Basarabia primul Gafenco cunoscut a fost slugerul Iordache (1773-1824), vameș în ținutul Soroca, cumpără moșia Bratușeni. În 1821 trăia la Soroca, fiind căsătorit cu Elana, fiica pitarului Chiriac Leonard. A avut două soții. Ecaterina, cu care are pe Constantin,

¹¹ Gheorghe Ghibănescu, *op. cit.*, p. 280.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Gheorghe Bezviconi, *Boierii Gafenco*, în *Din trecutul nostru*, Revistă istorică dedicată memoriei mult regretatei Sofia Bezveconnaia, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, Chișinău, nr. 2, decembrie 1933, p.1.

¹⁵ Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare*, Seria III, tomul II, Editura Cultura Națională, București, 1925, p. 387.

Neculai și Alexandru, iar cu Elena pe Vasile și Grigore. Și-a găsit obștescu sfârșit la Chișinău.¹⁶

La rândul său Costandin Sion notează: „*Moldovan, peste 100 ani de când este rădicat la boierie; dar acești ce acum sânt boieri și se numesc Gafencu sânt feciori de preot și din alte stări*”.¹⁷

Clucerul Matei Costachi solicită domnului în septembrie 1792 însărcinarea ispravnicului ținutului Fălciu și a pitarului Ioniță Gafencu pentru efectuarea de cercetări în legătură cu împresurarea părților sale de moșii de către răzeși.¹⁸

Satul Dolheni (ocolul Crasna) avea la 1836 un număr de 47 de locuitori, iar biserica era slujită de doi preoți.¹⁹ La 1840 întâlnim 46 de locuitori, deserviți de preoții Ioniță sîn Bălaur și Gheorghe sîn Dima Bulgar.²⁰

La 1849 sunt atestați 34 de locuitori, în satul Tâlhărești 22 de locuitori, biserica fiind deservită de preotul Ioniță Balaur.²¹

În anul 1855 Pavel Balaur, fiu de preot, în vârstă de 16 ani, urma cursurile Școlii catehetice din orașul Huși.²² Se păstrează suplica lui Pavel Balaur din 10 aprilie 1861, dascăl la biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din satul Dolheni, ocolul Crasna, din care reiese funcționarea în această calitate de doi ani și jumătate, fără carte de dascălie, pe care o solicită cu acest prilej de la Episcopie. Prin mărturia locuitorilor și a județului din 8 aprilie 1861, Pavel sîn preotului Ioniță Balaur este cerut cântăreț bisericesc în locul defunctului dascăl Ion Strătilă.²³

Un tablou statistic realizat în anul 1865 ne oferă următoarele informații despre satul Dolheni, ocolul Crasna: proprietatea răzeșilor, 92 de familii, biserica în stare bună, deservită de preotul Ioniță Balaur, hirotonit la 12 februarie 1830, ajutat de cântăreții Pavel Balaur, cu carte din 12 aprilie 1861 și Vasile Balaur, cu carte din 12 septembrie 1845.²⁴

La 1878 sunt atestați preotul Ioniță Balaur și cântărețul Vasile Balaur.²⁵

¹⁶ Gheorghe Bezviconi, *op. cit.*, p.2.

¹⁷ Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei Amintiri și note contemporane Boierii Moldoveni*, Text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, Prefață de Mircea Angheliescu, Postfață, note și comentarii de Ștefan Gorovei, Editura Minerva, București, 1973, p.60.

¹⁸ Elena Lungu, *Acte vutcănene*, în *Vutcani*, Revistă pentru identitate editată de Muzeul Sătesc Vutcani, nr. 5, ianuarie 2011, p. 19, nr. 12.

¹⁹ Costin Clit, *O vidomostie ecleziastică din 1836 privitoare la ținutul istoric al Fălciului*, în *Lohanul*, Revistă cultural-științifică, Anul IV, nr. 5 (15), decembrie 2010, p. 19.

²⁰ Idem, *O vidomostie inedită cu slujitorii bisericilor din județul Fălciu la 1840*, *O vidomostie inedită cu slujitorii bisericilor din județul Fălciu la 1840 în Elanul*, Revistă editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” și Școala „Mihai Ioan Botez” din Giurcani, com. Găgești, jud. Vaslui, nr. 35, ianuarie 2005, p. 4.

²¹ Idem, *O catagrafie ecleziastică din 1849 pricioare la ținutul Fălciu*, în *Lohanul*, Revistă cultural-științifică, Anul IV, nr. 5 (15), decembrie 2010, p. 21.

²² A.E.H., F.E.H., *dosar 21 / 1853*, f. 20, Pachet 5.

²³ Idem, *dosar 68 / 1860 – 1861*, f. 82-83.

²⁴ Costin Clit, *Date statistice inedite ale parohiilor județului Fălciu din anii 1865, 1878, 1895*, în *Cronica Episcopiei Hușilor*, VI, 2000, p. 211, nr. 32.

²⁵ *Ibidem*, p. 217, nr. 43.

Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Dolheni era slujită la 1880 de preotul Ioan Balaur și cântărețul bisericesc V. Balaur.²⁶

În 1895 satul Dolheni era inclus în parohia Idrici, formată la 1894. Bisericele Sfinții Voievozi, Sfântul Nicolae și Adormirea Maicii Domnului, ultima din Dolheni, sunt deservite de: preotul paroh Alexandru Lefter, diaconul Petru Arhire, cântăreții Ion Plesminte și Grigore Plesminte.²⁷

Parohia Idrici era compusă la 1921 din satele Idrici, Dolheni de Sus, Dolheni de Jos (comuna Roșiești), Tâlhărești, Rediu și Gura Albești (comuna Albești).

- **1775 noiembrie 16.** – *Ion Gafencu (?) fost mare pitar întocmește din memorie pomelnicul ctitorilor bisericii din Dolheni.*

Pomelnicul ctitorilor bisericii ot Dolheni în care au început a s(e) sluji Sfânta Liturg(h)ii din 1775 no(e)m(brie) 1, prin blagoslovenia Preosfinții sale Episcopului Huș(i) c(h)ir Inoc(h)entii în al doile(a) domnii a mării sale Grigorii G(h)ica vod(ă).

Vii	Morți	Morți	Morți
Ioan	Erei Teodor	Irimia	Ioan
Catrina	Irina monahia	Apostul	Ilinca
Costandin	Vasile i Maria	Ștefan	Dimian
Maria	Poliță	lordac(h)e	Ștefan
Alecsandru	Zoița	Gavril	Sava
Safta	Stavăr	Acsănia	Apostu
Parasc(h)iva	Ilinca	Timofți	Ioniți
Dumitrac(h)e	Andrii	Enac(h)i	Gavril
Nastasia mort (altă grafie)	Costandin	Doc(h)ița	Alecsandru
Daniil	Vasile monah	Grigorii	Maria
Catrina	Acsinia	G(h)inia	Și tot neamul lor
<u>și tot neamul lor</u>	Costandin	Neculai	Anastasia
Vasile	Tudurac(h)e	Costandin	
Sămioan	Catrina	Pricopii	
Neculai	Anița	Vasile	
și tot neamul lor	G(h)eorg(h)iți	Anușca	
Il(e)ana cu fii săi	Ana	Negrita	
Ioan	Uliana	Măria	
Neculai	G(h)eorg(h)i	C(h)irila	
	Meleti monah	Simioan	
	G(h)eorg(h)i	Savina	
	G(h)eorg(h)i	Măricuța	
	Toader	Angeluța	
	Ana monahia	Cărstina	
	Erei Dumitru	Măria	
	Maria	C(h)irila	
	Vasile	Măranda	
	și tot neamul lor	Tofana	
		Grigoraș	
		și tot neamul	

²⁶ A.E.H., F.E.H., dosar 54 / 1880, f. 27v; Costin Clit, *Slujitorii bisericilor din județul Fălciu la 1880*, în „Elanul”, nr. 61, martie 2007, p. 13.

²⁷ Costin Clit, *Date statistice inedite ale parohiilor județului Fălciu din anii 1865, 1878, 1895*, p. 221, nr. 37.

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 48, Original, filigran.

- 1802 mai 20. – *Ctitorii bisericii din Dolheni dăruiesc ctitoriei lor mai multe lucruri arătate în listă, precum și scrisorile moșilor Dolheni, Andriești și Hărmănești.*

Către cleronoama no(a)stră
Sfânta biserică

Izvod de acele ce s-au aferosit de noi Sfintei lui Dumnăzău bisărici ci din mila lui Dumnăzău prin sârguința și c(h)eltuiala no(a)stră s-au făcut pe moșia no(a)stră Dolhenii, undi fiindu-ne și așezare în care să cinstești și să prăznuești pre Sfânta Adormire a Pre(a) Curatei Fecioarei Maicei Dum(ne)zăului nostru I(i)s(us) Hris(tos) după cum în gios sănt arătate.

1802 mai 20

2: Rânduri veșminti, îns(ă) un stihar cit de Ceslun, un felon de căftanu ..... mele, alt stihar de materii moscecească, altt felon de germesut albastru cu floricele albe, năraclițele mătas(e)

1: Antimis căptușit cu sandal verdi

2: Așternuturi pre Sfântul Prestol îns(ă) unul de mătas(e), altul de pânzi: Sfintele Vas(e) de cositor toate împreună cu toate procovețele de mătas(e) și văzduhuri tot mătas(e)

2: (E)pitrahire mătas(e)

1: Un Aer pe bogacu făcut

1: Catapeteazmă pe pânză făcut, iar raspetia pe lemn

4: icoane cu scaunele lor cu polele lor pe lemnă făcute în biserică

4: icoani pe lemnă fără scaune în tinda bisericii fără poale

3: Perdele la dveri, 2 Krășin, 1 materii mosc(h)ice(a)scă

1: Icoan(ă) cu toate praznicile împărătești pe tretapod

2: Cadelnițe îns(ă) una tumbac alta alam(ă)

1: C(h)ivot

1: Tot tumbac candeliei de la răspetii

8: Sfeșnice cu 2 mai mici îs 5 cu cu her alb

1: Sfânta Cruce ferecată cu argint

1: Sfeșnicu alamă la Sfântul Pristol

14 Păreți a stranelor

48 Adecă patruzece și opt bez Sfintele Vase i procovețele și catapeteazma cu raspetia ei

7220 let Ivangelii din Iaș(i)

7277 lei Liturg(h)ii de bucurești și alt(ă) Liturg(h)ii de Iași

7251 let Penticostaruli de București

7290 let Triodului ot tam

1766 let Mineiului de Râmnic

1747 let Apostolului de Râmnic

1746 let Octoiului de București

7272 let Ceaslovului din Iași și alt Ceaslov de București ce-am cumpărat:
1784, pe care îl am în casă

7234 let Pătimirul al Sfințelor Patimi pân sara în zioa Paștilor din Țara
Românească

1756 let Pisaltire de București

7250 let Minaetului de Țara Românească

12 Adecă dousprezece cărți

<ss>

<ss> Ecaterina post.

Arătare de toate scrisorile moșilor cu veleturile lor ce am afierosit noi
pomenitii Sfintei biserici care în gios să arată

Veleturi

7005 Ispisocu(l) sârbesc de la Ștefan Vod(ă) cu suretul lui pe moșia
Dolhenii

7269 Mărturiia lui G(h)eorg(h)i Șuverdan pentru Dolheni: genar

7268 Carte de giudecată de la răpousatu(l) șitrar Vasile Adam pentru
Dolheni cu Șuverdan: mai

7269: 2: Mărturie de giudecată în una numai de la răpousatu(l) Vasile Adam
iar alt(a) și de la răpousatu(l) Iordac(h)e Costac(h)e pah(arnicul) pentru Dolheni cu
Idricenii: dec(em)v(rie) și genar.

7269: Carte de giudecată de la răpăusatu(l) Ioan Bogdan vel logofăt pentru
Dolheni cu Idricenii: mai 7259:

7258: 2: Cărți gos(po)d de stăpânire(a) moșilor pe Idrici: iun(ie) și iul(ie).

1777: Carte gos(po)d de poroncă cătră răpăusatul Episcop Enoc(h)entie și
cătră ispravnic pentru Dolheni: genar: cu Enac(h)e Teacă.

1778: Mărturii de giudecat(ă) pentru Dolheni cu Idriceni: iun(ie).

1776: Mărturii de giudecată pentru Dolheni tij cu ei de la răpăusatu(l)
Episcop, Niculci isprav(nic): mai.

7284: Zapisul lui Costandin Idriceanu de vânzare(a) casei și a livezii din
Dolheni: mai.

1776: Mărturia de giudecat(ă) cu Țipleștii de la med(elnicerul) Neculce: mai

1776: Carte gospod. ce întărește giudecata med(elnicerului) Neculce.ă:
iuli(e)

1781: O însămnare de la dumn(ealui) pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)e după
cum s-au pus p(i)etre hotar(e) alocuri: săpt(embrie).

1790: O volnicii(e) de la isprăvnicia Fălcui cu care au împlinit dijma ce
luas(e) oamenii de Nărești de pe Dolheni: săpt(embrie).

1779: Mărturii de giudecată pentru Dolheni cu răzășii de Bribești de Nărești
de la dumn(ealui) pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)e i Ioan Gordu vornic de poartă:
av(gust).

1796: O danii a unei livezi ce au dat besericii Enac(h)e Teacă: genar.

1773: Mărturii de giudecată pentru Dolheni cu Enac(h)e Teacă: mart(ie).

19 Adeacă nousprezece bez sureturile a Dolhenilor numai pân(ă) acum.

1802 O danii pe parte(a) din moșii din Dolheni a lui Timoftii Bragu.. mazil.

1802: Un zapis pe parte(a) din moșia Dolhenii a lui Cărălaș cari au vându-to bisericii și au mai dat danii ginerele lui Cărălaș.

20 Adecă(ă) douăzeci și una bez sureturi.

<ss>

<ss> Ecaterina post.

1776: O mărturii de la câțiva oameni pentru vânzare ce făcus(e) Vasile Țiple în Andriești: iun(ie).

1779: Mărturii de soma stânjenilor ce ni s-au venit în parte(a) no(a)stră de baștin(ă) în Andriești de la dumn(ealui) pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)e i Ioan Gordu vor(ni)c de poartă: noem(brie).

1779: Un izvod de soma stânjenilor ce s-au venit atunci răzeșilor care nu s-au dat la mâna lor fiind că n-au întors nici unul c(h)eltuiala la ... o giudecat cum nici acum la măsuratul moșiilor măcar că ... pe urmă am cumpărat de la câțiva răzăși părțile lor dintacest izvod după cum arată zapisele de cumpărătur(ă): noem(brie).

1779: Două cărți gospod. de la domnul Costandin Muruz Vod(ă).

1781: Carte gospod. tot de la pomenitul domn Muruz de poruncă .

1776: Mărturii a câțiva oameni pentru iazul vec(h)i alt(a) a morii ce au fost pe Andriești.

1796: Carte gospod. poruncitoare către dumnialor ispravnicii Fălciului ca s(ă) cerceteze: iul(ie): pricina de moșii ce au împresurat dumn(ealui) pah(arnicul) Matei.

1796: Mărturia cercetării ce s-au făcut din poronca pomenit(ă): săpt(embrie).

1796: 4: Răv. De jaloba ce i-am făcut pentru dum(nealui) pah(arnicul) Matei Costac(h)i: iuli(e) i oct(ombrie) i noem(brie).

1798: 2: Răv. De acieș jalob(ă) iun(ie) după care fiind scoș(i) la luminatul Divan înainte(a) veliților boeri au cerșut dumn(ealu)i pah(arnicul) înainte(a) Divanului ca la stare(a) locului să s(e) cercetezi alegând pe dumn(ealui) spăt(arul) Gavril Conac(h)e cu sprinterimi să-l ducă cu a dumisale c(h)eltuială la stare(a) locului și pă(nă) acum nu l-au și adus.

1797: Carte gospod. către dum(nea)lui spăt(arul) Gavril Conac(h)e i dum(nealu)i cămi(narul) Argiri Cuza ca s(ă) m(e)argă la stare(a) locului și pân(ă) acum dumnealui pah(arnicul) Matei n-au voit a aduce pe dumn(ealu)i spăt(arul): mart(ie).

1798: Carte gospod. al doile(a) tot către acei cinstiți boeri și tot pentru pomenita pricin(ă) cu dum(nealu)i pah(arnicul) Matei și nici de al doile(a) n-au vrut să aduc(ă) pe dum(nealu)i spăt(arul) iar dum(nealu)i cămi(narul) Argiri Cuza fără(ă) dum(nealu)i spăt(arul) n-au voit a veni fiind despre parte(a) me(a) cerșut: iuni(e) 19.

1797: Carte(a) Preosfinții sale părintelui Mitropolitu(l) Moldovei Kirio Kir Iacov asupra aceștii pricini c(e)-i iar cu dum(nealu)i pah(arnicul) Matei Costac(h)i: mai 6.

1796: Izvod de dijmă ce au luat dum(nealu)i pah(arnicul) de pe moșia ce au înpresurat făcut de rânduital cercetător și de atunci și până acum tot dumnealui au dejmuit.

26: Adică douăzeci și șese bez sureturi

Veleturi

1799 Învoiala ce au mai cerșut dum(nealu)i pah(arnicul) Matei Costac(h)i înainte(a) Preosfinții sale părintelui Episcopul Huș(i) Kirio Kir G(h)erasim ca să prim(e)ască ... să aducă pe Preosfinție sa la stare(a) locului și după cum a găsi cu dreptate ce(a) iubitoare de Dumnăzău așa să ne primim amândouă părțile și aceasta am priimit și am făcut înscris învoial(ă) în care am iscălit amândouă părțile și am dat-o la mâna Preosfinții sale luînd de la dum(nealu)i pah(arnicul) Matei cuvînt să purceded să viu acas(ă) că și dum(nea)lui va purcede a dooa zi cu părintele și a veni la Roșieci și s-a urma după învoial(ă). Eu am aștepta(t) atunci să vii și n-au venit și am și așteptat și pîn(ă) la anul 1802 apr(ilie) și văzînd că nu voește dum(nealu)i a aduce pe părintele am cerșut de la preosfinția sa acea învoial(ă) și mi-am strica iscălitura după doi ani și giumătate ce trecus(e) încredințându-mi că nu voești a aduci pe părintele ce nu și voi ști am mă prelungi după cum ș(i)-au prelungit și cu aducer(a) domni(i) sale vornicului Gavril Conac(h)e.

<ss>

<ss> Ecaterina post.

Scrisori pe moșia Hărmăneștii afierosite bisericii

7198: Zapisul lui Grigori Nohit de cumpăratur(ă) și a f(r)ățane său lui Costandin: mai.

1780: Mărturii a strănepoților lui Grigori Nofit: săpt(embrie) i o țidul(ă) de vânzare venitului moșiilor de la Neculai i Grigoraș strănepoții lui Nohit preutului Dumitru Ți.. ... de-i a lor preutul.

1779: Mărturii de giudecat(ă) cu Idriceni de la dum(nealu)i pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)i: iuni(e)

1781: Carte de giudecată tij cu ... de la răpăusatul Ioan Canta vel logofăt i Lupul Costac(h)i vel vornic: av(gust).

1779: Carte gospod: poruncitoare: mart(ie).

1780: Alt(ă) carte poruncitoare.

1794: 2: Cărți gospod. poruncitoare: iuli(e) i av(gust).

1794: Mărturii de la dum(nealu)i banu(l) Iordac(h)e Lambrino i dum(nealu)i pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)i: noem(brie).

7150: Hotarnica moșii Hărmănești cu suretul ei: fevr(uarie).

1794: O hartă de toate moșiile no(a)stre pe Idrici iscălit(ă) de dum(nealu)i banu(l) Lambrino i dum(nealu)i pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)i: noem(brie).

7219: Carte gospod. de la fericitul necolai Vod(ă): săpt(embrie).

1795: Anafuraoa de la domnul Mihai Vod(ă) pentru giudecata ce-am avut cu Idriceni:

fev(ruarie).

i o scrisoare de la fericitul Episcopul Enoc(h)entie ce scrii către dum(nealu)i

pah(arnicul) Grigoraș Costac(h)i pentru Idriceni.

15 Adică cinsprezece bez sureturi

<ss>

<ss> Ecaterina post.

Zapise de cumpăratur(a) părților de moșii care iarăș(i) le-am afi(e)rosit Sfintei pomenite biserici ot Dolheni

Veleturi

7190 Zapisul pe moșia Țuvliceștii a lui Grigore Nohot: mai.

1779 Zapisul strănepoților lui Grigore Nohit care încredinț(e)azi toate părțile lor de moșii vândute i dăruite bisericii ot Dolheni: mai.

1779 Zapisul Șălăreștilor ot Băsești cu care încredințază toate părțile lor de moșii vândute și danii aceștii biserici: no(em)v(rie).

1785: Zapisul Saftei sân preutul(ui) G(h)eorg(h)ii sân Abăger i a fraților lui cu care încredințază că au vândut toate părțile lor de moșii acieși biserici.

1793: Zapisul Saftei sân preutul(ui) Dumitru cu care încredinț(e)az(ă) c-au vândut toate părțile ei de moșii aceștii biserici: mai.

1780:

1784: 2: Zapis(e) de la Toader Mogâlde(a) sân preutul Dumitru cu care încredinț(e)ază pentru părțile lui de moșii că le-au pus amanet cu vade la mine: dec(em)v(rie).

1780:

1784: 2: Zapis(e) tij a lui Toader cu care încredinț(e)ază datoria lui ce-mi este dator de la socotiala ce s-au făcut fiind de față al la 1788 mart(ie) 5 au rămas drept dator cu 28 lei 105 bani bez bani ce este să-mi înto(a)rcă la cheltuiala ce am făcut eu cu giudecățile de moșii și și pân(ă) acum nu mi-au mai plătit nici cu un c(h)ip și fiind ca (a)cum este mort au rămas părțile lui pentru datorii în stăpânire(a) bisericii: iun(ie) i no(em)v(rie).

1784: Zapisul i un răv(aș) de la preutul Arseni ot Vâtcani pentru moșia Brăhar cu care încredinț(e)az(ă) ei că au vândut toat(ă) numita moșii: no(em)v(rie).

1791: Zapisul lui Vasile Codreanu și de la Tudosia Țiplioai și de la feciorii lor cu care încredinț(e)ază pentru părțile lor de moșia Dolhenii că mi le-a vândut: apr(ilie).

1792: Zapisul lui Ștefan C(h)irița cu care adeverește c-au vândut toată partea de moșia Dolhenii: ge(na)r.

1790: O perelipse de ne(a)mul Filipeștilor i soma stânjinilor ce au avut în Dolheni.

1787: Zapisul lui Deringă ot Vâtcani cu care încredinț(e)ază c-au vândut un bătrân din moșia Papuceștii: săpt(embrie).

7195: Scrisoare(a) lui Grigorii Nohit pe moșia Giurleăștii ot Tutova: fev(ruarie): s-au dat înapoi acum au fost.

1795: Zapisul lui Vasile Codrianu cu care încredinț(e)az(ă) c-au vândut parte(a) din moșia Dolhenii ce au avut văru(l) său Ioniță: av(gust).

1795: Zapisul Kirilii sânn Panaita Ulrică cu care încredinț(e)az(ă) c-au vândut parte(a) lui de moșia Dolheni: iuni(e).

1794: Zapisul Boțieneștilor ot Vâtcani cu care încredinț(e)az(ă) c-au vândut parte(a) lor din moșia Papuceștii: no(em)v(rie).

7187: Carte(a) gospod. a Ducăi Vod(ă) care încredinț(e)az(ă) sâlști lui Sămion Nohit pe moșia Andrieștii.

1776: O perilipsis de scrisorile Corotinilor pe părțile de moșii ce au Nohiteștii acolo: g(en)ar: iar cele vec(h)iscrisori a Nohiteștilor sânt la mâna dumisale banului Matei Costac(h)i, cu acest c(h)ip cum că Păsculeas(a) vânzind parte(a) ei din Coroteni în 30 lei au dat toate scrisorile pe 3 bătrâni a Nohiteștilor la moșul dumisale banului.

Tot zapise de cumpărătur(ă) ce s-au aferosit bisericii pominite

1796: zapisul lui Vasile Codrianu cu care încredinț(e)az(ă) c-au vândut parte(a) de

moșii din Dolheni a vărului lui Andrei logofăt făcând între ei această învoială cum că și Andrei i-au vândut parte(a) de moșii de la alt loc a lui Vasile

Codrianu: apr(ilie).

21 Adecă douăzeci și unu.

<ss>

<ss> Ecaterina post.

1: Mărturii a pit(arului) Gafinco din 1802 iuni(e) 30

Deosăbit după aceste de mai sus scris(e) am mai afirosit moștenitoare și clironamii no(a)stre Sfintei Biserici ot Dolheni și aceste ce să arat(ă) în gios mișcătoare și nemișcătoare.

Casele no(a)stre cu toate câte să află pe dinlăuntru și pe dinafar(ă) pân(ă) la cel mai mic lucru fiind toate de noi făcute din mila lui Dumnăzău și cu agiutorul Maicii Sfinții sale, care sânt cuprins(e) în ograd(ă) ei ori ce să va găsi după(ă) săvârșire(a) vieții no(a)stre.

Livad(a) de lângă cas(ă) în care este și Sfânta biserică făcut(ă), care livad(ă) este făcut(ă) cu toat(ă) c(h)eltuiala no(a)stră și din pădure făcut(ă) nu c-au fost loc de câmp și în sus și în gios cuprinde 90 stânjani și două palme, iar la răsărit și la apus 50 stânj(eni) gospod. Și 5 palme.

Alt(ă) livad(ă) ce au dat danii bisericii Ianac(h)i Teac(ă) după(ă) cum o adeverești scrisore(a) lui ce(a) de danii.

3: Pogoane vii roditoare și cu toți pomii ce să află în îngrăditura vii.

2: Pogoane vii care să rădic(ă) acum.

2 pogoane loc stârp pân(ă) acum, care aceste trei condei a arătătorilor pogo(a)ni sânt tot într-o ograd(ă) și cu crama lor.

Moara cu două p(i)etre cu iazul ei în apa Idriciului pe moșia Hărmăneștii.

2: prisăci stupi care să află acum dup(ă) cum sânt arătați în somă la condica ci este legat(ă) cu hârtii pristiți I ceara ci s-a găsi.

Vite albe câte să vor arăta iarăș(i) pentrace(a) condică soma lor cum și alte dobitoace al(e) no(a)stre ce să vor dovedi.

Un fânaț din co(a)da iazului ce-l am îngrădit cu c(h)eltuiala no(a)stră.

2: grădini în una de legume lângă sat alt(a) de curec(h)i la șipot din vale de sat.

2: temnici de stupi, în unul în poiana ci este din sus de sat și alt la vii.

2 șipote ap(ă) curgătoare și bun(e), unul la moar(ă) și alt(ul) din vale de cas(ă) pentru care să fii îndatorat(ă) Sfânta biserică prin cinstit epitopul ca să nu s(e) las(e) părăsite nici odănao(a)ră cu prifacere(a) lor.

21: Adeacă douăzeci și unu condei împreună) și cu toate ale lor ce nu s-au numit cum și toat(ă) pâne(a) ori de ce fel a fi întrăce(a) vreme strâns(e) sau neștrâns(e) vor rămâne tot bisericii și vinitul asămine(a) și pâne(a) și toate vasele ori de ce fel or fi.

Pentru cele ce se vor afla cu scrisoare(a) no(a)stră dati orici din cuprindere(a) acestui izvod la vreun loc deosăbit șă s(e) știi în sat de cătră cinstit epitropii iar făr(ă) scrisoare să nu s(e) ții în sat.

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 79, Original.

- 1802 noiembrie, f. z.- Ioan Gafencu, fost mare pitar, drept lămurire în pricina pentru moșii, ce are cu banul Matei Negel, dă mărturie, arătând drepturile sale, asupra moșilor de pe Idriciu, Tâlhărești, Nărești, Hermănești, Papucești, etc.

Prin carte de blăstăm răspunsurile carile răspund înainte(a) lui Dumnezeu și înainte(a) cinstitei giudecăți ce va fi a să mai face între dum(nea)lui banu(l) Matei Negel și între mini pentru moșiile ce sânt pe Idrici mai fiind supărat după giudecata ce am avut-o cu dum(nea)lui în șasăsprezăci zile în satul dum(i)sale Roșecii înainte(a) dum(nea)lui biv vel vor(ni)c(ului) gavriil Conac(h)i la 1802 noemv(rie) prin carte di blăstăm, după cari giudecată rămâind dum(nea)lui banul a cere învoială, iar eu nu m-am primit după cerire dum(i)sali să-i dau dum(nealui) moșiile mele și după stăpânire(a) vec(h)e și după p(i)etrite hotară vec(h)i cer dreptate celui Dumnezeu iubit.

Piatra ce s-au găsit la casa lui Enac(h)i Teacă că unde am hotărât moșie Tâlhăreștii a mănăstirii Dobrovățului cărie îi zice că ar fi fost hotar, neavând sămne de hotar cum nici hotarnică, am dizgropat-o și nu s-au găsit nimic spre a o încredința că ar fi hotar ci era un bolovan di piatră. Ce numai din buna voința me(a) am trecut moșie Tâlhăreștii pisti apa Idriciului spre răsărit și am suit-o în dial unde i s-au pus piatră de mini.

Mai întâi că la ace(a) vreme era dată numita moșie în stăpânire(a) me(a) de cătră egumenul Dobrovățu(lui).

Al doile(a) că eu păn(ă) la ace(a)vreme hotarnic de moșii nu mai fusăsim.

Al triile(a) având deosăbit enteres pentru carele atunce am făcut și prin viu cuvânt așezare cu Sfinție sa arhimandritul Agapie egumenul Dobrovățului ca să nu lips(e)ască niciodată pomenita moșie de la mâna me(a) cât voi trăi și ci va eși di pe

această moșie să aibu a da la mănăstire(a) Dobrovățului mai adăugind și acesta între noi, că dacă n-om face noi copii toate ale noastre mișcătoare și nemișcătoare le vom afierosi bisăricii din Dolheni și vom închina-o la Sfânta mănăstire Zugravul de la Sfântagură și să face tot una moșie Tâlhăreștii cu moșie me(a) Dolhenii fiind alături(a), în care cu hotărârile ce am făcut Tâlhăreștilor de am intrat în moșie me(a) Dolhenii, măcar că la acea vreme au eșit trei oameni bătrâni și mi-au mărturisit că ar fi auzit din bătrâni că ar fi dat Mărie ce au fost cumpărătoare Dolhenilor un mal a Idriciului despre răsărit drept moșie Tâlhăreștii ca să facă mănăstire(a) moară și de au făcut moară nu să știe, cum și v(re)o scrisoare pe acel mal de danie nu ne-au arătat la hotărât. Și eu încă fiind atunci agemiu cu totul și enteresat în moșie Tâlhăreștii și nefăcând nici o cercetare ispisocului ce esti pe moșie Dolhenii fiind sărbăsc, am suit moșie Tâlhăreștii din apa Idriciului în deal; acum fiind că mănăstire(a) Zugravul nu s-au ținut de ace(a) așăzare pomenită de mai sus și au luat de la mâna me(a) moșie Tâlhăreștii și au dat-o dum(i)sale banului, am scris la părinții ce sânt la mănăstire Zugravul și luând răspuns nu după a me(a) scrisoare ce sc(h)imbat pe numele moșiei Mălăeștii di care n-am avut eu nici o trebuință. Și văzând acest fel de răspuns înprotiva așăzării noastre m-am vazgestisit și eu de ace(a) așăzare și cer acum dreptate ca să mi să dei stăpânire(a) Dolhenilor după ispisocul lor, fiind că după tâlmăcire(a) ce s-au făcut ispisocului arată moșie Dolhenii pe Idrici, iar ispisocul săliștii Tâlhăreștilor nu pomenești nimic de Idrici, ci numai zice săliște Tâlhăreștii și la dial după cum este stare(a) locului, căci siliște(a) este dispre apus de Idrici și iarăși(i) despre apus are și dial, iar nu zice să triacă Idriciul să m(e)argă în dial despre răsărit.

Fiind că dum(nea)lui banu(l) Matei face silință cu toate c(h)ipurile să triacă piste Idrici spre răsărit moșie Năreștii i Bribeștii, pe care le are de curând cumpărate arătând dum(i)sali vornic. Gavril Conac(h)i că ar fi și hotar piatră. Și mergând dum(nea)lui vornic(ul) împreună și cu noi s-au dizgropat și nu s-au găsit a fi hotar, nefiind nici o hotarnică să o arăte de hotar și s-au lepădat din locul ei și au rămas tot Dolhenii păr în apa Idriciului.

Stăpânire(a) Dolhenilor după cum s-au stăpânit păr acum din piatra hotar ci este vec(h)i în capătul din gios unde să hotărăște cu Hermăneștii în malu(l) Idriciului dispre răsărit și merge în sus pe Idrici până în dreptul Zurăetorii ci este în pădure lungul ei, iar curmezișul din pomenita piatră și spre răsărit drept până în piatra din poiana ci este în coastile Vătcănilor pusă și dintr-această piatră purcedi drept în sus pe zare(a) dialului iarăși(i) până în dreptul Zurăetorii alături(a) cu moșie Vătcăni.

Stăpânire(a) Papuceștilor de noi până la: 96 având un bătrân de baștină după C(h)irila unde i-au fost și așăzare lui, și eu am mai cumpărat de la vâtcăneni după cum arată zapisile cumpărăturii, iar de la: 96 dum(nealui) banul Matei numai în tărie dumisale m-au dat în laturi din stăpânire piste patru rânduri de oameni ce au stăpânit în numita moșie făr(ă) de nici o supărare dispre tot niamul dumisali păr la vreme(a) de sus arătată ce au intrat dum(nea)lui, pentru care având și giudecată cu răpoosatul părintele dum(i)sali după o scrisoare ce au arătat au rămas răsuflată după cum o arată mărturie giudecătorilor.

Stăpânire(a) Țuvleceștilor după scrisoare(a) ce au fost dată lui Grigorie Nohit de stăpânul acei moșii asămine am stăpânit și eu până la: 96 și iarăși(i) d(umnea)l(ui) banu(l) în tărie d(umi)sale m-au dat de laturi din stăpânire după patru rânduri de

oameni, zicând că are un schimbu cu unii din Băsăști ce nu sânt din niamul Nohiteștilor, care ace(a) scrisoare de sc(h)imbu este în urma scrisorii ci s-au găsit la mâna lui Grigori Nohit și fiind că dovadă n-au arătat de au avut triabă acel cu sc(h)imbu de moșie și de a fi și avut numita moșie, era dată lui Nohit cu câțiva ani mai înainte(a) sc(h)imbului. Deosăbit mai arată că are o danie de la fimeia lui Grigore Nohit care când ar fi adivărată ace(a) danie, ar fi dat și scrisoare(a) ace(a) vec(h)i a moșiei împreună cu danie, și mai vârtos că moarte(a) lui Grigori Nohit au fost la Lăpușna unde îi era așăzare(a) și fimeia lui încă n-au venit la Roșieci niciodată pân(ă) ce s-au săvârșit și ea acolo la Lăpușna, și cum să pute(a) să-ș(i) isterisască feciorii lor din moșie și să o dei danie. Că nu numai ei s-au săvârșit acolo la Lăpușna, ce și din niamul lor care sânt vii și păr astăzi să află trăitori acolo și n-au nici o știință că ar fi dată danie. Ci pricina este într-acest c(h)ip după arătare(a) bătrânilor că un Vasilac(h)i ci esti iscălit în danie au fost niam cu Nohit și slugă casei boierilor de la ace(a) vremi ci să afla în Roșieci și numai însuși(i) acel Vasilac(h)i au făcut ace(a) danie în care au pus și pe femeia lui Grigori Nohit fără a nu ști ea nimic pentru interesul lui, care n-au avut nici o triabă într-ace(a) moșie fiind cumpărată numai de Grigori Nohit și în vreme(a)ce am avut giudecată cu răpoosatul cluceriul Gligoraș Costac(h)i nu luasem la mâna me(a) ace(a) scrisoare a Țuvliceștilor, de la neamul lui Grigori Nohit nefiind el aice. Și pentru aceea n-am avut deplină știință a răspunde ca să s(e) fi pus în carte(a) de giudecată ace(a) scrisoare a Țuvliceștilor, că în urma giudecății au intrat la mâna me(a).

Pentru un giumătate de iezătura iazului Brăhari ce arată o scrisoare d(umnea)lui banu(l) Matei în care scrie că ar fi pi moșie Dolhenii și cum că o giumătate de i(e)zătura despre apus ar fi vândut-o boierilor din Roșieci ce să afla la ace(a) vremi, în care scrisoare nici un răzăș di Dolheni nu esti iscălit nici din răzășii Brăhariului, fără numai însuși acel vânzătoriu pentru care eu făcând cercetare prin carte de blăstăm bătrânilor au mărturisit cum că toată i(e)zătura pomenitului de sus iaz s-au făcut de Simion Nohit împreună cu Irimie Brăhariul, unde acel brăharian ave(a) în stăpânire(a) lui toată moșie Brăhariul ce este despre apus din apa Idriciului și întâmplându-să moarte(a) amândurora în scurtă vremi unul după altul au rămas neisprăvit pomenitul iaz, mărturisind încă și aceasta pentru giumătate de iaz dispre răsărit, cum că l-au vândut Idricenii boierilor de sus arătați, adică răpoosatului Grigoraș Costac(h)i. Pentru care îndată mergând eu la d(umnea)lui și făcând întrebare și arătând că Idricenii n-au moșie în Dolheni, nici cu i(e)zătura vreo triabă, îndată au trimis și au luat banii de la Idriceanu cei dădușă, și mărturisire(a) bătrânilor să înțelege a fi adivărată, mai întâi din vânzare(a) Idriceanului că au eșit ră. Al doile(a) din stăpânii i(e)zătorei, căci ei n-au dat acelor vânzători danie i(e)zătura, nici n-au vândut-o lor că murisă cum și moșie Brăhariul au fost tot în stăpânire(a) niamului Brăhariului până la vreme(a) ci mi-au vândut-o mie după cum încredinț(e)ază scrisoare(a) de vânzare, ce este dată mie. Al triile că și ace(a) scrisoare ce o arată d(umnea)lui banul Matei scrie Dolhenii și despre apus, din care iarăși(i) să înțelegi că ei n-au avut nici o știință undes Dolhenii și undei Brăharian. Și aceasta îi face pe acei vânzători că n-au avut nici o trebuință cu ace(a) giumătate de i(e)zătură și la giudecata ce am avut cu răpoosatul de sus pomenit să dovedească că au avut acei vânzători moșie în Dolheni ori în Brăhari ori vreun amestec la ezătură și atunce(a) eu voi cere protemisire a

întoarci dum(i)Sali ce au dat pe ace(a) giumătate de i(e)zătură, fiind eu din niamul lui Simion Nohit și stăpân Dolhenilor, cum și acum moșiei Brăhariului pe care esti ace(a) giumătate de ezătură care și la giudecata ce am avut-o cu d(umnea)lui banu(l) Matei înainte(a) dum(i)sale vornic(ului) Gavril Conac(h)i tot într-acestaș(i) c(h)ip ama rătat.

Stăpânire(a) Andrieștilor după scrisori și siliște și p(i)etrite vec(h)i hotară și puțu(l) lui Crăciun care desparte Roșiecii de Andriești s-au stăpânit neclintit tot de Nohitești cum și de mine până(ă) la :96 până la vreme(a) ce au început d(umnea)lui banu(l) Matei ai face înpresurare cu toate c(h)ipurile, mai întâi au pus de au arat de **bob** între vâgăună unde era piatră hotar vec(h)i pe care l-au stricat **Paugul** din locul iar bobul au ars de vândut. Al doile(a) n-au voit să facă casile pe temelie strămoșască ci li-au făcut mai în sus lângă hotarul Andrieștilor unde altădată n-au mai fost casă boi(e)rești. Al triile(a) au lăsat iazul st(r)ămoșască și au făcut mai în sus unde n-au mai fost altădată iaz, cu care la vreme de sloată îmi îneacă moara me(a), căci și la săcetă aduunge apa supt roata morii mele de o palmă mai bine, pentru care eu cer dreptate să nu mi să înece moara niciodată. Și din hotaru(l) Andrieștilor în sus să vânez pește, care temelie strămoșască cum și iazul acel ce ni dă o încredințare că după dreptate(a) boierilor de la ace(a) vremi s-au ferit de a da supărare răzășilor din Andriești fiind și ei cu așăzările lor atunce(a) în siliște(a) unde este de față și de când am intrat în supărare(a) dum(i)sale banului patru p(i)etre hotară au lipsit, una de la capătul despre răsărit care despărță Roșiecii și era și fund Andrieștilor. Alta din coastele numitei moșii iar despărțitoare Roșecilor și alta de la capătul despre apus în Cionta iarăși(i) despărțitoare pomenitei moșii cum și alta care au fost unde au arat Bos, iar doao din capul Ginței din sus li-am găsit sucite și cam stricate din stare(a) lor întrei rânduri. Care pietre dispart Andrieștii de Hermănești și caută drept la răsărit la alte doao p(i)etre ce sânt piste drum despre Idrici și mai din gios de iazul morii mele iarăși(i) despărțitoare Andrieștilor de Hermănești după cum le arată și hotarnica de la ace(a) vreme osăbit de p(i)etrele ce sânt vec(h)i despărțitoare între Hermenești și între Brăhariul, și când am avut giudecată cu răpoosatul Grigoraș Costac(h)i pentru Andriești n-au cerut nici cu un c(h)ip de înpresurare a Roșecilor despre Andriești, fără numai cere cu niște zapisă parte din Andriești, care zapisă sânt arătate prin carte(a) de giudecată ce esti la mâna me(a). Și cât au fost în viață n-au pomenit că trec pesti pietrite hotară în sus Roșiecii.

Trei iazuri ci s-au făcut pe moșie Tălhăreștii prin iconomisire și tocma la dum(i)sale banului Mateiu, din care eu cer giumătate dinpregiur(ul) acela a malurilor despre răsărit fiind Dolheni, după arătare(a) ispisocului și la doao locuri dintr-aceli trei care sânt mai din gios iazuri niciodată n-au mai fost păr acum și nici în ispisocul Tălhăreștilor nu pomeniști de iaz nici de Idrici. Și acel ispisoc nu l-au scos d(umnea)lui banu(l) la giudecata ce au avut-o înainte(a) dum(i)sale vornic(ului) gavrila Conac(h)i la 1802 noemv(rie) zicând că nu-i la dum(nea)lui și ar fi la Dobrovăț pe care eu îl am cu veletul lui scris și în suretul hotarnicii ce am făcut moșiei Tălhăreștilor.

La giudecata ce am avut cu dum(nea)lui banu(l) după 16 zile a giudecății am zis dum(i)sale vel vornic(ului) Conac(h)e să-mi ceară trei scrisori ale mele și cercetându-le au pus de am scos copii de pe acele scrisori și nu înainte(a) me(a) ci la deosăbit loc unde șade logof(ătul) dum(i)sale banului și însuși(i) acel logof(ăt) li-au

scos. Și acele copii nu li-au citit nici li-au posloduit să aud eu, fără numai ce mi-au dat scrisorile și vrând să mai ceară și altele din scrisori am pricinuit și nu li-am dat să le mai scoată copii intrând la prepus.

Toate aceste de mai sus scris dup(ă) cum face știința me(a) în frica lui Dumnezeu că așa sânt le încredințez cu iscălitura de însuși mâna me(a).

<ss> Ioan Gafencu vel pitar

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 82, Original, hârtie în 4 folio.

- 1804 septembrie 18. – *Ioan Gafencu fost mare pitar, împreună cu soția sa Ecaterina, lasă bisericii din Dolheni, ținutul Fălciului, ctitoria sa din 1775, pentru după moartea sa, toată averea mișcătoare și nemișcătoare. Martori. Cu certificarea Isprăvniceii ținutului Fălciu din 8 octombrie 1805.*

Cu această a noastră diată încredințăm în frica lui D(u)mnezău pentru bisărica ce cu a noastră ostineală și c(h)eltuială încă de la anul 1775 s-au făcut pe moșie me(a) Dolhenii de la ținut(ul) Fălciului, fiindcă în curgire de 31 ani de când mă aflu căsătorit nu am făcut copii din păcatile noastre. Am socotit mai înainte în vreme(a) când mințile și toate sămțirile sânt nezmintite și am afierosât numitei bisărici din Dolheni und(e) să cinstește hramul Adormirii Pre(a) Sfintii di Dumnezău Născătoare și purure(a) Fecioară Marie, atât moșie Dolhenii și alte părți de moșie după scrisorile vec(h)i, cât și alte orice mișcătoare și nemișcătoare vor rămâne după săvârșire(a) noastră, care acum să arată prin osăbit izvod anume cu iscălitura noastră, și scrie a să păzi întocmai după buna rânduială dumnezăeștili slujbe încă la anul 1779 în vreme(a) ce era Episcop Sfintei Episcopii Hușului Preo Sfintie Sa părintile G(h)erasim am hotărât scoposul meu acesta prin deosăbită diată cu iscălitura me(a) adeverită și de Preosfintie Sa kirio kir Iacov mitropolit și de alți arhieriei. Și am statornicit pe sfânta bisărică cu toate acele ei afierosite sub povățuire și purtare de griji a Sfintei Episcopii Hușului, însă fiind că diata aceea(a) acum nu să află mâna preo Sfintii Sali părintelui Meletie acest de acum Episcop Hușului temându-mă ca nu cumva să s(e) fi p(i)erduț și să rămâie scoposul meu zedărnicit, de iznoavă acum prin scrisoare(a) aceasta hotărâsc pentru sfânta bisărică și epitropie ei întru acestaș c(h)ip. Toate aceste acareturi mișcătoare și nemișcătoare până la cel mai mic lucru ce vor rămâne după săvârșire(a) noastră le afierosăsc sfintei bisărici mai sus arătate și spre a(..) intimiere și bună statornicie și podoaba ce cuviincioasă și mai ales după săvârșire(a) v(i)eții noastre a să face sc(h)it și adunare de părinți călugări pentru ca de a purure(a) și în toată vreme(a) aă săvârșască Sfintele și Dumnezăeștile slujbe înăuntru, atât spre (i)ertare(a) păcatelor și odihna sufletelor celor mai denainte răposaț(a) a niamului nostru și a tuturor pravoslavnicilor creștin cât și spre (i)ertare(a) păcatelor și mântuire(a) sufletelor noastre și acelor ce vor veni în urma noastră la viața vecinică ca să nu fie lipsiț(i) din lăcașurile dreptilor în veci, Sfânta Episcopie Huș(i) să fie deplină Epitropă și stăpână urmând urmând întocmai(i) după cuprinderi(a) dieții mele acei pomenite mai sus ce o am dat în mâna părintelui G(h)erasim care să se e și să ste(a) aice la Sfânta Episcopie împreună cu aceasta. Și după săvârșire(a) noastră noastră să săs facă sc(h)it bisărica

pomenită cum am arătat mai sus păzindu-să buna urmare spre statornicie ei întocmai(i) după cum arăt de cătră toț(i) Preosfințiții următori Episcopi ce vor fi la această Sfântă Episcopie. Deosăbit după săvârșire(a) să ni să facă toate cuviincioasăli griji după lege(a) creștinească și dizgropări trupurilor noastre acestor netrebnece și pomeniri și milostenii spre mântuire(a) sufletelor noastre, dând pe tot anul câte un sărindar să să sluj(e)ască în cele 40 de zile a postului Nașterii Domnului Nostru I(i)s(us) Hristos. Iar pentru altele ce ar mai cere trebuința spre folosul sufletelor noastre rămâne în bună proerisās a să împlini de cătră următorii Episcopi, ca unii ce noi ne-am încredințat sufletele și trupește asupra Sfintei Episcopii. De s-a întâmpla ca soțul meu să rămâe cu viața după săvârșire(a) me(a) eu voesc ca să s(e) îndemne prin cuviincioasăle cuvinte se nu rămâe în Dolheni fiind neputincioasă și măcar de s-ar și sili să rămâe eu nicidecum nu voesc ce va rămâne în purtare(a) de griji cu cele trebuincioasă a Sfintii Episcopii. Datoriile ce să vor dovedi drepte cu săneturile mele sau fără sănături încredințate cu dreptate să să plătiască, iar pentru cele ce vor fi având a lua cu zapise sau fără zapise de la niscaiva oameni săraci să să (i)erte. Și spre a să păzi întocmai am iscălit însuși(i) puind și pecete(a).

1804 săpt(embrie) 18

<ss> Ioan Gafencu vel pitar

Ecat(e)rina pitar

<ss> Ene protopop Huș(i) martur

Vasilii sac(h)elar Huși martur

De la isrpăvnicia Fălciu

Întâmplându-ne și noi față am adevărit cu a noastre iscălituri.

1805 oct(om)v(rie) 9

<ss>

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 85a-85b, Original, hârtie dublă, filigran, pecete inelară în tuș negru; Co o copie certificată în 16 septembrie 1824.

- 1805 martie 4. - *Ioniță Gafencu fost mare pitar recunoaște dreptul cumnatului său Constantin Pantazi asupra unor părți de moșie de pe Idrici, ținutul Fălciului.*

Copie de pe scrisoare(a) răposatului pit(ar) Ioniță Gafincul ce este la mâna lui Costandin Pantazi din let 1805 mart(ie) 4

Încredințat că această scrisoare pentru părțile de moșie de pe Idriciu ce s-au venit în parte(a) lui Costandin Pantazi cumnat(ul) meu fiind drept frate cu soțul meu, la măsurarea moșiilor ce s-au făcut din porunca gospod de către dumn(e)alui spăt(arul) Grigoraș Costac(h)e, împreună și cu vornicul di po(a)rtă Ioan Ceordun în vremea când era dumn(e)lui post(elnic) și ispravnic ținutului Fălciului dumn(e)alui spăt(arul). După cari măsurături s-au făcut și izvod de soma stânjienilor de către dumn(e)alui în care au și iscălit, arătând a fieștecărue răzăș ce să trage din niamul Nohiteștilor, soma de stânjâni ce are, făcând și deosebit izvod răzeșilor, iarăși(i) cu soma de cuprindere

stânenilor ce li s-au venit lor afară de părțile mele. Cari și acel izvod l-au iscălit și l-au dat tot la mâna me(a), cu această hotărâre, ca să dea și să plătiască(h)eltuiala ce am făcut și să-ș(i) e izvodul de la mâna me(a), după care hotărâre n-au venit nici unul să plătiască c(h)eltuiala și au rămas și acel izvod al răzeșilor până acum tot la mâna me(a), căci și care au venit numai pentru ca să vândă și să deie danie sfintei biserici din Dolheni, iar nu să plătiască c(h)eltuiala după cum au și vândut și au dat danie, după cum încredințează zapisele lor ce au dat la mâna me(a). Și fiind că numitul cumnatu, nici au vândut, nici danie au dat până acum au rămas nedeosebite părțile lui și neînstreinate din hotarele moșiiilor de sus pomenite până acum, învoindu-l ca pe o rudenie, din toate locurile acestor moșii ori pe care au lucrat hrana vieții lor de nu i-am dejmuit măcar că nici c(h)eltuiala au dat, nici alt ajutor ni-au făcut la giudecățile ce-am avut cu cei ce se acolises(c) c-ar fi avut moșii într-aceste hotară de pe Idrici.

Și fiind că noi copii n-am făcut, toate ale noastre părți de moșie cum și altele toate mișcătoare și nemișcătoare, li-am afierosit sfintei de sus pomenite biserică după moarte(a) noastră pe care am închinat-o în cinstita epitropie a Sfintei Episcopii Huș(i), rânduiind în urma noastră ctitori pe nepoții mei, adică pe Dumitrac(h)e vameș și pe Iordac(h)e sulger, fiind din niamul Gafinceștilor și pe Constantin Pantazi cumnatu(l) meu, ca să urmeze după diata ce am dat sfintei biserici și după scrisoare de ctitorie ci le-am dat la mâna lui Dumitrac(h)e Gafencul nepotul meu. Și când cumnat(ul) meu va voi a petrece cu lăcuința tot aice în Dolheni și după săvârșire(a) vieții noastre nu să va dejmui, iar când ar voi și ar cere să-ș(i) aliagă părțile lui de o parte de ale noastre cinstita epitropie să i le de(a) după izvodul de sus pomenit, luând și sinet de la dânsul încredințat și cu alte iscălituri cinstite cum că nu le va înstrina nici cu un feliu de c(h)ip de economie, sau să le vândă, sau să le de(a) danie la cei streini, fără numai că la va stăpâni însuși(i) sau le va vinde, sau danie la va da pomenitei biserici, unde să pomeniști de treizeci de ani până acum fără un c(h)ip de ajutor al ctitorii sale ci numai pentru rudenie. Cumnate Costandin știindu-te că ești foarte ușor și slăbănog la folosul dumitale și știind că lesne te înșeli ispre paguba dumitale, după legea creștinească și după sințe m-am paraiinisit într-acestaș c(h)ip pentru folosul și salamilul dumitale trupește și sufletește aceasta este de pe părțile dum(i)itale de moșii de pe Idriciu, aice nu s-au arătat soma stânenilor ce ai dumneata, fiind izvodul de sus pomenit dat cu toate scrisorile de cuprindere(a) moșiiilor acestor pomenite de pe Idriciu la mâna Preosfinției părintele Episcopului de Huș(i) kirio kirio Meletie, pentru care am luat și sinet de la Preosfinția sa că li-au primit, care sinet s-au dat de cătră mine împreună și cu alte siguranțe la mâna ctitorilor de sus pomeniți. Pentru care rog pe cinstita epitropie într-acestaș(i) c(h)ip să să facă urmare după cum mai sus să arată pentru părțile lui Costandin Pantaz de moșie să nu fie lipsit cum nici să să dejmuiaască nedepărtându-să cu lăcuința la alte locuri ci să fie odihnit a petrece după cum au petrecut și în viața me(a), fiind cu casă gre(a) și cu copii mulți și lipsit de cele trebuincioasă. Iar când să va socoti că eu am făcut greșală cu cuprindere(a) scrisorii aceștie și voi fi atins de vreun păcat mă rog să să îndreptează cu dreptate(a) ce(a) plăcută lui Dumnezeu ca să rămânem și noi în odihnă sufletește și trupește. Căci cunoștința me(a) așa au cunoscut și mă rog să aflu (i)ertăciune. Cu a me(a) mână am scris și am iscălit.

1805 mart(ie) 4

Ioniță biv vel pit(ar)
Ecaterina pit(ar)

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 86, Copie.

- **1817 ianuarie 28.** – *Catrina Gafencu pităreasa roagă pe domn să o rânduiască la mitropolit pentru judecată, spre a se anula dania ce ea și soțul său răposat au făcut bisericii din Dolheni, pusă sub epitropia Episcopiei Hușilor, spre a fi îngrijită la bătrâneț, să pună alt epitrop, deoarece Episcopia nu se îngrijește nici de dânsa nici de biserică.*

Copie

Pre(a) înălțate doamne

Jăluesc înălțimii tali că eu de la părinții mei am avut dată zăstre baștină moșii părințască Dolhenii precum și alte părți de la ținut(ul) Fălciului și căsătorită fiind după pitar(ul) Ioniță Gafencu cu care trăind viață 37 ani, roadă din trupul nostru n-am avut; și săvârșitul bărbatul meu împreună cu mine pe lângă baștina me(a) au mai cumpărat și alte părți tot acole de la alți răzeși care să stăpânesc astăzi. Așadar văzându-ne cu bărbatul meu sterpi, încă în viață fiind ne-am socotit cu toată moșii cu celelante părți să le facem danie bisăricii de pe numita moșie ce este făcută de noi și să prăznuiești hramul Adormirii Maicii Precuratii fecioare spre pomenire(a) sufletelor noastre, care urmare s-au și făcut de cătră noi cu înscris daniei cuprinzătoare cătră bisărică, ca din venitul moșiei atât mie cât și bisăricii să ni să poarte de grijă și pe urmă să rămâie besăricii. Apoi săvârșitul bărbatul meu fără voie me(a) s-au socotit și au dat bisărica cu daniile pomenite mai sus supt epitropie Sfintei Episcopii Hușii, dând și toate scrisorile și îndată s-au și săvârșit soțul meu, care de atunci(a) și până acum sânt trecuți zăci ani și Sfânta Episcopie stăpânire pe părțile de moșii n-au pus spre a purta de griji atât mie cât și bisăricii ca să fiu odihnită, ce privește la toate supărările care mi-au venit în curgere(a) acestor ani. După atâte(a) îndemnări ce i-am făcut ca să puie stăpânire, fiind slabă și trecută cu vârsta bătrâneților peste 70 ani și bisărica încă să află descoperită de o plouă înăuntru și lipsită și de cele trebuincioasă, pe de altă parte trasă fiind despre răzășii mei la giudecăți pentru pretențiile lor și mă duc însuși(i) la Sfânta Episcopii și-i fac arătare că sânt cerută în giudecata divan(u)lui, să-și trim(e)ată vec(h)il cu scrisorile la divan să s(e) giudece să nu mă supăr eu. / Căci prin aceasta am făcut afierosăre bisăricii ca să fiu odihnită / și n-au voit, lepădându-se di toate scrisorile moșii ca să mă giudec eu. Și așa nemaiavând ce mai face am luat scrisorile și viind la Eș îndată am intrat în giudecat(ă) în curgere de ani la mijloc până am intrat și la greli datorii la 15000 lei. După aceste toate în anii trecuți(i) bolnăvindu-mă foarte greu la cumpănă de moarte, după datorie am făcut înștiințare Sfintei Episcopii că mă aflu foarte slabă de boală să triimată vec(h)il pe cineva ca să puie stăpânire dup(ă)

coprindudure²⁸ dieții căci poate să mi să întâmple și sfârșitul să s(e) afle să mă grijască și trimite pe iconomul Iani și văzându-mă slabă, altă n-au făcut au luat scrisoare de la mâna me(a) întăritoare dieții bărbatului meu cum au voit în ameu(e)ala boalii și s-au făcut nevăzut. Apoi după ce m-am rădicat de pe boală m-am înștiințat de urmări iconomului, de care n-am știință. Acum iarăși(i) de iznoavă sânt trasă în giudecata divanului despre răzăș(i) la halul acesta în care mă aflu și iarăși(i) am dat de știre Sfintei Episcopii prin viu graiul meu și n-am aflat cât de puțină punere la cale păcatelor mele. Mă rog mării tali ca să fiu rânduită la Preosfințitul Mitropolit unde să fie și dumn(ea)lui vel logofăt al Țării de gios și după dreptate să fiu pusă la cali cu Sfânta Episcopie a mi să surpa diețile pomenite și să-m(i) rânduiesc alt epitrop purtător de griji, atât mie cât voi fi în viață și după moarte(a) me(a), cum și bisăricii, că îndestul îmi vor fi acești zăci ani supărările ce am tras și trag, că nu mai pot suferi să fiu plătită, care epitrop să plătiască și datoriile ce am făcut scoțind și scrisorile moșii de supt amanet de pe la acei ce m-au împrumutat la trebuințele giudecăților, cum și pentru giudecata ce cer răzășii cu mine acum să nu fiu supărată rămânând până ce-mi voi rândui alt epitrop fiind că și scrisorile nu sânt la mine ci amanet. Și al doile(a) că nu mai sânt vrednică de giudecă(i), rămânând (a) mă giudeca cu acel epitrop.

Pre plecată
la mâna înălțimii tale
Catrina Gafencul pităreas(ă)

Dum(nea)l(ui) vel logofăt cercetiază pricina ace(a)sta împreună cu Preosfințitul Mitropolit și pune la cali după cuviință.

1817 gen(a)r 28

De la logofeție cea mare

Copie aceasta fiind întocmai după jaloba cea adevărată s-au încredințat.

1817 gen(a)r 31

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 122, Copie.

-1817 februarie 12. – *Scarlat Alexandru Calimah Voievod, domnul Moldovei, scrie Episcopului de Huși Meletie, ca imediat să vină însuși sau să-și trimită la divan vechilul împreună cu cărțile de danie ce le are pentru niște părți de moșie în pricina cu pităreasa Catrina Gafencu.*

Io Scarlat Alexandru Calimah Vvoda cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldavii

Iubitoriule de Dumnezeu și al nostru rugător Preosfinție ta c(h)ir Meletie Episcop al Sfintii Episcopii Hușii săn(ă)tate. Din coprindere(a) jaloibii aceștiei a dum(neae)i pitărisăi Catrinii Gafincesăi de pe care scoțindu-să asămine(a) copie, să

²⁸ cuprinderea

trimite, pre larg vei înțalege Preosfinție ta arătare(a) și cerire(a) ce faci. Deci domnie me(a) scriem Preosfinții tali ca numaidacă ori însuși(i) sau vec(h)il deplin răspunzător să-ți(i) trimiți(i) la divan împreună cu scrisorile aceli doaa de danii ca prin cercetare după dreptate să s(e) de(a) hotărâre la arătare(a) și cerirea ce face jăl(uitoa)re(a), fiind că să află stând aice(a) în c(h)eltuială, așteptând a să da sfârșit pricinii aceștie.

1817 fevr(uarie) 12

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 124, Original, filigran, pecete ovală în ceară roșie pentru închiderea plicului.

-1818 martie 10. – *Spătarul Ioan Costachi, dă la mâna mitropolitului Veniamin Costachi mărturie că Ecaterina Gafencu, soția răposatului Ioniță Gafencu, a lăsat toată averea bisericii din Dolheni, ținutul Fălciu, enumerând și averea: moșiile Dolheni, Hărmănești, Andriești, Zulficești și că el a fost desemnat în divan epitropul acestora. Cu adevărea divanului din 11 martie 1818.*

Ioan Costac(h)i spătar, adiverezu prin această scrisoare a mea către Preaosfințitul mitropolit precum știut să face, că dumneai Ecaterina soții răposatului pitar Ioniță Gafenco, prin diata sa din anul acesta 1818 fev(ruarie) 20 au afierosit toată averea sa precum și a soțului ei ce i-au rămas mișcătoare și stătăto(a)re bisericii ce iaste pe moșia Dolheni de la ținut(ul) Fălciului, în care să prăznuiaște hramul Adormirii Prea Sfintei născătoare de D(umne)zeu, întărită și prin osăbită carte(a) divanului, iarăși(i) din anul acesta, fevr(uarie) 24, prin care m-au făcut și pre mine și în urmă clironomii mei vecinici epitropi, care avere iaste aceasta:

1. Moșia Dolhenii cu tot venitul ei, însă numai părțile lor de baștină și cumpărături și danii, precum să arată prin scrisori, și casa și livada ce sânt făcute de dănșii înpregiurul sfintei biserici, cum și altă livadă ce au dat Enac(h)e Teacă sfintii biserici cu scrisori, care livadă iaste pe moșia Tâlhăreștii a monastirii Dobrovățului.

2. Două pogoane de vie lucrătoare împreună cu via ce(a) tânără ce au mai făcut, cum și un șipot cu apă curgătoarece au deșc(h)is ei pe moșia Dolhenii.

3. Moșia Hărmăneștii ce iaste pe din gios de Dolheni alături, care iaste de cumpărătură și dănuit(ă) sfintei biserici, după cum arată și zăpisul cel de cumpărătură și cel vec(h)iu zăpis al lui G(h)eorg(h)ie Nohit și al frăține său Costandin, cum și alte scrisori i mărturii de giudecăți și anafora ce sânt pe numita moșie.

4. Moșia Andrieștii ce iaste pe din gios de Hărmănești alături cu tot venitul ei și cu iazu(l) și cu moara cu două (spațiu gol – N.A.) pe apa Idriciului și un șipot cu apă curgătoaredinaintea morii și cu pivniță pardosită cu stejar și deasupra ei casă pentru vânzarea băuturii, însă numai părțile lor baștina și cumpărături și danii, după cum arată scrisorile.

5. Moșia Brăhariul ce iaste alături cu Hărmăneștii și pe din sus de apa Idriciului spre apus, în care moșii nu au nimică baștină, ci au numai cumpărături după arătarea scrisorilor.

6. Moșia Zulficeștii cu tot venitul ei ce iaste alături cu moșia Brăhariul, și iarăși(i) pe din sus de apa Idriciului spre apus, care moșie iaste de cumpărătură și danie sfintei biserici, după cum arată zăpisul strănepoților lui Grigorie Nohit, cum și zăpisul cel vec(h)iu al lui Grigorie Nohit, după care zăpis să cuprindă toată moșia Zulficeștii,

iar la giudecata ce au avut cu răpousatul clucer gligoraș Costac(h)i într-acele vremi nefiind zăpășit la mână lor n-au știut ce vor răspunde înprotiva unei scrisori ce au arătat răpousatul că ar fi făcut sc(h)imb cu niște oameni din Băsești și acea sc(h)imbătură acum să vede mai în urmă a fi de cumpărare lui Grigorie Nohit, cum și ace(a) sc(h)imbătură o arată că ar fi din partea unui Filip, care Filip iaste iscălit în zăpășit cel vec(h)iu al lui Nohit și nu să arată pre sine că ar fi avut moșie în Zulficești, după cum acele de sus numite scrisori pre larg arată, care aceste două scrisori, adică zăpășit cel vec(h)iu a lui Nohit, cum și scrisoarea sc(h)imbului ce au arătat răpousatul Grigoraș Costac(h)i, dau îndemnare a cere toată moșia Zulficeștii să rămăie în stăpânirea zăpășitului ce dau lui în v(...) a lui Nohit și când în viață fiind nu va lua sfârșit, îndatorită rămăie sfânta bisărică prin vecinicul epitrop ce vor face a o cere cu giudecata divanului.

Deci toate aceste de mai sus arătate părți de moșii și moșii câte din scrisori să dovedesc că sânt drepte a lor baștină și cumpărături împreună cu celelalte rămășițuri ce vor fi a lor, după sfârșitul lor, atât stătătoare cât și mișcătoare, stupi, boi, vaci, cai și alte orice, le-au afierosit sfintei biserici a Adormirii Prea Sfintei Născătoare de D(umne)zeu, care împreună cu daniile ce s-au pomenit că mai sânt a sfintii biserici într-aceste hotare să fie spre îndestulare(a) celor de trebuință în biserică și spre întărire și trebuincioasele meremeturi și pentru ca să poată sigurevsi o nestrămutată urmare de bună orânduială.

1. Biserica ce iaste pe moșia Dolhenii să o zidesc din nou de cărămidă fiind aceasta de acum învec(h)ită și în stare proastă și cât în doi ani datoriu sânt a o face.

2. Biserica să o țin p(u)r(u)rea într-o bună rânduială slujind obștie doi preot(i) și cu dascălii lor, avându-să într-o toată vremea înfrumusețată cu bună podoabă și cu cărțile și alte trebuincioase odăjdii fără a lipsi cel mai mic lucru.

3. Biserica și livezile ei aă aibă a le cuprinde cu îngrăditură temeinică care să le păzesc în bună stare și toată vremea pentru podoaba și pentru folosul bisericii.

4. Înlauntru bisericii în ogradă să fac trei odăi într-o care după vreme(a) când mă va ierta prilejul să aibu a așeza și școală în limba moldovenească, spre învățătura copiilor săraci, pe când va fi puțința.

5. Sufletele răpousașilor ctitori aceștii biserici Gafincești și alții după pomelnicul lor să se pomenească la sfânta biserică fără strămutare în veci la Sfântul jărtvelnic spre aducerea aminte, spre semnul mulțămirei mele și spre mântuirea lor.

6. Grijile, sărândarele și toate cele trebuincioase cuprinse prin diată și care poruncește legea p(u)r(u)rea să am a le face pentru sufletele răpousașilor ctitori.

7. Toate aceste(a) arătate mai sus și altele câte trebuința și buna cuviință va cere a să face sânt datoriu a le face atât eu cât și în urmă clironomii mei cu a mele c(h)eltuele, luând însă și eu și clironomii meitot venitul ce va (i)eși de pe toate părțile de moșii și alte acareturi ce are sfânta biserică.

8. Și pentru toate acestea mă îndatoresc eu și clironomii mei ca nici odinioară și în veci să nu supun această sfântă biserică supt cea mai puțină datorie, ci mai vârtos silitor fiind spre adăogire și folosul bisericii și pentru a noastră pomenire, iar nu ai vinde cu vreun c(h)ip sau ai înstrăina cel mai mic lucru de ale bisericii, într-o care volnic nu sânt, atât eu cât și clironomii mei, ci să se păzască toate în toată vremea în ființa lor înbunătățându-le pe cât va fi puțința.

9. Toate datoriile pităresii cu zăpășă și fără zăpășă câte se vor dovedi bune mă îndatoresc a le plăti până la o para fieștecăruia creditor.

10. Și, din rodurile care am să eu să port de grijă pentru toate precum să arată mai sus, atât eu cât și clironomii mei, însă fără să fiu atât eu cât și clironomii strămutat dintr-ace(a)stă epitropie vecinică ce m-am rânduie de cătră adivăratul clironom pătăreasa Ecaterina, căria și dumisale cât va mai fi în viață ce-i va mai dăruie D(u)m(ne)zeu, am să-i port de grijă la toate cele ce va cere trebuința, îmbrăcăminte, hrană și altile să o odihnesc fără supărare sau până la sfârșit(ul) vieții sale și am iscălit.

1818 mart(ie) 10

Ioan Costac(h)i spătar

De la divan

Scrisoarea aceasta cătră sfânta mitropolie fiind dată și iscălită de cătru însuși(i) dumn(ea)lui spătar(ul) ioan Costac(h)iși pentru că întru toate are a urma întocmai(i) cum să cuprindă la scrisoarea dum(i)s(a)le, să încredințeze și de către noi.

1818 mart(ie) 11

Balș vel logofăt

Copie aceasta poslăduindu-să din cuvânt în cuvânt și fiind întocmai(i) cu cea adevărată, să adevărează de cătră noi.

Ioan (...)

<ss>

Veniamin

mitropolit Moldaviei

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 125, Copie.

-1818 aprilie 3. – *Veniamin Costachi, mitropolitul Moldovei, scrie Episcopului de Huși, să-i trimită copie de pe scrisoarea spătarului Ioan Costachi prin care acesta ia sub epitropia sa toată averea dăruită bisericii din Dolheni derăposatul pitar Ioniță Gafencu și de soția, rugându-l să răspundă de primire.*

Preosfințite Episcop al Sfintei Episcopii Hușului kir Melteie cu cea în H(ri)s(tos) frățască dragoste înbrățșez.

Pentru beserica cu hramul Prea Sfintii Născătoare de D(umne)zeu ce iaste pe moșia Dolhenii de la ținut(ul) Fălciului înzăstrată de răposat(ul) pitar Ioniț(ă) Gafenco și de soția sa și acum dată besericii cu toată averea mișcătoare și nemișcătoare supt vecinică epitropie dum(i)s(a)le spătar(ului) Ioan Costac(h)i și a clironomilor dum(i)s(a)le, carele prin scrisoare cu iscălitura dum(i)s(a)le încredințată și de divan dată pentru siguranție la mitropolie, să îndatorește ce urmare are să păzască în toată vremea și de a p(u)r(u)rea, pentru ca să se poată păzi toate îndatoririle dum(i)s(a)le întocmai(i) și pre deplin. Iată scoțindu-să copie întocmai(i) de pe cea adevărată îndatorire a dum(i)s(a)le să trimită la Preosf(inția) ta încredințându-s(ă) și toată purtarea de grijă și privigerea la împlinirea îndatoririlor vecinului epitrop ca pentru

un locaș ce să află în Eparhia Preaosfinții tale. Pentru care vom avea răspunsul Preosf(inției) tale de primire.

Sântem a preaosf(inției) tale în H(ri)s(tos) și împreună slujitor(i).

<ss>

Veniamin

mitropolit

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 126, Original, difolio, filigran, pecete inelară în ceară verde pentru închiderea plicului.

-1822 mai 8. – *Ecaterina Gafencu roagă pe Meletie, Episcopul Hușilor, să o ierte că a scos de sub epitropia Episcopiei moșia Dolheni, dăruită de Ioniță Gafencu, soțul său, Episcopiei și a trecut-o sub epitropia spătarului Ioan Costachi, care nînlesnind-o cu nimic, întoarce iar dania la Episcopie.*

Cu pre(a) plecate metanii înc(h)inându-mă sărut driapta blagoslovitoare Preaosfinției Voastre

Fiind că după moartea soțului meu Ioniță Gafencu pit(a)r, ca o femeie mai slabă de minte fiind și potrivindu-mă unora și altora, am întors moșia Dolhenii ce era afierosită danie Sfintei Episc(o)pii de răposatul meu soț și am fost dat-o supt epitropie dum(i)sali spătar(ului) Ioan Costac(h)i, făgăduindu-să că mă va înlesni cu multe agiutorință. Apoi văzând că dum(nea)lui spăt(arul) cu nimică nu m-au înlesnit și căindu-mă pentru că am fost luat-o de supt epitropie Sventei Episcopii și văzindu-mă aproape de sfârșitul vieții meli, din tot sufletul iarăși(i) o afierosăsc danie Sfintei Episcopii, ca să fie în veci spre pomenire me(a) și a răposatului meu soț. Mă rog Preasvințiilor voastre să mă (i)ertați și precum veți socoti și Duhul Sfânt vă va lumina, să trageți(i) iarăși(i) Preaosv(ințite) parte(a) me(a)de moșii Dolhenii. Pentru căindu-mă precum am zis, din suflet și cu toată inima afierosăsc danie Sfintei Episc(o)pii Hușii, și cât îmi va mai lungi Dumnezeu viața mă rog să am o stăpânească milă și punere la cale.

1822 maiu 8

Și sânt

A Preaosv(inției)

pre plecată

Ecaterina Gafenceasă am pus și inelul meu

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 128, Original difolio, filigran, pecete inelară în tuș.

-1822 iunie 14. – *Ecaterina Gafencu întoarce Episcopiei Hușilor dania moșiei Dolheni din ținutul Fălciului, pe care greșit o stricase, dând-o spătarului*

Ioniță Costachi. Martori, Cu adevărarea Isprăvniciei Fălciului și a Divanului din 27 iunie 1822.

Eu ce(a) mai gios iscălită fac știut prin această scrisoare a me(a) ce cu încredințare o dau la Sfânta Episcopie Hușii, că încă până în viață era răposat(ul) soțul meu pit(a)r(ul) Ioniță Gafencu, ca unii ce nu avem copii din păcatile noastre, socotindu-ne împreună am fost afierosât moșie me(a) Dolhenii de la ținut(ul) Fălciului la Sfânta Episcopie Hușii în doao rânduri în vreme(a) Preaosvințitului Episc(o)p G(h)erasim pe urmă și în vremea Preaosvințitului Episcop Meletie, prin danii și scrisori întărite de Preosvințitul răposatul părintii mitropolitul Iacov și de alte obraze cinstite ca să rămâie statornică pentru a noastră vecinică pomenire. Și pe urmă după moarte(a) răposatului soțului meu ca o fimeie slabă de minte potrivitându-mă sfătuirilor a unora și a altora sângură am voit a strica dania noastră aceea dând scrisoare(a) me(a) de danie la dum(nea)lui spăt(arul) Ioan Costac(h)i / lucrul cu totul greșit / numai și numai la niști făgăduință multe urmându-mă, care acum mai pe urmă văzându-le și cunoscându-le că rămân fără de nici un timeiu, mi-am venit în minte și întru mare căință cu muștrare de cuget că tare am greșit cu strămutare(a) daniilor pomenite. Pentru aceea acum văzându-mă și la vârsta bătrâneților din tot sufletul meu căindu-mă cu hotărâre afierosăsc și întăresc acele pomenite danii a răposatului soțului meu și a meli iarăși(i) la Sfânta Episcopie Hușii, să fie pentru a noastră vecinică pomenire neștrămutată și împuternicesc prin această mai de pre urmă a me(a) scrisoare ca ace(a) danie ce am fost făcut dum(i)sale spăt(arului) Ioan Costac(h)i greșită și neplăcută să rămâie de acum cu totul răsuflată și fără nici o putere nici să să ție în samă. Pentru care spre mai bună și temenică pășire a aceștiaș de sus pomenite danii adeverez cu iscălitura me(a) și rog și pe alte cinstite obraze ca să iscăliască și să să încredințază această scrisoare și de către dum(nea)lor dregătorii ținutului.

1822 iuni(e) 14

Eu Ecaterina Gafenceasă neștiind carte am pus inelul meu și numele.

<ss>

<ss> Dimi. Andrean martur

<ss>

<ss> Iani iconom ot Huși

<ss> Gavril Meluș

<ss>

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 130, Original, difolio, filigran, pecete inelară în tuș.

-1822 iunie 15. – *Ecaterina Gafencu face cunoscut Episcopului Hușilor că a întărit cu martori întoarcerea daniei moșiei Dolheni de către spătarul Ioniță Costachi la Episcopie.*

Cu fiiască plecăciune închinându-mă sărut dreapta blagoslovitoare Preaosvinții Voastre

După fâgăduința ce am dat prin întâi scrisoare(a) me(a) către Preaosvinție voastră, pentru moșie me(a) Dolhenii care de răposatul meu soț și de mine au fost dată danie Sfintei Episcopii Hușii și iarăși(i) de mine stricată și dată danie dum(i)sali spăt(arului) Ioan Costac(h)i. Acum mai pre urmă la celi mai adânci bătrâneță viind am cunoscut greșala ce am făcut pentru care mult căindu-mă și muștraru cugetului meu în toată vreme(a) rugându-mă la inimă, din tot sufletul și cu inimă curată, iarăși(i) o afierosăsc danie Sfintei Episc(o)pi(i) unde de mai înainte / încă fiind soțul meu în viață au fost dată / și întăresc ace(a) danie de mai înainte ce de răposat(ul) meu soț împreună cu mine au fost făcută, iar danie ce am fost făcut dum(i)sali spăt(arului) Ioan Costac(h)i în urmă să nu aibă nici o lucrare înprotiva cărie iată și scrisoare(a) me(a) de întăritură, la care m-am rugat la mulți boeri să să iscălească și să să întăriască și de către dum(nea)lor boerii dregătorii ținutului ca să rămăe lucru în veci nestrămutat de la Sfânta Episcopie și mă rog Preaosvinției voastre să mă (i)ertați și să primiți această danie cu bucurie. Și cât voi fi în viață să am stăpânească punere la cale a fi agiutată cu ceva la slăbăciunile meli.

1822 iuni(e) 15

Și rămân

A Preaosvinției Voastre

pre plecată

Eu Ecaterina Gafenceasă neștiind carte am pus inelul meu

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 129, Original, filigran.

-1822 iunie 27. – *Divanul încredințează actul pităresei Ecaterina Gafencu din 14 iunie 1822.*

Divanul

Înfățișându-să în Divan scrisoare(a) aceasta a dumis(ale) pităresăi Ecaterina Gafinic(a)să de Preosfinția sa părintele Meletie Episcop Hușului și vec(h)il Sfintei Mitropolii ca să se încredințează și văzându-să atât din cuprindere(a)ei cât și din mărturisirea a multora boeri că dintru început plecare(a)sa și a soțului ei au fost tot către Sfânta Episcopie a săvârși dania aceasta, precum au fost săvârșită și mai înainte. Al doile(a), văzindu-să prin două scrisori a sale către Preosfințitul Episcop, una de la 8 zile a trecutei luni maiu și alta de la 15 zile a aceștii luni iunie mărturisindu-ș(i) căința cu prefacere(a) danieicătră dum(nea)l(ui) spăt(a)r(ul) Ioan Costac(h)i și rugându-să a primi întoarcere(a) aceștii danie să fie tot către Sfânta Episcopie. / precum și urmează acum prin scrisoarea aceasta, rugând pe mulți boeri mari și mici din Huși precum și pe dumn(e)(a)lor dregătorii ținutului Fălciului de au încredințat-o /. S-au cunoscut că tot întru aceasta au fost ce(a) desăvârșită atatornică hotărâre a sa ca și mai înainte către Sfânta Episcopie. Pe care danie către bisărică mai ales și pravilele o legiuescu cu deplina statornicie. Și dar spre a ave(a) scrisoarea aceasta deplina credință și tărie să adeverește de la Divan.

1822 iuni(e)27

<ss>

<ss>

<ss>

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 130, Original, difolio, f. 3.

-1822 iulie 9. – *Ecaterina Gafencu adaugă la dania moșiei Dolheni către Episcopie și o moară, pa care a omis să o treacă atunci în scrisoare, rugând să i se dea o chiliuță în apropierea Episcopiei.*

Cu fiască plecăciune închinându-mă sărut driapta blagoslovitoare Preaosv(inției) V(oastre)

Măcar că în danie ce am făcut mai înainte la Sfânta Episcopie Hușii sunt cuprinsă cu moșie me(a) Dolhenii și alte hlize, dar împreună am și o moară care aceasta am uitat a să pomeni atunci. Deci acum dar cu amăruntul binosocotindu-mă împreună cu moșie Dolhenii și alte hlize ce mai am toate împreună cu moara cu toată voința și dorința sufletului meu le afierosesc Sfintei Episc(o)pii spre vecinica pomenire(a) me(a) și a soțului meu.

Pentru care și rog pe Preaosv(inția) V(oastră) să porunciți a să rândui un vec(h)il pe cineva spre strângere(a) veniturilor de pa această moșie și din moară.

Iar pentru mine aflându-mă la slăbăciune(a) bătrâneților, mă rog să fie punere la cale să mi să găsească o c(h)iliuță de se va pute(a) în ogradă sau afară în pre(a)jma Episc(o)pi(ei) să fie cu apropiere pentru biserică și pentru hrana ce(a) de toate zilele cât voi mai fi în viață, cât s-a pute(a) mai în grabă, căci acum după D(u)mnezău nicăeri nici un razăm și nădejde nu am, decât numai la Preaosv(inția) V(oastră),

1822 iuli(e) 9

fiind

A Preaosvinției Voastre

Pre(a) plecată fiică sufletească și slugă

Eu Ecaterina Gafinceasă neștiind carte mi-am pus numele și inelul meu

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 131, Original, filigran, pecete inelară în tuș.

-1822 noiembrie 23. – *Ecaterina Gafencu pităreas roagă Episcopul Hușilor: întâi să îngrijească ca cei șase scutelnici ce îi are să nu fie supărați de isprăvnicie și al doilea să ia măsuri ca să-și câștige dreptatea în pricina ce are cu medelnicerul Gheorghe Vasiliu pentru moșia Andrieștii și moara de pe Dolheni.*

Cu fiască plecăciune înc(h)inându-mă sărut driaptă blagoslovitoare Preaosv(inției) V(oastre)

Întâi rog stăpâniască bunătate(a) Preaosv(inție) să economisăți pentru șasă oameni ce-i am scutelnici spre a rămâne nesupărare de cătră cinst(ita) isprăvnic(e) ca să-mi poată căuta de bătrâneți și slăbiciunili în cari mă aflui.

Al doile, înștiințez Preaosvinției voastre că moșie Dolhenii ce iaste afierosită dani(e) Svintei Episcop(ii) fiind vândută med(e)l(nicerului) G(h)eorg(h)ie Vasiliu cu

contract carecare se împlinește la Sf(ântul) G(h)eorg(h)ie viitoriu, afară de alte hliză ce mai iaste pe moșia Andrieștii ce tot la Sf(ânta) Episc(o)p(i)i este dată și dum(nea)lui med(e)l(nicerul) G(h)eorg(h)ie măcar că Andrieștii nu-i sânt vânduți prin contract ce are, dar dijmurili ce au (i)eșit de pe Andriești m(i)-au luat și m(i)-au amestecat într-a Roșiecilor, după cum vă va pliforisi mai pre larg pri(n) viu cuvânt un Ioniță Blanariul ce iaste și el răzăș pe Andriești, care acum să află la Eș stând în giudecată pentru Andriești și mă rog ca să n(e) agiutați la dreptate(a) ce va ave(a). Osăbit med(e)l(nicerul) G(h)eorg(h)ie s-au fost făgăduit că va tocmi moara ce este pe Dolheni și va face și ezătura iazului mai sănătoasă și acum nici ezătura nu o tocmește, nici moara. Au rămas să se strice moara și iazul dacă nu va tocmi ezătura și măcar că moara nu este cu dreptate s-o stăpânească, nici o dată n-au fost vândută cu moșia, dar zicând că îi va purta de grijă meremetisind ezătura bine și la moară orice va trebui va face și va purta de grijă și la biserică m-am măgulit și i-am dat-o în cumpărare împreună cu moșie. Acum numai că la biserică nemică nu agiută dar și moara au lăsat-o în pro(a)stă stare pentru care pe (...) a înștiința Preaosv(inția) V(oastră) și mă rog supuneți(i) la cale precum va fi mai bine spre a nu rămâne acest lucru să se strice de istov din pricina dum(isa)le med(e)l(nicerului).

1822 noem(brie) 23

A preaosv(inției) V(oastre) pre(a) plecată fiică suf(letească)

Ecaterina Gafencu pit(ăreasă) am pus inelul meu

D.A.N.I. C., F.E.H., XXIV /132, Original, filigran, pecete inelară în tuș.

- 1823 martie 2. – *Ecaterina Gafencu pităreasa se roagă domnului ca, după ce moșia sa Dolhenii din ținutul Fălciului, fusese dăruită Episcopiei, apoi trecută sub epitropia spătarului Ioan Costachi, apoi iar întoarsă Episcopiei, să o dea acum definitiv, iar postelnicului (acum) Ioan Costachi, venit de peste Prut unde se mutase după ultimele întâmplări.*

Prea înălțați Doamni !

Răpos(atul) bărbatul meu pit(arul) Ioniță(ă) Gafencu încă în viață fiind, ne-am unit amândoi întru cuget și întru aplecari și făcând diiață pentru moșiile noastre, Dolhenii și alte săliști alăturați cu aceasta, carii acu sânt mii(e) clironomii părințăști și strămoșăști, le-am dat toate supt epitropia Sfintii Episcopii Huși cu îndatoriri ca Sfânta Episcopii să poartă de grijă atât pentru sufletul bărbatului cât și pentru celi trebuincioasă mii, cât voi mai fi în viață, cum și toată acareturile ce sânt pe moșii să le întăreasacă și să le sporească. După săvârșire(a) bărbatului meu din viață în urmă, cunoscându-mă că Sfânta Episcopii nici o purtare de grijă nu ari pentru îndatoririle mai sus cuprinsă și mai ales văzând că și toate acareturile să răsăpăsc, în vreme(a) domnului Calimah au făcut ceriri ca să s(e) rădici această epitropii(e) de asupra Sfintei Episcopii și să s(e)facă de veci epitropi pe dumis(a)le post(e)lnic(ul) Ioan Costac(h)i, fiind atunce(a) spătar. Am fost rânduită în cercetare(a) divanului și găsându-să cu cale de cătră dumn(ea)lor veliții boeri a vremii de atunce(a) cer(...) prin carte de giudecată ci mi s-au dat s-au făcut pe dum(isa)le Ioan Costac(h)i de veciu, atât dum(nea)lui cât și

clironomii dumis(ale), după cari i-am făcut și diată, întărindu-se giudecata dum(nea)lor veliților boeri și de cătră domnul Calimah prin însămnată carte gospod, și tot trebuincios(ul) agiutor și purtare de grijă întru toată **nemulțămire(a)** me(a) am cunoscut de la dum(nea)lui post(elni)c(ul) c(h)eltuind de la dumis(a)le piste zăci mii **lei** întâmpinare nevoilor mele și sporire acareturilor de pi moșii. Dar fiind că acum în vremea întâmplărilor trecute dum(i)s(a)le post(elni)c(u)l s-au dus piste Prut și eu nevoind a mă duci am rămas la locul meu și după multe vorbi ci au și eșit de la unii că dum(nea)l(u)i post(elni)c(ul) au hotărât să nu mai treacă în iastă parte, de la alții că s-ar fi săvârșit din viață acolo, văzându-mă găsătă în adâncimile bătrâneților m-am îngrijât pentru săvârșire(a) me(a) și cugetând ca să-mi pui la cali zile de cuviință m-am dat prin știre(a) divanului iarăș(i) supt epitropii(a) Sfintii Episcopii.

Acum dar fiind că dumis(a)le post(elni)c(u)l Ioan au venit de peste Prut cu toată statornicia dumis(a)le aice(a), de la carile precum arăt mai sus am cunoscut îndestulă purtare de grijă cu toată mulțămire(a) me(a) și au întâmpinat și nevoile meli cu atâta sumă de bani și esti și hotărât epitrop de veciu atât eum(i)s(a)le cât și clironomii dumis(ale). Mă rog înălțimii tale ca să fiu pusă la cale de a rămâne tot supt epitropia dumis(ale) post(elni)c(ului) în cuprindere(a) hotărârii date de la domnul Calimah, și scrisoare(a) aceea ci s-au dat Sfintii Episcopii de epitropii acum în vreme(a) întâmplărilor să s(e) ei înapoi și să rămâi ca o hârtii albă și de cătră înălțime(a) ta mărit(e) ca să s(e) întărească epitropia dumis(ale) post(elni)c(ului) di veciu. Și va fi înălțimii tale vecinică pomenire.

Pre plecată la mila înălțimii tale

<ss> Ecaterina Gafinco pit(re)a(s)ă)

Dum(nea)l(ui) vel logofăt cercetând va face celi de cuviință.

<ss>

(1)823 mart(ie) 2

Cătră cinst(it) Preosfinție sa kir Meletii episcop Sfintei Episcopii Hușii.

Pre larg pe cum pliroforosi Preosfinție ta arătare în cerirea numitei jăluit(oa)r(e). deci Preosfinția ta vei binevoi a trimeti (...) răspunsu(l) aice cum urmiază adivărul aceștii pricini și de nu are Sfânta Episcopii vreun cuvânt de răspuns înpotrivă spre a să ști ce să urmare să s(e) păzască asupra cererii numitei jăluitoare.

<ss> (...) vel logofăt

1823

mart(ie) 14

D.A.N.I.C., F.E.H., XXIV / 133, Copia jalbei, rezoluția vorniciei și a logofeției din 14 martie 1823 în original.

BIȘERICA DE LEMN DIN SATUL CĂPUȘNENI, JUDEȚUL VASLUI

Gheorghe Baci

Cuvinte cheie: biserică de lemn, sat Căpușneni, parohia Orgoiești, plan triconc, schit închinat mănăstirii Neamț la 1792.

Mots-clés: église en bois, Căpușneni village, paroisse Orgoiești, plan de conqués, monastère de Neamț hermitage dédié à 1792.

Résumé:

À la fin du XVIIIe siècle, sur le propriété qu'elle détenait du domaine d'Orgoiești, propriété héritée de son premier conjoint, Safta Bogdan a fait élever l'hermitage d'Orgoiești Noi, qui, en 1860, s'est vu disparaître sous le prince Al. I. Cuza. De cet hermitage il ne reste peu que l'église en bois, ayant le patron du Saint Hierarque Nicolae, destinée aux habitants des villages Căpușneni et Fundu Văii. Par ses éléments décoratifs, qui ornent son extérieur, par la valeur artistique de sa catapetasma et de ses icônes, l'église de Căpușneni compte parmi les lieux de culte les plus importants de l'évêché de Huși. Malgré cela, elle est tombée dans un état de dégradation qui impose l'intervention rapide des institutions habilitées.

Aflat la circa 25 km sud-vest de orașul Vaslui, satul Căpușneni se numără printre cele cinci sate ce alcătuiesc comuna Lipovăț. Este un sat tânăr, începuturile existenței sale plasându-se în timpul domniei lui Al. I. Cuza. În cadrul comunei Lipovăț, este situat în parte de sud-vest, pe valea pâraului Horăiața, la o distanță de circa 3,5 km (spre sud) față de locul din care pornește această vale.

Acolo unde astăzi se află extremitatea sud-vestică a satului Căpușneni, în 1792, spătareasa Safta Bogdan a ctitorit un schit, cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae, pe care l-a închinat mănăstirii Neamț. În documentele vremii, unele provenind chiar de la ctitora Safta Bogdan, schitul era numit Neagomireștii Noi sau, cel mai adesea, Orgoieștii Noi, de la numele moșiei Orgoiești, moșie din care soțul ctitorei moștenise două părți (doi bătrâni) desemnate cu numele de Neagomirești, spre a le distinge de restul moșiei aflat în stăpânirea răzeșilor din satul Orgoiești. În 1860, în timpul domniei lui Al. I. Cuza, schitul Orgoieștii Noi a fost desființat, iar pe partea de moșie aflată în jurul său a fost întemeiat satul Căpușneni și au fost împrăștiți locuitorii săi, în timp ce pădurea a trecut în proprietatea statului.¹ Din fostul schit al Saftai Bogdan a mai rămas doar biserica din lemn, cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae, ce servește ca biserică de mir locuitorilor din satele Căpușneni și Fundu Văii, în cadrul parohiei Orgoiești.

Aidoma celor mai numeroase biserici din Moldova, biserica din Căpușneni ilustrează influența pe care Bizanțul a exercitat-o asupra formei bisericilor românești,

¹ Schitului Orgoieștii Noi, despre care am găsit numeroase informații în Arhivele Statului din Iași și București, i-am consacrat o carte aflată încă în lucru.

influență dovedită de „absidele laterale ale naosului care împreună cu absida altarului alcătuiesc așa zisul plan trilobat sau triconc”.² A fost edificată pe o temelie din piatră legată cu mortar, tencuiala ce o acoperă în prezent fiind de dată mult mai recentă, peste care au fost așezate 16 rânduri de bârne din stejar, dispuse orizontal, „încheiate în unghiuri drepte la colțuri și în pană la abside”.³ Bârnelor, late de 24-25 cm, au fost străpunse, din loc în loc, de găuri făcute cu burghiul, probabil pentru a împiedica crăparea lemnului, insuficient de uscat în momentul folosirii sale. Ulterior, pentru a împiedica formarea curentului de aer în interiorul bisericii, găurile au fost obturate prin folosirea unor cepuri de lemn.

Prima bârnă, de la baza bisericii, a fost decorată cu un brâu de denticuli, lat de 10 cm, ce înconjoară întregul edificiu. Peste cea de-a 6-a bârnă sunt amplasate cele cinci ferestre: câte una de fiecare parte a pronaosului și câte una în fiecare din cele trei abside ale bisericii. Ferestrele, late de circa 50 cm și înalte de circa 100 cm, sunt prevăzute cu câte un grilaj metalic, împodobit cu niște elemente decorative, alcătuit din două bare verticale ce intersectează patru bare orizontale. Ancadramentul fiecărei ferestre este alcătuit din motive vegetale, realizat în tehnica reliefului înalt (motivul vrejului din care pornesc crenguțe cu muguri) încadrate între două rânduri de zimți de fereastră.⁴

Pe cea de a 10-a bârnă se află, sculptată în relief, profilul său depășind nivelul bârnei, frânghia răsucită, ce ar reprezenta Sfânta Treime, care, pe anumite porțiuni, cum ar fi absida de pe latura sudică, a fost realizată independent și plasată între bârnele de la nivelul respectiv. Oamentațiile exterioare se încheie la nivelul penultimei bârne pe care meșterii au decorat-o cu un șir de cercuri, cu mijlocul bombat, ce au un diametru de circa 20 cm.

Construită la sfârșitul secolului al XVIII-lea, biserica fostului schit Ogoieștii Noi respectă împărțirea clasică a interiorului – întâlnită în tot spațiul de răspândire a arhitecturii bizantine – în altar, naos, pronaos și pridvor, fiecare compartiment fiind destinat unei anume categorii de credincioși, „potrivit cu rangul sau vrednicia ei în sânul marii familii creștine”.⁵

Pridvorul sau exo-nartexul bisericii era, în trecut, singurul loc în care era îngăduită și prezența necredincioșilor. La mai toate bisericile din Moldova, pridvorul este situat pe latura dinspre sud, fiind deschis sau închis, deasupra sa înălțându-se, de obicei, clopotnița „care apare ca un turnuleț cu balcon sprijinit pe stâlpi și așezat deasupra acoperișului”.⁶ Spre deosebire de acest prototip, pridvorul bisericii de la Căpușneni este situat pe latura dinspre apus, este deschis și nu are acoperiș propriu, fiind cuprins sub acoperișul bisericii. La baza pridvorului (6 m × 2 m) se află un fel de cerdac din lemn pe care se sprijină cei 10 stâlpi din stejar amplasați pe laturile dinspre

² Gh. Balș, *Începuturile arhitecturii bisericesti din Moldova*, Cultura Națională, București, 1925, p. 7.

³ Prof. Dr. Dorinel Ichim, *Biserici din lemn din eparhia Hușilor*, Huși, 2001, p. 79.

⁴ *Ibidem*, pp. 79-80.

⁵ Preot prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 448.

⁶ Gr. Ionescu, *Istoria arhitecturii românești din cele mai vechi timpuri până la 1900*, Editura Capitel, București, 2007, p. 351.

nord, apus și sud. Stâlpii, cu o grosime de 16-18 cm, au capetele inferioare modelate prin cioplire, iar la capetele superioare sunt prevăzuți cu câte un capiteliu de mici dimensiuni pe care se sprijină un ancadrament alcătuit din trei bârne din stejar suprapuse, cea din mijloc fiind, așa cum s-a arătat deja, decorată cu un șir de cercuri cu mijlocul bombat.

Intrarea în pridvor se face printr-o deschidere practică pe latura dinspre vest. Prin anii '70 ai secolului trecut, din inițiativa episcopului de atunci,⁷ laturile dinspre nord și dinspre sud au fost închise cu scânduri dispuse vertical, acțiune ce a avut ca rezultat protejarea pridvorului de efectele ploilor și ale ninsorilor, dar și modificarea, mai puțin benefică, a aspectului inițial. În același sens, amintim și că zelul bine intenționat, dar mai puțin fericit, al unor enoriașe a făcut ca, în prezent, pridvorul să fie acoperit cu vopselele pe care acestea au găsit de cuviință să i le aplice.

Trecerea din pridvor în pronaos, respectiv, în biserică, se face printr-o ușă masivă alcătuită din trei dulapi din stejar, dispuși pe verticală, cu o lățime totală de 112 cm și o înălțime de 225 cm. Tocul ușii, alcătuit tot din trei bucăți de stejar (două verticale și una orizontală) prinse la colțuri în cepuri de lemn, este și el decorat, asemenea ferestrelor cu motivul vrejului, cu ramuri și muguri la capete, plasat între două registre, unul interior alcătuit din romburi și unul exterior alcătuit din zimți de fereastră, în timp ce „în bârna de deasupra a fost decupată o tăietură în arc de cerc, festonată cu un registru de romburi spre exterior”.⁸

Pronaosul, tinda sau anticamera bisericii „era odinioară locul rezervat catehumenilor și penitenților, adică celor de la periferia bisericii” și de aceea iconografia rezervată acestui spațiu trebuia să reprezinte chipuri de „ctitori, voievozi, arhierii, pustnici și călugări”, precum și „scene menite să ne instruiască și să amintească ce este biserica și cum trebuie să stăm în ea”.⁹ Nu stim dacă iconografia pronaosului bisericii schitului Orgoieștii Noi era în conformitate cu canoanele prestabilite deoarece, din vremea respectivă, doar una din icoanele actuale pare să fi supraviețuit, însă vechimea și-a pus din plin amprenta asupra sa, astfel încât ne este greu să ne pronunțăm asupra semnificației sale. Se poate însă afirma că icoanele aflate astăzi în pronaosul bisericii din Capușneni nu prea au legătură cu semnificația acestui compartiment.

De dimensiuni reduse (6 m × 3 m), pronaosul, la fel ca celelalte încăperi ale bisericii, are dușumea din scânduri, tavan orizontal și pereții captușiți cu scânduri dispuse vertical, cu muchia suprapusă. Potrivit părerii prof. dr. Dorinel Ichim, inițial, pereții interiori ar fi fost șipcuiți și tencuiți,¹⁰ la multe din bisericile de lemn din Moldova, acest procediu fiind aplicat și în exterior pentru a le conferi aspectul bisericilor din zid.¹¹ Comunicarea dintre pronaos și naos, pe vremea schitului, era asigurată printr-o deschizătură practică în perețele despărțitor, ușa actuală, în două canaturi și cu geamuri din sticlă, fiind de dată recentă.

⁷ Vasile Macovei, decedat în 1984.

⁸ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 81.

⁹ Ene Braniște, *op. cit.*, p. 449.

¹⁰ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 81.

¹¹ Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 32. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Naosul sau sânul bisericii, locul în care se adună „poporul lui Dumnezeu”, este „încăperea rezervată credincioșilor de ambele sexe, imaginea vieții pământești”¹². Cu o lungime de 7 m și o lățime de 6 m, naosul bisericii de la Căpușneni este prevăzut cu două abside laterale, amplasate exact la jumătatea lungimii sale, ambele de formă pentagonală, cu o deschidere a bazei de 270 cm și o adâncime de 210 cm.

Ca în orice biserică ortodoxă, în naos, înaintea catapetesmei, se află iconostasurele cu icoana hramului, în dreapta, și cu icoana Maicii Domnului, în stânga. Pornind de la afirmația prof. dr. Dorinel Ichim, potrivit căreia iconostatul Maicii Sfinte a fost pictat în 1927, putem presupune că această piesă de mobilier bisericesc este și ea de dată mai recentă, înlocuind, probabil, iconostasul din vremea schitului. Prin comparație, se impune în mod deosebit atenției micul „iconostas pentru icoana hramului, cunoscut și sub numele de proschinitar”, ce este „împodobit cu sculptură executată în tehnica *ajour* pe cele trei fațete de la bază” și are un „chenar cu ornamente din motive în formă de scoică”.¹³ Acestor aprecieri ale prof. dr. Dorinel Ichim adăugăm și admirația noastră pentru cele trei icoane pictate în medalioanele de pe partea frontală și de pe laturile din dreapta și din stânga care impresionează prin coloritul și expresivitatea lor.¹⁴ La fel de prețioase, prin vechimea și valoarea lor artistică, sunt o icoană din anul 1818, reprezentând botezul Mântuitorului, și câteva icoane realizate pe pânză, atârnate pe pereții naosului.

Din centrul tavanului orizontal al naosului se înalță bolta cu baza octogonală, cu o deschidere la bază de circa 2,5 m și cu o înălțime de circa 6 m, ce se prelungește în exterior, deasupra acoperișului bisericii, cu turla din mijloc. De partea superioară a acestei bolți, prevăzută cu nervuri simple, este suspendat candelabrul, probabil cel menționat în inventarele din 1809 și 1828¹⁵.

Catapetasma sau tâmpla, ce desparte spațiul naosului de spațiul altarului, este, în opinia noastră, partea cea mai valoroasă și mai unitară, din punct de vedere artistic, a bisericii Sfântul Nicolae din Căpușneni. Corpul principal al catapetesmei este reprezentat de partea inferioară a acesteia în care sunt practicate ușile ce asigură circulația, celor îngăduiți să facă acest lucru, între naos și altar. În centrul acestui prim registru al catapetesmei, care este și cel mai înalt, se află Sfintele uși sau Ușile împărătești, care, la fel ca în toate bisericile ortodoxe, sunt mai scurte decât cadrul ce le este destinat, spațiul de deasupra lor, ce rămâne descoperit, fiind acoperit cu o perdea „care se trage în lături ori se ridică în sus în momentele rânduite din cursul sfintelor slujbe”. De la această perdea, numită catapetasma în limba greacă (dveră, în limba slavonă, provine denumirea întregului ansamblu ce separă naosul de altar.¹⁶

Realizate în două canaturi, Ușile împărătești, de o frumusețe și o eleganță aparte sunt alcătuite din câte trei medalioane fiecare, dispuse pe verticală, împodobite

¹² Ene Braniște, *op. cit.*, p. 450.

¹³ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 82.

¹⁴ Din păcate, cei ce frecventează biserica din Căpușneni nu pot aprecia valoarea artistică a acestui proschinitar deoarece zelu gospodăresc al unei enoriașe l-a acoperit cu o pânză albă.

¹⁵ Arhivele Statului Iași, Colecția Documente, pachet 374, doc. 64, respectiv 65.

¹⁶ Ene Braniște, *op. cit.*, p. 464.

cu „frunze de arbori orientali, sculptate în lemn”¹⁷ de culoarea aurului. Conform canoanelor, medalioanele din parte superioară reprezintă scena Bunei Vestiri: Sfânta Fecioară pe canatul din dreapta și Sfântul Arhanghel Gavriil pe canatul din stânga, fiecare personaj fiind orientat cu fața către celălalt. Sub icoana Bunei Vestiri, în celelalte patru medalioane de pe Ușile împărătești, sunt pictate chipurile celor patru evangheliști ce au transmis posterității Vestea Bună.

În dreapta Ușilor împărătești se află icoana Mântuitorului, reprezentat șezând pe tron, în ipostază împărătească, iar după ușa diaconească din dreapta se află icoana Sfântului Ierarh Nicolae, ferecată în argint, urmată de icoana Sfintei Ecaterina. În stânga Ușilor împărătești se află icoana Maicii Domnului reprezentată șezând pe tron, cu Pruncul dumnezeiesc în brațe, iar după ușa diaconească din stânga se află icoana Sfinților Trei Ierarhi Grigore, Ioan și Vasile, urmată de icoana Sfintei Varvara. Realizate în maniera școlii rusești de pictură, „cu aureolele suflate în aur, veșmimtele împodobite cu flori policrome și broderii care imită firul de aur”, icoanele Mântuitorului, Sfintei Fecioare, Sfintei Ecaterina, Sfinților Trei Ierarhi și Sfintei Varvara au o valoare artistică deosebită, la fel ca icoana hramului ferecată în argint (cu excepția feței), „în tehnica martelajului, în relief, marcând tronul, veșmimtele și biblia din mână”.¹⁸

Partea superioară a catapetesmei este o ilustrare a abaterilor săvârșite, în unele biserici ortodoxe, de la canoanele statornicite încă din secolul al XVI-lea. Cele mai multe biserici ortodoxe au partea superioară a catapetesmei alcătuită din trei registre orizontale, suprapuse, pe care sunt dispuse icoanele celor douăsprezece praznice împărătești din cursul anului, între care, la mijloc, se află icoana Învierii Domnului (primul registru), icoanele celor doisprezece apostoli, între care se află icoana Mântuitorului (registru median) și icoanele a doisprezece prooroci mari și mici din Vechiul Testament, între care este plasată icoana Maicii Domnului cu pruncul în brațe (registru superior).¹⁹

Spre deosebire de acest tipic, catapeteasma bisericii din Căpușneni cuprinde doar două registre, pe primul dintre acestea fiind etalate opt icoane ce reprezintă prooroci, dispuse de o parte și de alta (patru și patru) a icoanei nefăcute de mână a Mântuitorului (Mahrama), în timp ce pe al doilea registru, încadrând icoana Mântuitorului așezat pe tron și cu coroană pe cap se află opt icoane ce reprezintă apostoli.²⁰

Fiind făcută, probabil, pentru o altă biserică, de dimensiuni mai mari, catapeteasma nu se încadrează perfect în spațiul dintre naos și altar și, din acest motiv, câte două icoane de la extremitățile sale sunt dispuse pe câte o porțiune a pereților ce pornesc dinspre altar spre cele două abside ale naosului. Din aceeași cauză, în tavanul orizontal de deasupra catapetesmei a fost practică o boltă, de formă octogonală, cu o înălțime de circa doi metri, pentru a face loc crucii răstignirii Mântuitorului.

¹⁷ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 82.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ene Braniște, *op. cit.*, pp. 466-467.

²⁰ Identificarea icoanelor de pe cele două registre aparține preotului paroh

Recapitulând, principalele abateri de la modelul catapetesmei clasice ar fi: existența a doar două registre de icoane (în loc de trei) deasupra corpului Ușilor împărătești, inexistența icoanelor praznicelor împărătești și doar opt icoane (în loc de douăsprezece) pe fiecare registru, de o parte și de alta a icoanei împărătești a Mântuitorului. Mai adăugăm că picturile de pe ușile diaconești (Sfântul Arhanghel Gavriil în dreapta și Sfântul Arhanghel Mihail în stânga) și de pe cele două iconostasuri a Maicii Domnului au fost realizate după încetarea existenței schitului.²¹

Altarul, rezervat doar clerului și sfinților slujitori ai tainelor (arhieriei, preoți, diaconi), este „sediul Divinității” simbolizată de Sfânta Masă, este locul „de întâlnire a Divinului cu Umanul, al supranaturalului cu naturalul, hotăr între cer și pământ, poartă spre veșnicie”.²² Amplasat în absida dinspre răsărit, tot de formă pentagonală, care „este întotdeauna mai îngustă decât naosul”, altarul bisericii din Căpușneni nu a dispus de suficient spațiu pentru amenajarea anexelor sale – proscomidia și diaconicul – care, la majoritatea bisericilor, „sunt practicate între catapeteasmă și retragerea absidei altarului”.²³ În consecință, în cazul de față, cele două anexe sunt înlocuite cu două măsute amplasate una pe latura dinspre nord, iar cealaltă pe latura dinspre sud a absidei altarului.

Deoarece atât pereții altarului, cât și tavanul orizontal sunt din lemn, scenele și personajele sfinte, care, potrivit canoanelor statornicite, sunt menite acestui spațiu, nu pot fi reprezentate decât prin icoane atașate pe cele cinci laturi ale absidei. În partea centrală a absidei, pe direcția Mesei Sfinte, se află icoana rastignirii Mântuitorului, pictată pe o cruce din lemn, fixată într-un suport din același material, și icoana Maicii Domnului, care, după aspect, pare a data din vremea schitului și pentru care nu s-a găsit alt loc de expunere decât un jilt rezemat de peretele altarului. De o parte și de alta a celor două icoane se află alte icoane într-o ordine despre care nu garantăm că este în concordanță cu aceea impusă de canoanele iconografiei altarului. Astfel, pe latura din stânga (dinspre nord) a absidei altarului se află icoane ce reprezintă sfinți arhangheli, sfinți martiri, sfinți ierarhi, Săptămâna samaritenilor și Săptămâna mironosițelor; în zona centrală a absidei se află icoane ce reprezintă pe Sfânta Ana, Sfinții Trei Ierarhi, Botezul Domnului, Bunavestire, Săptămâna orbului, Intrarea Domnului în Ierusalim, Aducerea la templu, Tăierea Împrejur, Mahrama, Înălțarea, Schimbarea la față, Săptămâna slăbănogului, ș.a., în timp ce pe latura din dreapta se află icoane ce o reprezintă pe Sfânta Ecaterina și alți sfinți mucenici.²⁴

În legătură cu aceste icoane se impune constatarea că cele mai multe datează din vremea schitului, fiind pictate pe lemn, de către pictori ruși, concluzie spre care ne conduc anii consemnați pe unele dintre ele (1828, 1841), maniera artistică în care au fost realizate și denumirile rusești înscrise pe câteva dintre ele. Având în vedere valoarea artistică și istorică a acestora, considerăm că tratarea lor cu un plus de considerație și de securitate nu ar putea fi decât binevenită.

²¹ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 82.

²² Ene Braniște, *op. cit.*, p. 552.

²³ Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 33.

²⁴ Și în acest caz, identificarea icoanelor aparține preotului paroh.

Tot din vremea schitului, în altar mai există un spălător din piatră cu scurgere directă în pământul de sub acea parte a bisericii. Au dispărut însă antimisul din 1792, dăruit de mitropolitul Iacov Stamate, precum și cele două antimisuri – unul din mătase și unul din in – donate la 13 decembrie 1828 de către mitropolitul Veniamin Costachi, fratele mai mic al celui dintâi ginere al spătăresei Safta Bogdan. Au fost luate de către episcopul Silvestru de la Episcopia Hușilor, care, în 1890, însoțit de Ioan Antonovici, naratorul acestui episod, a vizitat fostul schit Orgoiești pentru a cerceta dacă puteau fi strămutați acolo călugării de la Rafaila și pentru a afla dacă el însuși se putea retrage în acel loc la odihnă, pe timpul verii.²⁵ Au dispărut, de asemenea, toate cărțile vechi care rămăseseră din vremea schitului și, odată cu acestea, și eventualele însemnări făcute de către utilizatorii lor, care, astăzi, ar fi reprezentat surse prețioase de informații.

Nu au dispărut, însă, și se află și astăzi atârdate de pereții altarului, cele trei pomelnice care par a proveni din trei surse diferite. Primul lucru care atrage atenția trăitorului din zilele noastre este faptul că sunt scrise pe niște bucăți de lemn ce au forma fundurilor de mămăligă utilizate de către locuitorii satelor noastre. Unul dintre acestea, pe care aspectul îl recomandă a fi cel mai vechi, este posibil să provină chiar de la ctitora Safta Bogdan. Scris inițial direct pe lemn (30 cm × 18 cm), de către posesorul unui scris foarte îngrijit, specific secolului al XVIII-lea, pomelnicul respectiv a fost refăcut ulterior, probabil din cauza deteriorării textului, prin aplicarea unui strat de hârtie pe care presupunem că a fost transcris textul inițial. Ștersăturile și rupturile pe care le-a suferit după această dată, precum și atracția pe care hârtia a exercitat-o pentru anumite insecte parazite au contribuit la transformarea acestui pomelnic într-un document ce nu poate fi citit decât pe porțiuni foarte mici, care, din păcate, nu prezintă niciun fel de importanță sub aspect informativ.

Cel de al doilea pomelnic, nedatat, ca și cel prezentat deja, de dimensiuni ceva mai mari, se află într-o stare mult mai bună, probabil și datorită faptului ca lemnul a fost vopsit și protejat astfel de acțiunea distructivă a paraziților. În consecință, cu excepția a două porțiuni foarte mici, acest pomelnic, scris tot cu caractere chirilice, poate fi citit fără dificultate, parcurgerea sa edificându-ne asupra faptului că a fost redactat pentru pomenirea *„răposaților robilor lui Dumnezeu, a fericirilor și pururea pomenirilor ctitorilor lacașului acestuia, a părinților și a fraților noștri, a născătorilor (?) și rudeniilor noastre, a celor ce zac aicea și pretutindinia pravoslavnicilor creștini”*.

Cel de al treilea pomelnic, scris tot pe lemn vopsit și nedatat, prezintă și el câteva ștersături, însă acest lucru nu ne împiedică să ne dăm seama că pe o față sunt înscrise monahii, ordonați după rangurile pe care le aveau, trăitori la vremea respectivă în schitul Orgoieștii Noi, iar, pe cealaltă față, sunt consemnați monahii care se săvârșiseră din viață slujind la schitul respectiv.

În ceea ce privește modul de acoperire a bisericilor de lemn, acesta a avut drept model biserica de zid, de la care a preluat bolta de formă cilindrică, realizată din scânduri, peste care era construit acoperișul de șindrilă. În consecință, la aceste

²⁵ I. Antonovici, *Documente de ale fostelor schituri*, Huși, 1929 p. III
<http://www.cimec.ro/> <http://www.muzeulvaslui.ro>

biserici, bolțile sunt vizibile numai din interior, iar acoperișul are pante foarte repezi.²⁶ În secolele XVII – XVIII, ca urmare a diversității sociale a celor care ctitoreau lăcașuri de cult, multe biserici nu se încadrau întrutotul în acest tipar. În plus, „sub înrăurire ucraineană, apare moda turelor multiple așezate în rând”, modă care „în regiunea muntoasă și de dealuri...dăinuiește și azi”.²⁷ În această ultimă categorie se încadrează și biserica de la Căpușneni care posedă trei ture dispuse în linie, de la vest spre est, dintre care prima este falsă, iar a treia are doar dimensiunile necesare pentru a face loc crucii răstignirii de pe coronamentul catapetesmei. Fiecare tură are în vârf câte o sferă mică în care este fixată câte o cruce. În prezent, cele trei ture, asemenea întregului acoperiș, sunt complet îmbracate în tablă, însă este foarte posibil ca, în vremea schitului, învelișul lor și al bisericii să fi fost din șindrilă. Supoziția noastră este susținută de inscripția, realizată cu litere decupate din tablă, aflată pe peretele pridvorului, din care rezultă că acoperișul din tablă a fost pus în anul 1914 de către Ilie Pâslaru. În legătură cu acest locuitor al satului Căpușneni, trebuie să precizăm că el a suportat cheltuiala pentru acoperirea cu tablă a bisericii, nefiind meșterul care a executat lucrarea, așa cum afirmă prof. dr. Dorinel Ichim în lucrarea citată de noi.

Între numeroasele biserici de lemn aflătoare astăzi în Moldova, biserica de la Căpușneni se detașează și prin existența unor însemnări dăltuite în bârnele pereților săi de către monahii ce au viețuit în cadrul acestui lăcaș sau au contribuit la întreținerea sa, prin efectuarea unor reparații sau a unor donații. Astfel, în partea stângă a peretelui ce desparte pridvorul de pronaos se află inscripția „1798 schit Gavria”, inscripție ce l-a determinat pe prof. dr. Dorinel Ichim să afirme că anul 1798 ar reprezenta data la care a fost întemeiat respectivul așezământ monahal, iar Gavria ar fi fost numele inițial al schitului, ambele aserțiuni fiind, după părerea noastră, nefondate. Sub această inscripție se află o altă însemnare, realizată tot cu slove chirilice, cu următorul conținut: „*Meftodie monah, Agape Anohcratos am scris la leat 1807 noiembrie 4*”.²⁸ Celelalte inscripții, tot cu slove chirilice, situate la baza laturilor absidei dinspre sud a bisericii, fiind expuse acțiunii îndelungate a soarelui, a vântului și ploilor, se află într-o stare avansată de degradare, fapt ce sporește dificultatea descifrării lor. În lectura prof. dr. Dorinel Ichim, acestea sunt: „*Epifanie ierodiac 1817*”, „*Doroftei monahul 1828 mai 15*” și „*...schimonah Gherasimul...*”.²⁹

În partea dinspre nord, în dreptul altarului, la nici 20 m de biserică, se află clopotnița care este posibil să conserve forma pe care a avut-o în vremea schitului: pe patru amânari din stejar se sprijină un mic acoperiș de grinzile căruia sunt prinse cele patru clopote de mărimi diferite. În cursul timpului, cei patru amânari au fost schimbați în mai multe rânduri. La sfârșitul primului război mondial au fost schimbați de către Mitriță (Dumitru) Baci, din satul Fundu Văii, ginerele lui Ilie Pâslaru, care, asemenea socrului său, practica negustoria cu lemne. La sfârșitul secolului trecut, amânarii au fost din nou înlocuiți de către Sălică (Vasile) Sulă din Căpușneni, tot

²⁶ Gr. Ionescu, *op. cit.*, p.37

²⁷ Gh. Balș, *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Institut de arte grafice” E. Marvan”, București, 1933, p. 451.

²⁸ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 80.

²⁹ *Ibidem*, pp. 80-81.

atunci făcându-se și podișca din scânduri de pe care se trag clopotele și peretele din scânduri care înconjoară parțial corpul clopotniței.

Pe două din cele patru clopote (cel mai mare și unul din cele mai mici), toate în stare foarte bună, au fost turnate inscripții cu slove chirilice, ambele indicând data fabricației. În 1916, aceste inscripții au fost publicate de către Tudor Pamfile în revista „Miron Costin”. În lectura sa, inscripția de pe clopotul cel mic ar fi: *„Acest clopot s-au făcut de jupan Pătcu Bogdanăsc la biserica lui dum. t. Anul 1806”*, în timp ce inscripția de pe clopotul cel mare, desfășurată pe trei rânduri, ar avea următorul cuprins: *„Acest clopot s-au făcut prin osârdie și cheltuiala ieros(hi)monah Teodor proin nacealnic schitului Orgoiești-noi, hramul Sfântului Nicolae. Teodor Maricaș, Ion Lazar maistr(u) t(urnător) a clopotariu (18)40”*.³⁰

În lectura prof. dr. Dorinel Ichim, inscripțiile de pe clopotele bisericii de la Căpușneni au un conținut puțin diferit pe care îl reproducem în continuare: *„Acest clopot s-au făcut de jupânul Pătcu Bogdănesc la biserica dum(isale) 1806”*, respectiv: *„Acest clopot s-au făcut prin osârdia și cheltuiala Gherasim monah. Teodor Groin schitului Orgoieștii Noi. Hramul Sfântului Nicolae. Teodor Mariciu, Ion Laie, Ion Laedr, Maistru clopotar 1840”*.³¹

Sub acoperișul clopotniței, recent învelit cu tablă nouă,³² se mai află și toaca din lemn cu cele două ciocănele ale sale.

În finalul acestui material ținem să evidențiem faptul că, chiar dacă, prin decorul exterior, prin mobilierul religios și laic, prin valoarea artistică a ușilor altarului, a catapetesmei și a icoanelor sale, se numără printre lăcașurile de frunte ale eparhiei Hușilor,³³ biserica de la Căpușneni se află de mai multă vreme în pericol de moarte. Acoperișul său penetrat de apa ploilor prin mai multe locuri a șubrezit rezistența construcției, amenințând cu prăbușirea bolții situate deasupra naosului. Acest pericol, amânat temporar prin intervenția sătenilor care au fixat o grindă de susținere între capetele dinspre răsărit ale absidelor laterale, precum și deformarea vizibilă suferită de peretele dinspre sud, impun adoptarea unor măsuri neîntârziate pentru refacerea acoperișului și pentru remedierea stricăciunilor produse. Sperăm că dobândirea statutului de monument istoric va fi un argument cu greutate ce va grăbi trecerea la fapte și că, odată restaurată, biserica din Căpușneni va dobândi și un aspect mai îngrijit, corespunzător vechimii și valorii sale, decât cel pe care îl are în prezent.

³⁰ Tudor Pamfile, *Inscripții*, în „Miron Costin”, Bârlad, anul IV, nr. 2, februarie 1916, p. 220.

³¹ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 83.

³² De către Gh. A. Vulpe din Căpușneni, la dorința regretatei sale mame.

³³ Aprecieria aparține prof. dr. Dorinel Ichim, *op. cit.* p. 83.
<http://www.cimtec.ro/> <http://www.muzeuvaslui.ro>

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND SATUL PLOPENI PROPRIETATEA EPISCOPIEI HUȘILOR

Costin Clit

Cuvinte cheie: Episcopia Hușilor, moșia Plopenilor, bolovan de piatră, valea lui Roatăș, fântâna lui Jirebie, movilă.

Key words: Huși Diocese, Plopeni estate, stone boulder, valley of Roatăș, fountain of Jirebie, mound.

Abstract

The documents that we publish reflect some aspects related expecially by estates borders and Plopeni village, local toponymy, but also bringing of foregneirs colonist, from bishops Serafim (before 29 march 1660 – beggining og 1667), Ioan (anterior of 30 january 1667 – beggining og 1674) and Sofronie (before of 31 march 1674 – the end of year 1676.) period.

Înființată în 1598, Episcopia Hușilor beneficiază de dania domnului Ieremia Movilă (1595-1600; 1600-1607) din anii 1602-1604, prin care a „*dat și am miluit a noastră sfântă rugă, ce făcută noao (de) sfântă episcopie Huș(ului), unde este hramul sfinților întru tot lăudașilor apostoli Petru și Pavel cu aceste sate: satul Plopenei și satul Cozăeci și Rășăștii și săliște Crețăștii și Spărieșii, ce sânt la țin(utul) Fălciului*”, iar „*aceste mai sus scrise sate au fost drepte a domnii mele și sunt ascultare la ocolul târgului nostru Hușului*”. În document se mai consemnează: „*Iar hotarul acelor de mai sus numite sate anume Plopenei și Cozăecii și Rășăștii și siliștea Crețăștii și Spărieșii, cărei sânt la țin(u)t(ul) Fălciului și Căcăcenii care sânt la țin(u)t(ul) Lăpușnii și cu mori la Pănăoasa, ce sânt în gârla Prutului și ca să fie hotărâre moșii tuturor, după a lor cele vechi hotară, pe unde din veac au umblat.*”¹ Satul Plopeni a făcut parte din ocolul domnesc al târgului Huși.²

Documentele pe care le publicăm reflectă unele aspecte legate mai ales de hotarele moșiei Plopeni dar și a aducerii de coloniști străini, din timpul Episcopilor Serafim, Ioan și Sofronie. Oferim și informații succinte despre cei trei ierarhi hușeni.

Episcopul Serafim (înainte de 29 martie 1660 – începutul anului 1667), urmează în scaunul episcopal din Rădăuți (înainte de 11 aprilie 1667 – retras după 6 martie 1669).³ Își are metania la mănăstirea Agapia. În documentele vremii apare

¹ *Documente privind istoria României, veacul XVII, A. Moldova, vol. V (1601-1605) (D. I. R.), Editura Academiei, 1952, p. 28-29, document nr. 42, comitet de redacție Ion Ionașcu, I. Lăzărescu-Ionescu, Barbu Câmpianu, Eugen Stănescu, D. Prodan, Mihai Roller, redactor responsabil. Autorii datează documentul între 1602-1604, după componența divanului domnesc; republicat de Costin Clit, *Documente privitoare la începuturile episcopiei Hușilor în Cronica Episcopiei Hușilor*, III, 1997, p. 280-281.*

² Despre satul (cartierul) Plopeni a se vedea Costin Clit, *Biserica „Sfântul Gheorghe” din Huși*, Editura Sfera, Bârlad, 2006, p. 5-20.

³ *Istoria românilor*, vol. V, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 1038-1039.

alături de ceilalți ierarhi ai țării, cum ar fi cele din 6 iunie 1662, alături de mitropolitul Sava, Dosoftei, episcopul Romanului și Teofan, episcopul Rădăuțului,⁴ din 27 noiembrie 1662,⁵ 9 aprilie 1663,⁶ 16 iunie 1663,⁷ 4 septembrie 1665.⁸ La 30 ianuarie 1667 apare ca episcop de Rădăuți, în documentul prin care Misail egumenul și soborul mănăstirii, vând marelui paharnic Apostolachi satul Căpotești din ținutul Vaslui, alături de mitropolitul Ghedeon, episcopul Dosoftei al Romanului și episcopul Ioan de la Huși.⁹

Despre Episcopul Ioan (anterior datei de 30 ianuarie 1667-începutul anului 1674) se credea că și-a început păstoria anterior datei de 11 aprilie 1667,¹⁰ sau în primăvara anului 1667. Episcopul Ioan și-a avut metania la mănăstirea Secu.¹¹ Documentul din 30 ianuarie 1667, menționat mai sus, îl atestă și pe episcopul Ioan din Huși. Episcopul Ioan este atestat în diverse documente alături de ierarhii țării, cum ar fi cele din 4 noiembrie 1667,¹² după 6 noiembrie 1667,¹³ 15 noiembrie 1667,¹⁴ 27 martie 1669,¹⁵ 4 iulie 1671.¹⁶ Trece în scaunul de la Roman (înainte de 31 martie 1674-1685).¹⁷ Este înmormântat lângă biserica mănăstirii Secu. Inscripția de pe mormântul său este de redacție slavonă.¹⁸

Episcopul Sofronie (înainte de 31 martie 1674 - sfârșitul anului 1676) se confruntă cu urmările luptelor din zonă. Nu se știe dacă a murit în Huși s-au a demisionat și nici nu îl întâlnim la o altă eparhie.

Hotarnica din 3 august 1673, a fost publicată recent, fiind folosită copia din colecția Manuscrise, nr. 545, din Arhivele Naționale.¹⁹ Unii autori se folosesc de documentul respectiv în elaborarea studiilor fără a cita sursa, obligație impusă de deontologia profesională, care lipsește din păcate.²⁰

⁴ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, *Acte interne (1661-1690)*, Editura Dosoftei, Iași, 2000, p. 24-26, nr. 26.

⁵ *Ibidem*, p. 36-44, nr. 42.

⁶ *Ibidem*, p. 49-53, nr. 49.

⁷ *Ibidem*, p. 59, nr. 55.

⁸ *Ibidem*, p. 85-90, nr. 90.

⁹ *Ibidem*, p. 134-135, nr. 152.

¹⁰ *Istoria românilor*, V, p. 1039

¹¹ Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor Pagini de istorie*, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1990, p. 60.

¹² Ioan Caproșu, *Documente*, vol. II, p. 158-159, nr. 179.

¹³ *Ibidem*, p. 161-162, nr. 182.

¹⁴ *Ibidem*, p. 163-165, nr. 184.

¹⁵ *Ibidem*, p. 210-212, nr. 241.

¹⁶ *Ibidem*, p. 331-332, nr. 357.

¹⁷ *Istoria românilor*, V, p. 1038.

¹⁸ Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Romanului*, 2008, p. 290.

¹⁹ Costin Clit, *Începuturile bisericii „Sfântul Ioan” din Huși în Studii și articole privind istoria orașului Huși*, vol. II, volum coordonat de Costin Clit și Mihai Rotariu, Editura Sfera, Bârlad, 2009, p. 273-274.

²⁰ Ștefan Plugaru, *Restituiri monografice: comuna Stănilești. Repere toponimice*, în *Lohanul revistă cultural - științifică*, Huși, Anul V, nr. 2 (17), aprilie 2011, p. 39; Același autor preia informații din Costin Clit, *Documente inedite privitoare la moșia Căcăceri, ținutul Lăpușnii în Studii și articole*, vol. II, p. 216 și îl folosește fără a cita, în articolul *Biserica cu hramul „Sfinții Voievozi” din Stănilești în Elanul, Giurcani*, nr. 93, noiembrie 2009, p. 5. Sperăm că aceste practici rușinoase vor dispărea din modul de lucru al domniei sale.

1. - 1662 (7170) aprilie 7, Iași. – Eustratie Dabija voievod împuternicește pe Serafim, episcop de Huși, precum și pe vătămanul său din Plopeni, să cheme oameni străini din Țara Turcească, Leșească, Muntenească, Ungurească, sau „fie ce limbă vor fi” care vor fi scutiți timp de patru ani dacă se vor așeza acolo.

Io Istratie Dabij(a) voevod bjiu mlstiu gpdăr zemli Moldavscoi. Datam cartea domnii mele părintelui și rugătoriului nostru lui Sarafim episcopului de Huș(i) și deregătoriului și vătămanului său din Plopeni ce sântu lângă Huș(i) spre aceia ca să aibă aș c(h)ema oameni streini dintr-alte țări, din țara turcească și din țara leșască și din muntească și din țara ungurească și dintr-alte părți fii ce limbă vor fi. Și dacă vor veni de să vor așeza acolo la acel sat ce mai sus scriem, de la domnia mea vor avea slobozit în 4 an(i) și vor fi în pace de dajdi și de zloți și de lei și de taleri și de galbeni și de orți și de cai de olac și de podvezi și de sulgiu și de untu și de iliș și alte dări și ang(h)erii de toate sântu pre alți mișei în țara domnii mele, nime întru nemic să nu-i învăluiască. Așijderea și voi pârălabi de acel ținut și globnici și olăcari și podvodari și deșugubinari nime întru nemicu nu-i va învălui ca apoi cine va învălui (pre ce) cartea domnii mele bine să știi că acel slujitoriu va fi de certare de la domnia mea. Într-alt c(h)ip nu va fi.

U las vlt 7170 ap(rilie) 7

Sam gpd vami velet

<ss> Istratie Dabija voevod

D.A.N.I.C., F.E.H., LXVII /2, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri, semnătura voievodului, sigiliu inelar octogonal în ceară roșie; D. A. N. I. C., Manuscrise, nr. 545, f. 22v; Mențiune în Melchisedek, Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire, București, 1869, p. 126; Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului, (C. D. M.), vol. III, 1653-1675, București, 1968, p. 181, nr. 791.

2. - 1673 (7183) august 3. – Ioan șoltuzul împreună cu șase pârgari din târgul Hușilor raportează domnului asupra alegerii și stălpirii hotărniciei pe care au făcut-o hotarelor satului Plopeni.

M(i)l(o)stive și luminate do(a)mne să fii mărie domni(e)i tale sănătos. Facem șt(i)re domnii mării tal(e) precum au venit cinstită cartea mării tale la noi să alegem și să stălpim hotarul satului Plopenilor a Svintei Ep(i)sc(o)p(i)i a Huș(i)lor. Deci noi am mersu și am strânsu oameni buni bătrâni târgoveț(i) și megieș(i) de prin pregiur și am stălpit locul despre târgu precum au fostu de v(e)ac, de la casa lui Drăgan din capul săliștii din sus și am pus bolovan. Deacii am purces pe drum în gios până în coada râpii peste Leatea pe din gios de pod în cărarea Roșcăi și am pus bolovan. Deacii am luat cărare(a) în gios până în Reacea peste Reacea pre dial pre din sus de pe drumul cel săpat și am pus bolovan în muc(h)e(a) dialului. Deacii am luat prestele valea lui Ivan în muc(h)e(a) dialului în drum și am pus bolovan. De acolo preste valea lui Dod în movila Păscarilor și iarăși(i) am pus bo(lo)van, din movila Păscarilor în șas în coada Topilelor prin coada Lungului în ung(h)iul stejarului la Pruteț, din sus la adăpătoare(a) vitelor, apoi am mers în gios iar în ung(h)iul stejarului din gios, deacii în Drislovăț în

gura Văilor pre unde au hotărât Toma vornicul pre sămnele dum(isale) am mersu pre din gios. Deacii am luat Drislovățul în sus pân(ă) în fântâna lui J(i)rebie, din fântână am luat costișa la dial în sus în piscul lui Vrabie în movil(ă) unde au pus Toma vornicul piatră, de acolo am mersu în coada râpii Volosenilor și am pus piatră, din coada râpii în dreptu spre soare răsare în costișa văii lui Roatăș, apoi peste vale(a) lui Roatăș în dreptu în costișa despre soare apune într-o moviliță, apoi peste dial unde să înpreună hotarul cu a Spărieților apoi pe dial alătura cu hotarul Cârligaților până deasupra în dial într-o ruptură de pădure din gios de răscruce. Deacii la vale în lacul lui Bivol, din lacul lui Bivol la vali în casa lui Drăgan în săliște de unde am început întâi a hotărî. Noi așa am socotit cu oameni buni pe unde au fost hotarul de v(e)ac și l-am stâlpit. De iasta facem știre mării tale. Să fii măria ta sănătos. O Hs. Amin.

Vlt 7181 av(gust) 3 dni

Ioan șoltuzul cu 6 pârgari

Vorniculde târg

Ion pârcălab

Strătulat pivniceri

G(h)eorg(h)i biv pivnicer

Mai mici robii mării tale Panhilie biv vel stolnic și Caracaș biv sulger facem știre mării tale

Erei Platon

Popa G(h)eorg(h)i

Popa Ioan

Erodiacon Nicanor

Erodiacon Lupașco

Simion Onțul

Beciul

Toader

Macarie

Neculai

D. A. N. I. C., F. E. H., *LXVII* / 3, filigran, 5 sigilii în fum (1 mijlociu și 4 inelare); D. A. N. I. C., F. E. H., *LXIII* / 1-2, Surete de pe hotarnica Plopenilor; D. A. N. I. C., Manuscrise, nr. 545, f. 31, C. D. M., III, 1653-1675, p. 480, nr. 2303; Mențiune în Melchisedek, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, p. 136; Copia din Manuscrise a fost publicată de Costin Clit, *Începuturile bisericii „Sfântul Ioan” din Huși în Studii și articole privind istoria orașului Huși*, vol. II, volum coordonat de Costin Clit și Mihai Rotariu, Editura Sfera, Bârlad, 2009, p. 273-274.

3. - 1673 (7181) august 27, Hotin. – Ștefan Petru voievod, la jalba lui Ioan episcopul de Huși că târgoveții hușeni le împresoară hotarul satului Plopeni, în urma mărturiei hotarnice făcută de Caracaș slugerul și Panhilie stolnic, întărește Episcopiei stăpânirea asupra satului, ales de numiții boieri, împuternicindu-l a lua zeciuială și din vii.

Io Stefan Petru voevod bjiu mlstieu gpdară zemli Moldavscoi. Venitau înaintea noastră și a tot sfatului nostru Svinția sa rugătoriul nostru Ioan episc(o)pul de Huși și mi s-au jăluit cu mare jalobă pre târgoveții de târgu de Huși zicându că le împresură hotarul satului Plopenilor care le iaste ocina Svintei Ep(i)sc(o)pii danie de la domnii cei bătrâni carii au fost mai (înai)nte de noi și au cerșut de la domnie hotarnici ca s(ă) m(e)argă să socotiască și să aliagă hotarul satului Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor precum le scriu diresese cele de danie de la domnii cei bătrâni.

Deci domnia mea și împreună cu tot sfatul nostru după direptate și pre obiceiul țării am socotit și am ales de am dat hotarnici pentru acesta sat pe boiarinii noștri Caracaș sulgeriul și Panhilie stolnicul poruncindu-le într-(a)cest²¹ c(h)ip să m(e)argă și cu oameni bătrâni de bună credință să socotiască și s(ă) aliagă tot hotarul Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor. Deci acești boeri carii mai sus îi însămnăm luând poruncă și învățătură de la domnia mea mărsau la sat la Plopeni și acolo au adunat mulți oameni de frunte și pre diresăle Svintei Ep(i)sc(o)pii ce are de la domnii cei bătrâni carii au dat ocina aceasta la această Svântă rugă și dumnezeiască casă au stătut a socoti împreună cu acei oameni buni și au ales hotarul satului Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor în sămne pe unde au fost de v(e)ac și au ținut Svânta Episc(o)pie. Și după cum au ales și au stălpit făcut-au și mărturie însămnat(ă) cu iscăliturile lor și cu pecete(a) orașului Hușilor și-a altor oameni de frunte carii s-au tâmplat la acest hotar, care mărturie aducându-o la domnia mea văzându-o că iaste de bună credință am socotit și tocma asămene după cum scrie din sămne în sămne așa întdcesta c(h)ip și de la domnia mea am făcut întăritură Svintei Episcopii să s(e) știe de unde să începe hotarul satului Plopenilor, care iată că anume sămnuiză, întâiu să începe de la casa lui Drăgan din capul siliștii din sus unde s-au pus sămnu un bolovan de piatră, deci pre drum în gios până în coada râpii peste Letea ce lovește pe din gios de pod în cărare(a) Roșcăi unde-i sămnu un bolovan. Deci cărarea în gios până în Recea și peste Recea pre dial pre din sus de drumul cel săpat în muc(h)ia dealului unde-i sămnu un bolovan de piatră, de acolo preste valea lui Ivan în muc(h)ia dealului în drum unde-i un bolovan de piatră, de aici preste valea lui Dod în movila Păscarilor unde s-au pus sămnu un bolovan de piatră, deci movila Păscarilor dreptu la șăs în coada Topilelor prin coada Lungului în ung(h)iu! Stejarului la Pruteț din sus la adăpătoarea vitelor, de aici iar în ung(h)iu! Stejarului din gios de acoloa în Drislovăț în gura Văilor pre unde au hotărât Toma vornicul pre sămnele acelea pre din gios. De aici Drislovățul în sus pân(ă) în fântâna lui Jirebie, iar din fântână costișa la dial în sus în piscul lui Vrabie și în movilă unde au pus Toma vornicul piatră, de acolo în coada râpii Volosenilor unde s-au pus piatră, de aici din coada râpii în drept spre soare răsare în costișă văii lui Roatăș, de acoloa peste valea lui Roatăș în dreptu în costișa despre soare apune într-o moviliță, de aici peste peste dial unde să împreună hotarul cu a Spărieților, apoi pe dial alături, alături cu hotarul Cârligaților pân(ă) de(a)supra în dial într-o ruptură de pădure din gios de răscruce, de acolo la vale în lacul lui Bivol, iar din lacul acesta la vale în casa lui Drăgan în săliște, la locul de unde s-au început hotarul dintâiu.

²¹ În text îndcest.

Aşa şi atâta iaste şi cuprinde tot hotarul satului Plopenilor. Pentr-aceea de acmu înainte aşa să ție Svinta Ep(i)scopie cu tot hotarul şi cu tot venitul precum scrie în sămne. Aşjderea vii câte să vor afla în hotarul acestui sat ce scriem mai sus obiceiul de la domnia mea şi dăm voe Svinției s(a)le Ep(i)sc(o)pului să ia de a zecea din vin după cum iaste obiceiul aicea în țară, iar Svinția sa Ep(i)sc(o)pul şi cu alți părinți ce să vor afla petrecători la Svânta Episcopie să aibă a ne pomeni la Svântul jertvălnic pentr(u) ca dup(ă) a noastră şi domnie pre cine va milui Dumnăzău să hie domnu aicea în țara noastră a Moldovei întăritura noastră ce-(a)m dat şi am miluit pre această Svântă şi Dumnezeiască casă să nu o strice. Iar cine să va ispiți a strica Domnul nostru I(i)s(us) H(ri)s(tos) să-l (i)nstreineză de mila sa cea večnică şi hramul ce iaste la această Dumn(e)zeiască casă Sv(i)nții şi D(u)mnezeestii Apostoli ce sântu vorhovnici Petru şi Pavel să-i hie de mare pără la dreptul şi înfricatul giudeţ ce iaste să fie. Sițe pișem i ni da si ne umișaeț pred sim istoi nem listom nașim.

Din Hotin l(e)t(o) 7181 av(gust) dni 27

<ss> Io Stefan Petru Voevod

D. A. N. I. C., F. E. H., LXVII / 4, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri şi pătat, semnătura voievodului, sigiliu inelar, octogonal, în chinovar; Copie în D. A. N. I. C., Manuscrise, nr. 545, f. 32- 33; C. D. M., III, 1653-1675, p. 481, nr. 2310.

4. - 1674 (7182) aprilie 22, Iași. - Dumitrașco Cantacuzino Voievod după plângerea Episcopului Sofronie că satul Plopeni al Episcopiei este împresurat de moșia târgoveților hușeni, rânduind hotarnici ce-au ales moșia satului, întărește Episcopiei stăpânirea deplină asupra acestuia.

Noi Dumitrașco Ca(n)tacuzino Voevod Bojiu Mlstiu Gpdar Zemli Moldavscoi. Vinitau înaintea noastră şi a tot sfatul nostru Svinția sa rugătoriul nostru Sofronie Ep(i)scopul de Huși şi ni s-au jăluit cu mare jalobă pre târgoveții de târgu de Huși, zicându că le înpresoară hotarul satului Plopenilor care le iaste ocina Svintii Ep(i)scopii danie de la domnii cei bătrâni carie au fost mai în(ai)nte de noi şi au cerșutu de la domnia mea hotarnici ca să m(e)argă să socotiască şi să aleagă hotarul satului Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor precum le scriu diresule, cele de danie de la domnii cei bătrâni.

Deci domnia mea şi împreună cu tot sfatul nostru, după direptate şi pre obiceiul țării am socotit şi am ales de am dat hotarnici pentru acesta sat pre boiarii noștri Caracaș sulgeriul şi Panhilie stolnicul poroncindu-le într-acesta c(h)ip să m(e)argă şi cu oameni bătrâni de bună credință să socotiască şi să aliagă tot hotarul Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor. Din acești boiari carii mai sus însămnăm luând în poruncă şi învățătură de la domnia mea mărșau la sat la Plopeni şi acolo au adunat mulți oameni de frunte şi pre diresăle Svintii Episcopii ce are de la domnii cei bătrâni carii au dat ocina aceasta la această Svintă rugă şi dumnezeiască casă au stătut a socoti împreună cu acei oameni buni şi au ales hotarul satului Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor în sămne pe unde au de v(e)ac şi au ținut Svinta Ep(i)scopie. Şi după cum au ales şi au stălpit făcut-au şi mărturie în sămne cu iscăliturile lor şi cu pecete(a) orașului Hușilor şi altor oameni de frunte carii s-au tâmplat la acest hotar, care mărturie aducându-o la domnia mea, văzindu-o că iaste de bună credință am

socotit și tocma asemenea după cum scrie din sămne în sămne așe într-acesta c(h)ip și de la domnia me(a) am făcut întăritură Svintii Ep(i)scopii să știe de unde să începe hotarul satului Plopenilor, care iată că anume sămnează întâiu că începe de la casa lui Drăgan din capul sileștii din sus unde s-au pus sămnu un bolovan de piatră, deci spre drum în gios până în coada râpii peste Letea ce lovește pe din gios de pod în cărarea Roșcăi unde-i sămnu un bolovan de piatră, deci ia cărarea în gios până în Recea și peste Recea pre deal pre din sus de drumul cel săpat în muc(h)ia dealului unde-i sămnu un bolovan de piatră, de acoloa preste valea lui Ivan în muc(h)ea dealului în drum unde-i un bolovan de piatră, deci ia preste valea lui Vodă în movila Păscarilor unde s-au pus sămnu un bolovan de piatră, din movila Păscarilor dreptu la șas în coada Topilelor prin coada Lungului în ung(h)iul Stejarului la Pruteț în sus la adăptoarea vitelor, deci ia în gios iar în ung(h)iul Stejarului, din gios de acolo(a) în Drislovăț în gura Văilor pre unde au hotărât Toma vornicul pre sămnele acelea pre din gios, decii Drislovățul în sus până în fântâna lui Jirebie, iar din fântână costișa la dial în sus în piscul lui Vrabie și în movilă unde au pus Toma vornicul piatră, deacolo în coada râpii Volosenilor unde s-au pus piatră, deci din coada râpii în dreptu spre soare răsare în costișa văii lui Roatăș, de acolo peste valea lui Roatăș în dreptu în costișă despre soare apune într-o moviliță deci ia peste dial unde să înpreună hotarul cu a Spăriaților apoi pe dial alătura cu hotarul Cârligaților până de(a)supra în dial într-o ruptură de pădure din gios de răscruce, deacolea la vale în lacul lui Bivol iar din lacul acesta la vale în casa lui Drăgan în săliști la locul unde s-au început hotarul dintâi.

Așa și atâta iaste și cuprinde tot hotarul satului Plopenilor. Pentr-aceea deacmu înainte așa să ție Svinta Ep(i)scopie cu tot hotarul și cu tot venitul precum scrie în sămne. Așijderea vie câte să vor afla în hotarul acestui sat ce scrie mai sus obici(...) de la domnia mea și dacă-i voe Svinții sale Ep(i)scopului să ia de a zecea din vin după cum iaste obiceiul aicea în țară, iar Svinția sa Episcopul și cu alți părinți ce să vor afla petrecători la Svinta Episcopie să aibă a ne pomeni la Svintul jertvălnic pentr(u) ca dup(ă) a noastră viață și domnie pre cine va milui Dumnăzău să hie domnu aicea în țara noastră a Moldavii întăritura noastră ce-am dat și-(a)m miluit pre această Svintă și Dumn(e)zăiască casă să nu strice. Iar cine să va ispiti a strica Domnul nostru I(i)s(us) H(ri)s(tos) să-l (i)nstreineză de mila sa cea večnică și hramul ce iaste la această Dumn(e)zăiască casă Svinții și D(u)mnăzăeștii Apostoli ce sântu vârhovnici Petre și Pavel să-i fie de mare pără la dreptul și înfricatul giudeț ce iaste să fie. . ... pișet I ni daia ne umișet.....

U las vltot 7182 mța apr(ilie) 22

D. A. N. I. C., F. E. H., LXVII / 5, Original, hârtie dublă, filigran, pecete inelară în chinovar.

5. - 1675 (7184) decembrie 29, Iași. - *Antonie Roset Voievod, jeluindu-i-se Sofronie Episcopul Hușilor, că târgoveșii hușeni calcă cu moșia lor moșia satului Plopeni a Episcopiei după ce a rânduit hotarnici de au hotărnicit aceste moșii, întărește Episcopiei stăpânirea deplină asupra acelu sat. Hotare.*

Io Antonie Ruset Voievod bjiu mlst gpdar zemli Moldavscoi. Venit-au înaintea noastră și a tot svatului nostru Svinția sa părintele și rugătoriul nostru Sofronie

Ep(i)sc(o)pul de Huși și ni s-au jeluit cu mare jalobă pre târgoveții de târg de Huși zicându, că le înpresoară hotarul satului Plopenilor care este ocină Svintei Ep(i)sc(o)puii, danie de la domnii cei bătrâni carii au fost mai (înai)nte de noi și au cerșut de la domnia mia hotarnici ca să m(e)argă să socotiască și să aliagă hotarul satului Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor, precum le scriu dresăle cele de danie de la domnii cei bătrâni.

Deci domnia mia împreună cu tot svatul nostru după dreptate și pre obiceiul fărăi am socotit ș-am ales hotarnici pentru acesta sat pre boiarii noștri Caracaș sulgeriul și Panhilie stolnicul poruncindu-le într-acesta c(h)ip, să m(e)argă și cu oameni bătrâni de bună credință să socotiască și să aleagă tot hotarul Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor. Deci acești boiari carii mai sus însămnăm luându poruncă și învățatură de la domnia mea mârșau la sat la Plopeni ș(i) acolo au adunat mulți oameni de frunte și pe dresăle Svintei mănăstiri Ep(i)sc(o)piei ce are de la domnii cei bătrâni, carii au dat ocina aceasta la această Sv(ă)ntă rugă și dumnezăiască casă, au stăut a socoti împreună cu acei oameni buni ș(i)-au ales hotarul satului Plopenilor despre hotarul târgului Hușilor în sămne pe unde au fost de v(e)aci ș(i)-au ținut Svinta Ep(i)sc(o)pie. Și după cum au ales ș(i)-au stălpit făcutau și mărturie în sămne cu iscăliturile lor și cu peceatea orașului Hușilor ș(i) altor oameni de frunte carii s-au tâmplat la acest hotar, care mărturie aducându-o la domnia mea văzindu-o că iaste de bună credință am socotit și tocma asămenia cum scrie din sămne în sămne așa într-acesta c(h)ip și de la domnia mea am făcut întăritură Sv(i)nteii Ep(i)scopii să știe de unde să înceape hotarul satului Plopianilor.

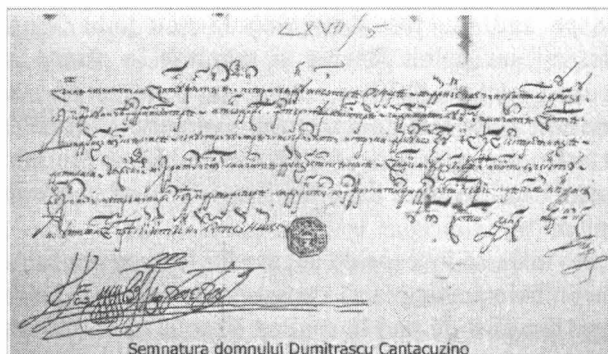
Care iată că anume sămne iaste întâi, să înceape de la casa lui Drăgan din capul seliștei din sus unde s-au pus sămnu un bolovan de piatră, deci pe drum în gios până în coasta râpii peste Letea ce lovește pe din gios de pod în cărarea Roșcăi unde-i sămnu un bolovan de piatră, de acolo peste valea lui Ivan în muc(h)ia dialului în drum unde-i un bolovan de piatră, deci peste valea lui vodă în movila Păscarilor unde s-au pus sămnu un bolovan de piatră, din movila Păscarilor drept la șes în coada Topilelor p(r)in coada Lungului în ung(h)iul Stejarului la Pruteț din sus la adăpătoarea vitelor, de acia în gios iar la ung(h)iul Stejarului din gios de acolia în Drislovăț în gura Văilor pre unde au hotărât Toma vornicul pre sămnele acialia pe din gios, deci ia Drislovățul în sus pân(ă) în fântâna lui Jirebie, iar din fântână costișa la dial în sus în piscul lui Vrabie și în movila unde au pus Toma vornicul piatră, de acolia în coada râpii Volosenilor unde s-au pus piatră, decia din coada râpii în dreptu spre soare răsare în costișa văei lui Ro(a)tăș, de acolo peste valea lui Roatăș în drept în costișă despre soare apune într-o moviliț(ă), deci ia peste dial unde să împreună hotarul cu a Spărieților, apoi pe dial alături cu hotarul Cârligaților pân(ă) de(a)supra în dial într-o ruptură de pădure de pădure din gios de răscruce, de acolo la vale în lacul lui Bivol, iar din lacul acesta la vale în casa lui Drăgan în săliște la locul de unde s-au început hotarul dintâi. Așa și atâta iaste și cuprinde tot hotarul satului Plopilor. Pentr(u) aceia deacmu înainte așa să ție Svinta Ep(i)scopie și de la domnia mea, încă am dat ș(i)-am întărit satul Plopenii ca să fie ocină și moșie Svintei Ep(i)scopii cu tot hotarul și cu tot vinitul pe cum scrie în sămne. Așijderea și vii câte s-or afla în hotarul acestui sat ce scriem mai sus obicinuită de la domnia mea și dacă-i voia Svintii sale Ep(i)scopului să ia de a zăce din vin după cum iaste obiceiul aicea în țară. Iar Svintia sa Ep(i)scopul și

cu alți părinți ce să vor afla petrecători la Svânta Ep(i)scopie să aibă a ne pomeni la Sv(â)ntul jertfe(l)nic. Pentr(u) acea după a noastră viață și domnie pre cine va milui Dumnezeu să hie domnu aicea în țara noastră a Moldavii întăritura noastră ce-am dat ș(i)-am miluit pre-această Svintă și dumnezeiască să nu strice, iar cine să va ispiti a strica, Domnul nostri I(i)s(us) H(ri)s(tos) să-l streineză din mila sa cea večnică și hramul ce iaste la această dumnezeiască casă Svinții și dumnezeștii Apostoli ce sintu vâlhovnici Petru și Pavel să hie de mare pâră la dreptul și înfricatul giudeț ce iaste să fie.

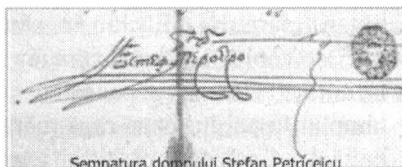
Șițe pișet i ni da sia ne umișaeț.

U las vlt 7184 dec(embrie) 29 dni

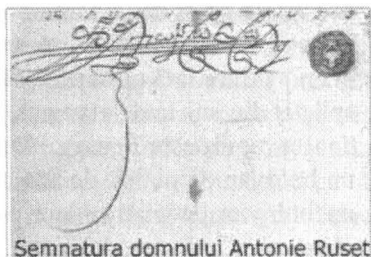
D. A. N. I. C., F. E. H., LXVII / 6, Original, hârtie dublă, filigran, pecete inelară în chinovar; D. A. N. I. C., Manuscrise, nr. 545, f. 33v-35 (are numai vâleatul); Mențione în C. D. M., III, p. 520, nr. 2512.

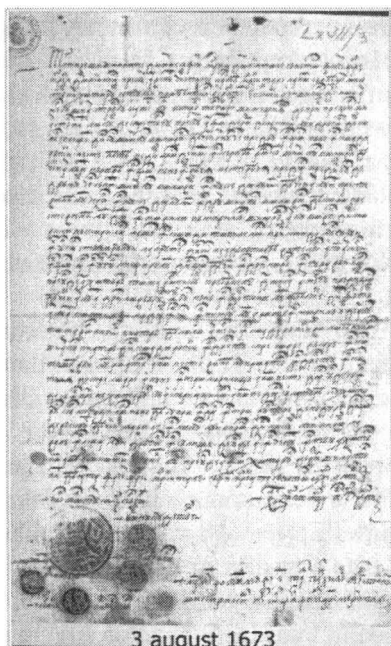
Semnatura domnului Dumitrascu Cantacuzino

Semnatura domnului Stefan Petriceicu

Semnatura domnului Antonie Ruset

3 august 1673

NOI DATE, NOI INTERPRETĂRI PRIVIND MĂNĂSTIRILE DIN ZONA LIPOVĂȚULUI

Viorel Țibuleac

Cuvinte cheie: sat Corbu, mănăstirea Corbu, valea Lipovățului, dealul Orgoiești, dealul Făgădău, moșia Deleni, târgul Vaslui.

Key words: Corbu village, Corbu monastery, Lipovăț valley, Orgoiești hill, Făgădău hill, estate Deleni, fair Vaslui.

Abstract: *New data, new interpretations concerning the monasteries from the area of Lipovăț*

This study, as part of an extensive research referring to the princely detour of Vaslui fair, endorses an interesting space from an archaeological, social, political and ecclesiastical point of view which, unfortunately, is less known. The basis of the documentary evidence of the manor disappeared in this area along with the history, with the Greek monks who owned Lipovăț monastery until the secularisation and, obviously, its archive. The information on Lipovăț is prevalent in many previous meritorious works, in uric documents of the neighbouring villages, with tangential references to the title, in the unfairly dissipated archaeological testimonies, in the many and incomprehensible well hidden local traditions.

Prezentul studiu, parte a unei cercetări mai ample referitoare la ocolul domnesc al târgului Vaslui, vizează un spațiu interesant din punct de vedere arheologic, socio-politic și eclesiastic dar, din păcate, puțin cunoscut. Baza documentară a moșiei a dispărut din zonă odată cu istoria, odată cu călugăriii greci care, până la secularizare, stăpâneau mănăstirea Lipovăț și, evident, arhiva acesteia. Informațiile despre Lipovăț sunt răspândite în multe lucrări meruitoase anterioare, în documente-urice ale satelor învecinate cu titlul de referiri tangențiale, în nedrept de risipitele mărturii arheologice, în multele și de neînțeles de bine ascunsele tradiții locale. Din aceste „cioburi” de informații, urmând exemplul dascălului, fie-i veșnică amintirea, COSTACHE BURAGA: „... iară noi migăbind, am tot strâns floricele smerite și le-am potrivit într-un smoc...”¹, cu respect desăvârșit pentru adevărul istoric dovedit arheologic sau documentar, am încadrat în rigoarea hărții și timpului istoric al Moldovei o schiță geografică și istorică coerentă a acestui areal din fostul ținut (județ) Vaslui. Asocierea (rar întâlnită) a demersurilor unui cercetător științific cu cele ale unui cercetaș militar, a făcut posibilă sesizarea unor aspecte importante pentru înțelegerea realității:

- schimbarea denumirilor multor forme de relief și ale multor detalii de planimetrie din zonă a condus la confuzii în înțelegerea puținelor documente rămase;

¹ Costache Buraga, *Dăinuiri dăneștene*, p. 16.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

- existența unor greșeli de redactare sau traducere a unor documente medievale au generat, la rândul lor, multe confuzii pentru cercetătorii necunoscători direcții ai zonei;

- în zona Lipovățului au existat, la un moment istoric, două situri monastice: mănăstirea Sf. Gheorghe succesoare a dispunerii geografice și patrimoniului mănăstirii Uspenia (denumită și Corbu) și o altă mănăstire al cărui hram nu-l cunoaștem dispusă în partea de vest a actualului sat CORBU, sincronie și diacronie generatoare, la rândul lor, a altor confuzii;

1. REPERELE GEOGRAFICE ALE MOȘIEI LIPOVĂȚ

Folosim în subtitlu acest termen oarecum pretențios, deoarece în documentele medievale termenul de „hotar” putea desemna, funcție de context, suprafața sau granițele unei moșii. Pentru exemplificare prezentăm câteva citate din diferite documente de danie:

- „Iar hotarul acelor sate să le fie hotar lor cu toate hotarele vechi, din toate părțile, pe unde din veac au folosit...”²

- „... Datuiam dumisale, și l-am miluit cu o parte de loc din hotarul târgului nostru Vasluiului să fie hotar satului dumisale Tătărașilor...”³

- „Iar hotarul aceluia sat pe vechiul hotar pe unde din vechi au umblat...”⁴

- „... iar hotarul acelor locuri de ocină ... să fie hotar dinspre toate părțile după acele vechi hotare, pe care au apucat din veac...”⁵

În dezvoltarea subiectului nostru termenul de hotar va desemna exclusiv limitele, granițele. Nu am găsit în documentele studiate „capul sau cheutoarea”⁶ moșiei, ca urmare, vom porni prezentarea hotarului (în mod aleatoriu) din colțul de nord al moșiei: runcul din vârful dealului Timoftei. Din runc hotarul coboară spre sud-est pe creasta dealului Timoftei, trece peste drumul mare (Vaslui-Bârlad) până în partea de sud a Vlamnicului de Deleni; de aici spre nord până la râul Bârlad apoi spre est pe malul acestuia pînă la gura pîrului Secuilor (colțul de est al moșiei); de aici spre nord-vest, peste, drumul mare la „stâlpul Oprii”, de la stâlp spre sud-vest la vârful dealului Osoiu apoi peste drumul Lipovăț-Deleni pe deasupra Bilavăi (valea Ghilahoiiului), respectiv dealurile Ghera și Făgădău până în vârful dealului Orgoieștilor (colțul de sud al moșiei) apoi spre nord-vest pe la est Vlamnicul de Suceveni, până în runcul de pe dealul Coama Porcului, la drumul Poștelor. Acest drum al Poștelor (al turcilor, al puștilor, al lui Ștefan Vodă, al Bogdanei) era o cale de rocadă pentru drumul Vaslui-Bârlad de pe valea Bârladului, folosită în perioade de inundații sau invazii dușmane. Pornea de la gura Smilei, urma valea acesteia până la Bogdănița, trecea peste dealul Racovei, cum am arătat, prin fundătura văii Lipovățului (Chițocului) ajungea în valea Racovei pe care o traversa pe la podul Harapului

² Petronel Zahariuc, Silviu Valeriu, *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa*, p. 177.

³ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 93.

⁴ Iacov Antonovici, *Istoria comunei Bogdana*, p. 34.

⁵ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 73.

⁶ Henri H. Stahl, *Contributii la studiul satelor devălmase românești*, p. 123.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeulvaslui.ro>

(probabil fost al lui Bogdan) din zona Pușcașilor; ajungea apoi la drumul mare în apropiere de Podul Înalt. În locul unde drumul Poștelor traversa dealul Coama Porcului (colțul vestic al moșiei Lipovățului) se reuniau hotarele a cinci moșii: Lipovăț, Suceveni, Bogdana, Vaslui, Bahnari. De aici hotarul Lipovățului se orienta spre nord-est, cobora în gura văii lui Spanache, traversa pâraul Lipovățului și urca la runcul de pe dealul Timoftei. Deoarece, așa cum am arătat, documente interne ale moșiei Lipovăț din care să rezulte hotarele sale nu s-au găsit, am căutat și aflat în documentele moșiilor învecinate puncte de reper și porțiuni de hotar cu care am înscris pe hartă perimetrul prezentat anterior. Demonstrăm veridicitatea rezultatului demersului nostru prezentând în continuare (poate în exces) citate din actele amintite: „... deacelea peste luncă în gios până la Vlamnic, în capul poienii lui Rântunici cea din gios, acolo stîlp, deacelea pen Vlamnic spre apus peste drumul cel mare, acolo stîlp, iar deacelea la deal prin hotarul călugărilor, acolo stîlp, deacelea pe deal în sus la movila lui Vodă și deacelea iar în sus până în drumul lui Toader și acolo stîlpu și deacelea pe drum prin dumbravă, pînă în prihodiște...”⁷

- drumul Făgețelului (prihodiștea n. ns.) prin Dumbravă în gios, din semne în semne, până la drumul lui Toader, pe deal în gios (pînă la) movila Domnească (a lui Vodă n. ns.) și tot dealul în gios până la hotarul Hirșovenilor (Hăoșeștilor n. ns.) ...”⁸

- „...apa Bârladului în gios până în gios de gura pâraului ce se numește al Săcuilor și apoi peste Bârlad, iar din malul Bârladului la movila săpată și de acolo peste luncă și peste drum (drumul mare de la pct. 5 n. ns.)”⁹

- „... puțin mai puțin de stîlpul Oprei, apoi la vârful dealului ce se numește Osoiu ... apoi intră în pădure și apoi dealul prin pădure și peste drumul ce vine de la Deleni la Lipovăț ... pe deasupra Bilavăi (dealul Ghera și dealul Făgădău n. ns.) tocmai la vârful dealul Orgoieștilor și apucă iarăși dealul în pădure la Runcu (runc: porțiune de pădure defrișată n. ns.) ...”¹⁰

- conform unei mărturii hotarnice din 1750 05 aug¹¹, moșia Deleni se învecina cu Lipovățul din zarea dealului Lipovăț până la poiana Șchiopului¹²

- „... rugul dealului pi dincolo de Vlamnic (de Suceveni), erasene (de asemenea n. ns.) a Ghigulesei până la fund și se lovește cu a sfinți tale (egumenul de Lipovăț n. ns.), iar pe dincolo este a me și se lovește cu a sfinții tale (egumenul mănăstirii Lipovăț n. ns.), este a me și se lovește în rugul dealului cu a sfinții tale în cap după cum scrie hotarnica, după cum fugi apa, a sfinției tale merge pe la drumul puștilor¹³ (rugul dealului, cum fuge aoa = creasta topografică n. ns.);

⁷ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 99-100.

⁸ D. R. H., A, Moldova, vol. XXIII, p. 134.

⁹ D. I. R., veacul XV, A, Moldova, p. 167.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Dorinel Ichim, Biserici de lemn din Eparhia Hușilor, p. 123.

¹² Iacov Antonocici, Istoria comunei Bogdana, p. 121.

¹³ *Ibidem*, p. 25.

- ... și de aici am trecut pisti apa Bogdăniî dinspre răsărit și am măsurat din hotarul Negrileștilor în sus ... iarăși trei funii ... și merge hliza la dial până în drumul cel mare unde se hotărăște cu Sucevenii.¹⁴

- ... și merge hliza la deal (est n. ns.) până în drumul cel mare unde se hotărăște cu Sucevenii...¹⁵

- „... până în prihodiște (cărare, trecere aflată în runcul din drumul Timoftei n. ns.). Și de acolia pe prihodiște peste valea Lipovățului (!), la dial prin Codru, pân în zarea dealului în drumul Bogdăniî...”¹⁶

- „.....începădu-se hotarul acelei bucăți de pământ (mănăstirea Corbu 1635 n. ns.) din matca vâei Lipovățului (!) din sus (nord), la deal spre răsărit (astfel de indicație putea desemna direcțiile: N-E, E, S-E n. ns.) și din gura vâei lui Spanache până la drumul Făgețelului (drumul ce pornea din valea Lipovățului, de la râpa lui Alecuț, peste runc, în valea Timofteiului n. ns.)¹⁷

2. POZIȚIA GEOGRAFICĂ A SATULUI LIPOVĂȚ ÎN DIFERITE PERIOADE ISTORICE. PRECIZĂRI PRIVIND DENUMIRILE UNOR FORME DE RELIEF ȘI ALE UNOR DETALII DE PLANIMETRIE

A. DATE ARHEOLOGICE

În zona vetrei actuale a satului s-au descoperit urme de locuire din Hallstatt, secolele IV, XI-XII, XVIII (!). În zona denumită „Coadă Iazului” aflată la aproximativ 1,5 km est de sat s-au descoperit urme de locuire din secolele I, II, V, VI, VII, VIII-XVII (!) precum și urmele unui cimitir din perioada secolelor XVI-XVII (!).¹⁸

Subliniem faptul că perioada finală a existenței cimitirului semnalat și a urmelor de locuire de la Coadă Iazului (secolul XVII) precede apariția vetrei satului pe un loc în care se află și în prezent (secolul XVIII). Dintr-o lucrare a dr. Dorinel Ichim, referitor la biserica de lemn din Lipovăț, aflăm că: „în forma actuală, biserica din Lipovăț poartă însă amprenta unor importante modificări, provenite desigur din secolul al XVIII-lea ...”¹⁹

B. DATE DOCUMENTARE

În uricul târgului Vaslui de la 1491 direcția drumului Deleni-Lipovăț diferă unghiular de direcția drumului actual având aceeași destinație. Drumul actual trece prin obârșia, prin mijlocul văii Bilavei, cel din uric, la enumerarea reperelor hotarnice *precede*, se află mai la est față de valea amintită: „... și apoi drumul prin pădure și

¹⁴ *Ibidem*, p.220.

¹⁵ Iacov Antonovici, *Istoria comunei Bogdana*, p 220.

¹⁶ Iacov Antonovici, *op. cit.*, p. 221.

¹⁷ D. R. H., A, Moldova, vol. XXIII, p. 134.

¹⁸ Ghenuță Coman, *Repertoriul Arheologic al județului Vaslui*, p. 163.

¹⁹ Dorinel Ichim, *Biserici de lemn din Eparhia Husilor*, p. 123.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

peste drumul ce duce de la Deleni la Lipovăț ... și apoi iarăși apucă dealul prin pădure pe deasupra Bilavăi ...”²⁰

Documente hotarnice ale moșiei Tătărași-Bahnari din secolele XVII-XVIII (17 mai 1691, 15 iunie 1693, decembrie 1726, 17 iunie 1768)²¹ desemnează drept valea Lipovățului valea imediat succesivă spre sud față de dealul Racova-Timoftei. Ispisocul lui Vasile Lupu din septembrie 1635²² poziționa, de asemeni, valea Lipovățului la poalele dealului Timoftei. Cele mai sus prezentate se concentrează în câteva concluzii:

a) Vatra Lipovățului s-a situat până la sfârșitul secolului al XVII-lea în zona denumită „Coada Iazului”. La sfârșitul secolului al XVII-lea începutul secolului al XVIII-lea, poate la dorința conducerii mănăstirii Sfântul Gheorghe de a avea satul alături, mult mai probabil pentru a se îndepărta de drumul mare – aflat la nici un kilometru spre est și a se adăposti de frecvențele și devastatoarele manevre în zonă ale turcilor, tătarilor și polonezilor, vatra satului s-a mutat pe pantele sudice ale dealului numit în prezent dealul Mănăstirii. În acea perioadă de război necurmat multe sate de pe valea Bârladului „s-au tras spre codru”, între Vaslui și Bârlad golindu-se valea de localități.

b) Numai dispunerea la locul numit „Coada Iazului” putea justifica acordarea numelui de Lipovăț pârâului care se va numi mai târziu pârâul Chițoc.

c) Mutarea satului a fost însoțită, în mod natural, de mutarea cimitirului și a bisericii aferente, manevră care putea fi însoțită de modificările în structura bisericii semnalate de dr. Dorinel Ichim.

C. PRECIZĂRI PRIVIND DENUMIREA UNOR REPERE GEOGRAFICE

Așa cum arătam la început, multe din toponimele amintite în documentele medievale s-au schimbat sau au fost uitate, împiedicând înțelegerea multor informații. Runcul de pe dealul Timoftei se numește dealul Paiului. Botul de deal aflat la est de dealul Racovei se numește Viile Paiului. Valea dintre dealul Timoftei și dealul Viile Paiului se numește valea Timoftei. Pârâul Lipovăț se numește pârâul Chițoc, după numele satului nou apărut, denumirea valea lui Spanache a fost uitată. Drumul lui Toader enumerat ca reper în toate hotarnicele Bahnarilor (vecinii Lipovățului) este, fără îndoială, drumul care pornește din gura Lipovățului trecând dealul Timoftei spre Vaslui sau spre moara satului de pe râul Bîrlad.²³ Zona indicată documentar „... pre hotarul călugărilor...”²⁴ reprezintă o parte a danieli lui Barnovschi vodă către mănăstirea Lipovăț la 1628 „poiana din Timoftei”,²⁵ teren luat din moșia Bahnari (cu aproximație actuală zonă împădurită de pe dealul Timoftei).

²⁰ Gheorghe Ghibănescu, *op.cit.*, vol. XV, p. 29.

²¹ *Ibidem*, p. 99-100.

²² D.R.H., A, Moldova, vol. XXIII, p. 134.

²³ D. I. R., p. 366-367.

²⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 108-109.

²⁵ *Ibidem*, p. 68.

3. MÎNĂSTIRI, SCHITURI, CTITORI ȘI DANII

Informația inițială asupra problematicei abordate rezultă din coroborarea datelor din actul emis de Miron Barnovschi vodă la 30 iulie 1628²⁶ cu cel emis de Moise Movilă vodă la 5 august 1631,²⁷ în primele zile ale celei de-a doua domnii și constituie baza concentrării informațiilor din alte surse.

La data emiterii actului amintit Miron Barnovschi vodă închina mănăstirii Sfîntul Gheorghe-Zografu de la Sfîntul Munte „o biserică din târgul Vasluiului”, care acea biserică „o a fost întocmit și o au făcut pe ea mănăstire *niște oameni* din Vaslui Cioban sîn Pîntea și Onil și Mihail”. Primii doi ctitori sunt enumerați drept „oameni buni”, martori alături de șoltuzul Nicoară și cei 12 pîrgari din Vaslui la data de 12 mai 1611 și respectiv 20 mai 1611, la vânzarea unor ocini din Prigorcenii.²⁸ Nu este vorba de „boieri ai noștri” nici de „slugi domnești” nici de „cupeți” ci de „unii oameni”. Cei trei făceau parte din acei „oameni săraci” sau „siromahi”, locuitori ai târgurilor care practicau negoțuri ocazionale cu mărfuri valorând de la câteva zeci pînă la zeci de mii de ducăți, fără a avea statutul, organizarea și privilegiile negustorilor. Unor astfel de oameni domnitori ca Ștefan cel Mare le acordau înlesniri vamale, domnitori munteni ca Basarab cel Tânăr sau Vlad Călugărul le apărau drepturile față de orașele din Transilvania. De la șase astfel de oameni săraci Ștefan cel Mare cumpăra la 28 mai 1470²⁹ o vie la Cotnari în valoare totală de 564 de zloți (valoarea catorva sate). Concluzionăm aici că cei trei vasluieni erau capabili economic să ridice o mănăstire. Sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea a marcat, pe plan politic, înlocuirea domnilor din defuncta dinastie maramureșeană cu domni ridicați de boieri, cu acceptul turcilor, din rîndurile lor (17 schimbări de domn între 1608 și 1634). Această situație a creat posibilitatea ca deținătorii de diferite ranguri ai capitalului funciar și, în mod tradițional, ai potențialului ctitoricesc (altfel spus, oastea țării), să fie înlocuiți, în caz, de deținătorii capitalului financiar. Pentru aceștia din urmă actul de ctitorire ar fi reprezentat, în afara indiscutabilului act de pietate, afirmarea poziției economice și sociale. Mănăstirea ridicată de Cioban, Onil și Mihail avea hramul „Adormirea prea sfintei de Dumnezeu și, după data de 30 septembrie 1629 (data ultimei danii atestate documentar) „s-a stricat”. Nu știm dacă au fost factorii geo-climaterici sau economici vinovați de stricare, știm însă că zona Vasluiului a fost permanent lovită de oști și războaie. În anul 1615 are loc un atac al oștilor polone. Profitând de (sau determinând) răscoala boierilor împotriva lui Tomșa, Ecaterina, văduva lui Ieremia, pătrunde în țară cu oștile ginerilor săi Wisniowiecky și Korecky, pentru ridicarea pe tronul Moldovei a fiului său Bogdan (Miron Costin). Un document publicat de Iacov Antonovici (în consonanță cu lucrarea lui Ilie Corfus – Documente referitoare la Istoria României culese din documente poloneze, p. XIV) arată că este vorba de Alexandrel, care, împreună cu Samuel Korecky, atacă Floreștii și Fereștii de la gura Racovei. Ștefan Tomșa înfrînt în bătălia de la Tăutești se

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 72.

²⁸ *Ibidem*, p. 65.

²⁹ *Ibidem*, p. 7.

refugiază în Muntenia lui Radu Vodă de unde trimitea frecvent detașamente de hărțuire care ajungeau până la Bârlad și Vaslui. Cu prilejul, probabil, a respingerii unui astfel de detașament are loc atacul semnalat de Iacov Antonovici, a oștilor lui Samuel Korecky și Alexandru vodă (?) asupra mănăstirii Florești și a satului Ferești de la gura Racovei. Un alt atac polon a avut loc în anul 1626. Respingând ofensiva pe front larg, a tătarilor nemulțumiți de încălcarea tratatului de la Hotin din 1622 oștile polone ajung și la Vaslui. În 1646 episcopul catolic Marco Bandini, în Codex-ul întocmit cu prilejul inspectării bisericilor catolice din Moldova amintește distrugerea bisericii catolice din Vaslui de către polonezii catolici, fapt petrecut cu douăzeci de ani înaintea vizitei sale.³⁰ Nu este un ortodox argument istoric dar considerăm că, este puțin probabil ca Lipovățul, aflat la 6-7 km de zonele atestate documentar, zone supuse atacurilor să fi rămas în afara interesului prădătorilor. Ar fi un al treilea factor care să fi condus la „stricarea” mănăstirii Uspenia, eventual și la dispariția sau scăpătarea primilor ctitori și astfel a apărut nevoia unui alt ctitor. S-a găsit în persoana marelui vornic al Țării de Sus, Lupu Coci, boier bogat și influent, unul din cei mai mari intriganți cunoscuți în istoria Moldovei. A contribuit decisiv la mazilirea lui Moise Movilă la prima domnie în 1630. A condus răscoala boierilor din aprilie 1631 împotriva lui Alexandru vodă Iliăș. A refuzat domnia riscantă oferită de boieri după abdicarea acestuia și a contribuit activ la mazilirea lui Miron Barnovschi din iunie 1631. Scapă cu abilitate de încercarea lui Moise Movilă, venind la a doua domnie, de a-l captura printr-un „comando amiabil de boieri” condus de vornicul Cehan al Țării de Jos și fuge la turci deghizat în negustor. Afând de la domnul muntean adevărata valoare a blâniei Lupului acesta dorea, probabil să-i aplice tratamentul radical cu frânghie și lemn tare recomandat de vlădica Teodosie al Ungro-Vlahiei în cazul boierilor trădători: „... Boierul care va unelti împotriva domnului și a țării, să-l spânzure și să-i facă spânzurătorile cu un cot mai înalte decât ale unor oameni proști”³¹. Cu toate acestea, cu toate că Moise vodă știa că „cinstitul și credinciosul” boier fugăr „îndată ce au mărșu ... la Țarigrad îmbla după domnie”, dând dovadă de un comportament singular în istoria Moldovei, la câteva zile de la venirea în țară întărește daniile primite de mănăstirea acestuia. Mai mult, familia vornicului Lupu rămasă în țară, se va bucura de protecția și bunăvoința domnitorului. Reținem din actul lui Moise vodă amintit: „... care acea sfântă mănăstire ... și o au închinat la sfântul munte Athos, să fie metoh la Zografu ... din avere ce a avut mănăstirea cea veche, unde a fost hramul Adormirei Prea Sfintei de Dumnezeu Născătoare ... și iau pus hram Sf. Gheorghe ... și alte moșii a mănăstirii Corbu și niște loc de vie și cu livezi și cu poene de fânaț și cu țarină de arătură, care acel loc iaste pe pârăul Lipovățului, unde mai înainte se numea mănăstirea Corbu, cu loc de heleșteu....”. Rezultă din actul sus amintit că rezidirea și închinarea noii mănăstiri de la Lipovăț s-a făcut între 30 septembrie 1629 și luna iunie 1631, dată la care ctitorul a fost angrenat în lupta dublă pentru supraviețuire fizică și pentru obținerea tronului Moldovei. Referitor la denumirea mănăstirii Uspenia de la Lipovăț, pentru a lămuri confuziile (mai ales cele legate de o viitoare mănăstire ce va fi ridicată în zonă tot de Vasile Lupu) facem o precizare. O mănăstire putea fi, în

³⁰ Marco Bandini, *Codex*, Editura Presa Bună, Iași, 2006, p. 100.

³¹ *Cronicari munteni*, Editura Tineretului, 1961, p. 79.
<http://www.cimbec.ro> <http://www.muzeuvaslui.ro>

comunicarea uzuală, denumită după hram: Trei Ierarhi, Sfântul Sava, după ctitor: mănăstirea Aron vodă, mănăstirea Barnovschi, după locul de dispunere: mănăstirea Putna, Bistrița, mănăstirea Corbu. În comunicarea curentă dealul din sudul pâraului Corbu a devenit dealul Mănăstirii, mănăstirea s-a numit Corbu, pe pâraul Corbu amintit mai apare, cum arătam, o nouă mănăstire și să încerce un istoric necunosător al zonei să le deslușească doar din documente!

Până în anul 1635 din Lipovăț: Sfântul Gheorghe numită și Zografi mai târziu, în afara „averii” amintite mai primise ca danii următoarele proprietăți:

1. De la Miron Barnovschi Movilă vodă: moară în apa Vasluietului, grădină la fântâna Raiei, loc de prisacă la obârșia Bustei, poiană de fânaș în Timoftei

2. O vie cu livadă și cramă în fața (la sud de) Vasluiului.³²

Ulterior mănăstirea va mai primi alte danii ce vor fi subiectul unei alte lucrări în viitor după ce au generat îndelungate dispute patrimoniale în trecut. Subliniem și faptul că poziționarea mănăstirii pe pâraul Lipovățului nu se referă la „cetatea monahală” ci la poziționarea moșiei față de un curs de apă conform uzanței vremii.

Vornicul Lupu Coci ajuns cu mila Domului și mare nevoială la Stambul „Io Vasile voievod domn Țării Moldovei” s-a dovedit un nenorocos războinic dar un aspru legiutor, un priceput gospodar, un mare om de cultură, un pios și harnic ctitor. Considerând, probabil, că mica ctitorie a vornicului Lupu de la Lipovăț nu se ridică la măreția voievodului Vasile, la anul 1635 poruncește la ridicarea unei „mănăstioare,” un schit, altfel spus la distanță de aproximativ 1,5 km spre nord de prima.

Din 1635 ne parvin două documente: o scrisoare a domnului către logofătul al doilea Racoviță Cehan³³ și al doilea, un act de danie către o mănăstire din Lipovăț³⁴ din care aflăm următoarele date. Domnitorul dorea să ridice în hotarul mănăstirii Sfântul Gheorghe o nouă mănăstire în locul numit „la Corbu”. Dania către noua ctitorie reprezenta partea de nord a moșiei Lipovăț, la data daniei aflată în administrarea târgului Vaslui, dovadă fiind participarea târgoveților la „socotirea” locului. Se stabilea pregătirea materialelor necesare până la venirea iernii, în primăvara următoare! (1636), urmând începerea lucrului. Primul document justifică datarea celui de-al doilea în 1635 (datat mai larg în culegerea de documente), al doilea document certifică zidirea celei de-a doua mănăstiri pe moșia Lipovățului. Un act din 1668 relevă faptul că, până atunci³⁵ noua mănăstire de la Corbu trecuse în stăpânirea mănăstirii Sfântul Gheorghe, iar un alt document, din 1725 semnalează transformarea celei din urmă în metoc al mănăstirii Dobrovăț.³⁶

Subiectul nu este, încă nici pe departe epuizat dar, munca viitoare necesită calificare susținută de mijloace și analize mult mai complexe. Mă refer la verificarea conductelor de apă, mormintelor de la Corbu, a pietrelor prelucrate găsite în temelia de piatră a bisericii de lemn din Lipovăț și în curțile locuitorilor din Corbu și multe altele.

³² Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 68.

³³ *Ibidem*, p. 75.

³⁴ D. R. H., A., Moldova, vol. XXIII, p. 78.

³⁵ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 96.

³⁶ *Ibidem*, p. 133.

SCHITURILE PORCĂREȚ ȘI MĂLINEȘTI DIN JUDEȚUL VASLUI

Costin Clit

Cuvinte cheie: schitul Porcăreț, schitul Mălinești, schit de călugări, catagrafie, suplică, pavecerniță, mitropolit Dosoftei.

Key words: hermitage Porcăreț, hermitage Mălinești, monastery of monks, census, additional, compline, metropolitan Dosoftei.

Abstract

Hermitage Porcăreț was founded by Chireac Popa and Elena, his second wife, which achieved in her monastic life the name of Chiriac Chesarie and Eugenia (Evghenia). Initially the hermitage was monk only, and after Alexandru Ioan Cuza's death it became a nun only. After Alexandru Ioan Cuza's law from 1860 the church of hermitage Porcăreț (today village Stejarul) becomes a chiasm one.

According the customs hermitage Mălinești exist since the time of Ștefan cel Mare voivode (1457-1504), of which figure is present in area, especially by the mental impact of the battle from Podul Înalt (Vaslui). First certain informations are dated from 1762, when it reminded the hermitage Gârceni, identified by historians with the one from Mălinești. The hermitage has a winding evolution, abolished in 1860, it will be re-founded in interwar period, after abolished by communist regime in 1959 and will be re-founded in 1990. Today it has the status of abbey.

Schitul Porcăreț

Polcovnicul Chireac Popa, răzăs din Pungești, a avut trei frați: Cosma, Neculai și Gheorghe. Neculai Popa, plecat peste Prut, în urma neînțelegerilor cu frații săi, își vinde părțile sale beizadelei Șutu, care l-a scos din casă pe polcovnicul Chireac Popa, ce s-a retras în satul Trohan, unde trăiau frații săi Gheorghe și Cosma Popa. Dintre urmașii polcovnicului amintim pe Zoița, fiica cea mai mare, Vasile, în călugărie Natanail. Polcovnicul Chireac Popa pleacă din satul Trohan în Porcăreț, loc răzăsesc ce aparținea răzăsilor din satul Lipova Răzăși și a celor din Odobești. Polcovnicul a cumpărat pământul unor răzeși din Lipova și Odobești, formând o „cătună, un mic săticel numit Porcărețu”. După moartea primei soții, Zoița, se căsătorește cu Elena, căsătorie rămasă fără urmași. Cu Zoița, se pare că a avut trei copii: Zoița, căsătorită cu Constantin Andoni, din satul Cursești Răzeși, Ștefan și Vasile. Biserica din satul Porcăreț a fost ridicată în 1841 de către polcovnicul Chireac Popa și a doua soție Elena, potrivit preotului Ioan Ștefan Popa. Ctitoria celor doi a fost transformată în schit după călugărirea lor, cu numele Chiriac Chesarie și Eugenia (Evghenia). Inițial schitul a fost de călugări, iar după moartea lui Chiriac Chesarie s-a transformat în unul de călugărițe. După moartea lui Chiriac Chesarie biserica schitului este servită de

ieromonahul Natanail, dar neînțelegerile cu Evghenia au dus la reîntoarcerea sa la mănăstirea Neamțului, metania sa.¹

Nicolae Stoicescu plasează originea schitului la începuturile secolului al XIX-lea, amintind documentele din 13 mai 1827, o catagrafie, probabil din 1859, documentele privitoare la desființarea lăcașului monahal și o catagrafie, probabil din 1860.²

Elena se călugărește, probabil, la 3 decembrie 1847, luând numele Eugenia (Evghenia). La 7 martie 1883, Administrația Domeniilor și Pădurilor se adresează Ministerului Cultelor pentru a cere o copie legalizată după ordinul din 3 decembrie 1847, original, al Sfintei Episcopii a Hușilor, pentru trecerea în monahism a decedatei monahii, fostă stareță a schitului Porcărețu. Ordinul amintit nu a fost găsit. În schimb a fost identificat dosarul cu nr. 295 din 1859 în care se regăsesc actele de danie făcute de Chesarie Popescu la 1 februarie 1827. În 1859 la schitul Porcărețu viețuiau: monahia Evg(h)enia, stareță și „proprietăriță”, Aftanasiea schivnica, Serafima monahie, Maftidia monahie, Elisaveta și sora Irina.³

Răspunzând unui chestionar la 7 octombrie 1929, ieromonahul Varahil Ursu consemna: „Biserica cu hramul „Sf. Voievozi” din satul Porcăreț este construită din piatră de Chiriac Chesarie și soția Evghenia în anul 1848. Are 10 ha. pământ din 1864, fără casă.”⁴

Inventarul alcătuit de prefectul districtului Vaslui în 1860, odată cu desființarea schiturilor și mănăstirilor, o arată pe Evg(h)enia Popescu sau C(h)iriac, în vârstă de 95 de ani fiind „proprietara moșiei Porcărețu, a fondat împreună cu soțul ei o biserică și cu învoirea episcopului de Huși au dat numire de schit”. Evg(h)enia s-a călugărit cu ordinul Episcopului de Huși la 3 decembrie 1847.⁵ În catagrafia din 2 iulie 1894, episcopii bisericii Sfinții Voievozi din satul Porcărețu, notau: „Una biserică zidită de cărămidă cu temelie de piatră în stare rea, acoperită cu draniță în atare mediocră, fondată la anul 1841 de către Monahul Chesarie cu clopotniță de lemn (...) la ușa bisericei în stare de cădere. Biserica are opt prăjini loc în jurul ei îngrădită cu gard de nuiele. Asemenea mai are șase fâlcii de pământ dat de legea rurală ce se stăpânește de cler și care e numai loc de arături”.⁶

În suplica din 2 octombrie 1860 monahia Evghenia arată trecerea a 18 ani, deci pe la 1852, de când „prin buna înțelegere cu legiuitorul meu soț de al doilea numit Chiriac Popescu, am clădit o biserică cu patronagiul Sf. Voievozi, pe mica noastră

¹Costin Clit, *Însemnările preotului Ioan Ștefan Popescu privitoare la schitul Porcăreț*, în „Prutul”, Revistă de cultură, Huși, Anul IV, 5 (36), mai 2004, p. 18-19.

²Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 662, respectiv 691, nota 98.

³Costin Clit, *Un document inedit privind schitul Porcărețul din ținutul istoric al Vasluiului*, în „Est”, Revistă de cultură, Vaslui, Serie nouă, septembrie 2002, nr. 5, p. 74-75.

⁴Costin Clit, Mihai Rotariu, *Un chestionar inedit despre bisericile din ținutul istoric al Vasluiului*, Editura Sfera, Bârlad, 2004, p.35.

⁵Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.), Fond Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice- Moldova (F.M.C.I.P.-Moldova), dosar 374/1860, f. 10, respectiv 12v și 23.

⁶Costin Clit, *Un document inedit privind schitul Porcărețul din ținutul istoric al Vasluiului*, p. 74.

părticică de pământ, cu comăndu în hotarul Lipova numită Porcăreşului". Ambii ctitori erau „plecaşi către bătrâneşe”, soţul şi-a înzestrat copii, iar pământul rămas din zestrea avută la legătura cununiei cu Chiriac Popescu, au hotărât să-l hărăzească bisericii, „care după ce vom proimi shima monahicească să mijlocim către Episcopul eparhial ai da intitulaţie cu prounire de schit” cu condiţia „cât vom fi în viaţă măcar unul din noi atât administraţia schitului şi patru bătrâne pe care înainte avusăşăm ca slujnice şi în urmă am primit shima monahicească să să povăţuiască de noi.” În 1860 s-a văzut silită să plătească venitul funciar pe moşia Porcăreşu şi cu produsele realizate de posesorul său sechestrare. Se plânge de posibilitatea trimerii sale şi a slugilor (monahiilor) „cine ştie unde, ca una ce nu are nici o avere”.⁷

În suplica din 17 octombrie 1860 monahia Evghenia, proprietara moşiei Porcăreşu, aminteşte suplica anterioară din 2 octombrie, ambele adresate Ministerului, şi susţine despre ctitoria sa „deşi poartă nume de schitu, însă este dreaptă proprietate a me(a) dovadă la aceasta actele ce păstrează”.⁸

Referatul cu nr. 4851 din 13 mai 1861 evidenţiază dificultăţile de aplicare a legii de desfiinţare a două mănăstiri şi a schiturilor Goroveiul, districtul Dorohoi, Giurgeni, Golgota, Porcăreş, Scânteia şi Agafton.⁹ Aceleaşi dificultăţi le întâlnim şi la 8 martie 1862. Ținutaşii districtului Dorohoi cer print-o suplică nedesfiinţarea schitului Gorovei, aşezat pe proprietatea unui particular recunoscut printr-un hrisov din 1814 drept fondatorul schitului, căruia „i se dă dreptul de proprietate cu îndatorire de a ţine rânduiala bisericească cu servitori călugări” şi unde se păstrează icoana Sfântului Ioan Botezătorul la care se închinău credincioşii din districtele Dorohoi, Botoşani, Suceava şi Roman „chiar şi o mare parte din locuitorii Bucovinei aleargă cu zel şi credinţă ca să-şi capete liniştea sufletului şi vindecarea patimilor”. Ministrul secretar de stat de la departamentul Cultelor este însărcinat cu cercetarea suplicii amintite. „Aceste împrejurări, prin referatul N° 2001 din 3 mart(i)e anul conţinut 1861 s-a supus la cunoştinţa Consiliului de Miniştri, care prin încheierea cuprinsă în jurnalul N° 187, a pus însărcinare antecesorului mei ca să studieze dacă aplicarea legii pentru desfiinţarea schiturilor a motivat în totul sau în parte efecturi neprevăzute sau neaşteptate de zisa lege. Conform acestei încheieri prin referatul N° s-a şi arătat că afară de schitul Gorovei cu 19 monahi şi un venit anual de 489 galbeni, osebit de 202 fălci pământ şi o vie de cinci pogoane pentru a căror împoşeuire s-a înaintat cuvenitele lucrări, numai pentru schiturile Giurgeni, distr(ictul) Roman, Golgota şi Porcăreşul distr(ictul) Vaslui, Scânteia distr(ictul) Putna şi Agaftonul, distr(ictul) Botoşani, s-au mai prezentat greutăţi întru aplicarea legii de desfiinţare ...”, făcându-se referire şi la schiturile Golgota şi Porcăreş. Astfel, în „privirea schitului Porcăreşul monahia Evghenia prin mai multe suplici a cerut a nu se desfiinţa acel schit fiind că este proprietate a ei. Acest schit cu cinci monahii are un venit anual de 127 galbeni”. Antecesorul ministrului secretar de stat pomenit mai sus se pronunţă: „Dovedindu-se că reclamanta monahie este în adevăr proprietară să se urmeze şi în

⁷ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 374 / 1860, f. 50.

⁸ Ibidem, f. 49.

⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 247.

privirea acestui schit precum s-a arătat la art. III de mai sus”(toleranța existenței schitului pe timpul vieții monahiilor viețuitoare).¹⁰

Documentele schiturilor Golgofta și Porcărețu se aflau la epitropul schitului Golgofta, Costachi Cazimir, în 23 ianuarie 1863, dată când este amintită și „*trecerea din viață a monahiei Evghenia Popescu, foasta stăriță și stăpânitoare aceluiaș(i) schit.*”¹¹ Până la 26 martie 1865 documentele desființatului schit Porcărețu nu au putut fi găsite.¹²

Noi suplici sunt înaintate Ministerului la 4 februarie 1861, în care arată impozesuirea moșiei¹³ și domnului la 26 martie 1861.¹⁴ Suplica din 8 august 1861 reflectă sosirea reprezentantului Ministerului, încredințarea Prefecturii pentru monahia Evghenia ca adevărată proprietară, referatul înaintat Consiliului de Miniștri, suplicile prin care și-a exprimat cererea libertății proprietății sale „*și de-am făcut bisărică pe pământul meu, socot că această faptă bună nu-mi va pute(a) numa(i) veni la măsură a mă dezmoșteni de avere(a) me(a)*”.¹⁵

Pentru îndeplinirea ordinului cu nr. 7224, prefectul districtului Vaslui se deplasează la schitul Porcărețu, așa cum reiese din raportul înaintat Ministerului la 1 august 1860.¹⁶

Monahia Evg(h)enia (Ivghenia în unele acte) era în 1860 proprietara a 100 de fălci de pământ din moșia Porcărețu. Deține ca foloase de la schit suma de 700 lei, obținuți din tovărășia cu un Costache Munteanu, împărțirea în jumătate a produselor și o morișcă cu două pietre, susținută prin eforturile sale. Monahia Evg(h)enia locuia în casele sale.¹⁷ Schitul deține în proprietate pe moșia Porcăreț loc de hrană (22 fălci), fânaț (15 fălci), pădure (șase fălci). Numărul locuitorilor de pe moșie se ridică la 23. Moșia este pusă la „*tovărășie*” pentru anul 1860 cu un Costache Munteanu, câștigul ridicându-se la 700 de lei și împărțirea produselor. Contractul de tovărășie expira în aprilie 1861.¹⁸

Schitul deține cinci acarete, cinci chilii, două vite cornute și trei masculi.¹⁹

Personalul schitului este alcătuit în 1860 din: Evg(henia) Popescu sau Chiriac, în vârstă de 95 de ani, Maftidia Vasiliu, în vârstă de 50 de ani, de 20 de ani în schit, Elisabeta Gervan, în vârstă de 50 de ani, de zece ani în schit, Aftanasia Huluba, în vârstă de 60 de ani, de 22 de ani în schit și Serafina Tabace, în vârstă de 70 de ani, de 15 ani în schit.²⁰

Conform legii de desființare a schiturilor din 1860 la schitul Porcărețu urmau să rămână monahiile Evghenia Popescu sau Chiriac, Maftidie Vasilie, Elisaveta

¹⁰ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 764/ 1862, f. 3-4v.

¹¹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 199/ 1858, f. 290.

¹² *Ibidem*, f. 422.

¹³ *Ibidem*, f. 94.

¹⁴ *Ibidem*, f. 139.

¹⁵ *Ibidem*, f. 177.

¹⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/ 1860, f. 1.

¹⁷ *Ibidem*, f. 10.

¹⁸ *Ibidem*, f. 12v, respectiv 23.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 10.

Ghervanu, Aftanasia Hulubă și Serafima Tabacea.²¹ Suplicile prin care monahia Evghenia solicita nedesființarea schitului, proprietatea ei, cele cinci monahii viețuitoare și venitul anual de 127 de galbeni sunt amintite în actele Ministerului Cultelor.²²

Referatul cu nr. 4851 din 13 mai 1861 evidențiază dificultățile de aplicare a legii de desființare a două mănăstiri și a schiturilor Goroveiul, districtul Dorohoi, Giurgeni, Golgota, Porcăreț, Scânteia și Agafton.²³ D. Ghidionescu se pronunță: „*Dovedindu-se că reclamanta monahie este în adevăr proprietară, subscrisul este de socotință ca să se urmeze și în privirea acestui schit precum s-au arătat la art. III de mai sus*”, adică menținerea schitului pe timpul vieții monahiilor, fără puțința de noi călugări.²⁴

Jurnalul Consiliului de Miniștri încheiat în ședința din 26 august 1861, cu nr. 651, arată deliberarea asupra referatului Ministerului Cultelor din 23 august 1861, cu nr. 8423, „*relativ la desființarea contrapt. Pentru posesia moșiei schitului Porcărețu de la distr. Vasluiului, rămasă asupra D-sale Ipatie Gârlea, la licitarea urmată în camera consiliului*”, încuviințat.²⁵ Moșia schitului Porcărețu era impozesuită lui Ipatie Gârlea pe o perioadă de cinci ani, începând cu 23 aprilie 1861.²⁶

După decesul monahiei Evghenia revine ieromonahul Natanail de la mănăstirea Neamțului. Totodată este adusă și monahia Calistina de la desființatul schit Husăni, înmormântată în 1871 în ograda schitului Porcăreț. La 1874 este hirotonit preot Ioan Ștefan Popescu, fiul lui Ștefan Popa, statornicit în Trohan cu locuința, absolvent a trei clase în Seminarul din orașul Huși (1873), căsătorit cu Elena, fiica preotului Ioan Palade din târgușorul Plopana, județul Tutova. Sevește alături de ieromonahul Natanail, până la reîntoarcerea sa la mănăstirea Neamțului, unde va muri în 1884. Partea de pământ a Evgheniei și cea a bunicului său Chesarie Popa, este primită de preotul Ioan Ștefan Popescu. Preotul Ioan Ștefan Popa trăia la 29 martie 1908.²⁷

Biserica deținea în inventarul său din 1894: potir de argint, trei lingurițe de alamă, o steluță de argint și una de bacfon, o copie de alamă, două rânduri procovețe, cinci feloane, șapte epitrahire, trei stihare preotești, trei paftale (una de argint, două de alamă), o pereche naracleie, trei sfeșnice de alamă pe Sfânta Masă, două chivoturi (unul de alamă, altul, de lemn), trei cruci de lemn, o cruce de corn boit, și una de sedef, o cadelniță de alamă veche, o tiplotă de alamă și una de tinichea, un talger de cositor, un discos de argint și unul de cositor, o ladă, un Sfânt Aer „*zugrăvit pe pânză vechiu*”, șapte icoane mari, două icoane mici, un serafim de lemn, un tablou al ctitorilor, două candelor de cositor, una de alamă și două de sticlă, patru sfeșnice mari de lemn cu trei fofeze, două cu câte o fofeză și patru sfeșnice simple, un iconostas de lemn, zece

²¹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/ 1858, f. 100v.

²² Ibidem, f. 123v și 128 v.

²³ Ibidem, f. 247.

²⁴ Ibidem, f. 248.

²⁵ Ibidem, f. 277.

²⁶ Ibidem, f. 278.

²⁷ Costin Clit, *Însemnările preotului Ioan Ștefan Popescu privitoare la schitul Porcăreț*, 18-19.

strane, un analog de lemn, un policantru de lemn poleit în galben, un prapor, un dulap de lemn, o cristelniță de tablă, două clopote. Sunt enumerate și cărțile: *Evanghelie*, Blaj, 1817; *Apostol*, Iași, 1835; *Liturghier*, Iași, 1845; *Penticostar*; *Minei*, 1838; *Triod*; *Octoih*, 1811; *Molifetnic*, 1834; *Psaltire*, 1859; *Ceaslov*, 1797, Iași; *Minei*; *Te Deum*, 1879; *Panahidă*, Buzău, 1860; *Aghiazmatar*, Iași, 1846; *Aghiazmatar*, Iași, 1832; *Octoih mic*, Sibiu, 1855.²⁸

Astăzi la biserica din satul Stejarul (fostul Porcăreț) se păstrează un *Triodion*, tipărit în Buda în timpul împăratului Francisc I și a mitropolitului Ștefan Stratimirovici, Arhiepiscop și mitropolit din Karlowitz, pe care am indentificat însemnarea ieromonahului Natanail: „Să se știe că la anu(l) 1854 april(ie) au fost mare piatră, atât de mare cât și ou(l) cel de găscă și au stricat toți pomii roditori și viile, dobitoace au ucis. Spre știință s-au scris de mine Ioan Temerzan(?), fiul iconomului Teodor Temerzan la anul 1855, s-au scris că m-am și dus la călugărie la Schitul Porcărețu, moșie părintelui Naftanail. 1855 octombrie 20. Ioan.”²⁹

La 7 octombrie 1929 parohia Doagele, comuna Doagele, era formată din satele Porcăreț, Doagele și Valea Hogeii (biserica fostului schit Lipova, astăzi în județul Bacău). Parohia era slujită de ieromonahul Varahil Ursu, numit la 1 noiembrie 1927, ajutat de către dascălul Neculai Melianu.³⁰

Schitul Mălinești

Istoria schitului Mălinești a fost abordată recent de către Sergiu Ștefănescu printr-un articol considerat de către domnia sa drept contribuție,³¹ fără o cunoaștere minimală a bibliografiei dedicate instituției religioase pusă în discuție. Punem în evidență studiul intitulat *Schitul Mălinești (Vaslui)*, semnat de Veniamin Pocitan.³² În paginile revistei „Prutul” am încercat deslușirea trecutului schitului Mălinești prin folosirea unor documente inedite, dar și a bibliografiei aferente.³³ Sergiu Ștefănescu republică articolul din revista „Elanul” aproape cu același titlu și conținut, dar fără nici o contribuție „modestă” și fără să amintească publicarea în paginile revistei „Elanul”, fapt pe care îl considerăm un afront adus cercetării și redactorilor de la revista amintită, care i-au pus la dispoziție paginile publicației.³⁴ În studiul prezent

²⁸ Idem, *Un document inedit privind schitul Porcărețul din ținutul istoric al Vasluiului*, p. 74.

²⁹ Idem, *Însemnări de pe cărți*, în „Gheorghe Ghibănescu”, Revista Catedrei de Științe Socio-Umane, Colegiul Național „Cuza Vodă” Huși, Anul II, nr. 2, martie 2010, p. 19.

³⁰ Costin Clit, Mihai Rotariu, *Un chestionar inedit despre bisericile din ținutul istoric al Vasluiului*, p. 35.

³¹ Sergiu Ștefănescu, *Contribuție la istoricul mănăstirii Mălinești*, în *Elanul*. Revistă de cultură editată de Asociația culturală „Academia Rurală Elanul” și școala „Mihai Ioan Botez” din Giurcani, com. Găgești, jud. Vaslui, Anul X, nr. 72, februarie 2008, p. 4-6.

³² *Buletinul Episcopiei Hușilor*, An X, nr. 2, februarie 1934, p. 10-14; Vezi și pr. Anton Popescu, *Schiturile și mănăstirile din Eparhia Hușilor (VII)* în „Prutul”, Anul II, nr. 9 (18), septembrie 2002, p. 11.

³³ Costin Clit, *Din trecutul schitului Mălinești*, (I), în „Prutul”, An VII, nr. 2 (44), iunie 2008, p. 1 și 7-9; *Din trecutul schitului Mălinești*, (II), în „Prutul”, An VIII, nr. 1(45), ianuarie 2009, p. 1 și 3-8; Vezi și Idem, *Din trecutul schitului Mălinești* în „Cercetări istorice” Revista profesorilor de istorie din județul Vaslui, Vaslui, An II, nr. 4, septembrie 2008, p. 6-8 (text cenzurat de către Marian Bolum).

³⁴ Sergiu Ștefănescu, *Contribuție (modestă) la istoricul mănăstirii Mălinești*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, XXX, vol. I, p. 355-364.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

republicăm materialul din revista „Prutul”, pe care îl întregim cu noi documente inedite depistate de noi în timpul cercetărilor.

Abordarea de față privește direct trecutul schitului Mălinești, fără a parcurge toate etapele necesare elaborării unei monografii, de altfel imposibil de realizat în momentul de față fără noi cercetări arhivistice.

Potrivit tradiției Ștefan cel Mare, pregătind lupta cu otomanii, „ar fi dat de acest schitișor, unde se oploșea un călugăr sihastru, cu numele Mălin. Aici ar fi poposit el trei zile și trei nopți, stând în post și rugăciune, împreună cu toată oastea sa, și făgăduind lui Dumnezeu că, dacă va birui pe păgâni, va înzestra schitul cu moșii și odoare, după obiceiul său. Ieșind la luminiș, începe lupta crâncenă și biruind pe dușman, hărăzește schitului lui Mălin o frumoasă moșie, care înconjură schitul, din toate părțile. După moartea lui Mălin, acest așezământ de credință strămoșească, a luat numele de schitul lui Mălin sau Mălinești.”³⁵

Însemnarea ieromonahului Nicodim Hudici din satul Gârceni din 1762, de pe un *Penticostarion*, tipărit în Iași la 1753, oferă informații despre ctitorul schitului: „Această sfântă carte numită penticostar o am cumpărat cu banii mei, eu ieromonahul Nicodim, ctitorul schitului Gârceni de pe Racova, ținutul Tutovii, fecior lui Antohie Hudici și a Ilincăi și o am dăruit ctitoriei mele, ca să fiu în veci pomenit și iertare păcatelor să capăt, eu și neamul meu. Iar cine ar îndrăzni să o fure sau să o înstreineze de la sfântul locaș să fie neertat de Dumnezeu și de Maica Precista și de cei trei sute optsprezece sfinți părinți de la Nicheea; și de la sfânta biserică să fie lepădat. Ieromonahul Nicodim Hudici ot Gârceni 7270(1762).”³⁶ Dionisie I. Udișteanu așeza începuturile schitului în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.³⁷

Un *Pavecernier*, manuscris realizat de monahul Inochentie Dobrescu, ajunge la schitul Mălinești prin danie sau cumpărătură. Redăm însemnarea din acest manuscris: „Scriu-s-au aceste laude a Prea Sfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria, iprocii, iprocii; în zilele Măriei Sale Constantin Dimitrie Moruzi voevod, păstori bisericii fiind preasfinția sa chirio chir Gavriil(sic). Și este a smeritului și mai mult decât toți păcătos monahul Inochentie Dobrescu din sfânta mănăstire Florești, ce mă aflu acum sub blagoslovenia marelui apostol și evanghelist Ioan Bogoslavul, la schitul Nocului, anul 1785.”³⁸

Schitul beneficiază de daniile unor înalți ierarhi din Muntenia așa cum probează însemnarea făcută pe un *Triodion*, tipărit în București la 1795 de mitropolitul Dosoftei: „Acest triodion l-a dăruit preasfinția sa chirio chir Dosoftei mitropolitul Ungro-Vlahiei, Bisericii cu hramul sfinților mai marilor voievozi, ot Gârceni, de la ținutul Vaslui, spre pomenirea sa și a neamului său, 1796.”³⁹

Biserica schitului a suferit mai multe prefaceri de-a lungul timpului și chiar mutări. A fost lansată ipoteza ridicării schitului în apropiere de vatra satului Gârceni și

³⁵ †Veniamin, *Schitul Mălinești (Vaslui)*, în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, An X, nr.2, februarie 1934, p. 10.

³⁶ Protos. Dionisie Udișteanu, *Schitul Mălinești-Vaslui*, în „Păstorul Tutovei”, 1943, nr. 1-4, p. 45.

³⁷ *Ibidem*, p. 45.

³⁸ *Ibidem*, p. 45.

³⁹ *Ibidem*, p. 45.

mutarea pe locul la *Scaune* (de unde Ștefan cel Mare ar fi condus lupta de pe Valea Racovei și Podul Înalt -sic!) sau Mălinești.⁴⁰ Inscricția (*de fapt o însemnare cu litere chirilice, scrijelate de meșteri*),⁴¹ săpată în lemn deasupra ușii de la intrarea în biserică, atestă refacerea din 1826. Redăm conținutul lacunar al acesteia: *1826 Aprilie 30 Gheorghe i Toader*.⁴² Sinodicul schitului realizat de ieroschimonahul Calinic la 13 martie 1882 face referire la actul de refacere din 1826: „*D. Andrunache Vedre și Palade Vedre, cum și parte din locuitorii răzeși ai satului Gârceni. S-a fundat la 1826, după cum ne probează inscripția ce este deasupra sfântului locaș, sfințindu-se de către protoiereul de Tutova. Aceștia fiind ctitorii, s-au subscris de către subsemnatul călugăr Calinică Vrabie ieroschimonahul și îngrijitorul aceluia schit*.”⁴³ Construirea bisericii din lemn începută la 1826 de răzăși este consemnată și în alte lucrări.⁴⁴ Pentru unii schitul a luat ființă la începutul secolului al XIX-lea.⁴⁵ În catagrafia din 1809 nu apare consemnat schitul Mălinești.⁴⁶

Ieromonahul Iorest este rânduit la 30 octombrie 1830 de ierarhul din Huși pentru sfințirea bisericii de la schitul Mălinești.⁴⁷ Istoricii au datoriat de a cerceta documentele ce sunt inventariate în Fondul Mănăstirea Neamț din Arhivele Centrale pentru a-și aduce o contribuție reală în demersul istoric. Ne întrebăm de ce Sergiu Ștefănescu, care s-a folosit de o lucrare recentă de unde a preluat bibliografia,⁴⁸ în contribuțiile sale nu a sesizat această diferență. Probabil că lucrările de refacere au început la 1826 sau anterior și s-au finisat în 1830 când s-a sfințit lăcașul religios.

Lista cu mănăstirile și schiturile din Moldava, realizată în timpul generalului Pavel Kisseleff, în 1834, anterioară întronării domnitorului Mihail Sturza (1834-1849) înregistrează schitul Mălinești.⁴⁹ În continuare oferim o listă a nacealnicilor schitului, conform informațiilor pe care le deținem până în prezent.

La 3 iulie 1837 este atestat nacealnic al schitului **ieroschimonahul Antonie**.⁵⁰ Redăm însemnarea transcrisă din paginile Mineilor tipărite la 1832 în Mănăstirea

⁴⁰ *Ibidem*, p. 43.

⁴¹ †Veniamin, *op.cit.*, p. 11.

⁴² Protos. Dionisie Udișteanu, *op.cit.* p. 47; †Veniamin, *op. cit.*, p. 11.

⁴³ †Veniamin, *op.cit.*, p. 11.

⁴⁴ George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore G.Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, Stab. grafic J. V. Socecu, București, 1900, vol. III, p. 556; Vezi și Protosinghel Theofil S. Niculescu, *Sfintele monastiri și schituri din România*, Editura Mănăstirea Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002, p. 193.

⁴⁵ *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934*, Tipografia și Librăria George Cerchez, Huși, 1934, p. 41; *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935*, Atelierele Zanet Corlăteanu, Huși, p. 52; *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938*, Tipografia și Librăria George Cerchez, Huși, 1938, p. 56.

⁴⁶ Constantin N. Tomescu, *Știri catagrafice din Biserica Moldovei în 1809*, în *Arhivele Basarabiei*, Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, An III, nr. 2, aprilie-iunie 1931, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1931.

⁴⁷ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 579, nota 16; vezi și p. 552.

⁴⁸ Prof. Dr. Dorinel Ichim, *Biserici de lemn din Eparhia Hușilor*, Editată de Episcopia Hușilor, Huși, 2001, p. 131-136.

⁴⁹ Th. Codrescu, *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. VIII, Tipo-Litografia Buciumul român, Iași, 1886, p. 231-232.

⁵⁰ *D.A.N.I.C.*, Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 6 (vezi anexa).

Neamț: „Această carte ce se cheamă mineiu este cumpărată de dumnealui Costache Vrabie ot Trohanul și o a dăruit sfântului Schit Mălinești - de când s-au legat aceste cărți la anul 1839 martie 11 - unde să prăznuiește hramul sfinților voievozi, pentru pomenirea dumnealui și a soției domniei sale Saveta și a părinților dumisale și a tot neamul lor; cu prețul de șasezeci lei: Prin osârdia sfinției sale părintelui Antonie ieroschimonahul nacialnicul sfântului schit mai sus numit și începătoriu; și cine să va ispiti ca să o fure sau să o înstrăineze sau să se facă stăpân pe dânsa să fie sub blestemul sfinților părinți ai soborului al șaptelea celor a toată lumea din Nicheea și neertat să fie în veacul acesta și în cel viitor. Amin. Unde s-au pus și pecețile sfântului schit dimpreună cu a nacealnicului; pecete și cuniscălitură a mai sus numitului cititor ca să fie în veci cu pomenirea numelui, Costache Vrabie vornicul porții dimpreună cu soția mea Saveta. S-au înapoiat de la legat 1839 Martie 10. Antonie ieroschimonah nacialnicul schitului.”⁵¹ La 25 decembrie 1842 ieroschimonahul Antonie, nacealnicul schitului, este atestat în zăpisiul prin care Simina, fiica Paraschivei, vinde schitului Mălinești partea sa din moșia Gârceni.⁵²

Ieromonahul Atanasie Herea și Ana Agaie suportă cheltuielile confecționării unui chivot din argint, în formă dreptunghiulară, cu baldachin așezat pe patru stâlpi, așa cum reiese din inscripția de pe marginea sa: „Acest sfânt chivot s-au făcut cu toată cheltuiala sfinției sale părintelui ieromonah Atanase Here cu Ana Agaie și s-au afierosit schitului Mălinești, cu hramul sfinții mai mari voievozi, din ținutul Vaslui, 1850 Mai 31”.⁵³

Din 22 iulie 1845 avem zăpisiul prin care Gheorghe Gafincu vinde 3 stâneni de pământ din moșia Gârceni ieroschimonahului Iorest, nacealnicul schitului Mălinești,⁵⁴ atestat și în noiembrie 1845.⁵⁵

La 1847 este atestat **nacealnicul Samoil**.⁵⁶ Comportamentul belicos al pitarului Nicolai Pomană față de bunica sa Jăgâtcea Caterina, căreia îi administrează o corecție, atrage încuviințarea domnului de exilare la una din mănăstirile din Eparhia Hușilor timp de o lună și jumătate, fapt ce reiese din raportul isprăvniciei ținutului Fălciu, nr. 2839, din 13 iunie 1851. Episcopul Meletie Istrate decide ca loc de exil schitul Mălinești.⁵⁷ La moartea ieromonahului Samoil, nacealnicul schitului, din 4 octombrie 1856, se realizează un inventar în care întâlnim și descrierea bisericii: „Biserica schitului se află în fînșă, pe temelie de piatră și părășii ei de lemn de stejar durată; iar pe dinafară căptușită cu scânduri de brad. Deasupra, trei turnuri mici, tot căptușiți cu scânduri de brad. Acoperemântul a toată biserica, a turnurilor și pridvorul este de șândrilă de brad. În vârful turnurilor sunt trei cruci de fier, însă fără lanțuri. Trei ferești de sticlă, cu gratii de fier, precum și la turnurile de sus.”

⁵¹ Protos. Dionisie Udișteanu, *op.cit.*, p. 46.

⁵² D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, 1 / 7 (vezi anexa).

⁵³ Protos. Dionisie Udișteanu, *op.cit.*, p. 47.

⁵⁴ D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, 1 / 10 (vezi anexa).

⁵⁵ D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, 1 / 11 (vezi anexa).

⁵⁶ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 51/1871-1872, f. 14; vezi și †Veniamin, *op.cit.*, p. 12.

⁵⁷ †Veniamin, *op.cit.*, p. 11; vezi și Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 26/1851, f. 1-3, pachet 4.

Clopotnița era construită jumătate din piatră și jumătate din scândură prinsă cu cuie metalice, *acum din nou făcută*, cu trei clopote dintre care unul mare și două mici. În partea estică sunt amplasate trei chilii vechi, iar în partea apuseană o chilie și o cuhne. Mai întâlnim două căsoaie, un grajd din bărne, coșar vechi cu acoperiș din draniță, casele egumenești, construite din nou din vâlătuci, pe temelie din piatră, cu acoperiș din șindrilă, formate din patru chilii despărțite de o sală pe mijloc, podită cu dușumele din fag. Ferestrele sunt prevăzute cu gratii metalice, cu un cerdac în fața lor și un mic antret. O clopotniță de lemn veche și stricată este amplasată în partea nordică. În jurul și pe proprietatea schitului mai întâlnim 11 chilioare în care conviețuiau monahii. Gospodăria schitului este destul de bogată, înzestrată cu uneltele necesare dar și cu un inventar animal, șase boi, trei vaci, trei cai, o mânăză, 20 de stupi, păsări. Schitul deține două metoace, pe moșia Băbușa, ținutul Roman, și Băcești, o proprietate funciară în satul Mărmureni, ținutul Roman (vezi și anexa), cinci firtre de vie, un pogon de viță de vie tânără pe moșia Băbușa. Proprietățile schitului măsoară la moartea nacealnicului Samoil 40 de fâlci.⁵⁸

Ieroschimonahul Samoil, nacealnicul schitului, împreună cu ieroschimonahul Calimah, considerați ctitori, contribuie prin diverse binefaceri la prosperitatea schitului, construiesc un nou acoperiș din șindrilă și ridică clopotnița.⁵⁹

La 1856 în schitul Mălinești viețuiau opt shimonahi, șase monahi și trei frați, deci un total de 17 viețuitori. Episcopia Hușilor numește ca nacealnic pe bătrânul **Lavrentie** care își dă obștescul sfârșit la 12 ianuarie 1857, urmându-i **ieromonahul Calimah Vrabie**, refuzat în 1856, „*om de moșie, înzestrat cu însușirile cerșute și prin a căruia strădanie să mai găsește câte ceva adunătură, pentru zilnica noastră viețuire*”, caracterizare făcută de trei shimonahi în 1856 în demersul susținerii la postul de nacealnic în defavoarea lui Lavrentie ales până la urmă.⁶⁰ Mărturia din 3 februarie 1854 semnată de ieroschimonahul Samoil, schimonahii Dionisii, Melhisedek, Lavrente, monahii Teofil, Nichifor, Vășian, Geronti Iosaf, Geronti și Genadii îl arată pe monahul Kalinic în vârstă de 34 de ani, venit la schit din copilărie.⁶¹ Ieromonahul Samoil, nacealnicul schitului Mălinești, bătrân și slăbit, se adresa la 26 martie 1856 Episcopului: „*Așadar cu voința a totimii soborașului din acest schit dintrai noștri, am ales pe smeritul Kalinic monahul pe care îl voim ca cu agiutorul lui Dumnzău și a Sfinților Marilor Voevoz M(i)h(ail) și Gavriil prin milostivirea Preosfântărilor Voastre Vă rog să binevoiți al hirotonisi preot pe numitul monah care să fie liturghisitor în acest Sfânt Lăcaș și veți avea în veci nesfârșită pomenire.*” Urmează semnătura nacealnicului și a zece viețuitori din schit.⁶²

Calimah Vrabie se află în fruntea schitului până la 1886 (după 1860 în calitate de îngrijitor). Potrivit statisticii realizate la 1859 în schitul Mălinești viețuiau ieromonahul Calimah, nacealnic, schimonahii Ioanichie, Iorest, Nechifor, Ilifterie,

⁵⁸ †Veniamin, *op.cit.*, p. 12

⁵⁹ †Veniamin, *op.cit.*, p. 11

⁶⁰ *Ibidem*, p. 12.

⁶¹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 24/1854, f. 225.

⁶² *Ibidem*, f. 224.

monahii Constandie, Teofil, Kesare, G(h)eronte, frații Petrachi, Vasâli clisiarh și Vasâli.⁶³

Schitul Mălinești este desființat la 1860.⁶⁴ Alexandru Ioan Cuza a decis prin ordonanța domnească din 16 august 1860 desființarea mănăstirilor Doljești și Zagavia, dar și a 31 de schituri din Moldova, măsură urmată de așezarea viețuitorilor pe la alte mănăstiri și transformarea bisericilor în biserici de mir. Averile mănăstirești, administrate de către Ministerul Cultelor prin Casa Centrală a Bisericii, sunt sechestrate.⁶⁵

Raportul revizorului G(h)eorg(h)ie Buță din 31 martie 1859 reliefează revizia executată la „unele schituri ce să ocârmuescu cu titlu chinov ca de sine stătătoare și anume, Pârveștii, Bogdănița, Cârțiabașii, Crucianul, Sămilișoara, ținut Tutovei, Miera și Delenii, Golgofta sau Hușanii, Părcărețul, Mălineștii, ținut Vaslui, Zgura, ținut Fălciu” unde a constatat „că aceste schituri au îndestulă întindere de pământ de hrană, fânațuri și păduri neparchetate, care sânt producătoare de un colosal venit, și să ocârmuesc de cătră niști maice călugărișă, călugări monahi și feșă particularnice sub nume de epitropi, unia orânduși de prea sfinșitul mitropolit, iar alșai de cătră locotenenși de episcopi, încât unia din aceștia își iau de la sâne însușiri, că adecă ar fi din rudenii cu fondatorii unor asămine(a) averi de sute de ani, și prin această nu facu alt decât chip de a ruina și a înștrăina avere(a)ace(a) dată de opșiasca binefacere. / Călugărițele și călugării ce sânt rânduiși ca nacealnici acestor mari fonduri lăsate întregi de dănuitori nu fac alta decât numai ei să folosască de asămine(a) mari venituri. Iar micii ascultători oploșiți pe la aceste schituri ca închinători, trăiesc cu munca mâinilor lor și cerșetorie pe la creștini. Și pentru ca aceste feșă intitulate de nacealnici și nacealnice spre aș(i) pute(a) vini la a lor scop de spiculă, își închipuescu câte o condică de cheltuele și vinituri și fără cuvenitele dovezi legale li să și încuvișază”. Neadoptarea unor măsuri în vederea păstrării averilor schiturilor și mănăstirilor, ar fi dus în opinia raportorului, la ruinarea acaretelor și a fondurilor „mărginite în pământ, păduri și vite”.⁶⁶ Observăm lipsa schitului Brădicești din operația de revizie efectuată de către revizorul G(h)eorg(h)ie Buță.

Consiliul de Miniștri va lua în tratație referatul cu nr. 2037, al Ministerului Cultelor și Instrucției Publice, așa cum reiese și din adresa cu nr. 3257, din 31 iulie 1859, a Ministerului Trebilor Străine a Moldovei remisă Ministerului Cultelor. Prin referatul amintit se propune „de a încuvișă ca averea schitulul Perveștii de la Districtul Tutova, să se dee în dispoziția Ministeriului, ca și averea celorlante mănăstiri, spre a se urma cu ea întocmai după (documentul rupt – N.A., probabil

⁶³ Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind județele Tutova, Covurlui și Vaslui, de la 1858-1859*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, IX, 2003, p.831; *Arhiva Episcopiei Hușilor*, Fond Episcopia Hușilor, dosar 60/1859, f. 216v.

⁶⁴ †Veniamin, *op. cit.*, p. 12; Protos. Dionisie Udișteanu, *op.cit.*, p. 44.

⁶⁵ C. Drăgușin, *Legile bisericești ale lui Cuza Vodă și lupta pentru canonicitate în Studii teologice*, An IX, 1957, nr. 1-2, p. 89; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1997, vol. 3 (secolele XIX-XX), p. 110; Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000, Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, tom. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 15.

⁶⁶ D.A.N.I.C., F. M. C. I. P. – *Moldova, dosar 199/1858, f. 2-2v*
<http://www.cirhec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

voința) testatorului, au dat deslegare ca să se urmeze și aceasta conform rezoluției pusă pe referatul No 692”, din 1858 ce se referea la schiturile și bisericile de sine administrate.⁶⁷ La 31 iulie 1859 Ministerul Trebilor Străine a Moldovei se adresa Ministerului Cultelor, pentru a pune în discuție referatul din 25 iulie 1859, cu nr. 6927, „mijlocitor a se hotărî ca toate averile schiturilor numite în Țitatul referat și alte mai multe de aceastași categorie, pentru care nu este nici un rezon de a se trage de la legea generală a administrației averii clerului să intre de îndată sub ocârmuirea Ministerului, Consiliul Miniștrilor a dat dezlegare ca Ministerul să aupue Consiliului listă lămurită de toate schiturile și bisericile care se administrează de sine, și prin particular deși au fost cuprinse în categoria chinoviile”.⁶⁸

Referatul Ministerului Cultelor și Instrucției Publice din 21 august 1859 apreciază că „în acest principat după relațiile date din timp în timp de Preasfințirii Eparhioși și revizorii Ministerului să cunosc peste tot un număr de 63 schituri de categoria celor mai sus arătate (a căror avere se administrează de sine – N.A.), dintre care însă numai 17 au venituri care la un loc completează anual o sumă de 56922 lei”, restul lăcașelor se întrețin mai mult din milostenii. În Moldova se găseau 2157 biserici de mir, iar în districtul Fălciu numai șase biserici sunt cu venituri proprii, în timp ce în districtul Iași existau 22 de biserici cu venituri proprii.⁶⁹

Proiectul de lege pentru desființarea a două mănăstiri și „a unui număr schituri, cerută de împrejurări”, este prezentat deputaților la 7 iunie 1860 de către ministrul cultelor și al instrucției publice ad-interim, în virtutea articolului 20, din Convenția de la Paris (1858).⁷⁰ Potrivit articolului I din proiectul de lege „Mănăstirile Dolheștii districtul Romanul și Zagaviea district Iașii și schiturile Lipova district Vaslui, Orgoești district Tutova, Gerească district Covurlui, Tissa districtul Bacău, Buciumeni district Tecuci, Vânători district Neamțu, Preoțeștii district Suceava, Brazii, Troțușanul și Moșinoaele district Putna sânt desființate”. Articolul II din proiect suna inițial așa: „Asemene se desființează și schiturile Crucianu, Pârveștii, Bogdănița [și în general toate schiturile pământești neînchinat locurilor de jos, cât nu vor putea justifica un venit anual de una mie galbeni – Aceste rânduri sunt tăiate]”. Redăm forma finală a articolului II din proiectul de lege: „Asemene(a) se desființează și schiturile Crucianu, Pârvești, Bogdănița, Cârțibași din distr. Tutova, Agatonul dis. Botoșanii, Goroveiul dis. Dorohoi, Mera, Cetatea Mică, Porcărețul, Mălineștii, Delenii, Golgota sau Hușenii, dis. Vaslui, Zimbrul și Pănușăștii, distr. Covurlui, Sgura și Grumezoae dist. Fălciu, Giurgenii dist. Romanul și Troțușanu distr. Putna”. Proiectul de lege prezentat nu include desființarea schitului Brădicești.⁷¹ Prezentăm pentru o mai bună cunoaștere și conținutul celorlalte articole din proiectul de lege: Articolul III - „Bisericile acestor monastiri și schituri se vor preface în biserici de Mir și se vor întreține, pentru trebuința satelor, din casa clerului.”; Articolul IV - „Monahii și monahiile ce se află astăzi petrecători în pomenitele

⁶⁷ Ibidem, f. 9.

⁶⁸ Ibidem, f. 10.

⁶⁹ Ibidem, f. 41.

⁷⁰ Ibidem, f. 29.

⁷¹ Ibidem, f. 30.

monastiri și schituri se vor strămuta în monastirile clasate prin legea din 1835 și se vor bucura de aceleași avantaje date membrilor soboarelor acestora.”; Articolul V - „Încăperile monastirilor și schiturilor desființate întrucât ele se vor putea repara și unde trebuință va cere, se vor transforma în școli satești sau și în alte așezăminte de folosință obștească.”⁷²; Articolul VI - „Schiturile cu soboare care vor ave(a) și vor dovedi că au un venit anual de una mie galbini vor urma, până la definitivă organizare a păstra sobo(a)rele lor, însă administrarea averilor lor va fi încredințată ministeriului culturilor după pilda păzită în privința a monastirilor clasate.”; Articolul VIII - „Nu se vor folosi de avantajele asigurate prin Art. IV toți monahii și monahiile din mănăstirile și schiturile desființate, carii de la 1855 se vor fi călugărit în contra legilor civile și a deslegărilor comunicate atunci autorităților spirituale.”; Articolul VIII - „Până la definitivă reformă a monahismului, călugărirea nu va mai fi învoită decât în monastirile clasate și ace(a)sta în conformitate cu legile civile și religioase întru asemenea(a) și după anume și specială autorizație a Ministerului Culturilor.”⁷³ „Interesele noastre morale și materiale nepermițându-ne de a lăsa să se menție aceste schituri în starea lor actuală, până la timpul, ce se poate încă prelungi, când în conformitate cu dorințele exprimate în Adunarea Ad-hoc din 1857 de însuși clerul, se va putea opera o radicală reformă a monahismului. Subscrisul are onoare a supune binevoitoarei voastre luări aminte următorul proiect de lege de interes special, cu propunere ca să binevoiți a încuviința de a se trimite în deliberarea Adunării Elective a Moldovei pentru care să alăturați aice ordonanța cuvenită”. (Raportul cu nr. 5827 din 7 iunie 1860).⁷⁴

Domnul este informat la 7 iulie 1860 de starea mănăstirilor Doljești, districtul Roman și Zagavia, districtul Iași, amplificându-se desăvârșita ruinare, imposibilitatea locuirii monahilor, inexistența soborului prezența egumenilor și a unui număr redus de monahi, neputința guvernului de a cheltui mii de galbeni pentru rezidirea lăcașurilor amintite. „Suprimarea dar a monastirilor mai sus numite și prefacerea lor în biserici de mir este o măsură cerută de o economie bine înțeleasă”. Informarea domnului continuă cu punerea în evidență și a altor schituri lipsite de mijloace „pentru întreținerea cuviincioasă a monahilor și monahiilor”, lipsite de supravegherea strictă a autorităților civile și spirituale, considerate drept refugiu al dezordinii și ignoranței. „Interesul religiei și al societății reclamă nemijlocită secularizare a acestor schituri și concentrarea neînsemnatelor lor averi în cassa clerului”. Schiturile ce urmau a fi desființate sunt cuprinse în două categorii. Prima categorie include schiturile situate pe moșiile clerului: Lipova, districtul Vaslui și Orgoești, districtul Tutova, închinat Mănăstirii Neamțului, Tissa, districtul Bacău, închinat mănăstirii Doljești, Buciumeni, districtul Tecuci, închinat mănăstirii Văratec, Gereasca (Ghireasca), districtul Covurlui, Brazii, Moșino(a)ele și Troțușanu, districtul Putna, închinat Mitropoliei, Preoteștii, districtul Suceava și Unsa, districtul Botoșani, închinat mănăstirii Slatina. Ministerul Cultelor prin condițiile de împosuire a moșiilor pe care sunt zidite schiturile, prevede obligația posesorilor de a lăsa la dispoziția lăcașurilor monahale

⁷² Ibidem, f. 30-30v.

⁷³ Ibidem, f. 33-33v.

⁷⁴ Ibidem, f. 51.

părți de pământ și locuitori, da a le da produse și bani, iar pentru unele sunt prevăzute sume de bani prin bugetul ministerului pentru întreținere. Categoria a II-a include schiturile stătătoare de sine: Agatonul, districtul Botoșani, Goroveiul, districtul Dorohoi, Cruceanul, Bogdănița, Cârțiabași, Pârvești,⁷⁵ Mera, Cetatea Mică, Porcărețul, Mălinești, Deleni, Golgota sau Hușăni, districtul Vaslui, Zimbrul și Pânășăști, districtul Covurlui, Sgura și Grumezoaia, districtul Fălciu, Giurgești, districtul Roman și Scânteia, districtul Putna.⁷⁶ Observăm lipsa schitului Brădicești din această notă informativă.

Se păstrează o copie de pe Legea pentru desființarea a două mănăstiri și a unui număr de schituri, din care reproducem primele două articole: Articolul I - „Mănăstirile Doljești distr. Romanului și Zagavia distr. Iașii și schiturile: Lipova distr. Vaslui, Orgoești distr. Tutova, Gerească distr. Covurlui, Tissa distr. Bacău, Buciumenii distr. Tecuci, Vânătorii distr. Neamțu, Preoțești district Suceava, Brădicești distr. Fălciu, Brazii, Trotușinul și Moșinoale distr. Putna sunt desființate”. și Articolul II - „Asemine(a) se desființează și schiturile Crucianu, Pârvești, Bogdănița, Cârțiabași distr. Tutova, Agatonul dis. Botoșanii, Goroveiul dis. Dorohoi, Mera, Cetatea Mică, Porcărețul, Mălinești, Delenii, Golgota sau Husienii, district Vaslui, Zimbrul și Pânușăști, distr. Covurlui, Sgura și Grumezoae dist. Fălciu, Giurgenii dist. Romanul și Scânteia distr. Putna.”⁷⁷ Urmează mesajul domnesc din 7 iunie 1860.⁷⁸ Observăm de această dată includerea schitului Brădicești în legea pentru desființarea a două mănăstiri și unor schituri.

Legea este adoptată în ședința Adunării Elective a Moldovei din 7 iulie 1860, sub președenția lui C. Hurmuzache, secretar fiind G. Holban.⁷⁹ Mesajul domnesc este din 7 iunie 1860.⁸⁰ Legea este declarată compatibilă în ședința Comisiei Centrale de la Focșani din 4 august 1860.⁸¹ Domnul sancționează, decreteează și promulgă legea la 9 august 1860. Legea va fi contrasemnată de Mihai Kogălniceanu, ministru secretar de stat ad-interim la Ministerul Cultelor.⁸²

Episcopia Hușilor recurge la numirea de îngrijitori a fostelor schituri în care unii viețuitori au rămas până la sfârșitul obștesc, refuzând să le părăsească din varii motive.

Raportul din 1 august 1860 confirmă îndeplinirea ordinului cu numărul 7224, ce vizează deplasarea prefectului districtului Vaslui la schiturile Lipova, Mera, Cetatea Mică, Porcărețu, Mălinești, Deleni (Moreni) și Golgota (Hușăni) în vederea întocmirii cataografiilor acestora și pregătirea desființării.⁸³ La schitul Mălinești sunt consemnați următorii viețuitori: Calimah Vrabie, în vârstă de 35 ani și de 14 ani în schit, Vasian

⁷⁵ *Ibidem*, f. 42, respectiv 102-102v.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 51; vezi și f. 31-32.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 55.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 70; A se vedea articolul I la f. 75-75v și articolul II la f. 75.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 55v.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 70.

⁸¹ *Ibidem*, f. 74.

⁸² *Ibidem*, f. 75-75v; Respectiv f. 85-85v; „Monitorul oficial a Moldovei”, Iași, An II, nr. 251, din 16 august 1860, p. 905, col. I-II.

⁸³ D. A. N. I. C., F. M. C. I. P., Moldova, dosar 374/1860, f. 1.
<http://www.cimnec.ro> <http://www.muzeuvaslui.ro>

Grecu, în vârstă de 64 de ani și de 28 de ani în schit, Elevterie Putina, în vârstă de 90 de ani și de 34 de ani în schit, Iorest Mocanu, în vârstă de 70 de ani și în schit de 12 ani, Ioachim Mihailovici, în vârstă de 63 de ani și de 15 ani în schit, Calinic Sârbu, în vârstă de 80 de ani și de 15 ani în schit, Nectari Toader, în vârstă de 75 de ani și de 25 ani în schit, Melchisedec Zamfir, în vârstă de 60 de ani și de 25 ani în schit, Teofil Loghin, în vârstă de 57 de ani și de 24 ani în schit, G(h)iront(i)e Ieremie, în vârstă de 35 de ani și de 16 ani în schit, Isaiea Mocanu, în vârstă de 60 de ani și de 8 ani în schit, Petru Anduica, în vârstă de 30 de ani și de 5 ani în schit, Vasilie Rusanu, în vârstă de 32 de ani și de 7 ani în schit, Vasile Dumăscu, în vârstă de 28 de ani și de 14 ani în schit.⁸⁴ Unii autori apreciază numărul viețuitorilor în schitul Mălinești la 40 înainte de secularizare,⁸⁵ afirmație neconfirmată de documentele cercetate.

Catagrafia reflectă starea materială a schitului Mălinești. Sunt înregistrate acaretele (biserica durată din lemn de stejar și tâmpla din interiorul bisericii, clopotnița de lemn pe temelie de piatră cu trei clopote, un hambaraș din bârne de stejar și un coșar în stare proastă) și chiliile mănăstirii (o chilie din bârne pentru egumen, alcătuită din patru odăi în stare proastă, două chilii din bârne – cu două odăi pentru monahi, trei chilii din bârne cu o cămărușă alături, patru chilii în afara ogrăzii schitului, din bârne, în stare proastă, un bordei din bârne, acoperit cu pământ, alcătuit din trei odăi, o chilie în afara ogrăzii din bârne în stare proastă și un bordei acoperit cu pământ).⁸⁶

Raportul prefectului județului Vaslui trimis Ministerului la 19 martie 1865 ne informează despre noaptea din 29/30 ianuarie 1865 când „*s-au aprins un rând de case cu 4 odăi încăpătoare de la schit(ul) Mălinești, în podurile cărora au fost la 10 chile grâu, 10 chile popușoi și una chilă făină de popușoi, care erau pentru existența preoților de acolo, precum și osăbită pojijie a gospodăriei.*”⁸⁷

Schitul deține un inventar animal constituit din șase juncani, doi viței și două vaci.⁸⁸

La secularizare s-a constatat existența proprietăților de la 1856, dar și a unei fâșii de pământ arabil în județul Roman, comuna Bozienii-Fundăcesc, între Bozieni și Cuci, dănuită de Bondrea. La Băcești deținea o moară de apă cu terenul înconjurător, metocul și dughene. Vatra schitului în suprafață de 11,5 ha „*se întindea până în hotarul Ezerenilor și Dumeștenilor*”.⁸⁹ Se pare că proprietățile schitului au trecut în administrația guvernului la 1859, după cum afirmă nacealnicul Calimah la 12 ianuarie 1865.⁹⁰

Catagrafia din 1860 consemnează proprietățile funciare din moșia Gârceni (4 fâlci loc de hrană, 2 fâlci de imaș), moșia Bosăeni (Bozieni), districtul Roman (3 fâlci loc de hrană, 3 fâlci de fânaș, 14 fâlci de imaș și o falce de pădure) – cu un locuitor, 4 acarete, 7 chilii și 10 cornute, la care se adaugă un pogon de vie la Babușa, în hotarul

⁸⁴ *Ibidem*, f. 8v.

⁸⁵ Protosinghel Theofil S. Niculescu, *op. cit.*, p.193.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 9.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 418.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 9.

⁸⁹ †Veniamin, *op.cit.*, p. 12.

⁹⁰ D. A. N. I. C., F. M. C. I. P., Moldova, *dosar 374/1860, f. 414*.
<http://www.crmec.ro> 7 <http://www.muzeuvaslui.ro>

Bosâenilor.⁹¹ Nicolae Racoviță, prefectul districtului Vaslui, raportează Ministerului în 1860 deținerea de către schit a unei părți de moșie în hotarul moșiei Gârceni, districtul Vaslui și o parte în moșia Bozienca sau Babușca, districtul Roman, unde este sădită și suprafața de o jumătate de pogon de viță de vie.⁹²

În 1861 schitul Mălinești posedă 4 fâlcși și 6 prăjini de pământ „lucrător”, 60 de prăjini teren acoperit cu livezi, fără locuitori, deține 3 chilii „în stare proastă de tol”, nu posedă fânaș, imaș și pădure. Megieșii schitului erau Mihăiță Mihalache, Băceștii lui Neculai Milu (Milo), Eani (probabil Iani Mimarcopule – Pungești și răzeșii din Gârceni).⁹³ Până la 28 februarie / 12 martie 1869 Arhivele Statului nu au primit „documentele moșiei numită trupul Bozianca sau Băbușca din districtul Roman, proprietatea a schitului Mălinești.”⁹⁴

Ieromonahul Isaia și ceilalți petrecători de la schitul Mălinești înaintează o suplică Ministerului Cultelor la 30 martie 1861, în care amintește legea de desființare a schiturilor și mănăstirilor „întri cari este trecut și schitul Mălinești, unde noi ne găsim petrecători, însă ce (...) au luat această dispoziție nu cunoaștem, și pentru că acest schitișor are puțin pământ din care ne hrănim și acum fiind sosit timpul de al lucra, venim a ruga pe Onor(atul) Minister că dacă este să mai rămânem în acest an la arătatul schit apoi să binevoiască a ne învoi lucrarea arătatului pământ care nu este mai mult decât vr(e)o 28 stânjani, afară de locușorul de pinpregiurul schitului”.⁹⁵

Ieromonahul Calimah, nacealnicul schitului Mălinești, așa se semnează, se plânge Ministerului despre neîndeplinirea prevederilor contractului de către posesorul moșiei, printre care susținerea financiară a întreținerii servitorilor și chiliilor, suplicantul suportând toate cheltuielile prin mijloacele sale proprii. În suplica respectivă susține: „mă aflu nacealnic de mai mulți ani”.⁹⁶

Fostele proprietăți mănăstirești intră în proprietatea statului și sunt date în posesie. Statul se confruntă cu dese încalcări de hotare din partea posesorilor și a megieșilor. Administratorul Domeniilor Statului este informat la 2 mai 1875 de avocatul statului Roiu, prin adresa cu nr. 6583, despre încălcarea hotarelor moșiei statului Babușca (suprafața de 94 de prăjini) în vara anului 1874 de către Chiril Comarneski, proprietarul moșiei Cuci.⁹⁷ Sunt audiați ca martori Iorgu Arghiropole și Chiril Comarneski, care au mărturisit despre tragerea „unei brazde în vara anului 1874 iunie 16” prin care au încălcat „limitele proprietății statului Băbușca”.⁹⁸ Avocatul public Roiu aduce la cunoștința administratorului intentarea acțiunii judicare împotriva lui Chiril Comarneski la 28 mai 1875.⁹⁹ Constatarea locală fixată pentru 13 septembrie 1875 nu s-a putut realiza din cauza lipsei judeului, care deținea și calitatea de

⁹¹ *Ibidem*, f. 18.

⁹² *Ibidem*, f. 38.

⁹³ *Ibidem*, f. 146.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 572.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 92.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 414.

⁹⁷ D.A.N.I.C., Fond Schitul Mălinești, dosar 1/ 1875, f. 1.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 2.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 4.

subprefect, ocupat fiind cu problemele administrative,¹⁰⁰ urmând din partea avocatului Roiu o cerere din 19 septembrie 1875, pentru fixarea unui nou termen pentru constatare,¹⁰¹ acceptat pentru 20 septembrie, când s-a constatat împresurarea moșiei statului.¹⁰² Întrudirea judeului cu Chiril Comarneschi determină prelungirea procesului și înlocuirea cu un alt jude, așa cum reiese din adresa avocatului cu nr. 10348, din 3 mai 1876.¹⁰³ Avocatura publică de Roman și Suceava anunță la 26 februarie 1880 amânarea procesului pentru călcarea hotarului moșiei Băbușca, județul Roman, cu moștenitorii defunctului Chiril Comarnischi, de la 4 ianuarie la 13 martie 1880.¹⁰⁴ Moșia Babușca – Bozianca era răsluită în 1879 de către Petru Arabu.¹⁰⁵ La 26 aprilie 1879 Arhiva Statului este solicitată pentru eliberarea de „*documente, dosare vechi, planuri, hotarnice ce veți avea relative la proprietatea statului Bozianca – Băbușca din județul Roman, pendinte de schitul Mălinești, fiind necesare pentru regularea hotarelor.*”¹⁰⁶ Nedepistarea documentelor amintite în Arhiva Statului este făcută cunoscută de către directorul general administratorului statului la 3/15 mai 1879.¹⁰⁷

În 1861 servitorii bisericii erau foștii monahi.¹⁰⁸ Monahii schitului Mălinești prin adresa din 16 iunie 1861 trimisă Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, amintesc ordinul Ministerului prin care sunt invitați cu părăsirea schitului până la 20 „*a următoare*” și solicită neștrămutarea lor, cerere acceptată de instituția amintită.¹⁰⁹ Raportul prefectului districtului Vaslui din 8 august 1861, întocmit după deplasarea de la schitul Mălinești reflectă lăsarea, „*pentru serviciul bisericii d-lui Neculai Milu*”, a monahilor Calimah, Ioanichie, Isaia, descoperirea shimonahului Melchisedec în vârstă de 60 de ani, cu chilie proprie și învoirea șederii acestuia aici, alcătuirea biletelor de învoire cu fizionomia monahilor, ocuparea chiliilor schitului de monahii Iorest, Ilifterie, Vasian, Gerontie, Ioanichi(e) și Pantelimon, îndepărtați cu acest prilej, care și-au ales ca locuință pentru viețuire mănăstirea Neamț. Prefectul preia pecetea și documentele schitului. Inventarul realizat înregistrează o chilie mare, acoperită cu șindrilă, alcătuită din 4 odăi, cu pereți de bârne, lipite și văruite, în stare proastă, în care locuiește monahul Calimah, rămas la schit după cererea adresată de Neculai Milu (Milo), o chilie cu 2 odăi, pereți din bârne, în stare proastă, servește ca bucătărie, o chilie cu o odaie și o chilie „din dos”, ce servește drept locuință monahului Isaia, rămas la cererea lui Neculai Milo, o chilie cu 3 odăi, în stare proastă, un bordei cu o odaie, în exteriorul schitului, în stare proastă, două chilii cu câte o odaie, în exteriorul schitului, în stare proastă, o chilie cu o odaie, două chilii cu câte o odaie, depărtate de schit, de care dispune posesorul Vasile Ivanci, conform contractului încheiat.¹¹⁰

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 7.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 8.

¹⁰² *Ibidem*, f. 9.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 11.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 17, 18.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 12.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 15.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 16.

¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 146.

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 148.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 200.

Posesorii fostelor moșii ale schiturilor și mănăstirilor își asumau prin contractul încheiat diverse obligații, printre care și aprovizionarea bisericilor cu lumânări, untdelemn, și toate cele necesare bunei desfășurări a cultului. Posesorii, de cele mai multe ori, evită punerea în practică a obligațiilor asumate. Astfel, nacealnicul Calimah, se plângea de posesorul moșiei Mălinești, care nu oferă nimic bisericii schitului, nacealnicul suportând toate cheltuielile din 1859.¹¹¹ Adresa nacealnicului de la Mălinești ne indică intervenția Ministerului Cultelor pe lângă Ministerul Finanțelor pentru „*satisfacerea dreptei mele cereri de a fi îndestulat cu cheltuielile ce am întrebuințat în întreținerea Dumnezeiescului lăcaș*”. Posesorul moșiei, aflat cu domiciliul la moșia Băbușa, județul Roman, a evitat achitarea banilor cheltuiți și urmărirea diverse „*chipuri de scăpare*”. Posesorul a omis luarea unor stoguri de fân de pe moșia arendată, „*în care stă toată toată speranța asigurării mele*” – stoguri care îl fac pe Calimah optimist, așa cum se exprima în adresa amintită. Odată cu expirarea contractului moșia fostului schit Mălinești este scoasă la mezat.¹¹²

Biserica schitului Mălinești, plasa Racova, cu hramul Sfinții Voievozi, era slujită la 1864 de ieromonahul Calimah, în vârstă de 40 de ani ajutat de cântăreții Vasile Rusanu, numit la 9 august 1863, și Vasile Dumascu, numit la aceeași dată.¹¹³ Alecu Străjescu, prefectul județului, confiscă sigiliul schitului la 1866.¹¹⁴

La 1872 sunt atestați monahii Calimah Vrabie, călugărit în 1847 de ieromonahul Samoil, nacealnic, și Gerontie Irimia, călugărit în 1846 de același monah.¹¹⁵ Ieromonahul Calimah Vrabie de la schitul Mălinești secondat de cântărețul Vasile Muntianu avea grijă la 1878 și de biserica Sfântul Ierarh Nicolaie din Fundul Racovei.¹¹⁶

Catagrafia din 1879 înregistrează: un Sfânt Potir din argint, un disc din argint, un Potir din cositor în stare proastă, o linguriță de argint, o copie din fier, două lingurițe din cositor, trei rânduri de acopereminte pentru Sfintele Vase, patru acopereminte pentru Sfânta Masă, un acoperământ pentru Sfântul Antimis (ambele degradate), două sfeșnice din tumbac pentru Sfânta Masă, o trichetă din lemn, o cruce din lemn, un chivot din tumbac pentru Sfintele Taine, un vas pentru Sfântul Mir, trei rânduri de veșminte în stare de mijloc, o perdea pentru Sfintele Uși Împărătești, două epitafe de pânză, unul vechi, două ștergare, o prostire pentru acoperirea Sfintei Mese, două lăzi pentru veșminte, un dulap cu rafturi pentru cărți, un dulap pentru Sfânta Proscomidie, o cadelniță de alamă, o candelă din argint așezată deasupra Sfintei Mese, cărți bisericești ca *Evanghelie*, *Liturghier*, *Octoih*, *Triod*, *Penticostar*, *Ceaslov*, *Cuvintele Sfântului Efrem Sirul*, *Viețile Sfinților*, pe lunile noiembrie și ianuarie, *Apostol*, *Psaltire de Neamț*, *Panahidă mică*, *Explicarea Evangheliilor* de Teofilact, *Canoanele Maicii Domnului*, două *Catavasiere*, rupte, o lucrare referitoare la datoriile

¹¹¹ DA.N.I.C., F. M. C. I. P. – Moldova, dosar 374 / 1860, f. 414.

¹¹² *Ibidem*, f. 462.

¹¹³ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 104 / 1864, f. 107, pachet 33.

¹¹⁴ †Veniamin, *op.cit.*, p. 11.

¹¹⁵ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 51/ 1871-1872, f. 14; vezi și †Veniamin, *op.cit.*, p.12.

¹¹⁶ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 51/1878
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

preotului, icoana Maica Domnului cu iconița ei mică din argint în strană, opt icoane portative, patru sfeșnice mari în care stau făcliile, trei sfeșnice mai mici, șapte candel (șase din tumbac și una din sticlă), un iconostas, două strane din lemn pentru cărți, două analoage, un seraphim din lemn, un policandru de argint, un litier de lemn, o cutie din lemn pentru naforă, masa pentru colivie, două fanare, un steag, șapte perdele pentru icoanele împărătești, două acopereminte pentru iconostas și analoage, 24 strane din lemn din care una deteriorată, o clopotniță cu două clopote. Se constată starea bună a bisericii.¹¹⁷

Protoiereul C.Focșa în raportul adresat Episcopiei la 25 august 1880 aduce la cunoștință despre deținerea unor proprietăți financiare de ieromonahul Calinic Vrabie și întreținerea din venitul lor a monahilor și bisericii.¹¹⁸

Decesul ieromonahului Calimah survine după 1 mai 1886. Schitul a fost deservit și de ieromonahul Iustin Lungu decedat în localitatea Găureni. Preotul Constantin Ștefănescu va fi transferat la 1 mai 1886 din satul Coșești la parohia Gârceni, moment în care găsește la schit pe ieromonahii Calimah și Ghirontie. După decesul ieromonahului Calimah din 1886 biserica schitului Mălinești devine biserică filială a parohiei Gârceni.¹¹⁹

În 1886 primarul comunei Gârceni „*pune paznic la schit, care se află în pădure, spre a nu se înstrăina din odoarele schitului*”. Inventarul schitului înregistrează acum două chilii, una în stare mediocră și una în stare proastă, un bordei în stare proastă, o poiată de bărne, o clopotniță din lemn, cu trei clopote, toate în curtea schitului, o chilie în exterior, în proastă stare. Averea schitului trece din 1887 în stăpânirea preotului C.Ștefănescu, parohul din Gârceni, fără a fi inventariată. Parohul preia o parte a odoarelor schitului, arhiva, sinodicul, lucrurile de preț și le transferă la biserica din Gârceni. Se folosește de proprietatea funciară a schitului apreciată în 1893 la 11,5 fâlcii de pământ. O parte a pământului dăruită de Ioan Palade și celelate părți sunt stăpânite de călugări până la 1893, chiar în timpul proprietarului Milo.Vasile Ioachim, noul proprietar al moșiei Schinetea, angajează la 1893 pe inginerul Wincler din Vaslui în vederea relizării hotărâniciei moșiei, pretext sub care răpește cea mai mare parte a părților de pământ ale schitului, care rămâne cu mici părți în jurul bisericii, adică cimitirul în care mai străjuiesc câteva pietre și cruci de mormânt. Schitul Mălinești rămâne izolat în mijlocul moșiei proprietarului Vasile Ioachim. Cotropirea părților de pământ ale schitului s-a realizat de Vasile Ioachim în bună înțelegere cu preotul C.Ștefănescu, care a jefuit biserica, fapte de care se plânge ieromonahul Visarion, retras în satul Gârceni, Episcopului Silvestru Bălănescu. Locuitorii din Gârceni arată hotarele moșiei schitului, în timpul cercetărilor efectuate din dispoziția Episcopului Silvestru Bălănescu: „*Până în marginea pădurii cu râbnicul, apoi pe margine în sus pe luminiș, până unde se văd niște nuci mari, puși de călugări; de aici mergând spre livada schitului, cu pomi roditori, care de câțiva ani s-a alipit la moșia Statului Rânjoaia; apoi cu cele două fâlcii cumpărate de Marcopol de la Stat la mezat și în fine cu moșia Eforii spitalului Sf. Spiridon din Iași .*” Martorii

¹¹⁷ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 85/ 1879, f. 245-245v și 250.

¹¹⁸ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 19/1879, f. 63.

¹¹⁹ †Veniamin, *op.cit.*, p. 11. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

descriu și o porțiune de pământ, cu vie și livadă între răzeșii din Gârceni, stăpânită la 1894 de schit.¹²⁰

Potrivit adresei protoieriei Vaslui, din 17 octombrie 1896, înaintată Episcopiei Hușului, monahii Iustin Lungu, Visarion Potorac și Gherman „*numai cu numele că stau la schitul Mălinești*”. Cei amintiți locuiesc în satul Gârceni, cutreieră târgurile și satele iar conduita lor nu poate fi supravegheată.¹²¹

Preotul C.Ștefănescu, parohul parohiei Gârceni, județul Vaslui, va fi pensionat începând cu 1 ianuarie 1929.¹²² La 1 martie 1929 ieromonahul Ghedeon Platon este transferat de la parohia Gârceni la parohia Dumești, județul Vaslui, probabil în locul decedatului preot T.Mera (decesul a survenit la 26 ianuarie 1929).¹²³ Pe seama parohiei Gârceni este hirotonit preot la 1 aprilie 1929 Ioan Dumbravă.¹²⁴

Locotenentul-colonel Constantin Prezan cumpără la 28 mai 1897 moșia Schinetea de la avocatul C. Al. Livaditi, moșie alcătuită din două părți: Schinetea cu Mălinești și Armășeni.¹²⁵

Potrivit unor informații schitul Mălinești a fost reînființat în 1925.¹²⁶

Comitetul bisericii cere în 1927 preotului C.Ștefănescu să restituie pământul schitului, deținut și de urmașul său, preotul Ioan Dumbravă. Ancheta protoiereului județului Vaslui din 1 mai 1929 și tergiversările preotului sunt urmate de preluarea a șapte hectare de pământ de la consiliul parohial din Gârceni în 22 iulie 1930. Consiliul parohial cedează și arenda locului pe anii 1928 și 1929 în valoare de 10000 lei, arenda pe 1930 urmând a fi dată de arendașul N.T. Pr. Lohi, direct Comitetului. Mareșalul Constantin Prezan împreună cu soția dăruiește șapte hectare de teren, pe care se găsește și o pădure tânără. Ieromonahul Ghenadie Platon a cumpărat cu banii Episcopiei câteva locuri de la locuitorii din satul Ezeru, județul Roman. În timpul vizitei din vara anului 1933 ierarhul cărturar Veniamin Pocitan constată: „*Sunt locuri deluroase, drumuri rele și singurătate. Aprovizionarea se face cu multă greutate. Maicile trăiesc din mila creștinilor și din ajutoarele ce li se mai trimit, de la curtea D(om)nului Mareșal Prezan, pe care maicile îl știu și-l pomenesc ca ctitor, punându-și nădejdea în noblețea sufletului său*”.¹²⁷

Protoiereul județului Vaslui transmite Episcopiei la 25 septembrie 1928 adresa președintelui Comitetului de restaurare a schitului Mălinești, pe care o redăm în continuare: „*Relativ la schimbarea Schitului de la monahi la Maice și facerea unei școli de țesători după cum mi-a spus D(omnu)l General, admitem și noi Comitetul, ceea ce a vorbit Prea Sf(inți)tul cu D(omnu)l General, care mi-a spus să vă scriu că*

¹²⁰ †Veniamin, *op.cit.*, p. 12-13.

¹²¹ *Arhiva Episcopiei Hușilor*, Fond Episcopia Hușilor, dosar 85/1879(numărul vechi de înregistrare), f. 41.

¹²² „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Anul VI, nr.1, din 1 ianuarie 1929, p. 3.

¹²³ „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Anul VI, nr.4, din 1 aprilie 1929, p. 53.

¹²⁴ „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Anul VI, nr.5, din 1 mai 1929, p. 73.

¹²⁵ Lucica Vărgan, *Mareșalul Constantin Prezan- pe meleagurile vasluiene*, în *Cercetări istorice*, Revista profesorilor de istorie din județul Vaslui, Serie nouă, Anul V, nr. 3(9), 2011, p. 45.

¹²⁶ pr. Anton Popescu, *Schiturile și mănăstirile din Eparhia Hușilor (VII) în Prutul*, Anul II, nr. 9 (18), septembrie 2002, p. 11.

¹²⁷ †Veniamin, *op.cit.*, p. 14. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

admitem această schimbare, la Schit chiliile sunt lipite și peste 2 zile complet acoperite, lemnul pentru schit este fasonat și pentru clopotniță și dacă a voi D(umne)zeu a se termina până la 1 N(oiem)brie."¹²⁸

Episcopul cărturar Iacov Antonovici consemnează pe o schiță a complexului monahal la 29 octombrie 1928: „În ziua de 27 octombrie 1928, am fost cu părintele Econom C. Ulea, Protoiereul jud(ețului) Vaslui, circumscripția I, de am văzut, pentru întâiași dată fostul schit Mălinești, unde mi-am pus în gând de a așeza maici de la m(ănăsti)rea Adam. Dar, pentru aceasta, trebuiește multă muncă și bani. Localitatea îi minunată! Nădejdea în D(umne)zeu și concursul d(omnu)lui și d(oam)nei Prezan! / <ss> † Iacov.”¹²⁹

Comitetul refacerii schitului, prin președintele său, se adresează la 30 septembrie 1929 Episcopului Iacov Antonovici: „Schitul Mălinești din comuna Dumești, județul Vaslui, fiind terminat(ă) refacerea după devizul ce am avut, chiliile în număr de 12 camere, din care 5 camere bune de locuit cu sobe, una sală de primire cu sobă, una bucătărie cu cuptor și plită pentru gătit și 5 camere mai mici cu cămări, dintre care una are sobă, fiind complet terminată și clopotnița din curtea Bisericii, refăcută din nou, vă rugăm să binevoiți a dispoza pentru trimiterea unui Ieromonah Preot și alt personal ce veți crede pentru a se putea face serviciul divin la acest schit, totodată a hotărî și ziua Sfințirii schitului dacă se poate până la 15 oct(ombrie) a(nul) cur(ent, pentru a nu se schimba timpul”. Prin rezoluția sa Episcopul Iacov Antonovici însărcinează pe protoiereul de Vaslui cu celebrarea sfințirii lăcașului monahal și rânduirea unui ieromonah până la însănătoșirea ieromonahului Ghedeon.¹³⁰

Prin sprijinul mareșalului Prezan s-au construit chiliile necesare desfășurării activității monahale din schit. Schitul Mălinești primește de la mareșalul Prezan și alți credincioși din comuna Gârceni locul din preajma vetrei așezământului. Reînființarea schitului de călugărițe este aprobată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința din 12 decembrie 1929,¹³¹ decizie comunicată Episcopiei prin adresa cu nr.1073 din 16 decembrie 1929 pe care o redăm: „Prea Sfințite / Supunând deliberărilor Sfântului Sinod cererea Prea Sfinției Voastre din adresa N° 5668/929, de a aproba reînființarea Schitului Mălinești din județul Vaslui, pentru călugărițe, cu frățească dragoste avem onoare a Vă aduce la cunoștință că în ședința din 10 decembrie a.c., și pe temeiul art. 86 din Statutul Legii de organizare al Bisericii ortodoxe române, aprobă reînființarea Schitului de călugărițe Mălinești din județul Vaslui, în scopul desăvârșirii vieții creștinelor ce se vor retrage acolo și care se va organiza potrivit tradiției și pravilei mănăstirești a Sfintei Biserici ortodoxe răsăritene. / Primiți Vă rog, Prea Sfințite, ale noastre întru Hristos frățești îmbrățișări. / Președinte / <ss> Pimen al Moldovei”.¹³² Schitul a fost sfințit la 3 noiembrie 1929 de C. A. Ulea, protoiereul județului Vaslui, când i se dă pe lângă

¹²⁸ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 47.

¹²⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 53.

¹³⁰ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 58.

¹³¹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 11.

¹³² Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 64.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeulvaslui.ro>

hramul vechi „Sfinții Voievozi” și hramul „Sfinții Constantin și Elena”, în cinstea noilor ctitori, Mareșalul Constantin Prezan și Olga, soția sa.¹³³

Ca duhovnici ai schitului remarcăm pe ieromonahul Iustin Lungu, care nu stă mult timp pe la schit, înlocuit cu ieromonahul Nectarie Beu, neprezentat la activitate, ieromonahul Ghedeon Platon, care a lucrat fără credință, ieromonahul Filaret Palii, ieromonahul Varahil Ursu, numit la 1 august 1930, aflat în funcțiune și în 1933.¹³⁴

Prima îngrijitoare a schitului a fost monahia Antonia Timuș din mănăstirea Adam, numită în mai 1930, care solicită desființarea Comitetului asumându-și singură supravegherea, adună 20 de maici și surori, activa și în 1934.¹³⁵

La 29 aprilie 1933 Episcopia intervine pe lângă Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor în vederea inițierii demersurilor necesare întăririi prin decret regal a actului de reînființare a schitului Mălinești.¹³⁶

La 10 martie 1933, prin nr. 1230, Episcopia Hușilor se adresează Ministerului Instrucțiunii: „În mijlocul moșiei Schinetea, județul Vaslui, a fost schit de călugări, desființat prin secularizarea de la 1864. / După război, moșia Schinetea, devenind proprietatea Domnului Mareșal Prezan, D-na Prezan împreună cu Domnul Mareșal, animați de sentimentele de pietate ale străbunilor noștri, a intervenit locurilor competente și s-a reînființat schitul acesta de maici. / Până acum schitul a trăit sub conducerea unei maici detașată de la Mănăstirea Adam, județul Tutova. Noi dorim, ca acest schit să ființeze, cu începere de la 1 Aprilie 1933, ca instituție aparte. / În acest scop și subscrisul și Domnul Mareșal Prezan, ctitorul și donatorul acestui schit, cu onoare Vă rugăm, ca să se prevadă în buget un post de stareță, 2 cântărețe și 2 servitori deocamdată, celelalte surori în număr de 16, vor fi la ascultare și la muncă fără nici o plată în decursul anului viitor.”¹³⁷

Conform inventarului din 15 septembrie 1934 Olga și Constantin Prezan au dăruit schitului Mălinești, două sfeșnice de alamă, un rând de acoperământ, trei tablouri cu regele Carol I, regina Elisabeta, voievodul Mihai, două icoane de mătase și trei hectare de pădure. După amenajarea izvorului din apropierea schitului Mălinești mareșalul Constantin Prezan primește mulțumirile Episcopiei Hușilor: „Vă aducem cele mai calde mulțumiri pentru frumoasa faptă ce o săvârșiți. Dumnezeu să vă binecuvânteze și să vă dăruiască sănătate întru îndelungați ani.”¹³⁸

În 1934 obștea schitului Mălinești numără 15 monahii, printre care **stareța Antuza Gheorghiu**, arhimandritul Serafim Cristescu, duhovnic, Aglaia Tansău, econoamă și Maria Vezetiu, secretară.¹³⁹

Soborul schitului Mălinești este alcătuit în 1935 din ieromonahul Macarie Buza, **monahia Migdonia Buzilă**, **stareță**, monahiile Magdalina Vizitiu, secretară, Glafira Tamsanu, Miropia Andrieș, Evghenia Filip, Tecla Talpău, Agaftonia Buzilă,

¹³³ †Veniamin, *op. cit.*, p. 13.

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Ibidem, p. 13-14.

¹³⁶ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 11.

¹³⁷ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 7/1933, f. 8.

¹³⁸ Lucica Vărgan, *op. cit.*, p. 46.

¹³⁹ Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934, p. 41.

Epracsia Balaban, Achilinia Fânaru, Marina Filip, Magnisia Bălăuță, surorile Natalia Samson, Ruxanda Benghiuc, Ioan Benghiuc, Elena darie, Ganofira David și Ecaterina Andrieș.¹⁴⁰

În 1938 soborul schitului Mălinești este alcătuit din ieromonahul Macarie Buză, duhovnic, **Migdonia Buzilă, stareță**, rasofoara Glafira Tansanu, econoamă, rasofoară Magdalena Vizitiu, casieră, Monahiile Zenaida Costăchescu, profesoară, Marina Filip, Miropia Andrieș, veșmântară, rasoforele Evghenia Filip, eclesiarhă mare, Tecla Talpău, eclesiarhă, Agaftonia Buzilă, arhondară, Magnisia Bălăuț, surorile Elena Buga, maestră covoare, Natalia Simson, Elena Darie, Ganafira David, Ioana Renghiuc, Dumitru Iancu. La schit funcționa o școală de cântări bisericești cu viețuitoarele de aici, sub conducerea monahiei Zenaida Costăchescu, profesoară de psaltichie, sosită de la mănăstire Văratec, un atelier de țesătorie și covoare sub conducerea maestrei Elena Buga, sosită de la mănăstirea Agapia. Se confecționează pânză de bumbac, lână, șiiac, muhair, mănuși și ciorapi, cu războaie de țesut moderne procurate din 1937. Schitul deține șapte hectare de pământ donat, a fost împrăștiat cu 30 hectare de pădure. Primește în 1938 danie 30 prăjini teren de cultură din partea locuitorului Ioan Filip. Mai primește sume de bani din partea Episcopiei (2000 lei), Prefecturii județului Vaslui (3000 lei) și a Ministerului (5000 lei), diverse donații (icoane, cărți de ritual, perdele, prosoape și altele).¹⁴¹

Dionisie Udișteanu întâlnește la 1943 pe **stareța Migdonia Budescu**, originară din Cozmești, județul Vaslui, cu metania la schitul Buciumeni-Tecuci, ieromonahul Macarie Buza, basarabean, cu metania la Bogdana-Bacău. Personalul monahal este întreținut prin cele șase bugete primite de la mănăstirea Adam, cultivarea a opt hectare de pământ arabil și exploatarea celor trei hectare de pădure primite danie de la Olga-Elena Prezan și Mareșalul Constantin Prezan. Sunt dăruite schitului 40 de prăjini de pământ de Ruxandra Gh. Munteanu și 30 de prăjini de Gheorghe Ivănescu, ambii din satul Gârceni. Biserica schitului este din lemn, veche, cu trei turle, în clopotniță sunt întâlnite șase clopote, patru mari și două mici. În curtea schitului se afla un picior de piatră, în partea de sud, Sfânta Masă de la vechea biserică, mai multe pietre de mormânt, în partea de nord, printre care și a lui Constantin Palade, din 17 septembrie 1787, considerat cu probabilitate unul dintre ctitori.¹⁴²

Construirea unei noi biserici la Mălinești demarată la 11 iunie 1956 sub coordonarea **starețului Vizitiu** a fost întreruptă prin desființarea schitului la 1959, bunurile mobile și imobile fiind împărțite. Biserica construită până la acoperiș, abandonată, va fi demontată în 1964.

Biserica din lemn a schitului Mălinești, construcție uitată de vreme pe înălțimea dealului Cucu, are planul treflat, absidele laterale pentagonale, absida altarului în cinci laturi, decroșată, pronaosul dreptunghiular, pereții placați cu scândură, acoperișul și cele trei turnulețe false învelite cu tablă muchită, bătută în felii. O ușă de acces a fost decupată în peretele de bârnă, în partea de sud a Sfântului Altar. Iluminația interioară este insuficientă din cauza ferestrelor mici, amplasate la

¹⁴⁰ *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935*, p. 52.

¹⁴¹ *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938*, p. 57.

¹⁴² Protos. Dionisie Udișteanu, *op.cit.*, p. 44.

cele trei abside și a ferăstruicii de la Altar. Bârna din pridvorul bisericii este ornamentată cu un brâu decorat cu forme geometrice pătrate săpate în relief. Se poate vedea în pridvor încheietura „în clește” a bârnelor, tehnică folosită la îmbinarea cununilor orizontale existente. Ancandramentul ușii de la intrare este simplu, neornamentat. Pe bârna transversală a acestuia este scrijelită o însemnare cu următorul conținut: „1826. Aprilie 30 Gheorghe i Toader.” Trecerea din pronaos în naos se face printr-o intrare largă, marcată de doi stâlpi dispuși lângă pereți, pe care se sprijină o grindă lungă cu profil în formă de acoladă. Dușumeaua este realizată din bârne vizibile, acoperite pe alocuri cu covoare dăruite de enoriași. Tavanul pronaosului este drept, sistemul de boltire cuprinde bolțile naosului și pronaosului. Baza bolților are formă pătrată și peste ea se sprijină câte un octogon înalt de un metru, de deasupra căruia pornesc feliile spre cheia de boltă de forma unui disc. Registrele iconostasului, cu o bogată decorație modelată în ghips, sunt montate pe un schelet confecționat din lemn de stejar. Barocul moldovenesc târziu își face simțită prezența prin motivele ornamentale din frunze și flori, dispuse spiralat pe coloane și colonade, dar și prin abundența decorului. Pictura icoanelor de pe tâmplă executată la 1826 se află într-o stare de degradare avansată. Restaurarea și curățirea icoanelor de pe tâmplă este realizată de pictorul Neculai Pleșuvu din Bacău la 1974. Ușile împărătești, bogat împodobite cu motive ornamentale miniaturizate, care reprezintă frunze, flori, ciochini și melcușori, cu decorul în tehnica ajur, provin, se pare, de la o altă biserică mai veche. Stran arhierească, donație din 1936, are la tălpi două animale marine fantastice, sculptate în „ronde-bosse”, cu capete ridicate și gurile întredeschise, asemănătoare cu niște foci. Strane vechi din biserică au spătarele decorate cu câte două rozete solare, înscrise în cercuri simple, zimțate sau în torsală.¹⁴³

Mănăstirea este reînființată după evenimentele din decembrie 1989. Schitul Mălinești a fost redeschis în 1990, când a fost numit ca stareț ieromonahul Visarion Lărgeanu. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința de lucru din 6-8 iulie 1993, a examinat adresa Episcopiei Romanului și Hușului cu nr. 389/ 1993, cu propunerea de transformare a schitului Mălinești, comuna Gârceni, județul Vaslui, în mănăstire de călugări. Consiliul Eparhial a fost de acord cu această transformare în ședința din 15 ianuarie 1993, începând cu 1 martie 1993. Sfântul Sinod aprobă „transformarea în mănăstire de călugări a schitului Mălinești, com. Gârceni, jud. Vaslui, urmând ca acesta să funcționeze de la data de 1 martie 1993, cu personalitate juridică și buget propriu, potrivit prevederilor canonice și statutare.”

Primul stareț posdecembrist a fost părintele **Vasile - Visarion Lărgeanu** (1990 – 2 octombrie 1993) la care a ajuns părintele Melchisedec, mirean la acea vreme, care își aduce aminte: „A fost primul stareț pe care l-am văzut în viața mea. M-a impresionat fața lui, felul de a fi și de a vorbi. Mi-a povestit viața lui de de mic în mănăstire. În acel moment mi-am dorit să-l ajut. Cred că a fost prima chemare a lui Dumnezeu. Nu visam să ajung călugăr pe atunci.”¹⁴⁴

¹⁴³ Prof. Dr. Dorinel Ichim, *op.cit.*, p. 132-134.

¹⁴⁴ Simona Pop, *Mănăstirea Mălinești, oază a ortodoxiei*, în *Evenimentul*, Regional al Moldovei, din 7 noiembrie 2007, Ediția On-line, <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Născut la 15 ianuarie 1928 în localitatea Pipirig, județul Neamț, a urmat cursurile Seminarului monahal de la Mănăstirea Neamțului între 1942 și 1946, a fost hirotonit diacon la 31 martie 1968 de către arhiereul Emilian Antal în biserica mănăstirii Toplița. A fost salariatul permanent al parohiei „Podeanu” din București.

Consiliul Duhovnicesc al mănăstirii Cernica, în frunte cu arhimandritul Teofil Panait, stareț al mănăstirii și președinde al Consiliului, propune la 19 octombrie 1988 hirotonirea în ieromonah a ierodiaconului Vasile – Visarion Lărgeanu, pe seama acestei mănăstiri la care este închinoviat pe temeiul rezoluției cu nr. 12011 /1987, începând cu 22 septembrie 1987. Remarcăm ca la această dată era atașat ca însoțitor și îngrijitor la domiciliu al Episcopului Valerian Zaharia. Hirotonirea în ieromonah a fost propusă Patriarhiei la 30 septembrie 1988 de către starețul mănăstirii Cernica, care l-a și recomandat. Permanența Consiliului Eparhial în ședința din 15 septembrie 1993 a hotărât transferarea ca preot și duhovnic la mănăstirea Tisa Silvestri, din județul Bacău. Inventarul mănăstirii este predat la 2 octombrie 1993 în prezența protosinghelului Ghenadie Șerban exarhul mănăstirilor din Episcopia Romanului și Hușului și Alexa Petru, contabilul protoieriei Vaslui. Vasile – Visarion Lărgeanu părăsește mănăstirea Mălinești la 2 octombrie 1993. Gestiunea este predată la 2 octombrie 1993 ieromonahului **Dosoftei Fantazi**, noul stareț (2 octombrie 1993 – 1 iunie 1994). Deține și calitatea de stareț al mănăstirii Rafaila între 11 decembrie 1993 și 23 ianuarie 1994, când își prezintă demisia. La 15 iunie 1994 Episcopia aprobă închinovierea la mănăstirea Mălinești.¹⁴⁵

Ierodiaconului Sebastian Nechifor (1 iunie 1994-1 octombrie 1994). Fiul lui Gheorghe și Virginia, s-a născut la 8 octombrie 1948, în localitatea Todireni – Crăciunești, județul Botoșani. Absolvent al Școlii monahale de la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamțului, a fost cântăreț bisericesc la Catedrala Episcopală din Roman. În ședința Permanenței Consiliului Eparhial din 25 mai 1994 s-a aprobat încadrarea sa ca stareț începând cu 1 iunie 1994. Permanența Consiliului Eparhial în ședința din 21 septembrie 1994 a aprobat transferarea ierodiaconului Sebastian Nechifor din postul de stareț de la mănăstirea Mălinești în postul de cântăreț bisericesc de la mănăstirea Codăiești.

Activitatea părintelui Visarion este continuată de **ieromonahul Filip Mercaș** (1 octombrie 1994 - și astăzi în 2011), starețul și duhovnicul mănăstirii Mălinești, format la mănăstirea Runcu.¹⁴⁶ Permanența Consiliului Eparhial din 21 septembrie 1994 aprobă numirea ieromonahului Filip Mercaș de la mănăstirea Moreni ca stareț la mănăstirea Mălinești începând cu 1 octombrie 1994. Este fiul lui Petru și Frăsina Mercaș din satul Arsura. Provine dintr-o familie cu cinci copii (trei băieți și două fete). După decesul tatălui membrii familiei îmbracă haina preotească: Ștefan, preot căsătorit, Mihai, devine Meletie Mercaș, preot duhovnic și protosinghel al mănăstirii Moreni, județul Vaslui, Petru, devin Filip, stareț al mănăstirii Mălinești, Margareta, devine Ambrozia, la mănăstirea Runcu, Marieta, maică la mănăstirea Ciolpani, iar

¹⁴⁵ Costin Clit, *Mănăstirea Rafaila*, Editura Sfera, Bârlad, 2007, p. 83.

¹⁴⁶ *Mănăstirea Runcu, tipărită cu binecuvântarea P. S. Eftimie, Episcopul Romanului*, 1997, p. 25.

mama lor, călugărită, la mănăstirea Moreni.¹⁴⁷ Ieromonahul Filip Mercaș este absolvent al Școlii monahale și al Liceului.

Redăm conținutul pisaniei: „Cu vrerea Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu desăvârșirea Sf(ântului) Duh, s-a zidit acest paraclis cu hramul Cuvioasa Paraschiva.

Cu binecuvântarea P. S. Părintele Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor se pune piatra de temelie la 20 iulie 1995 de către P. S. Episcop Ioachim Vasluiianul, Arhiereu Vicar.

Lucrările de construcție și arhitectură s-au desfășurat sub directa îndrumare a părintelui stareț protosinghel Filip Mercaș.

Hramul acestui așezământ monahal este Așezământul Maicii Domnului – 1 octombrie.”

La Sfânta Masă, cea veche, întâlnim următoarea însemnare: „Această Sf(ântă) Cruce a fost donată în anul 1998 de credincioșii din comuna Mănăstirea Humorului, județul Suceava-Bucovina./Ucrainet Aurel/ Jucan Valeria/ Jucan Leonte/ Sutac Vasile/ Micuțanu Vasile/ Micuțanu Dragoș/ Hojbotă Ion/ Croitoru Vasile/.”

În 2007 mănăstirea Mălinești este îngrijită de patru călugări.¹⁴⁸

La sfârșitul lunii februarie 2008, un grup de 47 de parlamentari ai P.N.L., președintele Camerei Deputaților, Bogdan Olteanu, a inițiat un proiect de lege prin care se dorește împrăștierea mănăstirilor din jurul marilor orașe cu pădurile pe care le administră în perioada interbelică. S-a vizat modificarea și completarea articolului 29 din Legea nr. 1 /2001 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și forestiere. Prin proiectul de lege inițiat s-a stabilit ca împrăștierea să respecte suprafețele de pădure deținute de structurile bisericesti în baza unei legi din 1937. Însă, în 1941, prin decretul-lege cu nr.1848 aceste proprietăți au trecut în administrarea statului. Astfel Episcopiei Hușilor i-a revenit după 1937 o suprafață de pădure de 480 hectare: Mănăstire Adam(250 hectare), Mănăstirea Dobrovăț (150 hectare), Mănăstirea Mălinești(30 hectare), schitul Rafaila (25 hectare) și schitul Bujoreni (25 hectare).¹⁴⁹

Anexă:

- 1810 decembrie 27. – Zapis prin care Vasile Crăescu vinde vistiernicului Dumitrache Boudrea partea sa de moșie din Mărmureni.

Adecă eu Vasile Crăescul datam adevărat și încredințat zapisul meu la mâna dumnealui ... vist(iernicul) Dimitrachi Boudrea precum ca să se știe că am vândut parte me de moșie în Mărmureni de Jos ce s-au numit mai înainte Țăglienii, care moșie o am despre tatul meu Gavril Crăescu, care parte de moșie să cuprindă în șapte pământuri ci sânt hotărâte pe din sus pe lângă Bozâiana veche, ci iaste alătura cu

¹⁴⁷ Constantin Partene, *Arsura - vatră de istorie*, Editura Sfera, Bârlad, 2008, p. 354-355.

¹⁴⁸ Simona Pop, *Mănăstirea Mălinești, oază a ortodoxiei*, în *Evenimentul*, Regional al Moldovei, din 7 noiembrie 2007, Ediția On-line.

¹⁴⁹ „Ziua pe internet”, din 26 martie 2008, pe www.ziua.net, 26 martie 2008, <http://www.cirhec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

moșie Cucii a dumisale mai sus numitului boer, mai având dumnealui părți și între alte hotară de moșie din Mărmureni, de nimine sâlit nici asupra ci de me bună voie am vândut celui de aproape ..... mieu de sus numitului boier driaptă parte me de moșie ci să va alege dintre altor răzeși, cu tocmai cinsprezăce lei, pe care bani i-am luat toț(i) deplin în mâna mea. Și am vândut din câmpu, din codru, din lac, din prisacă, din vad de moară, din tot locul cu tot venitul, să-i fie dumnealui și urmașii lor toati ocină și moșie în veci neclintită, iar eu dacă nu voi ave parte de moșie (...) acolo să fiu răspunzător împotriva aceștiie moșii cu alte părți de moșie ce voi ave ale mele. Și pentru credință mi-am pus numele și degetu.

1810 decemb(rie) 27

Eu Vasile Crăescu ficior lui Gavril Crăescu adeverez
Eu Toader Crăescu brat Vasile Crăescu m-am întâmplat față și sânt martur
Eu vătavul Giorgi .... Martur
Noi arătați întracest zapis am primit

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 1, Original

- 1817 aprilie 1. - Zapisul prin care Hurmuzachi Vatră, Enachi Stratu și Timofti Cimotocea vând parte lor de moșie din Mărmureni lui Gheorghieș, fiul jîgnicerului Vasilie Chiriac.

Adică eu Hurmuzachi Vatră, și eu Enachi Stratu, și eu Timofti Cimotocea, datam adivărat și încredințat zapisul nostru la mâna dumisale .... G(h)eorg(h)ieș fiu dumisale jîgnicerului Vasilie Chiriac precum să să știe că de nimene sâlit(i) nici asupra(i), ci de a noastră bunăvoi am vândut a noastră ocină de moșie ce avem în hotarul Mărmurenilor din Gios, în șapte pământuri ci sânt numite la hotarnica răposat boeriu Sandul Miclescul, a Nițăștilor și a Scânteieștilor, pe lângă pâraulș Boziana veche, alături cu moșie Cucii. Din acele pământuri am vândut d(umi)sale o a cince parte ce este dreaptă a noastră drept optzăci lei bani, care bani ni i-au data cum deplin în mâna noastră și dlui încă să aibă a stăpâni cu pace din câmpu, din codru, din vaduri de moară, cu locul de prisacă, din curături, din tot locu tot venitul să fie a dumsale și clironomilor dumisale, dreaptă ocină și moșie în veci, neclintită și nerăsluită nici odinioară. Și pentru mai adivărată credința ni-am pus numele și degetele ca să fie de toată credința.

1817 apr(ilie) 1

Eu Hurmuzachi Vatră vânzătoriu
Eu Enachi Stratu vânzătoriu
Eu Timofti Cimotocea

A nu să schimba

<ss>

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 2, Original

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

- **1818 mai 11.** - *Zapisul prin care Vasile, fiul preotului Ioniță, Gligori Patrichi, Gligori Carp, ginerii preotului Ioniță și Ioana, fiica preotului Ioniță vând partea de moșie din Mărmurenii de Jos lui Gheorghiaș, fiul jicnicerului Vasile Chiriac.*

Adec eu Vasăle sân preutului Ioniț, și eu Gligori Patrichi zăt preutului Ionițai, și Gligori Carpu, zăt preutului Ioniț, și Lupu sân preutului Ioniță, și Ioana aân preutului Ioniță, din satul Vovrieștii, dăm acest adivărat zapisul nostru la cinstit. mâna dsale la Georgie, fiul răposatului jicnicer Vasăle Chiriac, precum să se știe, că de nime sâliț nici asupriț, ci de a noastră bună voe, dinpreună cu soțiile noastre, am vândut dumsale parte noastră de moșie ci avem în Mărmurenii de Gios, în șapte pământuri împărțitori cu Nițăștii în cinci bătrâni, dintru în bătrân .....parte o avem de pe moșul nostru Siverin Oatul. Această parte am vândut-o dumsale cu preț patruzăci de lei, iar banii acum i-am luat deplin în mâinile noastre, deci și dumlui de acum înainte să aibă a stăpâni ca pe o dreaptă ocină a dumsale, luânduși tot venitul de tot locul, din câmpu, din fânaș, din poeni, din codru, din vadul de moară, din locul de prisăci cu tot analogul din tot locul, stăpânindu – să în bună pace, stăt de dlui, cât și de clironomii urmașii dumsale în veci fără strămutare. Ți pentru mai bună și adivărată credința cari am știut carte ne-am iscălit cu mâna noastră, iar care n-am știut carte ne-am pus numele și degetele.

1818 Mai 11

Vasăle sân preutului Ioniță am văzut-o

Gligore ..... am văzut-o

Gligori Patrichi am văzut-o

Lupu sin preutu Ioniță am văzut-o

Ioana fiică preotului Ioniță am văzut-o

Și eu am scris cu zisa numișilor de sus și am iscălit

<ss> Toader

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 3, Original

- **1827 ianuarie 27.** - *Înscris prin care Ioan Ulea acordă danie schitului Mălinești doi stânjani din moșia Gârceni.*

Adică eu Ioan Ulea, din satul Gârceni, de la ținut Tutovii, dau danie doi stânjani de moșie, stânjănu de opt palme domnești, din trupul moșii Gârcenii, din bătrânul Chiriac, Sfântului Schit Mălineștii, după cum arată țădula hotarnicilor, din pârau Stuhului despre răsărit și până în moșie banului Mihălachii despre apus, după cum merg și alte hliză, în mâna Sfint. Părintelui Ioan Băndescu, să fie pentru sufletele noastre și a părinților noștri, de astăzi înainte să aibă a stăpâni Sfântul Schit, iar eu să nu aib voae a mai întoarce danie această, cum nici urmașii miei, nici niamurile mele, că cela ce va îndrăzni a întoarce danii aceștii doi stânjani, trupul lui când va putrezi stecla și cărămidă atuncea să putrezească, și nici atunce. Și pentru mai adevărată credință am iscălit însuș cu mâna me, poftind și pe alte ipochimeni cine au știut carte sau iscălit însuș și cine nu s-au pus numile și degitul, 827 genar 27.

Eu Ion Ule cu bună voi meși soșului meu
 Eu Maței Steclariu am fost față
 Și eu am scris această danie cu zisa numițelor de sus și
 <ss> Iereu Dumitraș Kârles...
D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 4, Original

- **1833 februarie 23.** – *Jalba monahului Daniil de la schitul Mălinești adresată judecătoriei ținutului Vaslui.*

Către Cinstita giudecătoria ținutului Vasluiului

De la monahul Daniil ot schitul Mălinești
 Jalobă

În pricina de giudecată ce am cu Maria Șărbănoai de la târgul Focșani, pentru rămășițele mortului moșului meu postelnic(ul) Vasile Marta, la înfățișare ce am avut înaintea cinst(itei) giudecătorei de la Focșani cu numita, mi s-a cerut a fi acest termen de la cei care știu tot adevărul încredințat de către cinstita giudecătore de ținut Vasluiului, care se poate sluji înainte giudecătii și apoi fiind că în mărturia de la ținut(ul) Romanului se află iscălit și un Constantin Nițul din satul Băbușa din acel țin(ut) pe a cărui temei s-a încredințat și de priveghetorul Fundului de Sus d(umnealui) stolnic(ul) Iordache, ducându-l de față pe numit(ul) iscălit în mărturie, cum și pe numiții iscăliți prin mărturia satului Cernei, iarăși am dus față înaintea pomenitului privighetor și pe temeiul arătatilor și prin viu grai iarăși s-a încredințat.

Pentru acestea plecat rog ca să mi se încredințaze și de către cinstita giudecătore pentru care va rămâne mare pomenire.

1833 feb(ruarie) 23

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, Colecția Litere „Gheorghe Asachi”, dosar 12, vol. II, f. 198.

- **1836 martie 15.** - *Înscris prin care Alexandru Tofan acordă danie schitului Mălinești partea sa de moșie din Gârceni.*

După dania ci mi-au dat mie moșul meu Arvinte Tofan, dau și eu Aleksandru Tofan, ficior lui Vasile Tofan, din satul Dumbrăvenii, dau și dăruiesc trii stânjani pământ din trupul moșiei Gârcenii, din partea codrului, în ținutul Vasluiului, ocolu Racova, Sfântului schit Mălineștii ci să prăznuiește hramul Sfinților Mai Marilor Voevozi, tot în ținutul Vasluiului, în ocolu Fundului, și dania ci mi-au dat-o moșul meu Arvinti, este de le velet 7008 mart 2, și ia să fie pentru pomenirea sufletilor noastre, a moșului meu Arvinti, și al meu Alecsandru, și a ficiorilor miei, și a tot niamului meu, ca să fie pomenite de slujitorii bisericii, în veci la sfintele rugăciuni, și

să nu fie volnic nimenea din niamurile mele, a face vreo strămutare în vreun chip aceștii danii a mele, ca s-o dau cu lucru cum s-ar întâmpla, ci drept după dania ci o am de la moșul meu mai sus pomenit, iar sculându-să cineva din niamurile mele ca să facă vreo schimbare, a aceștii danii a mele, pre unii sau unul ca aceia, să fie supt blestemul Maicii Domnului și a tuturor Sfinților Părinți, celor din Nichia. Și pentru mai adivărată credință urmiază a me iscălitură.

1836 marti 15

Eu Alecsandru Tofan

Cu soția me Catrina

Și fiul meu Vasili

Dau această danie

La această adivărată scrisoare de danie ce au dat arătatul Aleksandru Tofan mai sus arătat, întâmplându-mă și eu față am iscălit de martur

<ss>

Și eu am scris cu bunăvoința dumilor sali. Monah Lavrenti

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 5, Original

- 1837 iulie 3. - Porunca Isprăvniciei de Roman către privighetorul ocolului Fundul pentru cercetarea jalobei ieromonahului Antonie, nacealnicul schitului Mălinești, cu privire la călcarea moșiei Mărmureni.

Isprăvnicie

Pentru privig(h)etor(ul) ocolului Fundu(l),

Din alăturata pe lângă aceasta în original jalob(ă) cu cari au intrat cătră isprăvnicie ieromonahul Antonie, nacealnicul schitului Mălinești, priroforisând-te de celi cuprinsă prin ea. Să scrie dumi ca să faci lămurire ... potrivit acturilor ce va vede la mâna jăluitorului. Și de lucrarea să raportue îndată.

837 iuli 3

<ss>

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 6, Original

- 1837 iulie 15. - Privighetorul ocolului Fundul poruncește lui Gligoraș Ciocan și Constantin Popa din Băbușa să cerceteze jalba ieromonahului Antonie, nacealnicul schitului Mălinești.

Privigitorul ocolului,

Cătră Gligoraș Ciocan și Constantin Popa ot Băbușa,

În cuprindere poruncii ce Cinst. Isprăvnicie cu N° 3398 ce înștiințază, vi să însămnază, vi să scrie ca după cuprindere jalobii și a numerarisitei porunci, să cercetați și să puneți la cale îndestulare sfinției sale nacealnicul schitului. Iară neputând pune la cale acolo de încungiurările pricinii ce vați face să înștiințați.

837 iuli 15

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 6, Original

- **1842 decembrie 25.** - *Zapis prin care Simina, fiica Paraschivei, vinde schitului Mălinești partea sa din moșia Gârceni.*

Zapis de vânzari din hotarul moșii Gârcenilor

Adică eu Simina, fata Paraschivei, Paraschiva fată Anițai, Aniță fată Tofanăi, curgătoari din Maței, Maței curgător din bătrânul Rusu, răzăși de moșia Gârcenii, din ținutul Vasluiului, ocolul Racovei, încredințaz cu acest zapis al meu, ci-l dau din driaptă parte me moșai, la mâna sfinții Sali părintelui Antonăi iroshimonah, nacealnic Sfântului schit Mălineștii. Precum, știut să fii, mi-am vândut Sfântului Schit un stângen gospod. în curmeziș, iar di lungu di hotarul moșii Băceștilor, pân într-a luminatului bezăde înspre răsărit, undi este piatră pusă despărțitoare, alătura pe lângă danăia me. Să-i fie ocină moșii de veci Sfântului Schit, de veci, numai din codru nistrămutat despre alți răzăși. Cu tocmală treizăci de lei pi stânjăn și banii i-am primit toți deplin în mâinile mele. Și o am cu giurnal încheet din let 1836 octomv. 28 cu numărul 4338 și cu învoiala ci o am di la Vasili Oatul din mâna, lui din let 1837 april 9. Iar eu de nimine silită sau asuprită ci, de a me bună voi am vândut Sfântului Schit de veci această moșii. Iar cine se va ispiti a aduce schitul în vreo supărari, din feciorii mei sau de alte neamuri, tot supt acelaș ... rămân după cum în danie me arată. Și pentru mai adivărată credință me-am pus numele și degetul în loc de iscălitură, prin mâna scriitorului.

1842 decemb. 25

Și la facirea acestui zapis s-au tâmplat și alte feță de oameni ce-au stat față.

Eu Simina fată Paraschivei adiverez

Eu Coste Vraci am fost față

Eu Ioan Petrilă am fost față

Și eu fiind față la facere acestui zapis de vânzare pentru un stângen de moșii am iscălit de martur

<ss>

Și eu am scris cu zisa numitei de sus și am iscălit

<ss> Ilarii monah

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 7, Original

- **1845 iulie 5.** - *Înscris prin care Vasile Bogan acordă danie schitului Mălinești un stângen din moșia Gârceni.*

1845 Iulie 5

Danie,

Prin care, eu mai gios, mă voi iscăli, Vasile Bogan, din sat Dumbrăveni, ținut Vasluiului, prin această adiverez, că de bună voe me dăruiesc un stânjăn moșie din hotariu moșie(i) Gârcenii, din ținut Vasluiului, ocol Racovei, din direaptă parte me, curgătoriu din Rusu, din parte lui Maței, ce o trage de pe fii lui ..., bunul meu și

maica mea Safta trage de la tatăl său numitul de sus .... Acest stânjăn l-am dat schitului Mălinești ce să va fâne și cu acest pământ di danie, spre pomenirea părinților mei și a strămoșilor mei, și va rămâne în veci dreaptă ocină moșie a schitului, fără a avea nici o supărare de cătră nemurile mele, suitori și coborători, nici nu să va atinge din coborători a strica ceastă danie, să fie supt blestem neertați în veci. Iar eu cu toată inima am dat și am iscălit cu tot bucurii.

<ss> Vas(i)li Buganu

1845 Iulie 5

Aice în târgul Băceștii poftind fiindu de iscălitul acestei danii am scris și adevărit.

<ss>

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 8, Original

- 1845 iulie 22. - Zapisul prin care Gheorghe Gafincu vinde 3 stânjeni de pământ din moșia Gârceni ieroschimonahului Iorest, nacealnicul schitului Mălinești.

Zapis,

Adecă eu Georgi Gafincu, viețuitoriu în satul Dumbrăvenii, tânutul Vasluiului, ocolu Racovii, dinpreună cu soție me Ioana, fata lui Georgi Stratu, nepoată lui Ioniți Stratu, strănepoată Tetei, curgătoari din Rusu Tele, datam adivărat și bini încredințat zapisul nostru la cinstită mâna sfinții sali eroschimonah și nacealnicul sfântului schitu Mălinești Iorest, precum știut să fii că di nimini siliți, nici asupriți, ci di a noastră bună voi i-am dat în di veci vânzari trei stânjăni pământ din moșia Gârcenii, di codru di lângă schitul Mălinești, cu tocmală hotărâtă câti un galbăn blancu stânjănu, pi cari și bani i-am primit toți diplin acum în mânili noastre și sfinția sa de astăzi înainti și în veci va fi bun stăpânitoriu, ca preo dreaptă ocină și moșii ci au cumpărat, atât sfinții sa, cât și urmașii sfinții sale, din nume în nume, și pentru ca să fie buni stăpânitori cu zapisul acesta, l-am întărit cu a noastră iscălitură prin punere degitelor noastre. Mai întâmplându-să și alți oameni față de au iscălit di marturi.

1845 Iulii 22

Eu Georgi Gafincu vânzătoriu

Eu Ioana soție lui Georgie Gafincu vânzătoari

Față am fost și noi

Eu Georgi Lachi (...) întăresc acest zapis

Eu Iordachi Zălescu răzeș întărescu acest zapis

Eu Simioan Stratul brat Ioanii cu bună voia

Costake răzeș ... me astă vânzare

Eu Gavril Lucan întărescu acest zapis

Preot Ion răzeș de Gârceni am întărit și acest zapis fiind adevărat sau încredințat cu pecete sătească

David Năsturachi stăruntoriu peceții

Și eu fiind poftit am scris și-am iscălit
<ss> Dancalu Apostu

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 9, Original

- 1845 iulie 22. – *Zapis prin care Vasile Bugan vinde 7 stânjeni de pământ din moșia Gârceni ieroschimonahului Iorest, nacealnicul schitului Mălinești.*

Adică eu Vasili Buganu, viețuitoriu în satul Dumbrăveni, fiul Saftei, nepot lui Filip Lachi, strănepot Luchieni, curgătoriu din bătrânu Maței Rusu Tele, datam adivărat și încredințat zapisul meu la cinstita mâna sfinții sali eroschimonah și nacealnicul sfântului schit Mălineștii, Iorest, precum știut să fii că di nimini silit nici asuprit, ci di a me bună voi i-am dat în di veci vânzari șapte stânjăni pământ di moșie Gârcenii, din analogu, din codru, lângă Mălinești cu tocmală hotărâtă, câti un galbăn blancu stânjănu, pi cari și bani i-am primit toți diplin acum în mânil mele, însă printru zapise ci am primit di la sfinția sa cuprinzătoari di doao sute treizăci și noao de lei, și sfinția sa di astăzi înainte și în veci va fi bun stăpânitoriu, ca preo o dreaptă ocină și moșii ce au cumpărat, atât sfinția sa cât și urmașii sfinției sale din niam în niam. Și pentru ca să fie bun stăpânitoriu cu zapisul acesta l-am întărit cu a mea iscălitură poftind și pe alți din răzășii mei de au iscălit de marturi.

1845 Iulie 22

<ss> Vasile Bugan
Eu Georgi Lachi răzăș di Gârceni
Eu Iordachi Zălescu răzăș
Eu Georgi Gafincu răzăș
Eu Simioan Stratu răzăș
Preot Ioan răzeș am întărit acest zapis răzeș din Gârceni
Costache răzeș di Gârceni
Acest zapis fiind adivărat s-au încredințat cu pecete sătească.
<ss> David Năsturaș vechil stăruitoriu peceții
Și eu fiind poftit am scris și am iscălit
<ss> Dancalu Apostu

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 10, Original

- 1845 noiembrie f.z. – *Zapis prin care Zaharia Isac suu Burcă și soția sa Anița vând 6 stânjeni de pământ din moșia Gârceni părintelui Iorest, nacealnicul schitului Mălinești.*

Eu gios, care îmi voi pune numele și degetul dinpreună cu soțul meu, scriem și mărturisim, eu Zaharii Isacu sau Burcă, că dinpreună cu soțul meu Anița, dăm adivărat și încredințat zapisul nostru, întru cinstită mâna sfinții sale părintelui Iorestu, nacealnicul schitului Mălineștii, prin care să fie știut că am vândutu di veci 6, adică

șasă stânjăni moșăi, di veci, din hotarul Gârcenilor, din ținut Vasluiului, ocolul Racovii, din bătrânul Maftiei, ci o avem și noi di pi părințai noștri ... fiică Marii Akăsânti cu tocmală hotarăță 30 lei, adică treizăci lei, pi stânjănu, cari bani fac pisti tot, una sută optu zăci, și bani acum la fața zapisului i-am și primit toți diplin în mâinile noștri. Și această moșăie să ni tragă părintele Iorest în capătul moșăii nostre lângă schitul Mălineștii di ... luminării sali bazăde Suțu, până în hotarul d. s. spăt. Lascarachi Mihălachi și această moșăi să fii sfînția sa bun stăpânitor ocină baștină în veci, nestrămutat di cătră nimeni cu tot venitul ei din tot locul și spre săguranță sfînțâii sali că acest zapis esti întru adivăr ne-am pus numele și degitele pe sămnul sfintei cruci prin condeiul scriitorului și am poftit și alte feță cinstiti și răzăși cari s-au întâmplat față di au iscălit di martuei și s-au întărit acestu zapis și cu pecete satului nostru Gârcenii pe formă.

1845 noiembr(ie)

Eu Za(ha)ria Isacu sau Burcă vânzătoriu de veci
 Eu Anița Zaharia Isacu sau Burcă vânzători
 Eu Iordachi Zălungu răzăș am fost față la acestuia
 Eu Giorgii Babă Răzăzil(?) am fostu față la zapis
 Eu Miron Popa am fostu față la acestu zapisu
 Eu Dănilă Vatră am fostu față la acestu zapisu
 Eu Pricopi Băsuianu am fostu față
 Eu Grigorii sân Sava Șarban am fostu față la zapis

Noi pasnicii satului Gârcenii și vornicul satului Gârcenii, față viindu înaintea noastră numițai vânzători mai sus, am iscălit și ne-am pus și pecetea pe acest zapis pi formă.

Eu Costantin Șorogă pasnic am pus pecete
 Eu Ștefan Iancu vornicu tij
 Eu poftit fiindu am scris acestu zapis cu primirea ambilor părți

<ss> Iereu Popa Fofilu

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / II, Original

- 1849 mai 12. - *Înscriș prin care Constantin Potorescu, soția Ecaterina și fii lor acordă danie un stângen de pământ din moșia Gârceni, ieroshimonahului Samoil, nacealnicul schitului Mălinești.*

Danii,

Gios iscălitul Costantin Potorescu împreună cu soția me Ecaterina și cu ficiorii mei, răzăși de moșia Gârcenii, di la ținutul Vasluiului, ocol Racovii, sat Gârcenii, cari mai gios vom iscăli prin punire degitelor noastre, încredințăm prin această danii, a noastră, ci o dăm la mâna sfînțiilor sale, ieroshimonahului Samoil, năcealnic sfântului schit Mălineștii, precum știut să fii, că di nimeni săliți, nici asupriți, ci de a noastră bunăvoi, am dănuit un stânjîn moșii pământ, din codru, ci clironomisim și noi di pi bătrânul Stratu, alătura cu a sfântului schit, proprieta de danii și cumpărături din trupul moșii noastre Gârcenii, a cărora calita va urma din hotarul luminării sale beizade Suțul, după învoiala săvârșită cu răzășii și am dănuit ca

să o aibă în veci ocină moșâi, pentru păcatii noastre și a părinților noștri și a tot niamului nostru. Și nimeni din ficiorii noștri, sau din frații noștri, sau alți niamuri a noaștri, sau streini să nu fii, ertați a strica această danie a noastră, că nu vor fi ertați nici de noi, nici de Dumnezeu, nici în ve(a)cul acesta, nici în cel ... și să nu fie iertați nici de sfinții părinți 318 din soborul Nichii. Și pentru credinți am întărit și cu pecete satului nostru Gârcenii și cu iscăliturile noastre.

1849 mai 12

Eu Co(n)stantin Potorescu dănuitor

Eu Ecaterina soțu lui Constantin Potorescu

Eu Vasile fiu lui Constantin Potorescu dănuitoriu

<ss> Ion Uli (?) răzăș față

Eu Ion Petrilă față

<ss> Ștefan .... răzăș față

Eu Constantin Petrilă față

Eu Neculai Iri(...) față

Eu ..... Uatu față

Eu Vasăle .... față

Pasnicii satului Gârceni

<ss>

<ss>

Și eu poftit fiind de numițai de susam scris și am iscălit

<ss>

D.A.N.I.C., Fond Așezământul Schitul Mălinești, I / 14, Original

- **1858 ianuarie 13.** – *Mărturia ieromonahului Calimah, nacealnicul schitului Mălinești, pentru hirotonia în preot a monahului Gherasim.*

Înalt Preosfințite și mult milostivi Stăpâni

Di la ermonahul Calimah nacial: di la schitul Mălinești

Plecătă jalbă

Întrul soborașul veșuitor la acestu schit si găsaști acestu monah Gerasim cari din mica copilărie este trăitor aice a cărui plecari văzându-o spre această treptă a preoții pentru care noi având mari nevoie de preot, prin care noi egumenul și toți părinții acestui schit Mălinești am văzut pre acest monah Gerasim, în care este și de metanie de aice: cu bune purtări, adică niavând nici un fel de patimă, di cari a împedica înaltă pravilă și l-am socotit că este vrednic di hirotonii. Și vroim al ave(a) slujitor Sfintii biserici ci este cu hramul Sfinților Voivozi Mihail și Gavril în carii și di locul său este răzăș din satul Gârcenii, ținutul Vasluiului, ocol Racovii și fiind că nacealnicu este însărcinat cu slujbele casii și pentru că mulți au venit di aiure di la alți schituri și nu ne-m putut folosi cu ei și am rămas tot fără de preot pentru că acestă cădem la Înalt preosfințitul nostru stăpân ipiscop Hușului spre a ni hirotoni pi acest monah preut și va rămâne Înalt Preosfințitului Nostru stăpân.

1858 genar 13

<ss>

Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 41/1858, f. 33, pachet 12, original. (Mărturia pentru Gerasim este dată la 8 ianuarie 1858 fiind semnată de Ieromonahul Calimah și nouă viețuitori printre care monahii Melhisedec, Iorest, Teofil, Ioan, Gironte, Lavrinti. Vezi Ibidem, f. 34).

- 1893 mai 12. – Proces verbal cu privire la încălcarea hotarelor de la moșia Băbușa.

Proces verbal

N° 2606

1893 Mai în 12 zile

Noi A. Sihni, Subprefectul Plasei Mijlocul, Județul Roman, în urma adresei N° 176, ce – am primit de la D-lui Avocatul Statului, de pe lângă județul Roman în anexă cu lucrările dresate de primăria Comunei Băcești, prin care se constată stricarea de hotare și stăpânirea forțată a unei porțiuni de pământ, proprietatea statului, din cotuna Babușa, comuna Băcești, de către locuitorii Vasile Plăcintă și Ion Beciu, tot din ace(a) cotună, a cărăra proprietăți se înmegieșesc cu ale statului răpitate, în cauză și care se află subarendate preotului Vasile Panțiru din Băcești, față de care și în conformitate Art. 35 din legea organizării administrative, transportându-mă astăzi în localitate, în asistența Preotului Vasile Panțiru, reclamant și Vasile Plăcintă și Ion Beciu, pârâți, precum și martori asistenți, Mihai Boțu, Vasile Danciu și Costachi Pânzariu, toți din cotuna Babușa și comuna Băcești, am constatat că în adevăr s-a(u) stricat hotarele și stăpânit forțat pământu(l), ca șase prăjini aproximativ, de către Vasile Plăcintă, care în anii din urmă a fost oprit și restabilit de autoritatea comunală, răpirile ce făcuse de pământ și în anul acesta cu de la sine putere, neținând cont a respecta hotarele vechi iar le-a stricat, asemenea și după proprietățile lui Ioan Beciu, iarăși s-a constatat uzurpat pe nedrept, ca o prăjină loc, în partea de la deal, dar a rămas tot atâta întindere din proprietatea sa în partea de la vale, declarând că necunoscând hotarele, a făcut greș(e)ală.

Pentru menținerea și stăpânirea (acestor ?) am dispozat de s-a(u) făcut moșinoai mari în direcția hotarelor vechi, prin recoltele de grâu și popușoi / sămănate la care toate părțile au convenit fără a se opune.

De urmare am dresat prezentul proces verbal în dublu exemplar, din care unul se va înainta D-lui Avocat a(l) Statului spre urmare adresei sale de mai sus dinpreună și cu celelalte lucrări citate, iar al doilea exemplar să se păstreze în arhiva subprefecturii spre regulă.

<ss> Subprefect: A. Sihni

<ss> Reclamant

<ss> Pârâți: Vasile Plăcintă

<ss> Asistenți: M. Boțu

Ion Beciu

V. Danciu

C. Pânzariu

D.A.N.I.C., Fond Schitul Mălinești, dosar 1, f. 33, Original

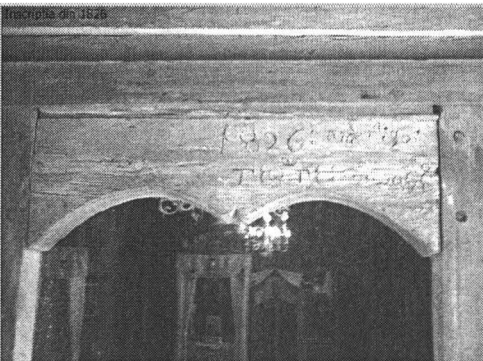
Monastirea Malinesti

Biserica veche a schitului Malinesti

Portita din JBze

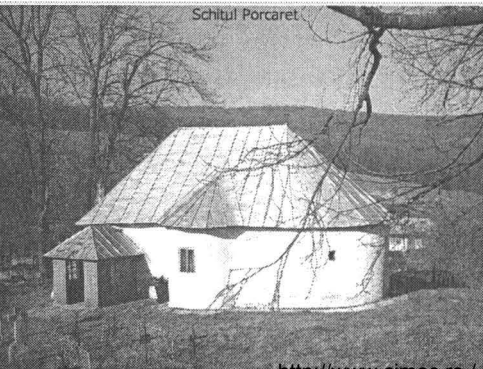
Malinesti - clopotnita veche

Schitul Porcuret

Schitul Porcuret

Conacul boieresc - Porcuret

Condiții de publicare a articolelor din anuar

1. Textul articolului va fi scris cu font Times New Roman (sau Times New Roman CE) cu dimensiunea fontului 11 și cu semne diacritice.
2. Alinierea paragrafului de tip stânga – dreapta (justified).
3. Identarea primei linii la 1,27 cm.
4. Spațierea textului la un rând.
5. Explicațiile notelor din text la subsolul paginii respective (nu la urma articolului).
6. Imaginile pentru publicat vor fi trimise separat și cu explicațiile traduse într-o limbă de circulație internațională. Ulterior la editare acestea vor fi incluse în articol.
7. Rezumatul se va adăuga la începutul articolului și va fi într-o limbă de circulație internațională.
8. Cuvintele cheie trebuie traduse și adăugate înaintea rezumatului.
9. Lista bibliografică va fi în forma: nume autor, anul apariției, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul și paginile articolului.

Coperta I – Gros moldovenesc din timpul lui Alexandru cel Bun
(1400-1432)

Coperta IV – Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

